STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 01664

BEYS REBE

Chayim Meir Helmann

Permanent preservation of this book was made possible
by Debra Alpert & Michael Dugan
in memory of
Jack & Ida Kravitsky

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

בית רבי

תולדות הרב

(האדמו"ר הזקן)

דער אלטער רבי ר' שניאור זלמן פון לאדי נ"ע זיע"א.

פון זיין געבוירן ווערען ביז זיין הסתלקות, אלעס וואס מיט איהם איז
זיינע רביים און חברים האט געטראפען, געזאמעלט פון פערשיעדענע ספרים
דער הויפט איבערזעצט פון ספר בית רבי אין זשארגאן דורך י. ת.

אונד איבערזעהען און צוגעגעבען הערות פון מחבר בית רבי.

פערלאג / ש. שרעבערק /

דרוק: געזעלשאפט "צענטראל" ווארשא, נאוואליפקי 7.

במקום הקדמה.

דיזע ווערק איז אריכטיגע בעשרייבונג פון פערשידענע נאבריכטען פון דיא געשיכטע פון חסידים, אונ וועגען דיא מחלוקת פון הרב מיט'ן הגר"א אין בעווערא-זאפאדנא קראי.

דיא אללע געשיכטען וועלכע זיינען דא געדרוקט זיינען געזאמעלט פון ריכטיגע קוועלען.

המו"ל.

מודעה קטנה.

דיזען ספר האבען מיר צוא זאממען גישטעלט אלעס בדיוק נאך ריכטיגע געשיכטליכע קוועלען. אויך דאנקען מיר דעם מחבר פון ספר „בית רבי" (להי"ק), וואס ער האט גוט איבער גיזעהען דעם ספר בית רבי—תולדות הרב, אונ צוא גענעבען פיעלע טייערע ענינים וואס ער האט גיזאמעלט צוא ערגענצען דעם „תולדות הרב".

מיר האפען אז דער ספר בית רבי—תולדות הרב וועט פיל פערגעניגען בריינגען פיר דיא לעזער וואס אינטערעסירען זיך מיט דיא געשיכטע פון דיא היילינע מענשען, אונ אין דיא גאנצע געשיכטע פון ענטוויקלונג פון די חסידות, אונ זייא וועלין געוויס דאנקבאר זיין דעם מחבר אויך דעם הערויסגעבער ער זאל האבען מוטה צוא צרבעטין דיא קומענדע טהיילען.

המו"ל.

מודעה.

לידידי וכו' ה"ר שלמה שרעבערק נ"י.

את הספר **בית רבי—תולדות הרב** קראתי ועינתי היטב ואת אשר מצאתי להוסיף עשיתי כחפצו, וחפץ ידידו המברכו:

מ' **חיים מאיר היילמאן מליעפלי.**

מחבר ספר **„בית רבי".**

Druk. SIKORA i MILNER Warszawa, Nowolipki 6.

תרי העניגים.

במקום הקדמה.

א) פון דעם רב'ס געבארען ווערען ביז נאך זיין התונה.

ב) זיין רייזע אין מעזעריטש, וויא ער האט דארטין גילערנט אונ איז גרויס גיווארין אין נגלה אונ אין נסתר (קבלה).

ג) דיא סבה פון זיין אנהייבען מאבען דעם ש"ע.

ד) דיא לעטצטע צייט פון זיין אויפענטהאלט אין מעזעריטש אונ אין ראוונע. דיא ערשטע מחלוקת פון מתנגדים מיט דיא חסידים אונ דיא הסתלקות פון הה"מ נ"ע.

ה) די וואונדער פון הה"מ נאכן הסתלקות.

ו) דער רב אין אניפאלי, ער פארט אהיים, קיין רבנות נעמט ער ניט אן.

ז) פון הרב הקדוש רמ"מ פון הארארק פון זיין גרויסקייט בייא אלעמען, זיינע ענוות, דיא מחלוקה ווערט שטארקער.

ח) די התעוררות פון רמ"מ צו פאהרען אין ארץ ישראל, זיין נסיעה אין ווילנא אונ אין שקלאוו צו האבען אויכוח מיט דיא רבנים, זיין רייזע אונ זיין קומען אין א"י, ער האט געוואלט מאכען שלום מיט דיא רבנים.

ט) דיא ענדע פון מרן הרמ"מ נ"ע.

י) דער אנפאנג וויא רש"ז איז געווארען ארבי וועגן זיין זיטצען (אויפענטהאלט) אין מאהליב אויף דעם דניעסטער, פון זיין צוריקקעהרן אין אונזער מדינה.

יא) אין וועלכען יאהר איז ער געווארען ארבי וויא לאנג האט ער געטראגען דעם כתר תורה.

יב) דיא נייעס וואס ער האט מחדש געווען אין דערצייט וואס ער איז געווען ארבי, זיינע הנהגות וואס ער האט געוואלט איינפיהרען בייא אלע חסידים וואס פלעגין פאהרען צוא איהם.

יג) דער רב נ"ע האט זיינע אנ"ש מתנהג בחסידות געווען.

יד) וויא הרב איז געווארען ארבי איז דיא מחלוקת פון דאס נייא געווארען, דעם רב'ס בריף צו זוכען שלום, אבריעף פון הרמ"מ פון א"י צו אנ"ש זייא צו שטארקען, מוטהיגען, דיא מחלוקת איז רוהיג געווען ביז יאהר תקנ"ז.

טו) דער רב האט געדרוקט דעם תניא, דיא מהלוקת איז שטארקער געווארען.

טז) דיא הסתלקות הגר"א, רדיפות דיא אנ"ש, דעם רב'ס בריעף בעטען שלום. זיין בריף צו אנ"ש זיי מוטהיגען וכו'.

יז) דיא התעוררות צו מסרן דעם רב. ווארום האבען זייא געווארט אלאנגע צייט אונ זייא האבען באלד ניט געמסרת?

יח) אבינדור אין פ"ב, זיין גרויסע מסירה.

יט) דער פעטערבורגער בעאמטער אין לאזני. ער דערשרעקט זיך פאר דעם רב'ס תפלין, דער רב אנטלויפט, דער רב אין קייטין געשלאסין אוועק גיפירט איהם אין א שווארצעביידיל אין פעטערבורג.

כ) דיא גרויסע אסיפה, געזאממעלט געלט, געפאהרען אין פט"ב, אין עצה ואין תבונה.

כא) דער רב אויף דעם וועג, שבת רוהט ער אין א קרעטשמע, דער רב אין געפענגנים, דער רב וויינט פון שרעק.

כב) דער שעף זאנדארמי בייא דעם רב, אנייער טייץ אין אפסוק, דיא גוטע פארשטעלונג פאר דעם קיסר. אבינדור הינטערין טהיר.

כג) דער קיסר ציווילנע בייא דעם רב, דער רב האט איהם ערקאנט, דיא שרעק פאר אקיסר, דיא אונשולד פון רב, קיינער ווייסט ניט וואו ער איז, אונ אויב ער לעבט.

כד) דער שעף זאנדארמי וויל טהון אטובה דעם רב, הר"ר ישראל קאזיק, דיא פלוצער מיט דעם רב'ס צעטעלע,

דער

דער רב לעבט, עס איז פֿאַראַן האָפֿענונג.
כה) אנ"ש האָבין זיך ערוואוסט וואו דער רב איז, דער רב וויל ניט עסען טריפה מאכלים, דיא משרתים ווילען איהם מיט געוואלד אַריין שטופּען אין מויל, דיא איינגעמאַכין פֿון רעטעך.
כו) ר' מרדכי ליעפּלער, דיא אײַנגימאַכין, דער צעטעל, דעם רב'ס צעטעלע.
כז) דער בעש"ט מיט דעם מעזעריטשער מגיד אַלעם געסט בייא דעם רב אין טורמע, זייער עצה, זייער ברכה, אֱמֶתֶע תורה.
כח) דיא שאלות פֿון דיא שופֿטים, דיא תשובות פֿון רב, דיא רייד פֿון רב צום ווילנער אונ קיעווער צענזאָר.
כט) דער רב בייא דיא שופֿטים אין זאַאל, אין דער מיטען אַ לאָך אַריין צופֿאַלען, דער רב געהט רעכטם אַרום.
ל) דעם רב'ס אַ מענטש אין ווילנאַ, זיינע השתדלות בייא דעם צענזאָר, דיא מוסרים מיט געלט, דיא עהרליכקייט פֿון צענזאר, אַ אֱמֶתֶה איבערזעצונג אונ אַ פֿאַלשע העתקה, דער מענטש פֿאָרט אוועק פֿון ווילנאַ.
לא) דעם צענזאָרס ענטפֿער, ר' מרדכי ליעפּלער, דער משפט פֿאַר סענאַט. דער סוף משפט, דער רב ווערט בעפֿרייט, זיין ברכה דעם שומר.
לב) אַ טעות, דער רב בייא אַ מסור אין שטוב, אַגרויסע צרה, דער רב ווערט פֿרייא פֿון דיא צרה, דיא פעטש, דיא צייט איז לאַנגוויליג ערגער וויא אין טורמע, דער פּוילישער חסיד, דער משל.
לג) דיא שמחה פֿון אנ"ש, דער יו"ט י"ט כסלו. זיינע אזהרות צו אנ"ש זייא זאָלען קיינע מחלוקת מאַכען מיט קיין מענטשען.
לד) דער סוף פֿון דיא מוסרים, אַבינדור בייא דעם רב, אַבינדור'ס קינדער.
לה) דער רב אַצווייטען מאָל אין פּטרבורג
לו) דיא פֿאַרשידענע דעות וועגע[illegible]ב'ס זיצען אין פּטרבורג.
לז) דער רב ווערט פֿרייא.
לח) דער רב איז מקיים זיין תקיעת כף.
לט) שלום ושלוה.
מ) איניגע וואונדערליכע מַעֲשִׂיוֹת פֿון רב, אַ פֿיערצעהן יאָהריגען קינד טראָגט אַ ווינד אין לופֿטען.
מא) דעם רב'ס אַ עצה.
מב) דער טהייערער גאַרטעל. דיא צווייא טויזענד רובל, פֿאַרברענט דער קרן מיט דעם רוח, דער אַלטער קרעטשמער, גאָטט שפּייזט אַלע בּרואים בכלל אונ דיא מאמינים בפרט.
מג) צווייא חסידים מיט איין שאלה בייא דעם רב, דעם רב'ס רייד ווערען מקוים.
מד) דעם רב'ס זייגער אונ דער הימעל זייגער.
מה) אַ וואונדערליכע געשיכטע פֿון הרב אדמו"ר מיט ר' משה מדפּיס מסלאַוויטאַ.
מו) דעם רב'ס בילד.
מז) דעם רב'ס עלטערען מיט דיא גאַנצע משפּחה.
מח) דעם רב'ס ברידער.
מט) דעם רב'ס שוואָגער.
נ) דעם רב'ס זאָהנע.
נא) דעם רב'ס טאָכטער.
נב) דעם רב'ס איידעמ'ס.
נג) דעם רב'ס רביים.
נד) דעם רב'ס נאָהנטע חברים.

תולדות הרב.

פרק א) פון זיין געבורטה ביז נאך זיין חתונה.

[illegible] הונדערט זעכס און פופציג יאהר צוריק, בשנת אין דעם יאהר תק״ו האט ארום לאזני (ניער מאהילאוו) אויפגעשיינט אגרויסער ליכטיגער שטערן. זיין נאמען איז געווען רבי שניאור זלמן.

זיין פאטערס נאמען איז געווען הר״ר ברוך. פון אגרויסע הייליגע פאמיליע. ער האט געשטאמט פון הגאון הקדוש מהר״ל מפראג.

אין רוח קודשה האט אריין געשיינט אין הר״ר ברוך בעת ער האט זיין זאהן אנאמען געגעבען „שניאור״, וויל דעם איין ווארט קאן מען צו טהיילין שני-אור דאס איז טייטש צוויא ליכט, דאס הייסט אדאפעלע ליכטיגקייט. און באמת האט רבי שניאור זלמן ליכטיג געמאכט פיעל מענשען זייערע אויגן, זייא האבען דער זעהען דיא ריכטיגע וועג וויא צו דינען גאט ברוך הוא.

אז רבי ש״ז איז אלט געווארען דרייא יאהר האבען איהם דיא חברה קדישא אין לאזני אריינגענומען אין זייער חברה פאר אשמש און צוא דרייצעהען יאהר האט מען אים צו גינומען פאר אחברה מאן האט מען גישריבען אויף אים תנא ופליג. דער פנקס איז נאך איצט פאראנען אין לאזני. נוא ווען אויף אדרייצין יאהריגען בחור שרייבט מען אזוי, און בפרט אין יענער צייט אז מיט טיטלין האט מען זיך ניט גיווארפין, דער פון אליין קאן מען פארשטיין וויא פון קינדווייס אויף האט ער בעוויזין וואונדערליכע זאכען.

צוא צוועלף יאהר האט איהם זיין פאטער געדונגען ארבי ער זאל מיט איהם לערנען, דעם רבי׳ס נאמען איז געווען זעהער מפורסם, ר׳ יששכר בער קאבליקער מ״ם פון ליבאוויטש. וויא הרה״ק ר׳ יששכר בער האט אנגעהייבען מיט איהם צו לערנען האט ער זיך זעהער שטארק געוואונדערט וויא זיין תלמיד רבי ש״ז איז אגרויסער חריף און אבקי כמעט מעהר פאר איהם. האט ער געזאגט צו זיין פאטער; אייער זאהן דארף קיין רבין ניט האבען ער קאן אליין לערנען. און דער הייליגער רבי יששכר בער האט מעהר מיט איהם ניט געלערנט. האט ער גילערינט אליין יומם ולילה און זיין נאמען איז באוואוסט גיווארין זייער גרויס.

אין וויטעבסק האט געוואהנט אאיש נכבד און אנגיד ער האט גיהייסין ר׳ יהודא ליב סג״ל, ער האט געהאט אטאכטער און ער האט געזוכט פאר איהר אחתן: דער גביר האט געהערט דיא גרויסקייט פון רבי ש״ז. האט ער איהם צוגענומען פאר אנ׳אידעם און האט אים גינומען צו זיך אויף קעסט און דארטין האט ער ווייטער גילערינט תמיד. זיין התמדה איז געווען איבער נאטירליך. אז ער איז אלט געווארען אכצעהן יאהר. האט ער דורכגעלערענט דעם גאנצען תלמוד (ש״ס) מיט אלע מפרשים. מיט דעם גאנצען תלמודישען ליטעראטור, ער האט אנגעפאנגען לערנען קבלה. און ער האט פיעל געדאווענט, ער האט זיך באנוטצט מיט דיא כונות פון של״ה הקדוש, וויא ער שרייבט אין זיין ספר „השל״ה״ און אין זיין סדור „שער השמים״. ער איז

געוועז אזא גרויסער מתמיד אין לערנען אז דורך דעם האט ער זיך אבגעזונדערט פון מענשען *)

דעם שוועהר אונ שוויגער אונ דיא גאנצע הויזגעזינד איז ניט געפעלען געוועזן דיא פרוממקייט פון רש"ז. זייא האבען איהם געהאלטען פאר משוגע (דער הייליגער ספר נועם אלימלך שרייבט צום סוף, דאס דער אמתר צדיק וואס דינט השי"ת מיט יראה ואהבה קאן אמאל אויסזעהען וויא משוגע טאנצען אין דאווענען כו' וויא דוד המלך ע"ה האט געטאנצט אונ געשפרונגען פאר גאט (ש"ב ו) אונ מיכל זיין ווייב האט איהם דער פאר מבזה געוועזן).

דיא גאנצע הויזגעזינד פון דעם גביר האבען געוואלט אז ער זאל זיין ווייב געבען „גט" נור זיא האט בשום אופן ניט געוואלט, דער פאר האבען זייא (דיא עלטערין) גרודפת דעם רש"ז מיט זיין פרויא; פיעל מאל האבען זייא איהם קיין ליכט געגעבען, האט ער געלערנט פאר דיא שיין פון דער לבנה. ווינטער האבען זייא געליטען קאלט, פיעל מאל האבען זייא איהם קיין עסען געגעבען ער האט געליטען הונגער, אונ נאך אזעלכע עינוים.

דיא אלע רדיפות האבען איהם ניט אבגעהאלטען פון צו דינען גאט. ער האט געטאהן דאס זייניגע. פיעל געערנט. שטארק געדאווענד.

זיין ווייב האט אויך זעהער פיל געליטען צרות פון איהרע עלטערין פאר וואס זיא וויל ניט געהמען גט פון איהם, נור זיא האט אלע צרות אנגענומען פאר גוט, זיא איז געבליבען בייא איהרע געדאנקען בייא איהם ניט צו נעהמען גט, אט וויא גאט וועט מאכען איז גוט.

פרק ב) אין דעם פרק ווערט ערציילט וויא ער איז אוועק געגאנגען אין מעזעריטש אונ וויא ער האט דארטען געלערנט אונ איז גרוים געווארען אין נגלה אונ אין נסתר.

אז רבי שניאור זלמן איז אלט געווארען צוואנציג יאהר האט ער געפילט דאס איהם פעהלט אגרויסער רבי וואס זאל איהם ערקלעהרען אלע זיינע גרויסע פראגען אין נגלה אונ אין נסתר (קבלה).

אין יענער צייט האט זיך געהערט דער נאמען פון דיא הייליגע תלמידים פון הבעש"ט הקדוש נ"ע, אונ נאך מער האט זיך גיהערט דער נאמען פון מעזעריטש וואס דארטין איז גיוועזן מורינו הרה"ק ר' דובער נ"ע דער גיאיינציגער פון דיא תלמידי הבעש"ט. האט רש"ז גיהערט אז דארטין דאוונט מען פיל. אויך האט זיך גיהערט דער נאמען פון ווילנא אז דארטין לערנט מען פיל. האט ער ביי זיך גיקלערט וואוהין צוא פארין. נאכדעם האט ער גיזאגט לערנען קאן איך ב"ה צליין אבער וויא צוא דאווענען ווייס איך נאך גאר ניט. דארום איז ער בעסער געפאהרען נאך מעזעריטש.

זיין ווייב האט מסכים געוועזן ער זאל פאהרען ווייל זייא האבען געהאט גרויסע צרות פון איהרע עלטערין. נור זיא האט איהם בעשווארען דאס ער זאל מעהר וויא אנדערהאלבען יאהר (18 חדשים) ניט בלייבען דארטען נאכדעם זאל ער קומען אהיים.

זיא האט בעקומען פאר איהם דרייסיג רובל, אויף הוצאות, ער האט פאר

דאס

---

*) **הערת המלקט:** דיא געזעלשאפט נעהמט צו צייט אונ עס טרעפט דאס מען פאלט אריין אין א לצנות ארכילות לשון הרע. א. ז. וו.

דאס געלד געקויפט אפערד מיט אוואגעל און ער מיט זיין ברודער הרב ר' יהודא ליב זיינען געפאהרען צו זאמען, דער רש"ז האט געהאט רשות פון זיין ווייב צוא פאהרען, אבער זיין ברודער האט פון זיין ווייב קיין רשות ניט גענומען.

אז זייא זענען געקומען אין דער שטאדט אורשע איז דער פערד געפאלען טויט. האט רש"ז געגלויבט אז גאטט האט זייא דערפאר געשטראפט וואס זיין ברודער איז פון דער היים אוועק געפאהרען אהן רשות צו געהמען בייא זיין ווייב דארום האט ער צו איהם געזאגט: וויא עס ווייזט אויס דארפסט דוא ניט פאהרען ווייטער, דוא קעהר צוריק אהיים. און איך וועל געהען ווייטער ביז איך וועל קומען אין מעזעריטש און וואס איך וועל דארטען משיג זיין וועל איך דיר אויך איינטהיילען.

דער ברודער איז געפאהרען אהיים און רש"ז איז פון דארטען צוועק געגאנגען צו פוס אין מעזעריטש לערנען ביי דעם מגיד רבנו דובער נ"ע.

גייענדיג אויף דעם וועג האט רש"ז געמאכט זיך אסימן: אויב ער וועט געפינען אין מעזעריטש חידושים אין נגלה, וועט ער דארטען בלייבען לערנען נסתר אויך. נור אויב ער וועט בייא דעם מגיד ר' דובער ניט געפינען חידושים אין נגלה, וועט ער פון דארט באלד אוועקפאהרען. אקורצע צייט האט ער דארט פארבראכט און אזוי וויא ער האט פון איהם קיין חידוש אין נגלה ניט געהערט, האט ער גענומען זיין שטעקען מיט זיינע זאקען, אריינגעגאנגען צום מגיד געהמען אבשייד, „ברכת הדרך", ער האט זיך מיט איהם געזעגענט און איז אוועקגעגאנגען. גייענדיג האט ער זיך דערמאנט דאס ער האט בייא דעם מגיד אין שטוב פארגעסען אחפץ. האט ער זיך אומגעקערט צוריק נעהמען זיין חפץ. קומענדיג צום מגיד האט ער געזעהן וויא איינער איז צו איהם געקומען פרעגען אשאלה אויף א ריאה. רש"ז האט דערהערט פון מגיד גרויסע חידושים. איז ער דערפון נתפעל געווארען און ער האט בייא זיך געמאכט אהסכם דארט צו בלייבען לערנען.

באמת האט גאטט אריינגעגעבען דיא געדאנקען אין זיין הערצען ער זאל בלייבען דארטען לערנען פון מגיד וואס אויף איהם האט גערוהט גאטטעס גייסט (רוח הקדש).

אין מעזעריטש האט רש"ז געפונען דאס וואס ער האט געוואלט. ארבי וואס ער איז גרויס אין נגלה און אין נסתר. ער האט פיעל תלמידים וואס זייא זיינען גרויס אין לערנען, יעדער פון זייא איז אחריף און אבקי. אקדוש וטהור. און דער מגיד האט איהם זעהער פריינדליך מקרב געווען. אזויא שטארק פריינדליך, אז ער האט איהם געגעבען אחבר זיין טהייערען זאהן הר"ר אברהם (אין פולין האט מען איהם גערופען ר' אברהם „דער מלאך". און אין אנדערע לאנדער „דער קד"ש"). דער ר" אברהם איז באמת געווען זעהער אהייליגער מאן, אגרויסער למדן אין נגלה, און נאך גרעסער אין נסתר, דרייא שעה אין טאג האט רש"ז מיט איהם געלערינט נגלה, און דרייא שעה אין טאג האט ר' אברהם מיט איהם געלערינט נסתר. רש"ז האט דיא נסתר אזויא שטארק ליב געהאט צו לערנען, אז ער פלעגט אבנארען זיין חבר, רוקין דעם זייגער צוריק ער זאל רעכענען אז דיא דרייא שעה זייגען נאך ניט געענדיגט, כדי ער זאל מיט איהם לערנען מעהר וויא דריי שעה.

דער מגיד האט איהם נאך בעסער בעהאנדעלט: יעדען מאהל ווען ער האט געלערינט מיט זיין זאהן רבי אברהם האט ער געלערינט מיט רש"ז צו זאמען:

דער

דער עיקר לימוד איז געווען נאך די שיטה פון בעש"ט רש"ז האט געלערנט מיט גרויס התמדה ער האט מקבל געווען פון זיין רבי אלע סתרי תורה און אלע כוונות אין דאווענען.

רש"ז האט משמש געווען אלע תלמידים, און וואס פאר א מדה טובה ער האט ביי זיי געזעהען האט ער מקבל געווען.

די תלמידים האבען איהם אויך ליב געהאט, אין אנפאנג ווי א גרויסער שטיצע אקלעגערין פאר זיך און נאכדעם האבען זיי געזעהען זיין גרויסקייט; האבען זיי איהם געדעכענט ווי א גוטען חבר.

אנדערהאלבען יאהר (18 חדשים) איז רש"ז דארטען געזעסען, מיט גרויס התמדה געלערנט. נאכדעם האט ער מקיים געווען די שבועה וואס זיין ווייב האט איהם בעשווארען. ער איז געפאהרען אהיים.

ער האט ווייניג צייט פארבראכט אין דער היים און ער איז געפאהרען צוריק אין מעזעריטש און איז דארטען געבליבען דריי יאהר ביז נאך דעם מגיד'ס הסתלקות.

דעם צווייטען מאל אז רש"ז איז געפאהרען אין מעזעריטש, פאהרענדיג אויף דעם וועג איז ער געקומען אין קארעץ און האט בעזוכט דעם דארטיגען הרב הקדוש רבי פינחס. דער קארעצער רבי, האט איהם גרויס כבוד געגעבען. ער האט איהם אויפגענומען מיט פיל פריינדשאפט. און ער האט צו איהם געזאגט: בלייב ביי מיר א תלמיד, איך וועל דיר לערנען „שיחת עופות (פויגעל שפראך *) און שיחת הקלים (בוימער שפראך), מעשה בראשית, מעשה מרכבה און צו געהען אין די היכלות.

– וואס דער מענש דארף און מוז לערנען און פארשטעהען – האט רש"ז געענטפערט – איז נור דער ענין יחיד אחד ועד **) און דאס לערנט מען אין מעזעריטש זעהער גוט.

אז רש"ז איז געקומען אין מעזעריטש האט צו איהם געזאגט דער מגיד: איך ווייס אז דער קארעצער האט געוואלט לערנען מיט דיר שיחת עופות, דערפאר וועל איך מיט דיר לערנען יחו"ע ***) ויהו"ת ****).

אמאל איז צום מגיד געקומען הרב ר' יחיאל בעש"ט'ס איידעם, יענער טאג איז געווען פורים, ר' יחיאל האט געמאכט די סעודה ביי זיך אין אכסניא. האט דער מגיד איהם געוואלט געבען כבוד האט ער צו איהם געשיקט זיין תלמיד רש"ז. און רש"ז האט פון איהם געהערט א קורצען מאמר א גרויסער סוד אין נאמען פון בעש"ט. אויף דעם מאמר האט רש"ז געדרוקט דעם דרוש אויף דעם פסוק: „יביאו לבוש מלכות" אין זיין טהייערן ספר „תורה אור".

אמאל איז געקומען הרב הקדוש ר' מיכל פון זלאטשוב צום מגיד אין מעזעריטש אויף שבת ער האט געמאכט די סעודה ביי זיך אין אכסניא, איהם צו בעעהרען האט דער מגיד געשיקט צו איהם דעם רבינו רש"ז. ער זאל זיין מיט איהם צו זאמען צו דער סעודה שלישית; איז רש"ז געגאנגען ווייל ער האט

געוואלט

*) דער רש"ז איז אמאל געפאהרען מיט זיין אייניקעל האדמו"ר ר' מנחם מענדל פון ליובאוויטש (דער בעל „צמח צדק" און נאך אנדערע פיל הייליגע ספרים). דער רמ"מ איז נאך געווען איין קינד. האט רש"ז ארויסגעשטעקט זיין קאפף פון ביידעל. ער האט געהערט ווי די פויגעל זינגען. האט ער געזאגט צו זיין אייניקעל: די פויגעל האבען אשפראך. זיי האבען אנאנצען א"ב דער מענש וואס האט א גוטען חוש השמיעה און א גוטע תפיסה קאן פארשטעהן וואס זיי ריידען.

) איינציג. איינער. עוויג. *) יחודא עילאה ****) יחודא תתאה.

געװאלט פאלגען זײן רבין, אבער ער איז געװען ניט צופרידען דערמיט, װײל ער האט געװאלט בעסער הארען די תורה װאס זײן רבי זאגט צו דער סעודה שלישית. נור צוריקגעהענדיג פון ר' מיכלן איז ער געװען צו פרידען װײל ער האט פון איהם געלערנט פיל גוטע זאכען: די כונות פון מקוה (װיא עס איז געדרוקט אין רב'ס סדור) די געװיסע נגונים װאס ר' מיכל האט זײא געלערנט פון בעש"ט. אויך דעם ענין מופתים האט ער געלערנט פון הרה"ק ר' מיכל. רש"ז האט אמאל געזאגט דאס בײא זײן רבי הה"מ שעפט מען רוה"ק עמער װײס. אונ די מופתים זײנען געלעגען אונטערן באנק נאר עס איז קײן צײט ניט געװען אײן בײגען זיך אויף הײבען. דאס הײסט מען איז געװען פיל פארנומען אין תורה ועבודה. נאר נאך דעם אז ער איז געװארין צו רבי האט ער געזעהען דאס א רבי דארף ברויכין מופתים אויך אונ רבי ר' מיכל האט דענסט מאל נאך געלעבט, האט ער דאס פון איהם געלערנט.

פרק ג) די סבה פון זײן אנהײבען מאכען דעם שו"ע.

אין דער צײט װאס הרב רש"ז האט געלערנט בײא דעם מגיד האט ער אנגעהײבען מחבר צו זײן דעם "שלחן – ערוך". די התעוררות דער צו האט ער בעקומען פון זײן רבי דעם מגיד אזױא װיא זײנע קינדער שרײבען אין דער הקדמה פון שו"ע, זײערע רײד זײנען װערט מיר זאלען זײא איבער זעטצען (בקצור): אין דער צײט װאס דער הרב רש"ז איז געװען בײא דעם הײליגען מגיד. האט דער מגיד געזעהען דאס פיעל מענשען דארפען האבען אנײעם שו"ע, װײל זײא דארפען אלע זעכס הונדערט מיט דרײצעהן (תרי"ג) מצות אבער זײערע טרדות הפרנסה זײנען גרויס. זײא האבען קײן צײט ניט צו זוכען אין תלמוד אונ אין פוסקים אלע דינים װיא צו טהאן. דארום האט מען פון הימעל מסכים געװען דאס דער מגיד זאל זוכען אונטער זײנע תלמידים װאס גאטעס גײסט רוהט אין איהם אונ ער פארשטעהט די טעמים פון אלע דינים װיא צוא פסקנען אקוראט װיא דער אמת איז. אזא תלמיד חכם זאל ער איבערגעבען די ארבײט צו מאכען א "שלחן ערוך" או"ח אונ אביסיל יו"ד װאס די דינים דארפען אלע מענשען װיסען, אונ די דינים זאלען זײן געשריבען מיט אקלארע רײנע שפראך זײא דארפען זײן װיא די ראשונים אונ די אחרונים האבען אײנגעשטימט הלכה למעשה א. ז. װ.

פון אלע תלמידים האט דער הײליגער מגיד אויסערװײלט דעם אדמו"ר רש"ז. ער האט איהם איבער געגעבען די שװערע, הײליגע ארבײט, אונ רש"ז האט אן געהײבען צו שרײבען הלכות ציצית אונ הלכות פסח. אז ער האט דאס געענדיגט זײנען צום מגיד געקומען צװײא גרויסע גאונים הרה"ק מוהר"ר שמעלקא אונ זײן ברודער הרה"ק ר' פינחס נ"ע זײא זײנען דענסטמאל געפאהרען אין אויסלאנד אײנער א"ז געװארען רב אין ניקלשבורג אונ דער צװײטער אין פפד"מ. די צװײא גאוני ארץ האבען געזעהען דעם כתב יד, האבען זײא געזאגט צוא איהם: אונז געפאלט דאס זעהער שטארק מיר װינשען דיר דאס דוא זאלסט ענדיגען ביז סוף אונ דער זכות פון דער תורה זאל דיר בײשטעהען, דיר אונ דעם גאנצען כלל ישראל.

אין עטליכע יאהר צײט האט ער געענדיגט דעם גאנצען שו"ע. נאכדעם אין אלאנגע צײט שפעטער אז ער איז אלט געװארען דרײסיג יאהר אונ אז ער האט

דעם גאנצען תלמוד מיט אלע ראשונים אונ אחרונים איבער געחזרת זעכצעהן מאל, דענסטמאל האט ער מגיה געוועזן דעם שו"ע אונ ער האט פיעל נייעס צוגעגעבען אז דער שו"ע האט בעקומען אגרויסען נאמען. אלע רבנים פון דער גאנצער וועלט האבען בעוואונדערט זיין גרויסע חכמה וויא שטארק געטליך זיא איז. וכו' וכו'.

פרק ד) דיא לעטצטע צייט פון זיין אויפענטהאלט אין מעזעריטש אונ ראוונע. דיא ערשטע מחלוקת מיט חסידים אונ דיא פטירה פון הה"מ נ"ע:

דיא מחלוקה פון דיא חסידים מיט דיא מתנגדים האט זיך אנגעפאנגען אז דער הה"מ האט נאך געלעבט. דאס איז געוועזן א ערך (אומגעפער) אין יאהר תק"ל.

דיא אורזאכע פון דיא מחלוקה איז געוועזן וואס מענשען האבען עדות געזאגט פאר הגאון החסיד ר"א זצ"ל פון ווילנא אויף דעם הה"מ מיט זיינע תלמידים דאס זיא געהען ניט בדרך התורה אונ דער הגר"א האט זיא געגלויבט. פיל רבנים פון דיא מתנגדים האבען זיך פערזאמעלט אין דער שטאדט שקלאוו דאס איז געוועזן זומער אין יאהר תקל"ב. זיא האבען געמאכט „אכתב" דאס קיינער זאל מיט דיא חסידים ניט האבען קיין עסק, זיא (דיא רבנים) האבען געדרוקט אספר'ל „זמיר עריצים" אונ זיא האבען איהם געשיקט צו אלע אידען, דער אינהאלט פון דעם ספר'ל איז געוועזן דאס יעדער פרומער איד איז מחויב צו רודפ'ן דיא חסידים מיט וואס ער קאן.

דיא תלמידי הבעש"ט אונ דער הה"מ זיינען געוועזן אין אגרויסע סכנו, אקליינינקייט צו זאגען דיא רבנים האבען מתיר געמאכט זייער בלוט *)

אלע תלמידי הבעש"ט האבען זיך פערזאמעלט צום הה"מ אין מעזעריטש, זיך מיישב צו זיין וואס זיא זאלען טהאן. זיא האבען צו הויז ניט געקאנט זיין איבער דיא גרויסע מחלוקת אונ רדיפות.

אין יענער אסיפה איז געוועזן הגאון הקדוש ר' לוי יצחק נ"ע פון בארדיטשוב. דאמאלסט איז ער געוועזן ארב אין פינסק. אונ אין פינסק איז געוועזן אגרויסע מחלוקה מיט איהם פאר וואס ער האט זיך מקרב געוועזן צו הה"מ. נאך גראסער איז געווארען די מחלוקה. וויא אין פינסק האבען זיא געהערט פון דער אסיפה אין שקלאוו. דיא מחלוקה איז אזויא גרויס געווארען אז רבי לוי יצחק האט ניט געקאנט זיטצען צו הויז אין פינסק, איז ער אוועק געפארען אין מעזעריטש צו דער אסיפה כדי זיך מיישב צו זיין מיט הה"מ וואס צו טהאן.

וויא רבי לוי יצחק איז אוועק געפאהרען פון פינסק האבען דיא מתנגדים זיינע גענומען אנאנדער רב, הרב ר' אביגדור. דער נייער רב האט מורא געהאט טאמער וועט רבי לוי יצחק קומען צוריק אונ וועט פאדערין זיין החזקה, דעט כסא הרבנות, דער פאר האט ער גערודפ'ת זיין ווייב אונ קינדער כדי זיא זאלען ארויס פאהרען פון פינסק עהדער רבי לוי יצחק וועט קומען צוריק.

רבי

*) הערת המלקט: ניט חלילה הרגנען מיטען האנד, ניין. אידען בכלל אונ רבנים בפרט זיינען וויט פון דיא ברכה „ועל חרבך תחיה"... נור דאס מיינט מען רודפ'ן אין פרנסה אונ „דמים" תרתי משמע... דאס הייסט: דער ווארט „דמים" איז אמאל טייטש „בלוט" אונ אמאל — „געלד" וד"ל.

רבי לוי יצחק'ס ווייב אונ קינדער, האבען געליטען גרויסע צרות פון דעם נייעם רבי, זייא האבען געשריבען אבריעף צו רבי לוי יצחק. אין בריעף האבען זיי איהם מודיעה געווען פון אלע רדיפות וואס דער נייער רב רודפ'ת זייא.

רבי לוי יצחק האט דעם בריעף געוויזען זיינע חברים, האבען זייא איהם איין עצה געגעבען, דאס שבת ביים עסען זאל ער דעם בריעף פארלייענען פאר אלעמען, וועלען זייא הערען וואס וועט דער הה"ט זאגען אויף דעם.

רבי לוי יצחק האט אזויא געטהאן אבער הה"ט האט געשוויגען גאר נישט געענטפערט. דארום האבען זיך דיא תלמידים פארזאמעלט, כדי זיך מיישב צו זיין וואס זאלען זייא טהאן. זייא האבען קיין אנדער עצה ניט געפונען נור דיא איינע: זיי זאלען מחרים זיין אלע זייערע מתנגדים, אונ פר וואס זיי זיינען מחרים די חסידים אום זיסט, זאל מען דאס מהפך זיין אויף זייא. דאס הויפט דעם פינקעקער נייעם רב דאס קומט זייא על פי דין התורה*) ווייל זייא טוען גאר ניט כדין, אונ בפרט ר' אביגדור וואס ער איז רודף אונ מבזה דעם הרב הקדוש רל"י אונ איז איהם יורד להיינו.

אויף דיא אסיפה איז רש"ז ניט געווען, עס האט זייא געפעהלט אצערנטער מענש וויא דער דין איז פון אחרם. אונ זיינען געווען אין ספק אויב רש"ז וועט וועלען צו שטיין צו דעם. ווייל ער האט געזעהן דאס זיין רבי הה"מ האט געשוויגען בעת רל"י האט פארגעלייענט דעם בריעף. דארום האט איינער פון דיא תלמידים געזאגט: מיר וועלען פרעגען אונזער חבר אויב על פי דין קומט זייא מחרים צו זיין, אונ אז ער וועט זאגען אז עס קומט רעכטמאל וועט ער מוזען זיך משתתף זיין מיט אונז, וועלען מיר זיין צעהן מענשען, דאן וועלען מיר קאנען מאכען דעם חרם על פי דין.

דורך דיא עצה האט רש"ז געמוזט קומען צו דער אסיפה אונ זייא האבען געמאכט דעם חרם.

נאך דעם חרם האבען זיך דיא תלמידים געלייגט שלאפען, רש"ז האט זיך אויך געלייגט, אבער שלאפען האט ער ניט געקאנט, ווייל ער האט פארשטאנען דאס דער רבי הה"מ האט א ידיעה פון דעם חרם, וועט דא זיין עפעס נייעס.

פלוטצלונג האט רש"ז געהערט וויא עס קלאפען דיא קאווילעס, (דען הה"מ איז געווען קראנק אויף זיינע פיס איז ער געגאנגען אויף קאווילעס).

דער הה"מ איז אריינגעגאנגען אין חדר וואו דיא תלמידים האבען געשלאפען, אברענענדע ליכט האט ער געהאלטען אין זיין האנד. ער איז געגאנגען פון איין תלמיד צום צווייטען. ער האט זיך אין יעדען איינגעקוקט, נאכדעם איז ער צוגעגאנגען צו רש"ז, אונ האט זיך אין איהם איינגעקוקט אונ געזאגט, אט דער קליינער איד'ל וועט זיין א רב אין גאנץ רייסען וכו'.

אלע תלמידים האבען אויפגעוואכט פון שלאף. אונ רש"ז האט זיך בלומערשט געמאכט וויא ער וואלט אויך ערשט אויפוואכען פון דרעמלען.

—וואס האט איהר דיא נאכט געטהאן? —האט הה"מ געפרעגט— עפעס א מעשה נורא.

—מיר קאנען שוין ניט אויסהאלטען פון אונזערע מתנגדים— האבען דיא תלמידים געענטפערט— דארום האבען מיר זייא אריינגעלייגט אין חרם.

דאס

*) פון דער צייט וואס רוסלאנד רעגירט אויף פוילין, האט דיא רעגירונג פארבאטען דעם חרם. [illegible]ון רעכטמאל אן איז דער חרם לא יזכר ולא יפקד.

– איהר זאלט וויסען – האט הה"מ געזאגט – דאס דורכדעם האט איהר אייער רבין פארלארען, עס איז אויף מיר נגזר געווארען דאס איך זאל דעם יאהר פון אייך צו גענומען ווערען, נור דאס האט איהר געפועלט: אין יעדער צייט וואס וועט זיין א מחלוקה בייא חסידים אונ מתנגדים וועלען דיא חסידים אויפהערען.

זיינע רייד זענען מקוים געווארען. אין יענעם יאהר תקל"ג י"ט כסלו. איז רבנו הקדוש הה"מ נסתלק געווארען. אמליץ יושר זאל ער זיין פאר כל ישראל.

פרק ה) דיא וואונדער פון הה"מ נאך דיא הסתלקות:

ווייא הה"מ איז נסתלק געווארען, איז געווען אסכסוך בייא חברא קדישא מיט זיינע תלמידים. ח"ק האבען געזאגט אז צו זייא איז שייך דיא טהרה פון הה"מ. אונ דיא תלמידים האבען געטענה'ט: אזויא וויא זייא האבען זייער רבין משמש געוועזען בחייו, דארפען זייא איהם משמש זיין במותו.

דיא תלמידים מיט דיא ח"ק האבען געהאט אדין תורה. איז דער פסק דין געוועזען אזויא: דאס געהערט צו ח"ק. נור וועלכער תלמיד עס איז פארשריבען אין זיין שטאדט פאר אחברה קדישא מאן, דער דארף זיך מתעסק זיין מיט ח"ק צוזאמען אין זיין טהרה. אונ אזויא וויא רש"ז איז געווען אחברה מאן אין זיין שטאדט האבען איהם ח"ק אריינגענומען צו זיך מטהר צו זיין הה"מ.

רש"ז האט דערנסטמאל זעהער שטארק געדאנקט זיינע עלטערין פאר דעם וואס זייא האבען איהם פארשריבען פאר אחבר אין ח"ק אין זייער שטאדט.

פאר דער טהרה האבען זייא געמאכט אגורל ווער זאל זוכה זיין צום קאפף, ווער צו אנדערע גלידער. האט רש"ז געוואונען דעם צעטעל וואס איז געווען אויפגעשריבען „ראשו כתם פז".

זייא האבען דעם היילינגען גוף אוועק געטראגען אין מקוה מטהר צו זיין. האט רש"ז געזאגט: אונזערע חכמים זאגען: גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן (חולין ז') דאס איז טייטש: דיא צדיקים זיינען נאך זייער הסתלקות גרעסער וויא לעבעדיגערהייט, דארף אונזער רבי זיך אליין טובל זיין דעם קאפף אין וואסער, אונ אזויא איז געווען הה"מ האט דרייא מאהל איינגעבויגען דעם קאפף אונטערין וואסער*).

פרק ו) רש"ז אין אניפאל ער פארט אהיים, קיין רבנות נעמט ער נאך ניט.

וויא דער „ארון־הקודש" (הה"מ) איז באהאלטין געווארען, זיינען אלע זיינע תלמידים צוועק געפאהרען אין זיין שטאדט. זייא האבען אנגעהויבען מפרסם צוא זיין דיא תורה וואס זייער רבי האט מיט זייא געלערינט אזויא וויא ער האט מקבל געווען פון רבינו הבעש"ט זצ"ל.

דער הרב הקדוש רבי לוי יצחק איז געווארען ארב אין זעלחאב (אונ אין

ברוטשעוואל

*) הערת המלקט: דער מחבר פון תעה"ח ברייננט אין זיין הערה (צד 25) אין נאמען החכם ריל"ז אז דעם מופת — אזויא זאגט ער — קאן מען מקרב זיין אל השכל וכו' זאגען מיר: אז ער וואלט געהאט שכל וואלט ער אזא אנטי—שכל ניט שרייבען...

בריטשעוואל), נור מחמת דיא גרויסע מחלוקת האט ער דארטען ניט געקאנט בלייבען איז ער געווארען אב"ד אין דער שטאט בערדיטשוב. דארטען האט ער געלעבט רוהיג, דיא גאנצע שטאט האבען איהם ליב געהאט, אונ האבען איהם גרויס כבוד געגעבען. זייא האבען איהם טהייער געהאלטען ביז ער איז אוועקגעגאנגען אין דיא וועלכיגע וועג וואו אלע לעבעדיגע מוזען אהין געהען...

נור רש"ז איז געבליבען אין אניפאלי (וואו זיין רבי הה"מ איז נסתלק געווארען) אויף נאך אקליינע צייט לערנען מיט הקדוש הר"ר אברהם בן הה"מ נ"ע.

אין יענער צייט זענען דארטען געוועזען דיא רבנים הקדושים ר' זוסיא אונ ר' יהודה ליב כהן, דער רש"ז האט מיט זייא געלעבט ברידערליך זיי ביידע האבען געהאט אזכות נפטר צוא ווערין אין אניפאלי אונ צו ליגען בייא דעם הה"מ'ס קבר.

נאך דעם איז רש"ז געפאהרען אהיים, אונ קיין רבנות האט ער נאך ניט מקבל געוועזען אויף זיך, ווייל דעמאלט איז געוועזען ארבי הרב הקדוש רמ"מ פון האראדאק, אונ הגם רש"ז האט ניט בעדארפט האבען קיין רבין. דאך איז ער צוא איהם געפאהרען. אויך נאכדעם אז הרמ"מ איז אוועקגעפאהרען אין ארץ ישראל איז רש"ז געזעסען איינינע יאהר, ווייל ער האט ניט געוואלט אננעהמען דיא שטעלע צו ווערין ארבי.

פרק ז) הרב הקדוש רמ"מ פון האראדאק פון זיין גרויסקייט בייא אלעמען. זיינע ענוות. דיא מחלוקה ווערט שטארקער.

מורינו הרה"ק רמ"מ איז געבארען געווארען אין וויטעבסק. זיין פאטערס נאמען איז געוועזען הר"ר משה ער איז געוועזען פון דיא ערשטע וואס זיינען געפאהרען צו רבינו הה"מ ער איז געוועזען זיין תלמיד מובהק. צווייא מאל איז ער געוועזען בייא דעם בעש"ט, ער האט פון זיך גאר ניט געהאלטען, דאס הייסט: ער איז געוועזען אגרויסער עניו. נאך גרייסערע מעלות האט ער אין זיך גהאט: ער האט געוואוסט אלע געדאנקען וואס צמענש טראכט. ביז אים איז געוועזען די ליכטיגקייט פון בעש"ט אונ זיין תלמיד הה"מ ענטדעקט אין ר' יסין, נור דיא יחידי סגולה האבען פון דעם געוואוסט, נאכער ער האט דיא ליכטיגקייט פאר שפרייט אין גאנצע מדינה. פיעל מענשען זיינען צו איהם געפאהרען הארען זיינע אמתע תורה, אויך זיינע חברים וויא למשל רש"ז זיינען צו איהם געפאהרען. דיא פוילישע צדיקים האבען איהם פיל כבוד געגעבען. זיין גוטער נאמען איז אין גאנצען לאנד געהארט געווארען, פיער (4) יאהר איז ער געוועזען ארבי דאס איז ביז תקל"ז, נאכדעם איז ער געפאהרען אין א"י.

וויא גרויס דיא פוילישע רביים האבען איהם געהאלטען, זעהען מיר פון אזא מעשה: איינער פון צדיקי פוילין האט געפרעגט איין עצה בייא איינעם פון אונזערע רייסישע גוטע אידין אויב ער זאל פאהרען אין ארץ ישראל, האט ער איהם געענטפערט: אין דער צייט וואס ארץ ישראל איז געוועזען במעלה העליונה האט דאס לאנד געהאט א כח אויפצוהייבען דעם מענטשען, אבער יעצט אז זיא איז אין דיא בחינה "יתרד פלאים" האט זיא ניט דעם כח אויפצוהייבען דעם מענשען נור דער מענש דארף איהר אויפהייבען. אונ דאס האט נור געקאנט דער הרב הקדוש רמ"מ

פון הארדאק, ווייל ער אליין איז א הייליגער מאן און דער צו איז ער צווייא מאל געוועזן ביי דעם בעש״ט.

וואו עס איז מעהר ליכט איז מעהר שאטען. ווייא רמ״מ האט אנגעפאנגען צו ענטדעקען דיא גרויסע ליבטיגקייט פון בעש״ט און פון זיין תלמיד הה״מ, האבען דיא שלעכטע מענשען מחמת קנאה געמאכט א גרויסע מחלוקה. זיי האבען עדות געזאגט פאר דיא רבנים דאס דיא חסידים געהען ניט בדרך התורה, איז דער צארן פון דיא אלטערע רבנים געווארען נאך פיל גרעסער, זייא האבען גערודפ׳ת דיא חסידים וויא ווייט זייא האבען געקאנט. נור אלע רדיפות האט ניט געהאלפען דיא חסידים זיינען געווארען דורך דיא רדיפות נאך פיל שטארקער אין זייערע מעשים, און פיל מתנגדים זיינען געווארען גרויסע חסידים און דיא חסידות איז געווארען פארברייטעט אין גאנצען לאנד.

פרק ה) דיא התעוררות פון רמ״מ צוא פאהרען אין א״י. זיין נסיעה אין ווילנא און אין שקלאוו צו האבען א ויכוח מיט דיא רבנים. זיין רייזע און זיין קומען אין ארץ ישראל. זיין בעטען פון דיא מתנגדים אויף שלום פון ארץ ישראל.

בשנת, אין דעם יאהר תקל״ז, האט דער הרב הקדוש רמ״מ אנגעהויבען טראכטען וועגען פאהרען אין ארץ ישראל, און דיא הייליגע געדאנקען זיינען געווארען ביי איהם שטארקער און שטארקער, ביז ער האט זיך בעשטימט בעשלאסען צו פאהרען.

איידער ער איז אוועק געפאהרען האט ער געזוכט א פלאן וויא צו פארבעסער׳ן דיא לאגע פון זיינע חסידים, ביי איהם איז געבליבען דער פלאן ער זאל פאהרען אין ווילנא האבען א ויכוח מיט דעם חסיד הגר״א, דורך דעם וועט ווערן שלום.

געטראכט און געטאהן. ער האט מיט זיך גענומען דעם רש״ז, זייא זיינען ביידע געקומען אין ווילנא, און זייא זיינען אריינגעפאהרען צו הגאון ר׳ שמואל דער אב״ד (אב-בית-דין) אין ווילנא, דער גאון האט זייא מקבל פנים געווען מיט גרויס כבוד. ער איז געוועזן צופרידען מיט זייער קומען האבען א ויכוח מיט דעם הגר״א כדי עס זאל נאכדעם ווערען ביי זיי שלום, און עס וועט אויפהערען דיא מחלוקת.

אבער דער הגר״א האט ניט געוואלט האבען מיט זייא א ויכוח, ער האט געזאגט אז עס איז אסור מיט אזעלכע מענשען צו דיספוטירען.

צווייא מאל זיינען זייא געגאנגען צו איהם, אבער דער הגר״א האט ביידע מאל פארשלאסען דיא טהיר פון זיין חדר, ער האט זייא ניט אריינגעלאזען צו זיך.

דיא גרעסטע מענשען פון ווילנא זיינען געקומען צו איהם בעטען ער זאל מיט זייא רעדען, זייא האבען צו איהם אזויא געזאגט: רבנו: דער חסידישער רבי וויל מיט אייך האבען א ויכוח, און מיר זיינען זיכער אז איהר וועט מנצח זיין, וועט ווערין שלום ביי אידען, דארפט איהר דאס טהאן.

דער הגר״א האט אבער ניט געוואלט פאלגען, און אזויא וויא דיא גדולי ווילנא האבען איהם שטארק געבעטען. איז ער ארויס געפאהרען פון שטאדט. קיינער האט ניט געוואוסט וואוהין ער איז אוועק געפאהרען, און ער איז ערשט דענסטמאל געקומען אין ווילנא אז יענע זיינען אוועק געפאהרען פון שטאט, דער רבי רמ״מ האט כל ימיו באדויערט פאר וואס ער האט דעם הגר״א׳ס טהיר פון

הדר

הדר ניט אויפגעבראכען, אונ אריינגעגאנגען זיך זעהען מיט אי"ם, דען ווען ער וואלט זיך מיט דעם הגר"א געזעהן אונ גערעדט מיט אים וואלט געווים געווארען ביידע שלום. דאן וואלט געווים געווען אגרויסע טובה פאר ביידען, אונ פאר דעם כלל ישראל.

נאכדעם האט מרן הרמ"מ געשיקט רש"ז מיט הרוא"ק אין שקלאוו דארטען האבען אויכוח מיט דיא רבנים.

דיא רבנים האבען געזאגט: אויב דיא רביים וועלען אונז מנצח (בעזיעגען) זיין, וועלען מיר מקבל זיין זייערע רייד. אונ זייא געבען כבוד, נאך דעם ויכוח אז דיא רביים האבען מנצח געווען האבען דיא רבנים קיין ווארט געהאלטען, זייא האבען געזאגט דאס הגר"א האט געזאגט אז מען דארף דיא רביים רודפן עד חרמה... כבן איז אלץ מותר... וואס מען קאן זייא טאהן איז אגרויסער יושר אונ אמצוה, דארום האבען דיא רבנים געטאהן אזא זאך וואס דאס פאסט גאר ניט פאר רבנים... זייא האבען מיט געוואלד גענומען דיא צוויא דיספוטירענדע מהרש"ז אונ הרוא"ק פארשלאסען זייא אין אקעלער אויף אגאנצע נאכט אונ זייא האבען געוואלט דאס אויף מארגען וועלין זייא דיא שלוחים מאכען גרויסע בזיונות... נור דער רבונו של עולם קאן דאך קיין עולה ניט זעהען האט ער געהאלפען די צוויי צדיקים אנטלויפען פון שקלעפ (קעלער). זייא זיינען ביא נאכט געלאפען זיבען וויארסט פון שקלאוו, דיא זיינען געקומען אין דיא ערשטע קרעטשמע האבען זייא באלד פארשטאנען אז דער קרעטשמער איז אגרויסער מתנגד. זיינען זייא פון דארט אנטלאפען ווייטער, ביז דיא צווייטע קרעטשמע דארטען זיינען זייא געווען זיכער מיט זייער לעבען, אונ זייא זיינען געקומען צו הרמ"מ.

אז דיא רביים האבען געזעהען דאס זייא קאנען מיט דיא רבנים ניט קומען צו אגמר שלום, האבען זייא אויפגעהערט צו ריידען מיט דיא רבנים, זייא האבען זיך פארלאזען אויף גאט אז ער וועט העלפען זיינע חסידים אונ ער וועט זייא באשיטצען אויסהיטען פון אלע שלעכטעס וואס זייערע אומזיסטע שונאים ווילען זייא טאהן, ביא זייא איז געבליבען צו פאהרען אין א"י זייא האבען זיך אנגעפאנגען מכין צו זיין צו דער ווייטע נסיעה (רייזע) *) אונ רש"ז האט אויך געהאט בדעה מיט זייא צו פאהרען.

בשנת, אין יאהר תקל"ז אין חדש אדר זיינען זייא געפאהרען מיט גליק, מרן הרמ"מ, אונ הרוא"ק אונ הרר"י פאלאצקער אונ רש"ז מיט זיין גאנצע הויז געזינד, אונ פיל חסידים זיינען מיט זייא מיטגעפאהרען, דיא גרויסע וויכטיגע חסידים זיינען געפאהרען זייא באגלייטען ביז מאהליב (ביא דעם טייך דניעפער), ביא אלע באגלייטער איז גיווען דיא הארץ פארביטערט פאר וואס זייערע גרויסע רביים פאהרען אוועק אונ זייא (די חסידים) בלייבען איבער וויא צאן בלי רועה (שאף אהן אפאסטוך), אונ דער צו גרויסע שונאים רודף'ן זייא.

קומענדיג אין מאהליב איז ביא זייא געבליבען דער פלאן אז זייא זאלען דעם הרב הקדוש רש"ז ניט לאזען פאהרען ווייטער, נור ער מוז בלייבען אין רוסלאנד אונ ווערען ארבי אויף אלע חסידים, זייא האבען איהם זעהער שטארק געבעטען אויך דיא רביים האבען איהם שטארק געבעטען, ביז ער איז געווען געצוואונגען זייא אלעמען צו פאלגען.

דיא

*) הערת המלקט: אין יענער צייט איז קיין באהן געווען. אזא נסיעה האט געדויערט מעהר וויא אהאלב יאהר

דִיא רַבָּנִים הָאבֶּען גֶענוּמֶען אָבְּשֵׁייד פוּן רש"ז אוּנ פוּן אַלֶע חֲסִידִים וָואס הָאבֶּען זַייא בַּאגְלֵייט. פִיעל טְרֶעהְרֶען זַיינֶען דֶענְסְטְמָאל פַארְגָאסֶען גֶעוָוארֶען. דֶער רַבִּי רש"ז הָאט גֶעוַויינְט מֶעהְר פַאר צַלֶעמֶען, דִיא צַלֶע בַּאגְלֵייטֶער זַיינֶען גֶעפָאהְרֶען אַהֵיים, נוּר רש"ז אִיז גֶעבְּלִיבֶּען אִין מָאהִלִיב, עֶר אִיז דָארְטִין גֶעזֶעסֶען אָנְדֶער־הַאלְבֶּען יָאהְר (18 חֳדָשִׁים).

בְּיוֹם ה'. פִינְף טָאג אִין אֱלוּל תקל"ג זַיינֶען דִיא רַבָּנִים גֶעקוּמֶען אִין דִיא הֵיילִיגֶע שְׁטָאדְט צְפַת. זַייא הָאבֶּען גֶעזֶעהֶען דָאס דִיא שְׁטָאדְט אִיז גְרוֹיס. פִיעל הַייזֶער פוּסְטֶעוָוען, עֶס אִיז קֵיינֶע אַיינְוָואהְנֶער נִיטָא, אוֹיךְ הָאבֶּען זַייא דָארְטֶען גֶעפוּנֶען פִיעל שׁוּלֶען צוּם דַאוֶונֶען, אוּנ אַ בֵּית הַמִדְרָשׁ פוּן דֶעם מְחַבֵּר „בֵּית יוֹסֵף" אוּנ אַמִקְוָה פוּן דֶעם האר"י זצ"ל, דֶער פַאר זַיינֶען זַייא דָארְטֶען גֶעבְּלִיבֶּען וָואהְנֶען אָבֶּער זַייא זֶענֶען גֶעבְּלִיבֶּען אָהְן גֶעלְד, וַוייל פָאהְרֶענְדִיג אִין א"י הָאבֶּען זַייא מִיט גֶענוּמֶען פִיעל אָרֶעמֶע לַייט אוֹיף זַייעֶרֶע קָאסְטֶען, אִיז בַּייא זַייא אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען דָאס גֶעלְד וָואס זַייא הָאבִּין מִיט גֶענוּמֶען אוֹיף הוֹצָאוֹת. זַייא הָאבֶּען גֶעטְרַאכְט פְּלֶאנֶער פוּן וַואנֶען זַייא זָאלֶען לֶעבֶּען, מַאכֶען גֶעשֶׁעפְטֶען הָאבֶּען זַייא נִיט גֶעהַאט קַיין גֶעלְד, נִיט דִיא שְׁפְּרַאכֶע הָאבֶּען זַייא גֶעקָאנְט, נִיט גֶעוואוּסְט וָואס צוּ טָאהְן, דַארוּם הָאבֶּען זַייא פוּן א"י אַרוֹיסְגֶעשִׁיקְט דֶעם הָרַב הַקָּדוֹשׁ ר' פָּאלָצְקֶער אִין אַשְׁ־יְהוּת מִצְוָה, עֶר זָאל פָאהְרֶען אִין דִיא שְׁטֶעדְט אַרוּם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קְלֵייבֶּען גֶעלְד פַאר זַייא, נִישְׁט מֶעהְר וִויא אוֹיף לֶעבֶּענְס מִיטֶעל, נָאכְדֶעם זָאל עֶר פָאהְרֶען אִין רוּסְלַאנְד, פוֹלִין, רֵייסֶען, וָואלִין, מַאכֶען „מַעֲמָדוֹת" פַאר זַייא אוֹיף אַלֶע מָאל.

הר"ר יִשְׂרָאֵל פָּאלָצְקֶער הָאט אַזוֹיא גֶעטָאהְן. צוּ עֶרְשְׁט אִיז עֶר גֶעפָאהְרֶען אִין סְטַאמְבּוּל, (קָנְסְטַנְטִינָאפָּאל) דָארְטֶען הָאט עֶר בַּאזוּכְט אַלֶע גְּבִירִים, זַייא הָאבֶּען אִיהם צוּ גֶענוּמֶען פְרֵיינְדְלִיךְ אוּנ גֶעגֶעבֶּען אִיהם גְרוֹיסֶע נְדָבוֹת, נָאכְדֶעם אִיז עֶר גֶעוועזֶען אִין „וַעַד" הָאבֶּען זַייא אִיהם גְרוֹיס כָּבוֹד גֶעגֶעבֶּען אַזאַ כָּבוֹד וָואס קַיין מְשׁוּלָּח הָאט דָאס נִיט גֶעהַאט, זַייא הָאבֶּען אִיהם גֶעגֶעבֶּען זֶעכְּס טוֹיזֶענְד „אַרְיוֹת" (אַזאַ מִין מַטְבֵּעַ) הר"ר יִשְׂרָאֵל הָאט פִינְף טוֹיזֶענְד „אַרְיוֹת" גֶעשִׁיקְט צוּ זַייא אִין צְפַת נָאכְדֶעם אִיז עֶר גֶעקוּמֶען אִין אוּנְזֶער מְדִינָה אוּנ הָאט זִיךְ עוֹסֵק גֶעוֶועזֶען מְתַקֵּן צוּ זַיין „מַעֲמָדוֹת" פַאר דִיא רַבָּנִים הַקְּדוֹשִׁים אִין צְפַת, אוּנְזֶער רַבִּי רש"ז אוּנ הר"ר יִשָּׂשכָר בֶּער מ"מ פוּן לִיוּבַּאוִויטְשׁ הָאבֶּען אִיהם גֶעהָאלְפֶען מְתַקֵּן צוּ זַיין „מַעֲמָדוֹת".

הר"ר יִשְׂרָאֵל הָאט גֶעטְרַאכְט צוּ פָאהְרֶען צוּרִיק אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָבֶּער עֶר אִיז קְרַאנְק גֶעוָוארֶען אוּנ גֶעשְׁטָארְבֶּען אִין דֶער שְׁטָאדְט פַאסְטָאוו, וואוּ דֶער הָרַב הַקָּדוֹשׁ הרר"א דֶער זָאהְן פוּן הה"מ אִיז נִסְתַּלֵּק גֶעוָוארֶען, אוֹיף דֶעם בֵּית הַקְּבָרוֹת לִיגֶען זַייא אֵיינֶער בַּייא דֶעם אַנְדֶערְין אַקֶבֶר בַּייא אַקֶבֶר.

דֶער הָרַב הַקָּדוֹשׁ רמ"מ אוּנ הרה"ק ר"א הַכֹּהֵן זֶענֶען גֶעבְּלִיבֶּען אִין דִיא הֵיילִיגֶע שְׁטָאדְט צְפַת. אוּנ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הָאט זַייא גֶעהָאלְפֶען, זַייא הָאבֶּען גֶעפוּנֶען (גֶעהַאט) גְרוֹיס חֵן בַּייא אַלֶע חֲסִידִים וָואס הָאבֶּען גֶעוָואוֹינְט אִין אוּנְזֶער לַאנְד אִין חוּ"ל אוּנ נָאךְ פִיל מֶעהְר בַּייא דִיא אִידֶען פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבִפְרַט דִיא סְפָרַדִים הָאבֶּען גֶעהַאלְטֶען פוּן זַייא זֵייעֶר גְרוֹיס, וִויא הֵיילִיגֶען גֶעגֶען מַלְאָכִים, אַזוֹיא הָאבֶּען זַייא זִיךְ גֶעהַאלְטֶען גֶעגֶען דִיא הֵיילִיגֶע רַבָּנִים.

אִין יָאהְר תקל"ח אִין חֹדֶשׁ כִּסְלֵיו הָאבֶּען דִיא אַיינְוָואהְנֶער אִין יְרוּשָׁלַיִם

גֶעשִׁיקְט

געשיקט בריעף צו דיא היילגע רבנים זאלען קומען אין ירושלים זיך באזעטצען (וואהנען) . אויך פון דער שטאדט טבריא האט מען זייא עטליכע מאל געבעטען זייא זאלען דארטען קומען. אין יענעם יאהר אין חודש שבט זיינען זייא געקומען אין טבריה, ווי האבען דארטען פארבראכט צוויא וואכען, און זיי האבען דארטען געהאט גרויס כבוד מיט פיל התקרבות.

איינער א גרויסער מיוחס נגיד פון דיא ספרדים, (וועלכער איז אויך געוועזען אמחותן מיט'ן חכם הכולל פון טבריא) האט זיך מתחתן געוועזען מיט הרה"ק מרן רמ"מ (פאר זיין טאכטער האט ער גענומען רבי משה בן הרמ"מ פיר איין איידעם) אונד האט איהם געגעבען נדן 8 הונדערט „אריות" (מיט 125 יאהר פריהער איז עס געוועזען אסאך געלד).

אין דער צייט וואס דיא מחלוקה איז געווארען צו ווישען רמ"מ און זיינע מתנגדים, האבען דיא רבנים געהאט עדות וואס זייא האבען געזעהן שלעכטעס אויף דיא רבנים. אז דיא אנ"ש זיינען מבזה דברי הז"ל (די זעלבע עדות האבען זיי צו געשטעלט צום הגר"א ז"ל אויך) זייערע ווייד האבען דיא רבנים אויפגעשריבען און זייא האבען זיך געחתמט. נאכדעם האבען זייא דעם פאפיר קופירט פיל קאפיעס און האבען פערשיקט געשיקט בכל תפוצות ישראל.

אין עקזעמפלאר האבען זייא אריינגעשיקט אין טבריא, כדי דיא ספרדים זאלען זייא רופען. אבער אז דיא ספרדים האבען ערקאנט דיא צדקות פון דיא רבנים, האבען זייא פון דיא גניבת עדות גלאבט, זייא האבען דיא אריינגעשיקטע קאפיע אבגעגעבען אין הררא"ק'ס האנד און איהם געבעטען אז ער זאל דאס פארברענען דיא קאפיע האט ער אטליכע טאג געהאלטען ביי זיך, נאכדעם האט ער צו זאמענגערופען עטליכע חשובע ספרדים און פאר זייערע אויגען האט ער דיא קאפיע פון דיא גניבת עדות פארברענט.

זיטצענדיג אין אונזער היילגע לאנד, האבען דיא רביים מעורר געוועזען דיא מתנגדים עס זאל ווערען ביי זייא שלום, דער הרה"ק רמ"מ האט צוויא בריעף געשריבען, איינעם צו דיא חכמי וואלין ליטא און רייסען, און אצווייטען בריעף אין ווילנא. דער תוכן פון דיא בריף איז: עס זאל ווערען שלום, ער האט געוויזען אז דורך מחלוקה בכלל ווערען אידען אונגליקליך. דורך מחלוקה איז חרוב געווארען ירושלים. דיא אידען האבען אלע מאל געליטען פון דיא מחלוקה גרויסע צרות, ער האט געוויזען קלאהר און דייטליך דאס דיא עדות האבען געזאגט נור מחמת קנאה שנאה אדער זייא האבען א טעות געהאט, ער איז זייא מוחל – האט ער געשריבען – נור זייא דארפען בעטען ביי גאט ער זאל זייא מוחל זיין, און געוויס וועט ווערען בעסער דורכדעם דעם כלל ישראל.

פון דיא בריעף זעהט מען וויא ווייט זייא האבען געהארעוועט צו מאכען שלום, נור זייערע רייד האבען דיא מתנגדים ניט געוואלט הערען, און דיא רדיפות האבען ניט אויפגעהערט.

אז מרן הרה"ק הרמ"מ האט געזעהען דאס זיינע בקשות איז אומזיסט, האט ער געשריבען צו זיינע חסידים אין חוץ לארץ טרייסט בריעף, ער האט זייא געבעטען אז זייא זאלען זיך פארלאזען, פאר זיכערין, האפפען צו גאט ב"ה אז ער וועט זיין מיט זייא, און זייערע שונאים וועלען זייא קיין שלעכטעס ניט קאנען טאהן, און אנ"ש (אנשי שלומנו) האבען זיך געשטארקט געגען זייערע

שונאים

שונאים זייא מבטל געווען, אונ געטאהן וויא דיא רביים האבען זייא געלערינט צו דינען גאט, אויך האבען זייא געווארנט פאר דיא רביים אין ארץ ישראל זייא זאלען האבען זייער לעבענס מיטעל, זייא האבען מיסד געווען מעמדות אונ דיא גבאים אויף דעם זיינען געווען אונזער רבי רש״ז אונ הרה״ק ר״י פאלצקער, אונ הרה״ק ר׳ יששכר בער מ״מ אין ליובאוויטש, יעדעס יאהר פלעגען קומען משולחים פון ארץ ישראל צו זאמען געהמען דיא מעמדות געלד אונ אוועק פיהרען צו דיא רביים אין א״י, אונ דיא רביים פלעגען אפשיקען בריעף אז זייא האבען דאס געלד מקבל געווען.

אין דיא בריעף פלעגען זייא שרייבען צו אנ״ש וויא זייא זאלען זיך פיהרען אין תורה עבודה אונ יראת ה׳, אויך פלעגען זייא בעטען דיא אנ״ש אז זייא זאלען מאכען רש״ז פאר א רבי כדי זייא זאלען ניט זיין וויא שאף אהן א פאסטוך, אונ צו רש״ז האבען זייא אויך געשריבען אז ער זאל אנעהמען דיא רבנות, ווייל ער האט אין אנפאנג ניט געוואלט ווערין א רבי, אונ בייא דיא אנ״ש זיינען אויך געווען פיל וואס האבען איהם ניט געוואלט געהמען פאר א רבי, זייא האבען געוואלט געהמען איינעם פון דיא פולישע צדיקים, אבער דיא רביים אין א״י האבען געוואלט דוקא אז רש״ז זאל אנעהמען דיא רבנות דארום האבען זייא פיעל בריעף געשריבען צו רש״ז אונ צו אנ״ש דאס ביידע צדדים זאלען מבטל זיין זייער דעה אונ רש״ז מוז ווערען א רבי.

זייערע רייד האבען געווירקט אונ דיא אנ״ש האבען איהם געקריינט מיט דעם כתר תורה אונ רש״ז האט דעם קרוין אנגענומען, א נייע ליכטיגקייט איז געווארען, דער דרך החסידות האט אויפגעשיינט פיל שטארקער וויא פריהער, אזוי וויא מיר וועלען ווייטער קלעהרער אונ דייטליכער ערצעהלען.

פרק ט) דיא ענדע פון מרן הרמ״מ נ״ע.

מיר זינדיגע מענשען מיט אונזער קורצען שכל פארשטעהען מיר ניט דיא דרכי ה׳ אונז דוכט זיך אז א צדיק תמים דארף זיין גוט, אונ באמת זעהען מיר פיל מאל אז דער אמת׳ר צדיק האט גרויסע צרות שלעכטע מענשען רודפ׳ן איהם אונ ער ליידעט דורכדעם גרויסע יסורים.

דער גרויסער צדיק תמים מרן הרמ״מ האט אויך געליטען צרות אין זיין געבארענע לאנד, ער האט געמיינט אז אין ארץ ישראל וועט ער זיטצען במנוחה בשלוה. אבער גאט האט פיל שלוחים. אין צפת זענען געוועזען אשכנזים זיי האבען איהם נערודפ׳ת, אויך זענען דארט געווען פיל פון דיא כת ש״ץ (שבתי צבי) ימ״ש (ימח שמם) זייא האבען איהם געטאהן שלעכטעס, די אלע צרות האט דער הייליגער מאן אריבער געטראגען מיט געדולד, אמת עס איז שלעכט ביטער צו ליידען פון שלעכטע מענשען אבער עס איז קיין סכנות נפשות ניטא זייא זענען דאך נישט מעהר וויא אידען... נור דיא צרה איז געווארען פיל גרעסער, דער בעאמטער פון צפת האט אנגעפאנגען מאכען אויף איהם בלבולים, ער פלעגט איהם איבערשרעקען מיט זיינע וויזיטען, אונ אזוי וויא מרן הרה״ק רמ״מ איז געווען א חלוש פלעגט ער אפט קראנק ווערען פון שרעק אונ פלעגט אפליגען אויף זיין בעטט עטליכע וואכען.

פון

פון נאך אזאך האט ער געהאט צרות עהדער ער פלעגט בעקומען די מעמדות געלד האט איהם פשוט געפעהלט ברויט. איבער דיא צלע אורזאכען איז ער ארויס געפאהרען פון צפת אין טבריא אזויא וויא יענע ספרדים האבען פארלאנגט, דארטען זענען געוועזן פיל ספרדים וואס האבען איהם געגעבענט פאר אהיילינגען מאן וויא ער פארדינט באמת. נור הרה"ק ר"א הכהן איז געבליבען איינגע יאהר אין צפת ביז תקמ"ד. נאכדעם האט איהם דער פקיד פון צפת ארויסגעטריבען איבער געוואלד האט ער זיך אויך באזעצט אין טבריא נור דער פקיד פון טבריא מיט דעם פקיד פון צפת האבען געמאכט איין האנד, זייא ביידע זיינען געוועזן גרויסע רשעים, האבען זייא גערודפ'ת אונזערע רביים, נור צום סוף האבען דיא רשעים געהאט אגרויסע מפלה, אונ אונזערע רביים האבען געהאט מנוחה.

אין יאהר תקמ"ה איז געוועזן אין ארץ ישראל אגרויסער הונגער, אבער גאט האט ניט פארלאזען זיינע חסידים ער האט זייא געשפייזט.

אין יאהר תקמ"ו איז זייא אביסעל בעסער געווארען, מרן הרה"ק רמ"ם האט פאר זיך אויסגעבויט אהויז אונ איינעם בית הכנסת זעהער אשאנער בנין.

אין יאהר תקמ"ז האט אין שטאדט אויסגעבראכין פיל גרויסע קראנקהייטען. דער געשרייא אין שטאדט איז געווארען זעהער גרויס. דער מרן הרה"ק רמ"מ האט דערפון געהאט גרויס צער, דורך דיא עגמת נפש אונ גרויס שרעק איז ער שלאף געווארען אבער זעהער שלאף. דאס איז געוועזן דער אנפאנג קראנקהייט וואס דורך דעם איז ער שטארק זעהער שטארק קראנק געווארען.

בר"ח אייר, אין יאהר תקמ"ח איז מרן הרה"ק רמ"מ נסתלק געווארען.

אלע וואס האבען זיין היילינגען נאמען געהארט ובפרט דיא וואס האבען איהם געקאנט פנים אל פנים אונ גיזעהען זיינע מדות טובות אונ זיינע פרומקייט. דיא אלע האבען נאך איהם געקלאגט אונ געוויינט. אונ שטארק געטרויערט.

ער האט געלאזען אזאהן רבי משה. אויף איהם איז מקוים געווארען וואס דיא וועלט זאגט: דער עפפעל פאלט ניט ווייט פון בוים. ער איז געוועזן אגרויסער למדן אונ אצדיק תמים.

מרן הרה"ק הרמ"ם האט געהאט אטאכטער איז זיא געשטארבען בחייו (או ער האט נאך געלעבט) פון איהר זיינען געבליבען צווייא יתומים. זיין איידעמ'ס נאמען איז גיוועזן הר"ר דובער זצ"ל.

די רבנית וואס איז געבליבען א אלמנה דאס איז די ווייב פון מרן הרה"ק, האט נאך געלעבט נאך זיין הסתלקות זיא האט געוואהנט בייא איהר ליעבען טהייערין זאהן הר"ר משה זלה"ה.

פון מרן הרה"ק רמ"מ איז געבליבין גידרוקט לזכרון איין ספר „פרי הארץ" דאס איז זיינע מאמרים וואס ער פלעגט זאגען פאר אנ"ש אויך איז געדרוקט גיווארין אקליין „ספר פרי עץ" אונ דארטין איז גידרוקט זיין צוואה אויך פיל בריף זיינען גידרוקט אין זיינע ספרים

פרק י) דער אנפאנג וויא רש"ז איז געוואָרען אַרבּי וועגען זיין זיטצען ׳אויפענטהאלט׳ אין מאה לאוו אויף דעם דניעסטער. פון זיין צוריקקעהרען אין אונזער מדינה.

מיר האָבען שוין ערצעהלט דאס נאך דיא הסתלקות פון הה"מ זצ"ל פלעגט רש"ז פאָהרען צו מרן הרמ"מ זלה"ה, אונ ער האָט זיך גערעכנט פאר איינעם פון זיינע תלמידים.

באמת איז אונזער רבּי רש"ז געוועזען אַתלמיד מובהק אין ד"ח (דברי חסידות) נור בייא הה"מ אונ בייא זיין זאָהן רבי אברהם מלאך בייא זייא האָט ער מקבל געוועזען אַליין, מעהר פון אַלע תלמידים, ווייל הה"מ האָט געלערינט מיט איהם אונ מיט זיין זאָהן צו זאמען אין בעשטימטע צייטען. אויך ר"א מלאך האָט מיט איהם געלערענט, דערפאר איז ער געוועזען אַנראָסער בעל מקובל וויא דיא איבעריגע תלמידים אַזוי וויא מיר האָבען געזעהען צום סוף אַז ער האָט מגלה געוועזען אַזעלכע זאַכען וואס קיינער האָט דאס ניט געהאָרט. אונ דר רבי רש"ז האָט געזאָגט די אורזאַכע פר וואס ער איז מגלה מעהר וויא אַלע תלמידים פון הה"מ זצ"ל, ווייל מיט אַלע תלמידים האָט הה"מ גערעדט אַלס רבּי, אונ אַ רבּי איז מגלה זיינע תלמידים דורך אַ לבוש דערפאר האָבען די תלמידים מקבל געוועזען פון הה"מ דורך „לבושים", האָבען זיי אויך מגלה געוועזען דורך לבושים, אָבער ער האָט מקבל געוועזען פון הה"מ מיט זיין זאָהן צוזאמען, אונ אַפּאָטער זיין זאָהן איז מגלה דיא פנימיות אָהן לבושים, דערפאר צו ליב זיין זאָהן האָט ער אויך מקבל געוועזען אָהן לבושים, קאן ער אויך מגלה זיין דיא חסידות אָהן לבושים *).

דער פון פאַרשטעהען מיר אַז רש"ז האָט ניט בעדאַרפט האָבין אַרבּין אין ד"ח, פון דעסט וועגין איז ער געפאָהרען צו מרן רמ"מ, ווייל ער האָט געזעהען פון איהם גרויסע מעלות, מהייערע מדות טובות, ער איז געוועזען בייא זיך אַגרויסער עניו וואס דיא מדה האָט רש"ז זעהער ליב געהאט, דאס הויפט וואס רמ"מ האָט זוכה געוועזען צו זיין בייא דעם בעש"ט צוויא מאל, דער פאר האָט איהם רש"ז געגעבין גרויס כבוד.

רש"ז אַז ער איז געקומען צו רמ"מ האָט ער זיך נוהג געוועזען מיט גרויס ענות געוועזען בייא זיך שטארק „שפל" נור וואס מעהר ער האָט זיך קלענער געהאַלטען אונ שפל׳ער געוויזען, האָבען אַלע ערקאַנט זיין גרויסקייט, אַמאל האָט געטראָפען אַזא מעשה: בייא מרן הרה"ק רמ"מ איז געוועזען דער מנהג דאס אַלע חסידים וואָס זענען געקומען צו איהם האָבען געגעסען שבת אונ יו"ט בייא זיין טיש, דער דרך פון רש"ז איז געוועזען ער פלעגט זיטצען בייא דעם ברעג טיש, איין מאל דאן איז געוועזען דיא ערשטע נאכט ר"ה האָבען זיך אַלע געזעטצט אַרום טיש צום עסען האָט מרן הרמ"מ באַמערקט דאס רש"ז איז ניטאָ ביים טיש, ווייל ער האָט נאך געדאַווענט אין שטיבעל וואס איז געוועזען אויף דעם הויף וואו הרמ"מ האָט געוואָהנט.

מרן הרמ"מ האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין אָרט, ער איז געגאַנגען שטילערהייט צו דעם אָרט וואו רש"ז האָט געדאַווענט מיט גרויס דביקות, מרן הרמ"מ איז געקומען צוריק אונ ער האָט זיך געזעטצט בייא דעם טיש אונ געזאָגט, רש"ז האָט הנאה

דאס

---

*) **הערת המלקט:** צו פארשטעהען דיא זאך קלערהרער קאָנען מיר זעהען דעם אונטערשייד אז איינער וואָס קוקט אויף אליכטיגע זאך מיט זיינע אויגען אָפּפען׳ אונ דער צווייטער קוקט אויף דיא זעלביגע זאך דורך אַטוך — פאר שטעהט מען אז אהן אטוך זעהט יענער דיא זאך פיל בעססער פאר דעם וואס קוקט דורך אטוך.

און תענוג פון השי"ת, און השי"ת האט הנאה און תענוג פון איהם, און מיר האבען הנאה און תענוג פון דער עבודה, רמ"מ האט דעם "עולם" געבעטען אז רש"ז וועט קומען זאל מען איהם לאזען זיך זעטצען בייא דעם ברעג טיש וויא זיין שטייגער איז כדי איהם ניט מבלבל צו זיין פון זיין עבודה און פון זיין היילינען דרך, און אזויא איז געווען רש"ז איז געקומען און האט זיך געזעטצט בייא דעם ברעג טיש.

מיר מוזען נאך אמאל ערינערין וואס מיר האבען פריהער געשריעבען, נאמליך: אז רש"ז איז געפאהרען מיט דעם הרה"ק רמ"מ קיין ארץ ישראל אז זייא זענען געקומען אין טערקענע מאהליב (מאהליב פאדאלסק) האבען איהם דיא רביים און פיעל חסידים געבעטען דאס ער זאל ווייטער ניט פאהרען, נור ניט אנדערש ער מוז בלייבען ארבי אין אונזר מדינה, ער איז געווען געצוואונגען זייא צו פאלגען, ער האט אבער אין זיטעבסק צו זיין שוועהר ניט געוואלט פאהרען, וויל דאס ערשטע דער שוועהר איז ארעם געווארען און דאס צווייטע: וויל זיי האבען איהם אזן אויפהער גערודף'ת, געפייניגט, דארום איז ער מיט זיין הויזגעזינד געבליבען וואהנען אין מאהליב, זיין ווייב האט געהאנדעלט צו פארדינען זייער לעבענס מיטעל און ער איז געזעסען טאג און נאכט על התורה ועל העבודה (געלערינט און געדאווענד), ער פלעגט זיין אבגעזונדערט פון מענשען כדי קיינער זאל פון איהם ניט וויסען, נור השי"ת האט געוואלט ער זאל ווערען אמפורסם זיין גרויסקייט זאל ווערען נתגלה, האט זיך אין מאהליב געמאכט אזא מעשה: איינע פרויא פלעגט קיין מאל ניט ווערען אטהורה צו איהר מאן, זיא פלעגט שטענדיג געפינען דם אויף דעם ליילעך; דער רב וואס איז געווען אין מאהליב האט איהר געאסרת אז זיא טאר ניט לעבען צוזאמען מיט איהר מאן, דיא פרויא פלעגט פארצעהלען פאר איהרע בעקאנטע ווייבער פון איהר אונגליק, אמאל האט זיא ערצעהלט דעם רש"ז'ס ווייב וואס מיט איהר טרעפט אלע מאל, האט דיא רבצין געזאגט צו איהר ברייננ צו מיר דעם ליילעך וועל איך ווייזען מיין מאן ער איז אגרויסער למדן אפשר וועט ער געפינען אתרופה דר צו, דיא ווייבעל האט געבראכט דעם ליילעך וויא רש"ז האט נור אקוק געגעבען אויף דעם ליילעך האט ער געזאגט "דם טהור" — זיא איז מותר צו איהר מאן.

אין שטאדט האבען פיל מענשען געהערט דער פון, אנדערע האבען זיך געוואונדערט וויא אזויא קאן איינער מאן מתיר מאכען דאס וואס דער אלטער שטאדט רב האט געזאגט "אסור" —

דער רב האט געהערט פון דער זאך האט ער געשיקט רופען רש"זן צוא זיך אהיים.

— פון וואנען ווייסט איהר אזדאס איז "דם טהור" ? — האט דער רב געפרעגט — ווייסט איהר דען ניט דאס מתיר מאכען אנדה לבעלה איז אגרויסער חטא, האט איהר ריכטיג נאכגעזעהען.

רבי ! — האט רש"ז געענטפערט — דאס איז ניט "דם נדה" נור "דם יונה" (טויבענבלוט *).

אלע וואס האבען געהערט זייגע רייד האבען זיך געוואונדערט און געפרעגט וויא קומט אהין טויבענבלוט, ווער קאן דאס טהון אזא נבלה ?

רבי

*) טויבענבלוט זעהט אויס וויא דם נדה. עס איז שוועהר צו ערקאנען, עס איז קיין וואונדער ניט וואס דער שטאדט רב האט דאס ניט ערקאנט. וויל דערצו דארף מען האבען ליכטיגע אויגען וויא הרב רש"ז האט געהאט.

— זאל מען הוקר ודורש זיין — האט רש"ז געענטפערט — אפשר האט דיא ווייבעל זיך געקריגט מיט איינעם פון איהרע הויזלייט אדער מיט אשכנה האט דאס יענער אדער יענע געטאהן איהר להכעיס.

דיא זאך איז שטארק אונטערזוכט געווארען, דער סוף איז געווען אז מען האט זיך דערוואוסט אז איינע פון איהרע הויזלייטע האט זיך אמאל מיט איהר געקריגט האט זיא דאס געטאהן כדי דער מאן זאל איהר געבען א גט. — דער מאן אונ נאך צוויא עדות האבען געלויערט שטילערהייט האבען זיא די שלעכטע פרויא געהאפט וויא זיא באגיסט אויף דעם לייעך מיט טויבענבלוט.

נאכדעם האט נאך א מעשה געטראפען: איינע אפרויא האט געפרעגט ביין רב אשאלת נשים דער רב האט איהר געאסרת, נאכדעם האט רש"ז געזעהען דעם כתם האט ער געזאגט אז דאס איז ניט קיין נדה נור פעך — זאל מען געהען — אונ זעהען דעם באנק וואו זיא איז געזעסען, פליכט וועט ער דארטען געפינען פעך.

עס איז אזויא געווען צוויא מענשען זיינען באלד געגאנגען אין בית הטבילה אונ זייא האבען געפונען פעך אויף דעם באנק, וואו זיא איז געזעסען.

עס איז געווארען צרעש ותהום כל העיר, די גאנצע שטאדט האט בעוואונדערט די גרויסע חכמה פון רש"ז זייא האבען געזעהען אז ער איז א געטטליכער מאן, אויסער זיינע חריפות אונ בקיאות אין דער גאנצער תורה שבכתב אונ בע"פ אונ קבלה.

דער רב אין מאהליב איז געווען אגרויסער ירא שמים אז ער האט געזעהען דאס רש"ז איז גראססער פאר איהם אין אלע ענינים, האט ער געוואלט זיך אבזאגען פון רבנות אונ מאכען פאר א רב דעם רש"ז אויף זיין ארט, אבער רש"ז האט בשום אופן ניט געוואלט.

פון יענער צייט אן אונ ווייטער האבען דיא לומדים אין שטאדט אנגעפאנגען קומען צו איהם מפלפל זיין אין לערנען. הארען זיינע חידושים אין דער תורה, זיין נאמען איז זעהער גרוים געווארען באריהמט אלס גרויסער גאון, אלע האבען געזאגט דאס ער איז דער גראכטער מענש אין לערנען, אונ פאן דענסט מאל אן האבען דיא שטאדט לייט איהם אנגעפאנגען מכבד צו זיין בכבוד, זייא האבען איהם געגעבען געלד אז ער זאל קאנען לעבען אהן דחקות, עס זאל איהם קיין לעבענס מיטעל ניט פעהלען כדי ער זאל קאנען רוהיג לערנען, אונ ער זאל ניט דארפען דאגה'ן וועגען פרנסה.

רש"ז האט געוואלט בלייבען אין מאהליב וואהנען. דיא שטאדטיגע איינוואהנער וועגען איהם געפעלען געווען ער איז דארטען געבליבען אנדער האלבען יאהר.

דיא אנ"ש (אנשי שלומנו) זענען אין אונזערע שטאדט געבליבען אהן אפאר שטעהער, דערפאר האבען זייא געשיקט שלוחים צו רש"ז אין מאהליב איהם בריינגען צו זייא ער זאל ווערען צרבי.

אין אנפאנג האט רש"ז ניט געוואלט פאהרען מיט זייא, נור דיא שלוחים האבען איהם שטארק געבעטען, זייא האבען צו איהם געזאגט דאס זייא וועלען איהם בשום אופן ניט אבלאזען ווייל זייא קאנען אהן איהם ניט פאהרען אהיים.

אז דיא שלוחים האבען געזעהען דאס ער וויל זייא ניט פאלגען, האבען זייא שטארק געבעטען זיין פרויא: אז זיא זאל ביי איהם פועלן ער זאל מיט זייא מיט פאהרען, זיא האט שטארק געוואהלט פאהרען צו איהר פאמיליע אין איהר געבארענע

לאוד

לאנד האט זיא איהם אויך שטארק געבעטען אז ער זאל פאלגען דיא שלוחים אונ פאהרען מיט זיא.

רש"ז האט בעל כרחו זיי געפאלגט, ער איז מיט זיי געפאהרען אין זיין געבורטה'ס שטאדט לאזני, דארטען איז ער געווארען א רב אונ א מו"צ, שכירות האט מען איהם געגעבען 5 רו"כ סיגנאציעס (דאס איז 3 רובל מיט א פערטיל) אזוי ער האט דער צו אבטונג געגעבען אויף אלע ענינים וואס געהערט צו אנ"ש אין אונזער מדינה, אויך האט ער שטארק זיך באשעפטיגט אודות דיא מעמדות פאר דיא היילינגע רביים אין ארץ ישראל. אין דעם האבען איהם געהאלפען הרב הקדוש רבי ישראל פאליצקער אונ הרה"ק ר' יששכר בער מגיד מישרים אין ליבאוויטש.

דעם נאמען נשיא (רבי) האט רש"ז ניט געוואלט, די הויפט סיבה דער פון איז געוועזען: וייל עטליכע גרויסע חסידים וואס פלעגען פאהרען צו הרה"ק רמ"מ זצ"ל זענען געוועזען ניט צופרידען דאס רש"ז זאל ווערען זייער רבי. זיי האבען געוואלט ברייננגען אנגעטען אידען פון פולין אדער פאהרען צו איהם הארען תורה.

דיא גרויסע חסידים האבען געשריבען צו דיא רביים אין ארץ ישראל געבעטען בייא זייא זייער הסכמה אויף זייער פלאן. אבער דיא רביים האבען ניט געוואלט מסכים זיין צו דעם, זייא האבען געשריבען אז בשום אופן ווערען זייא ניט לאזען נעהמען אנאנדער רבי אחוץ רש"ז, ער איז אקוראט מסוגל פאר א רבי ער אונ ניט אנאנדערער.

אונ צו רש"ז האבען דיא רביים פון א"י געשריבען פיעל בריעפף אז ער זאל געהמען אויף זיך דעם עול (יאך) *) פון דיא הנהגת אנ"ש דוקא ער אונ ניט אנאנדערער ווייל נאך איינער וויא ער איז גאר ניטא, זיינע תורה אונ חסידות זענען תורת אמת כו' וכו'.

דיא רביים פון ארץ ישראל האבען אזויא לאנג אונ אזויא פיעל געשריבען ביז רש"ז אונ דיא חסידים האבען מבטל געוועזען זייער דעה אונ זייער פערלאנג, רש"ז האט זיך געלאזט איינרעדען צו ווערען א רבי אויף דיא אנ"ש אונ דיא אנ"ש האבען איהם אויפגענומען פאר א רבי ער זאל מיט זייא לערנען אלץ וואס ער האט מקבל געוועזען פון זיינע רביים דיא גאטטליכע מענשען.

וויא רש"ז האט אנגעטהאן דעם כתר „רבי" האט ער אנגעהייבען מגלה זיין סודות התורה אזעלכע סודות וואס ביז זיין צייט איז ניט געהערט געווארען, פון פיל נאהענטע אונד ווייטע שטאדט זענען פיעל מענשען געקומען הארען דיא חידושים וואס ער איז מחדש אין דברי חסידות, יעדען שבת, זענען געקומען פיל חסידים. זיין נאמען איז נתפרסם געווארען אויף דער גאנצער וועלט, אונ זיין נאמען איז געבליבען אויף דער גאנצער וועלט בשם „אדמו"ר הזקן" אדער מיט דעם נאמען „דער רב", ער איז געבליבען „רבי" אין גאנצען לאנד רייסען אונ ארומיגע שטאדט, אונ ער האט דעם נאמען רבי געלאזען בירושה זיינע קינדער אונ קינדס קינדער אויף אלע מאל.

פרק יא). אין וועלכען יאהר איז ער געווארען א רבי, וויא לאנג האט ער געטראגען דעם כתר תורה.

אין דעם יאהר וואס ער איז געווארען א רבי איבער רייסען אונ דיא ארומיגע שטאדט, ווייסען מיר ניט געוויס צו בעשטימען, נור דאס ווייסען מיר ריכטיג אז ער
איז

*) די רביים האבען דאס גערופען „עול" עפ"י הגמרא: כמדומין אתם ששררות אני נותן לכם וכו' (הוריות י')

איז געווען איבער דרייסיג יאהר אלט נאר אקוראט וויפיל מער ווייסן מיר ניט, פון דיא בריעף וואס דיא רביים האבען געשריבען צו רש"ז און אנ"ש קאן מען שוועהרליך וויסען ווען ער איז געווארען אזש"א איבער רייסען, נור עפ"י שכל ווייזט אויס אז אין דעם זעלבען יאהר וואס דיא שלוחים פון אנ"ש האבען איהם צוגענומען פון מאהליב (פאדאלסק) און איהם געבראכט אין רייסען דאס איז געווען אזוי ערך ענדע תקל"ט אדער אנפאנג תקל"ט, איז ער באלד געווארען אזש"א) ווען ניט? צו וואס האבען זייא איהם געבראכט פון מאהליב?

אין אנפאנג וויא ער איז געווארען אזש"א, זענען געווען עטליכע גרויסע חסידים וואס האבען אויף דעם מערער געווען, נור נאכדעם אז זייא האבען געהערט איהם זאגענדיג חסידות און זיין דאווענען, האבען זייא מעהר ניט מערער געווען געגען דעם וואס ער איז געווארען אזש"א איבער אלע חסידים אין רייסען.

באמת איז געווען זיין זאגען חסידות זעהער וואונדערליך און שרעקליך, אלע וואס האבען געהערט זיינען נבהל ונשתומם געווארען, א געטליכער פחד איז אויף זייא געפאלען, זייא זענען געווארען בעלי תשובה גמורים. און נאכדעם פלעגען זייא דאווענען מיט גרויס התלהבות און וואס ער האט גירעט אין זיין תורה האט ער דער בייא ניהאלטען, ער האט גירעט וועגין אהבה צו השי"ת האט ער דער בייא ניהאלטען אויך אזוי וועגין יראה און אנדערע מדות טובות. א. ז. וו.

אויך זיין תפלה איז געווען מיט התלהבות, זיין אייניקעל האדמו"ר בעל "צמח צדק" שרייבט אין זיין דרוש פון "מצות בתפלה" דאס דער רב האט זיך מתדבק (באהעפט) געווען נור אן גאטט אליין, אז ער האט זיך אין זיין דאווענען פאר דביקות פלעגט ער גאנץ אפטערס זאגען: רבונו של עולם איך וויל ניט דיין גן-עדן, איך וויל ניט דיין עולם הבא, איך וויל נאר דיך אליין.

אז דער רב פלעגט דאווענען ביחידות, האט ער געדאווענט שטילערהייט, נור אז ער האט געדאווענט בצבור פלעגט ער מרעיש עולמות זיין.

דער רב האט מאריך געווען אין זיין תפלה ביז צוויא אזייגער נאך האלבען טאג. און ראש השנה און יום כפור בייא נאכט פלעגט זיין תפלה געדויערן נאך אלאנגערע צייט.

בעת דער רב פלעגט מתפלל זיין האט ער פון גרויס התפעליות געקלאפט מיט ביידע האנד אויף דעם וואנד, אזויא שטארק געפאצט אין וואנד אז פון זיינע האנד איז ארויס בלוט און ער האט דאס ניט געפילט, דיא חסידים האבען דעם וואנד וואו ער איז געשטאנען, באשלאגען מיט אדיקען געוואנד, כדי ער זאל ניט פארוואונדען זיינע האנד פאטשענדיג אין וואנד בעת דאווענען.

דער מיטעל האט אבער ווייניג געהאלפען ווייל דער רב פלעגט ארומגעהען אין שטיבעל הין און הער, נאכדעם האט ער זיך אבגעשטעלט בייא אוואנד וואס אויף יענעם ארט איז ניט געווען באשלאגען מיט אדיקען ווייכען געוואנד.

דער מענש וואס האט געהאט דיא זכיה צו זעהען וויא דער רב האט געדאווענט, ווען אפילו נישט מעדר וויא איין מאהל, (און בפרט פיל מאל) פלעגט אין זיין הערצען ארויין אהייליגער פייער, וויא צרוח קדושה און ער האט גרויס חשק בעקומען צו דאווענען מיט אלב טהור, און פיעל חסידים זענען דורכדעם געקומען צו אהויכע מדרגה, זייא האבען זיך מתדבק געווען אן גאטט ברוך הוא.

פרק יב) דיא נייעס וואס ער האט מחדש געווען אין דער צייט וואס ער איז געווען אדמו"ר, זיינע הנהגות וואס ער האט געוואלט איינפיהרען.

ווייא רש"ז איז געווארען אדמו"ר, האט ער אנגעפאנגען מחדש צו זיין הויכע אונ וויכטיגע ענינים וואס קיין מענש האט אויף דעם געקלעהרט, אונ הגם זיינע היילגע רביים האבען אלע סודות התורה געוואוסט, נור זייא האבען געלאזען אנארט פאר איהם ער זאל אויך קאנען אויפטהאן גרויסע נייעס.

דאס ערשטע וואס ער האט געטאהן: ער האט דעם דרך העבודה ערקלעהרט וואונדערליך ווייא ער האט מקבל געווען פון זיינע היילגע רביים נ"ע, אונ דערצו האט ער צוגעגעבען פון דיא חכמה וואס השם יתברך האט איהם מזכה געווען ווייא דער פסוק זאגט: נאטט גיבט חכמה דעם קלוגען (דניאל ב' כ"א). אזוי ווייא יעדער מבין זעהט פון זיינע רייד אונ זיינע היילגע ספרים אונ בפרט אין זיין היילגען ספר „לקוטי אמרים" וואס ווערט גערופען „תניא".

דאס צווייטע: ער האט איינגעוואהנט דיא אנ"ש צו דאווענען דעם נוסח פון היילגען האר"י ז"ל.

דאס דריטע: ער האט געדרוקט איין סדור, מיט א נאייעם נוסח, יעדען ווארט, יעדען אות, אונ יעדער תנועה האט ער מתקן געווען מיט דקדוק אונ אלין אויף זיין ריכטיגען ארט. ער האט געהאט זעכציג נוסחאות פון דאווענען. אנדערע געדרוקטע סדורים אונ אנדערע געשריבענע פון גרויסע צדיקים, היילגע גאונים, אונ דער רב האט פון דיא אלע נוסחאות געזאמעלט דיא גאהטיגסטע אונ דיא ניטצליכסטע, דער סדור האט אנגרויסען שם. אפילו דיא וואס דאווענען אנאנדער נוסח, ניט ווייא אין זיין סדור איז געשריבען, דאך האלטען זייא פון רב'ס סדור אנ'עולם ומלואו, פערגאטטערן, אונ פארהייליגען איהם.

דאס פיערטע: ער האט מתקן געווען דיא תפילין נאך דיא קבלה פון דיא ראשונים אונ נאך דיא קבלה פון האר"י ז"ל ווייא מען זאל זייא שרייבען, אנטהאן וכו' היינו: ווייא מען זאל בינדען ארומוויקלען דיא האגר אונ דיא רצועה, ווייא צו מאכען דעם קשר, דעם אות „ש" אויף דיא תפילין של ראש, וכו'.

דאס פינפטע: ער האט געבעטען דיא אנ"ש זייא זאלען לעגען תפילין פון ר"ת נאך תפילין פון רש"י, ווייל דער האר"י ז"ל האט געזאגט דאס ביידע דעות (פון רש"י אונ ר"ת) זענען אמת, דארפען מיר ביידען פאלגען.

דאס זעקסטע: חול המועד (פסח אונ סוכות) זאל מען דאווענען אהן תפילין, אזוי וויל האבען דער זהר הקדוש אונ דיא מקובלים וכו' (דער הגאון הקדוש בעל „משנת חסידים" האט געדרוקט א ספר וואס ווערט גערופען „תפילין דמארי עלמא", דארטען ווייזט ער פון משנה, תלמוד בבלי אונ ירושלמי, מדרש. אונ זהר דאס תפילין אין חוה"מ איז אנ איסור אנצוטהאן).

דאס זיבענטע: דעם שלחן ערוך וואס ער האט אנגעפאנגען אין מעזעריטש מחבר צו זיין (אזוי ווייא מיר האבען שוין פריהער ערצעהלט) האט ער איהם נאך דיא הסתלקות הה"מ נ"ע געענדיגט, אונ אין עטליכע יאהר שפעטער האט ער איהם

מגיה

מניה געווען און מתקן געווען אויף דעם בעסטען אופן און האט צוגעגעבען נאך איינינע הלכות.

דאס אכטע: זיין סדור האט ער אויך מגיה געווען און צוגעגעבען פיל דינים נאך דיא דעה פון דיא מקובלים.

דאס נייגטע: ער האט מתקן געווען אנייעם נוסח צו פארקויפען חמץ ערב פסח, נאך דיא דעה פון דיא גדולי הראשונים, דיא גראסטע חכמים אין זיין צייט האבען בעוואונדערט דיא גרויסע און טיעפע חכמה פון דעם שטר מכירת חמץ, זייא האבען ניט פארשטאנען זיין טיעפע כונה.

דאס צעהנטע: ער האט מתקן געווען דאס דיא חלפים וואס דיא שוחטים קוילענען זאלען זיין דוקא געשליפען, און דער תיקון איז געבליבען אחק ולא יעבור בייא אלע אידען אפילו בייא דיא מתנגדים אויך.

דאס עלפטע: ער האט מתקן געווען װארעמע מקוואות, דער תיקון איז אזויא גרויס וואס עס איז ניט משער צו זיין. (דאס פארשטייען אלע גאנץ גוט).

דאס צוועלפטע: ער האט איינגעוואהנט דיא אנ"ש זייא זאלען פארן דאווענען געהען אין מקוה כדי זייא זאלען דאווענען בקדושה ובטהרה.

דאס דרייצעהנטע: אלע מצות. למשל: ציצית, תפילין, אתרוג, סוכה און דאס גלייכען האט ער איינגעפיהרט אז דאס זאל זיין געמאכט על צד היותר טוב, מיט דעם גראסטען הידור *).

דאס פירצעהנטע: וועגען דיא וויכטיגע דרייא זאכען: תורה, עבודה, און גמילות חסדים, האט ער פיל גערעדט דערפון יעדעס מאל ווען ער האט געזאגט חסידות פאר אנ"ש, אין זיינע בריעף וואס ער האט געשריבען לאנ"ש, האט ער פיעל ערקלערט וועגען דעם, צדקה—האט ער געזאגט, דארף אמענש געבען מעהר וויא פיעל ער האט ביכולת, ער מוז ברעכען זיין נאטור וואס ווילט זיך ניט געבען, און דוקא געבען פיעל צדקה.

תפלה—האט ער געזאגט—דארף זיין מיט גרויס התבוננות, צו לערנען דערצו מה אונ הארץ, דער מתפלל דארף וויסען וואס ער רעדט, אבער ניט וויא איינער דאוועגד אלס געוואהנהייט.

—תורה—האט ער געזאגט— דארף אמענש לערנען מעהר וויא זיין טבע און הרגל איז וכו'.

דאס פונפצעהנטע: ער האט ערוויטערט דיא צו פיל פלפולים וואס געהמט צו פיל צייט, נור דער פלפול און דער לימוד דארף זיין הלכה למעשה.

דאס זעכצעהנטע: ער האט מתקן געווען בייא אנ"ש זייא זאלען לעבען איינער מיט דעם אנדערן פריינדליך עס זאל זיין בייא זייא אחדות, שלום, ער האט פערלאנגט אז בייא יעדען מענשען אין זיין הערצען זאל זיין ארוח טהרה, ער זאל זיין א מעביר על מדותיו, און פון דיא געלבים וכו' פון אמחלוקה קומט קיין נוטעס ניט

*) עפ"י הגמרא.

ניט ארוים אפילו ווען דיא מחלוקה איז לשם שמים. זאל גאטט אונז דער פון שומר ומציל זיין, בעסער, געזונדטער אונ שאנער פאר גאט אונ פאר לייטען איז—שלום.

מיר האבען אין פאריגען פרק אויסגערעכענט עטליכע (16) ענינים פון דעם רב נ"ע. אבער באמת איז ניט מעגליך אלע זיינע מדות טובות אויסצורעכענען, אויף איהם קאנען מיר זאגען דיא ווערטער: „לך דומיה תהלה", מיט דעם ווילען מיר דיא לעזער אויפמערקזאם מאכען וועגען תפילין אום חול המועד וויא מיר דארפען זיך נוהג זיין (זעהע צד 21) האב איך געפונען פאר נעטהיג מעתיק צו זיין פון ש"ע וואס דער רב האט צוזאמענגעבען אונ קופירען זיינע היילינע ווערטער מלה במלה, ווייל ניט אלע האבען דעם רב'ס ש"ע אונ דער דין איז נאטהיג צו וויסען.

[וזה לשונו הזהב: שבתות ויו"ט אינן זמן תפילין, שנאמר והיה לך לאות וגו' (שמות יג). יצא שבתות ויו"ט שהן עצמן אות בין הקב"ה לישראל שנא' כי אות היא ביני וגו' (שם ל"א). ואם מניחן בהם לשם מצוה עובר על בל תוסיף וגם מזלזל באות של שבתות ויו"ט במה שמניח עליו בהן אות אחר אבל אם אין מניחן לשם מצותן אלא לצורך אחר מותר וכו'.

י"א שהאות של שבתות ויו"ט הוא חיוב המצות התלויות בהן ולפיכך גם חוה"מ אינו זמן תפילין שהרי מצות תלויות בו בפסח מניעת אכילת חמץ ובחג מצות ישיבה בסוכה, וי"א שהאות הוא איסור עשיית מלאכה בלבד לפיכך חוה"מ שמותר במלאכה מן התורה חיב בתפילין וכן נוהגין בכל גלילות אלו להניחן במועד ולברך עליהן אלא שאין מברכין עליהם בבהכ"נ בקול רם כמו בשאר ימות השנה להורות שיש בהן קצת קדושת האות, ועוד לפי שי"א שאין לברך על תפילין בחוה"מ. לכן אותן שנוהגין לברך, נהגו לברך בחשאי כדי שלא יבא הדבר למחלוקת וזהו טעם מנהגינו אבל מי שמניחן בלא ברכה יפה הוא עושה כי ספק ברכות להקל וברכות אינן מעכבות ואין לחוש בהנחתן לבל תוסיף אף להאומרים שחוה"מ אינו זמן תפלין לפי שאינו מכוין בהנחתן לשם מצוה ודאי אלא מספק הוא מניחן ומטעם זה אין בשמירת י"ט ב' של גליות משום בל תוסיף וכ"ש שאין לחוש מטעם זה לאיסור זלזול האות של חוה"מ שאיסור זה ג"כ אינו אלא במתכוין לשם מצוה. (ש"ע הלכות תפילין לא. לב)].

פרק י"ג) דער רב נ"ע האט דיא אנ"ש מדריך געווען, בדרך החסידות אויף זיין שטייגער.

אלע אנ"ש האבען דעם רב'ס רייד געהאלטען היילינ אונ טהייער, וואס ער האט געזאגט האבען זייא געפאלגט, זייא האבען אויף זיך מקבל געווען צו לערנען זייערע קינדער אז זייא זאלען אויך פאלגען דעם רב'ס רייד. אונ זייא זאלען מקיים זיין בכל לבבם בכל נפשם ובכל מאדם.

דיא אנ"ש האבען מתקן געווען פאר זיך בתי תפלות, זייא זאלען קאנען דאוונען ניט געשטערט צו ווערען, זייא האבען גענומען פאר זיך אשו"ב (שוחט ובודק) כדי דער שו"ב זאל קוילען מיט אגעשליפענעם חלף דוקא.

און דיא חברה וואס זאמלען געלד פאר דיא ארעמע לייט אין ארץ ישראל האבען זיך אויך אבגעטהיילט פון דיא אשכנזים זייערע מתנגדים. עס איז געווארען א כולל מיוחד פאר אנ"ש כדי דיא אשכנזים זאלען ניט קאנען רודף זיין דיא אנ"ש אין א"י און נאך תקנות האבען דיא אנ"ש געמאכט און אלין מיט מסירת נפש און מיט גרויס מיה און מאטערנים, זייא האבען דורך דעם געליטען גרויסע צרות אזויא וויא מיר וועלען אי"ה ווייטער ערצעהלען.

פרק י"ד) וויא רש"ז איז געווארען ארבי איז. דיא מחלוקה פון דאס נייע געווארען, דעם רבי'ס בריעף צוא זוכען שלום, אבריעף פון הרמ"מ פון ארץ ישראל צו אנ"ש זייא צו שטארקען, מוטהיגין, דיא מחלוקה איז רוהיג געוועזען ביז תקנ"ז.

מיר האבען שוין געשריבען אז וויא דער רב איז געקומען אין אונזער מדינה איז דיא שנאה געווארען גרעססער, קאן יעדער לעזער פארשטעהען אז דיא אנ"ש האבען זיך נאך אבגעטהיילט פון זייערע מתנגדים מיט דעם נוסח התפלה און מיט א שוחט, וויא גרויס דיא שנאה איז געווארען. דיא מתנגדים האבען אנגעווענדעט אלע זייערע קראפטען ניט צו לאזען דיא אנ"ש צו גרינדען נייע בתי תפלה און ניט צו נעהמען אנדערע שוחטים, און דיא אנ"ש האבען אנגעווענדעט אלע זייערע כחות אויסצופיהרען און פארשטארקען זייערע פלאנער, דווקא אבעזונדערע שטיבעל צו דאווענען, דווקא אבעזונדערן שוחט, אמאל פלעגען דיא מתנגדים אויספיהרען, מנצח זיין, ווייל זייא זענען געוועזען מעהרער און שטארקער, און אמאל פלעגען דיא אנ"ש מנצח זיין, ווייל זייא האבען דאס געטאהן מיט גרויס התלהבות.

דער הרב האט געהערט דאס זיינע חסידים זענען זיך מוסר נפש פאר זייער היילינגע אידעען האט ער צו זייא גאנץ אפט געשריבען, געבעטען בהחמים אז זייא זאלען זיין רוהיג געגען זייערע מתנגדים, ניט קריגען זיך מיט זייא, ביז גאט ב"ה וועט אויף זיי בהחמנות האבען, א גאט וועט דיא מתנגדים אפענען דיא אויגען זייא זאלען זעהען זייער טעות, וועלען זייא תשובה טאהן. אזא בריעף האט דער רב געשריבען צו אנ"ש אין אושאץ אין יאהר תק"ם, ער איז ווערט מיר זאלען איהם איבערזעטצען פאר אונזערע לעזער.

„איך רייד שלום צו מיינע ברידער און גוטע פריינד וואס וואהנען אין אושאץ, גאטט זאל זייא לאזען לעבען און געבען אעווינגען לעבען.

עס איז בעוואוסט פון דעם רעש גדול (גרויסער שטורמווינד) וואס אין אונזער מדינה, עס איז א עת צרה ליעקב און דערפון וועלען מיר בקרוב געהאלפען ווערען, דארום איז מיין עצה דאס יעדער וואס וועט מיך פאלגען, זאל מקיים זיין חבי כמעט רגע (ווארט אקליינע צייט) עד יעבור זעם (ביז דער צארן וועט אוועקגעהן) ועת לעשות לה' הפרו תורתך, דאס הייסט, עס איז פאראן אצייט וואס מען דארף טאהן פאר גאטט דערמיט וואס ווערט זיין תורה פארשטערט, און טאקע דערפאר

אליין

אלין זאלט איהר אייך היטען ניט צו שטעלען קריגען מיט יענע מענשען וואס ווילען אייך ניט לאזען מאכען אבעזונדערן מנין, איך פארזיכער מיך אויף גאטט אז ער וועט אונז ניט פארלאזען אויף עוויג, אונ קירצליך וועט ער מחזיר זיין די עטרה ליושנה, נור ביז עס וועט קומען די גוטע צייט וואס מיר האפפען אויף איהר, זאלט איהר אייך ניט קריגען וכו' וכו'.

אודות די געשליפענע חלפים האט דער רב געשריבען צו אנ"ש: הנם די שחיטה מיט די געשליפענע חלפים איז זייער אגרויסע מצוה אונ רבותינו האבען במס"נ געהאט מסירת נפש אויף איהר, יעדער פון אנ"ש דארף זיך לאזען קאסטען געלד אויף די מצוה וויא וייט ער קאן, אף על פי כן ווען עס וועט טרעפען אמאל דאס אנ"ש וועלען זיין צוזאמען מיט די מתנגדים אויף אסעודת מצוה, (אחתונה, אברית, אסיום וכו') טאר קיינער ניט פון אנ"ש חלילה זיך אבזונדערן פון די מתנגדים, זייא ניט רעכענען אז זייא עססען נבילות ח"ו, נור יעדער פון אנ"ש דארף עססען מיט זייא צוזאמען.

אזעלכע בריעף האט דער רב געשיקט אין אלע שטאדט וואו אנ"ש האבען געוואהנט צו זאמען מיט די מתנגדים. דער רב האט געוואלט עס זאל זיין שלום בייא אידען.

מיר וויסען געווים דאס אנ"ש האבען דעם רב געפאלגט אלין וואס ער האט זייא באפוילען, פון דעסטוועגען האבען אנ"ש געהאט גרוסע רדיפות, אדרבה די רדיפות זיינען דורך דעם נאך שטארקער געווארין למשל: אז אנ"ש פלעגען קומען אין שול אדער אין מתנגדישען בית המדרש דאוונען, מיט נאסע פיאות פון מקוה אונ זייא האבען געדאוונענד בקולי קולות, פון טיעפען הארצען איז ארויסגעגאנגען יעדער ווארט, אונ זייא האבען מאריך געוועזן אין דאוונען, זייער שמו"ע האט לאנג געדויערט, האט דאס די מתנגדים פארדראססען, די שנאה, קנאה איז געווארען פיל גראססער, די מתנגדים האבען געזוכט אויף אנ"ש אלערלייא בלבולים, אונ די קנאים (פאנאטיקער) פון די מתנגדים פלעגען מכרן פאר דעם הגר"א זצ"ל, זייא פלעגען איהם ערצעהלען איין ווארט אמת אונ ניין ווערטער ניט אמת, ביז ער האט זיך מעורר געוועזן פון דאס נייא צו רודף'ן די אנ"ש וויא וייט ער האט געקאנט, ער האט געוואלט זייא אין גאנצען אבשאפפען עס זאל פון זייא ניט בלייבען א שריד ופליט.

אין יענער צייט האט זיך געמאכט אזא מערקווירדיגע מעשה; אין דער שטאדט פינסק וואו דער בעוואוסטער אביגדור איז געוועזן א רב, האט איינער געפרעגט בייא איהם אגרויסע שאלה, האט אביגדור געפסקנת לאיסור, פון די שאלה מיט אביגדורס תשובה האט געהערט הגאון רבי לוי יצחק (דען איינער פון זיינע פינסקער גוטע פריינד האט איהם דער פון מודיע געוועזן), רבי לוי יצחק האט זיין גוטען פריינד געענטפערט להיתר אונ ער האט זיין תשובה געשריבען מיט גרויסע ראיות, ער האט אין די לאנגע תשובה געוויזען חריפות אונ בקיאות

ווא

וויא אגרויסער גאון וואס קיינער האט איהם ניט געקאנט אפפרעגען, ווייל דאס איז געוועזען אמת אונ דער אמת איז נור איינער.—

פון זיין תשובה האבען אלע געזעהען וויא ער האט פאלש געפסקנת, אביגדור האט זיך דערפון דערוואוסט איז ער געווארען זייער שטארק אין כעס. אונ איז אוועק געפאהרען אין ווילנא צום הגר"א אונ ער האט איהם אויסוועניג דערצעהלט די שאלה, (נור ניט וויא זיא איז באמת געפראגט געווארען, ער האט אביסעל משנה געוועזען, אזויא פיעל פארדרייט די שאלה. אז עס איז טאקע געוועזען על פי דין אסור), דער אונשולדיגער צדיק תמים הגר"א האט מסכים געוועזען לאיסור *).

אז דער אביגדור האט שוין געהאט א הסכמה פון הגר"א דאס ער אונ ניט ר' לוי יצחק האט ריכטיג געפסקנת, האט ער דעם הגר"א ערצעהלט דאס ר' לוי יצחק האט די שאלה מתיר געמאכט, אונ מיט קולי קולות האט אביגדור געשריען: לא די וואס די חסידים לערנען ניט נגלה, מישען זיא זיך אביין אין דברים העומדים ברומו של עולם (דאס הייסט אין די העכסטע אונ טיפסטע דינים) וואס געהערען צום שלחן ערוך, אונ זיא מאכען חרוב א וועלט דערמיט וואס זיא זענען מתיר א איסור, דערמיט האט אביגדור אריינגעבראכט דעם הגר"א אין גרויס קפידא.

נאך א מעשה געפינט זיך אין די פאריגע ספורים די גידרוקטע וואס אביגדור האט געטאהן, ער האט געוויזען פיל מענשען אפאלשען בריעף פון רב, אין בריעף איז געוועזען געשריבען פיל זלזולים אויף דעם הגר"א. אזעלכע ווערטער וואס מיר ווילען זיא פון אונזער מויל ניט ארויסרייעדען.

דעם בריעף האט ער געוויזען דעם הגר"א'ס גוטע פריינד אין ווילנא, אונ אין מינסק אונ אומעטום וואו ער איז געוועזען. פאר שטייט מען גאנץ גוט אז יעדער מתנגד וואס האט דעם בריעף געלייענט, איז ער אויף דעם רב זייער אין כעס געווארען.

די ריכטיגקייט דער פון צו אביגדור האט טאקע געוויזען אזא בריעף קאנען מיר ניט וויסען נור דאס ווייסען מיר געוויס אז דער רב האט אזא בריעף ניט געשריבען, ווייל דער רב פלעגט אלע מאל שרייבען צו אנ"ש זיא בעטען אז זיא זאלען חלילה קיין שלעכטווארט ניט רייערען, ניט אויף דעם הגר"א אונ ניט אויף קיין אנדער למדן, אונ דאס ווייסען מיר אונ אלע: צו דער רב איז געוועזען אנאה דורש אונ א נאה מקיים.

נאך די אלע אינטריגעס וואס מיר האבען פריהער געשריבען אונ נאך אלע שקרים אונ בלבולים וואס די מחרחרי ריב האבען אויסגעקלערט וועלכע מיר שרייבען ניט, איז די מחלוקה פון דאס נייע געווארען נאך פיל גרעסער אונד זיא האבען די חסידים גענומען נאך שטארקער רודפן וויא פריהער, א נייער חרם האט אפגעפרישט דעם צלטען חרם פון תקל"ב.

פינף

---

*) דער גאון האט מקיים געווען דיא רייד פון אונזערע חכמים וואס זאגען: אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. (ב"ב קל"א. סנהד' ו'. נדה כ'.)

פינף טאג אין חדש מנחם אב שנת תקמ"א האבען זייא דעם חרם אויפגעשריבען אויף פארמעט אונ דער הגר"א בכבודו ובעצמו האט זיך אויף דעם חרם געחתמ'ת מיט זיין היילינען נאמען, נאך איהם האט געחתמת הגאון ר"ש אב"ד אין ווילנא. (באמת–ערצעהלען עהרליכע אידען האט הגאון ר"ש ניט געוואלט חתמנן אויף דעם חרם דען פון דער צייט וואס הרמ"מ מיט דעם רב זענען געוועזן אין ווילנא, האט ער געזעהען זייערע צדקות, תמימות, מיט אלע זייערע מעשים טובים האט ער נוטה געוועזן צו זייא, נור אויף דעם חרם האט ער געמוזט חתמנן געגען זיין ווילען, ווייל דיא ווילנאר האבען איהם געצוואונגען דערצו. זייא האבען איהם אבגעזאגט פון רבנות ביז ער האט געמוזט חתמנען זיין נאמען אויף דעם חרם).

נאכדעם איז געוועזן אין דער שטאדט זעלווע א יריד, זענען דארטען צו זאמענגעפאהרען פיל מתנגדשע רבנים, אונ זייא האבען ר"ח אלול (תקמ"א) אויס גערופען דעם גרויסען חרם, זייא האבען שופר געבלאזען, אנגעצונדען פיל ליכט זייא האבען געאסרת דיא ברויט (פון אנ"ש) וויין, אונ זייערע טאכטער (אז מען טאר זיך ניט מתחתן זיין מיט אנ"ש) זייא האבען מפקיר געוועזן זייערע געלד (ד. ה. ווען איינער פון דיא מתנגדים איז שולדיג געלד דיא אנ"ש דארף ער ניט באצאהלען).

אויף דעם חרם האבען זיך געחתמת דרייצעהן רבנים מיט דעם גראדנעם (הורדנא) גליל רב. דערצו האבען זייא געשריבען אהערה צום חרם דאס קיין מענש טאר ניט פאהרען לערנען אין א שטאדט וואס דארטען געפינט זיך פון דיא כת החסידים. ובפרט אין אמדור וואס דארטען וואהנט (הרה"ק ר') חיים חייקיל א געוועזענער תלמיד ביא הה"מ נ"ע *)

נאכדעם, דרייא טאג אין אלול, האבען דיא רבנים אין פינסק אויסגערופען דעם חרם אונ זיבען מענשען האבען געחתמת זייער נאמען.

צוואנציג טאג אין אלול האט הרה"ג ר"א קאצאנעלינבויגן אבד"ק בריסק דליטא אויסגערופען דעם חרם דארטען אין דער גרויסע שול.

נאכדעם האבען דיא רבנים אין סלוצק מפרסם געוועזן דעם חרם אונ זיבען מענשען האבען געחתמת, אויך אין שקלאוו איז געוועזן א גרויסע אסיפה אונ זייא האבען אויך אזויא געטאהן.

אין אלע אידישע שטאדט האבען די אידען געהארט פון דעם גרויסען חרם, אונ עס האבען זיך געפינען מענשען קנאים וואס זייא האבען געטאהן אזעלכע זאכען וואס פאר א אידען פאסט דאס גאר ניט, דיא געזונדטע שטארקע קראפטיגע

קנאים

*) דיא צייט האט זיך שטארק געענדערט, דא ניט לאנג האט מען אבגעדרוקט אספר „חיים ותסד" מהרה"ק ר' חיים חייקיל הנ"ל, האבען פיל מתנגדישע גאונים געגעבען הסכמות, ובתוכם הרב הגאון ר' אליהו חיים מייזיל שליט"א אבד"ק לאדז, שרייבט אין זיין הסכמה אויף דעם ספר בזה הלשון: ראיתי חיבור מהרה"ק המפורסם בתורתו וצדקתו מאורן של ישראל כו' מוהרח"ח זצוק"ל מק"ק אמדור כו' ושמחתי מאד כי יבאו הדברים לאור עולם וגם אנכי אקבל ס' אחד אי"ה במחיר כו' ויתברכו המסייעים. (דאס הייסט איך האב גיזעהען אחיבור פון הרה"ק וואס ער איז מפורסם מיט זיין תורה אונ צדקות ר' חייקיל מאמדור מיר טוט זייער הנאה זיינע רייד זאלין קומען צו דער לייכטונג פון דער וועלט, איך וועל אויך נעמען אספר כו' אונ דיא וואס העלפין זאלין גיבענטש ווערין) כו'. עכ"ל הזהב.

קנאים האבען געשלאגען דיא חסידים אהן רחמנות, זייא וואלטען ניט מורא געהאט פאר דיא רעגירונג וואלטען זייא די חסידים אויף טויט אויך געהרגת.

עס האט אויך געטראפען דאס אזאהן פון אמתנגד איז געווארען אחסיד, האבען איהם זיינע עלטערן געשלאגען אזוי שטארק אז ער איז קראנק געווארען. עס פלעגט טרעפען דאס דער קינד איז געשטארבען פון די געשלעג.

ווען דער אונגליק האט געטראפען אפאטער דאס זיין זאהן איז געווארען אחסיד און דער פאטער האט דערצו ניט געקאנט העלפען, האט דער פאטער „קריעה" געריסען און געזעסען שבעה אזוי ווי דער זאהן וואלט געשטארבען. אויך האט ער נאך א מת און ער פלעגט דעם זאהן „מעביר נחלה" זיין דאס הייסט: אז דער פאטער וועט שטארבען, וועט דער זאהן ניט ירשנן, אזויא וויא ער וואלט געווען אפרעמדער.

ווען בייא איינעם האט געטראפען דאס זיין איידעם איז געווארען אחסיד, האט דער שוועהר געזוכט אלערלייא מיטלען ער זאל געבען זיין טאכטער אגט, און אויב דער איידעם האט ניט געוואלט געבען אגט פלעגט דער שוועהר אויך דיא שוויגער וויינען און קלאגען אויף דעם אונגליק פון זייער טאכטער.

וויא גרויס דיא שנאה איז געווען זעהען מיר פון פיל פערשידענע מעשיות וואס האבען געטראפען, ווען מיר זאלען וועלען אלעס אויפשרייבען וואלטען מיר דארפען אגאנץ גרייסען און דיקען בוך דרוקען, דארום וועלען מיר דא נור איין מעשה ערצעהלען וועלען דיא לעזער זיך קאנען מאכען אבעגריעף וויא ווייט דיא שנאה איז געווען.

אין דער שטאדט ווילנא האט אחסיד געהאט א וויין געשעפט. דער פון האט ער מפרנס געווען אגרויסע פאמיליע. זענען דיא קנאים פון דיא מתנגדים אריינגעקומען צו איהם אין געשעפט, און האבען אלע קראנעס (שפונטען) ארויס גענומען פון דיא פעסער, און דיא פראפקעס פון דיא פלאשער איז דער וויין אין גאנצען אויסגעגאסען געווארען אויף דער ערד*).

דיא קנאים האבען אבגעדרוקט אלע כתבים מיט דיא חרמים און האבען פערנאנדער געשיקט בכל תפוצות ישראל, איז דיא פייערדיגע מחלוקה פארשפרייט געווארען פון אונזער מדינה אין גאנץ וואלין און פולין. און דורך דעם האבען דיא פולישע גוטע אידען געליטען גרויסע צרות, זייערע מנינים (שטיבליך צו דאווענען) האבען דיא קנאים פארמאכט, דיא רביים האבען געמוסט אויפהערען צו זאגען חסידות צו שלש סעודות, און נאך אזעלכע גרויסע רדיפות (פערפאלגען).

דיא כתבים מיט דיא חרמים וואס דיא קנאים האבען געדרוקט, זענען געווען אזויא שרעקליך, אזויא ניפטיג צן אשיעור, הרה"ק בעל נועם אלימלך האט גיזאגט צו זיין זון ר' אלעזר אז דער וואס לייענט (לעזט) אין זייא און ער האט דער פון

הנאה

*) מיר זענען מאמינים באמונה שלמה אז דער הגר"א האט פון אזעלכע סקאנדאלען ניט געוואוסט, און אז ער וואלט געוואוסט, וואלט ער געוויס ניט געלאזען, נור דיא טאנצער וואס האבען פון וויטען געטאנצט לכבוד הגר"א אויף זייא איז מקוים געווארען כיון שנתנה רשות למשחית וכו'.

הנאה, אונ ביא איהם איז דאס אשמחה, ווען ער ניט זוכה זיין צו זעהען בנחמות ציון אונ דיא שמחת לויתן אונ דיא חופת צדיקים וכו'. דאס שרייבט דער זון פון בעל „נועם אלימלך" אין אבריף וואס איז גידרוקט אין סוף ספר נועם אלימלך, אויך שטייט דארטין דיא ווארטער: וויא בעונותינו הרבים האט מען אויף אונז גוזר געוועזען צגזירה וויא דאס איז ידוע, איז דאס נור מחמת דיא מחלוקת וואס עס איז געוועזען אויף דיא צדיקים, אונ דער פאר וואס מען האט געדרוקט אזעלכע שאנדליכע בריעף.

דער זעלביגער הרה"ק זאגט אין זיין ספר נועם אלימלך: דיא גדולי הדור רופען מיך געוויס איז דאס ניט בחנם, נור גאט וויל אזויא, דער פאר בעט איך פון אלע אנ"ש זייא זאלען זיך לערנען פון מיר צו טהאן וויא איך טהוא דיא מתנגדים האבען מיין מגן (דיא שטיבעל וואו איך דאווען) פארמאכט הגם דאס קרענקט מיך צום טויט, דאך טראכט איך ביא זיך: דאס געוויס בין איך ניט ראוי צו דאווענען אין מיין מנין, אונ דער עיקר איז דאס הארץ זאל זיין ריין אונ קלאהר פאר גאט, דער פאר זיטץ איך אונ שווייג, זיך בין איך דן לכף חוב אונ מיין חבר לכף זכות, (דיא אמת'ע ערליכע אידען ווילען ניט טהאן אמצוה וואס דורך דעם ווערט חס ושלום אמחלוקת).

דיא מחלוקה אין אונזער מדינה האט זיך געשטארקט, וויל דער הגר"א זצ"ל האט פיל פון זיינע תלמידים פערנאנדער געשיקט אין פערשידענע שטאדט זייא זאלען ניט צולאזען דיא מתנגדים זאלען ווערען חסידים, דער הגר"א האט דאס דאריבער געטאהן וויל ער האט געגלויבט דאס דיא חסידים האבען אקנאפט פון אמאגנעט זיי ציהען צו זיך צו פיל אונשולדיגע מענשען, אונ דיא תלמידים זאלען דיא אנשטעקענדע קראנקהייט (דיא חסידות) ניט לאזען פארברייטעט ווערען, דיא מיטלען וואס די תלמידים האבען אנגעווענדעט דער צו פארשטעהט יעדערער.

פון דיא רדיפות אונ גרויסע צרות וואס אנ"ש האבען געהאט פון זייערע שונאים, זייער זיפצען אונ קרעכצען זענען געהארט געווארען אויך אין די הייליגע לאנד. דיא רביים וואס זענען געזעסען אין ארץ ישראל האבען געשריבען אבריעף צו אנ"ש צו טרייסטען אונ שטארקען זייא. דער בריעף איז פון דארט אנגעקומען אין יאהר תקמ"ג, (וויל דענסטמאל איז נאך ניט געגאנגען קיין פאסט פון א"י צו אונז, דיא בריעף האבען זייא געשיקט דורך אגעלעגענהייט ווען איינער איז פון דארטען געפאהרען צו אונז, דער פאר האט אפטמאל געדויערט עהדער אבריעף איז פון דארטען געקומען צו אונז צאהר צייט), עטלעכע ווארטער וועלען מיר איבער זעטצען פון זייער אבריעף.

דעם געשרייא פון אונזערע אנ"ש וואס מיר ליבען זייא וויא אונזער לעבען, האבען מיר געהארט, וכו', נור דאס איז קיין נייעס ניט אזעלכע זאכען טרעפען זעהער אפט כמעט אין יעדען דור. דען קוים ארבייט אמענש אין חכמה אונ דעת, געפינען זיך פיל מענשען וואס ווילען איהם שטערען פון זיינע הייליגע ארבייט, עס האט שוין אמאל געטראפען אז אפאטער האט זיין איינעם זאהן

איבערגעגעבען

איבערגעגעבען צו הרגען, ווייל דער זאהן (דאס איז געווען אברהם אע"ה) האט אנגעפאנגען מגלה צו זיין אחדות הבורא, זיין פאטער (תרח) האט אויף איהם קיין רחמנות ניט געהאט, און אברהם האט אויף זיך מקבל געווען אלץ וואס איהם האט געטראפען, ער האט זיך פארלאזען אויף גאטט, ער האט געגלויבט אין בורא עולם, מיט זיין גאנצען הארצען האט ער געדינט צו השי"ת, ביז נאכדעם האט ער זוכה געווען צו מאכען דעם פאטער פאר א בעל תשובה *).

דער עיקר איז יעדערער פון אנ'ש זאל תשובה טאהן, ווייל די צרות זענען צייכען דאס דער מענש זאל וויסען אז אלץ איז פון גאטט, דאס איז ניט א מקרה חלילה, נור אט אזוי איז אין הימעל געמשפט געווארען, און יעדער פון אונז דארף האפען דאס אונזער שטארקער לעבענדיגער גאטט וועט אונז קראפטיגען אלץ אריבער צו טראגען און ער וועט אונז חלילה ניט פארלאזען וכו' וכו'.

די אלע רייד וואס זיי האבען געשריבען איז אויף אונז מקוים געווארען, הגם עס האט אלאנגע צייט געדויערט אונזערע רדיפות, אבער צום סוף האט גאטט אונז געהאלפען, ער האט אונז מציל געווען פון אלע שונאים וואס האבען געוואלט אויף אונז זעהען נקמה וכו' וכו' אונזערע שונאים די קנאים האבען אונז געפייניגט און אויף אונז איז מקוים געווארען דער פסוק וואס זאגט וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרץ (שמות א' יב'). די חסידים זענען געווארען מעהר און מעהר, דען פיעל פון די מתנגדים זענען געווארען חסידים ווייל זיי האבען געזעהען דאס די בלבולים זענען פאלש, די עהרליכע פרומע מתנגדים האבען זיך איבערצייגט אז די חסידים דיענען גאטט מיט דעם גאנצען הערצען, זיי זענען מקיים די תורה אפילו א דקדוק קל, די חסידים טהוען פיל מאל לפנים משורת הדין, ביי זיי איז שלום, אהבה, אחוה ורעות וכו' וכו'.

פיעל פון די גרויסע מתנגדים האבען געוואלט ווערען חסידים אבער זיי האבען מורא געהאט פאר די רבנים, דער פאר זענען זיי געשטאנען פון ווייטען (נייטראל) זיי האבען געשוויגען און ניט גערעדט ניט געזאגט קיין גוטעס און ניט קיין שלעכטעס קיין פארטייא.

דער הגר"א זלה"ה האט געזעהען דאס זיינע רייד העלפען וועניג, האט ער אנגעהויבען צו שווייגען, און אז די מחרחרי ריב וואס זייער כונה איז ניט

*) דעם זעלביגען אנטווארט האט הרה"ק ר' יצחק בעל נועם אלימלך גיענטפערט זיין זון אויף די פראגע וואס זיין זון האט איהם גיפרעגט אודות וואס מען האט גירודף'ת הרה"ק ר' לוי יצחק בעת ער איז געווען א רב אין זעלחאב פאר וואס ווערט ער אזויא שטארק גערוידף'ת ? — דוא דארפסט וויסען מיין קינד אז אברהם אע"ה איז מעהר צרות אויסגעשטאנען אז ער איז געקומען אין כנען איז געווארען אין לאנד אהונגער, האבען די איינוואהנער פון יענע לאנד געזאגט אז אברהם'ס זינד ליידען זייא, נור צו ליב איהם איז געווארען דער הונגער, האט אברהם דאריבער געמוזט געהען נאך מצרים.

זיט געווען לשם שמים, האבען געזעהען דאס דער הגר"א שווייגט, האבען זייא אויך געשוויגען *).

דער הרב האדמו"ר האט געשריעבען בריעף צו דיא מתנגדים וואס זענען געשטאנען פון ווייטען אונ האבען זיך ניט געמישט אין דיא מחלוקה, ער האט זייא אין זיינע בריעף געבעטען דאס זייא זאלען מאכען שלום, ער, דער רב, איז מוכן ומזומן צו מאכען שלום מיט זיינע מתנגדים, אונ צו אנ"ש האט אויך דער רב געשריעבען אז זייא זאלען זעהען מיט אלע מעגליכקייט צו מאכען שלום, דער רב האט מיט זיינע בריף פיל גיפועלט. פיל זיינען גישטאנען פון ווייטין, אונ פיל מתנגדים האט ער צו גיצויגין צוא זיך אז זייא זיינען גיווארין דיא בעסטע גוטע פריינד דעם רב מיט דיא אנ"ש, זיין בריעף וואס ער האט געשריבען צו הרה"ח ר' אלכסנדר סנדר אין שקלאוו האט אויף איהם אזויא פיל געווירקט, אז ער איז נאכדעם גיפאהרין צום רב אונ ער איז געווארען זיינער אגרויסער חסיד, אונ דיא זעלביגע איז געווען מיט נאך גרויסע פארנעהמע מענשען פון שקלאוו, למשל: דער הרה"ח המפורסם ר' אברהם שיינעס זלה"ה פון שקלאוו איז אין אנפאנג געווען אגרויסער געגנער פון רב, נאכדעם איז ער געווארען אגרויסער חסיד. אונ הגם ער האט געהאט גרויסע צרות פון זיין פאטער הר"ר צבי אונ פון זיין גאנצע פאמיליע, פאר וואס ער איז געווארען אחסיד אף על פי כן האט ער זיך מקרב געווען צוא דיא חסידים, נאכדעם איז ער געפאהרען צום רב אונ ער האט זיך צו איהם צוגעבונדען מיט אלע זיינע קראפטען, אונ אין אצייט פון עטליכע יאהר איז ער געווארען אחתן פאר דעם רב'ס טאכטער, דער ר' אברהם שיינעס האט אין שקלאוו געמאכט פון פיל גרויסע מתנגדים אז זיי זענען געווארען גרויסע חסידים, זייא האבען זיך באהעפט צו דעם רב מיט אזא גרויסע אהבה אז זייא זענען געווען מוכן ומזומן זיך צו לאזען הרגענען פאר זיין אשטיקעלע כבוד.

ווי דער רב וואלט געוואוגען אגרויסען געווינש אזוי האבין זיך גיפרייט דער רב מיט די אנ"ש אז דער גאון ר' חנוך העניך שיק פון שקלאוו וואס ער איז געוועזען פון די מנגדים איז געווארען גבנע צום רב. באמת ובתמים אונ ער האט מקרב געווען זיין זאהן הר"ר פנחס וואס ער איז גיווען דעם רב'ס אחסיד בלב ונפש, דער גאון שיק האט געבעטען ר' צבי שיינעס דאס ער זאל ניט ערוויטערען פון זיך זיין זאהן ר' אברהם דערפאר וואס ער איז געווארען אחסיד, וויל ער איז דערמיט ניט אב-געטרעטען הלילה פון דעם דרך ה', אדרבה פארקעהרט ... וכו' אזוי האט דער גאון.

*) עס זענען פאראן מענשען וואס האבען פערגעניגען צו קריגין זיך מיט וועמען זייא קאנען, זייא זוכען צו מאכען אינטריגעס צו ווישען מענשען יענע זאלען זיך אויך צאנקען, בייא זייא איז קיין עבירה ניט צו זאגען ליגען אויסטראכטען וואס ניט געשטויגען ניט געפלויגען אבי יענע זאלען זיך קריגען דאך מעהרערע מאל פאלען אריין דיא כשרה צדיקים דיא תמימים, זייא קלעהרען נאר ניט אז יענער זאגט ליגען, זייא טראכטען קיין מאל ניט אז יענער איז אפאלשער מענש אונ אבעטהיגער ווייל דער אמת'ר תמים רעכנט יענעם נאך זיך, קאן איהם גאר ניט קומען אויף דיא גדאנקען אז דער מענש זאל זאגען אליגען.

גאון שיק געשעצט געעהרט אונ געאכט דעם רב אז אין יאהר תקנ״ד האט דער רב געדרוקט הל׳ ת״ת (נאכדעם האט דער רב דאס געדרוקט אין זיין שלחן ערוך) האט דער גאון שיק געגעבען דארויף זיין הסכמה אונ ער האט זעהער געריהמט דעם רב מיט זיין טהייערען ספר.

מיר קענען יעצט ניט אויסרעכענען דיא נאמען פון אלע גאונים, צדיקים, ותמימים ויראים וואס האבען געמאכט שלום מיט אנ״ש, אונ האבען פיעל כבוד געגעבען דעם רב, מיר קאנען נור זאגען אז פיעל גרויסע מענשען גרויס אין תורה, יראים ושלמים זענען געווארען דעם רבס חסידים, אונ דער גרויסער שטורם ווינד איז שטיל געווארען ביסלעכווייז האט דיא מחלוקה אויפגעהערט, עס איז כמעט פאר געסען געווארען, אונ דיא אנ״ש האבען געלעבט רוהיג ביז דעם יאהר תקנ״ז, נאכדעם איז דיא מחלוקה נאך פיל שטארקער אונ גראסער געווארען וויא מיר וועלען אי״ה ווייטער ערצעהלען ריכטיג אונ קלאהר.

פרק טו. דער רב האט געדרוקט דעם „תניא". דיא מחלוקה איז שטארקער געווארען.

אין יאהר תקנ״ז האט דער רב אנגעפאנגען צו דרוקען זיין הייליגען ספר „לקוטי אמרים" (תניא) דער תוכן פון דעם ספר אונ זיין יסוד איז געגרינדעט אויף דיא כתבי האר״י ז״ל אונ אויף דיא קבלה וואס ער האט מקבל געווען פון זיינע הייליגע רביים נ״ע.

אין יאהר תקנ״ז צוואנציג טאג אין חדש כסלו איז דער תניא ארויס פון דרוק אונ ער איז געבראכט געווארען אין פיעל שטאדט, אויך אין ווילנא, דער הגר״א האט איהם געלעזען אונ ער האט געזאגט דאס אין תניא איז פאראן אפיקורסת אויך דער ספר „צוואת הריב״ש" להבעש״ט, איז דעם הגר״א ניט געפעלען געווען, אונ דערפאר האט מען דעם ספר דן געווען צו פארברענען אין ווילנא אפענטליך אויף דער גאס.

דיא ווילנער אנ״ש האבען דאס מודיע געווען דעם רב אונ זייא האבען איהם געבעטען דאס ער זאל האבען אוכוח מיט דעם הגר״א, ער זאל זיך פערטהיידיגען אויף דעם טעות „וואס דער הגר״א רופט דאס אפיקורסת„ וועט ווערן שלום, האט דער רב זייא געענטפערט אגרוסען בריעף, ער האט זייא געוויזען אז ער זוכט נור שלום, אונ שוין לאנג האט ער געוואלט האבען מיט דעם הגר״א אוכוח אבער דער הגר״א האט ניט געוואלט, אונ ער איז ניט זיכער אז דער הגר״א וועט יעטצט יא וועלען, ער וואלט אנווענדען אלע קרעפטע נור צו האבען מיט איהם אוכוח. אונ אויב איהר ווייסט גיווים — האט דער רב צו זייא געשריבען — אז דער הגר״א וויל יעצט האבען אוכוח זאלט איהר זעהן אז דער הגר״א זאל אלע זיינע טענות אונ תביעות געגען מיר, מיט מיין ספר תניא אויפשרייבען בכתב, אונ איך וועל אי״ה ענטפערין אויך בכתב, נאכדעם זאל מען דעם כתב אבדרוקען אונ אוועקשיקען צו אלע רבנים דיא ספרדים וואס גלייבין אין קבלת האר״י ז״ל, אז

איז ביי האר״י ז״ל בקבלה פון אליהו הנביא ז״ל) אונ זייא זאלען פסקענען ווער עס זאגט רעכט, לא אלמן ישראל, ביי אידען זענען פאראן גרויסע גאונים אונ צדיקים וואס קאנען מכריע זיין, וואס שעמען זיך פאר קיינעם ניט צו זאגען דעם אמת.

אונ דאס וואס איהר האט מיר מודיע געוועזן פון דיא שרפה וואס אין ווילנא האבען זייא פארברענט דעם ספר פון בעש״ט, מוז איך אייך זאגען אונ בעטען דאס איהר זאלט אייך ניט קריגען פאר בעש״ט, נאטט ב״ה וויל ניט זעהען אזא מחלוקה, ביי אייך איז דאס אנייעס, דער פאר וואונדערט איהר זיך, אבער באמת האט שוין אזעלכע מעשיות געטראפען ביי אידען, הייליגע ספרים זענען דורך קנאים פארברענט געווארען נאכדעם אין אלאנגע צייט שפעטער האט מען זיך צרומגעזעהען דעם גרויסען טעות *).

דעם אמת מוז איך זאגען פאר דיא לעזער דאס דעם רב׳ס בריעף וויא ער איז געדרוקט אין טהייערן ספר „בית רבי״ האב איך ניט געפונען פאר נאטהיג מעתיק צו זיין ווארט אין ווארט וויא ער האט געשריעבען, עס איז גענוג דעם תכן פון בריעף, פון דעם תכן זעהט יעדער לעזער דיא גרויסע צדקות, ענוות, אונ חסידות פון דעם רב וויא ער האט געוואלט שלום, נור מעשה שטן, וואס מעהר דער רב האט געוואלט שלום, איז מעהר אונ גראססער געווארען דיא מחלוקה, אין יענעם זומער האט דער הגר״א אנגעפאנגען צו רודף׳ן דעם רב מעהר וויא אלע מאל, דיא סבה פון דעם הגר״א׳ס התעוררות איז געוועזן אזא מעשה:

מיט עטליכע יאהר פריהער איז דיא מחלוקה שטיל געווארען, ביידע צדדים זענען געוועזן רוהיג, דער הגר״א האט אויך געשוויגען.

פלוצלונג איז געווארען אנייעס, מענשען האבען געזאגט, גערעדט, ערצעהלט, געפלוידערט אז דער הגר״א האט חרטה אויף דיא רדיפות וואס ער האט גערודפ׳ת דיא חסידים בכלל, אונ דעם רב בפרט, ווער דאס האט אויסגעטראכט אזא ליגען ווייסען מיר עד היום ניט. נור פון סוף מעשה קאן מען פארשטעהען אז דאס האבען דיא מחרחרי ריב אויסגעקלונגען כדי דער מיט מעורר צו זיין דעם הגר״א ער זאל אפפרישען דיא מחלוקה פון דאס נייא מיט מעהר פרישקייט, אונ באלד נאכדעם האבען מענשען, (דיא מחרחרי ריב), ערצעהלט דאס דיא חסידים בארימען זיך דער מיט וואס דער הגר״א שווייגט, ווייל ער האט חרטה פאר וואס ער האט גערודפ׳ת דעם רב.

פון דיא נייעס האט זיך דער הגר״א דער וואוסט, האט ער מודיע געוועזן ברבים אז ער האט קיין חרטה ניט וואס ער האט גערודפ׳ת דיא חסידים בכלל,

אונ

*) מען האט גיברענט אמאל דעם ספר היד פון רמב״ם ז״ל ווייל זייא האבען אים ניט פארשטאנען, ביז נאכדעם האט דער רמב״ן ורד״ק גיגעבען צוא פארשטיין, איז אין אצינד ארום האבען דיא קנאים שטארק חרטה גיהאט, אונ זייא האבען אן גיהויבען זאגען אז משה אמת ותורתו אמת, אונ האבען דיא ספרים פארגעטערט, איך האף אז מיט אונז וועט אין גיכין אויך אזויא זיין:

און דעם רב בפרט, דער הגר"א האט אויפגעשריבען אבריעף וואס דער אינהאלט איז געוועזען אזויא: בהיות וויא איך האב געהערט דאס דיא כת' (שם כינוי לגנאי) באריהמען זיך דאס איך האב חרטה פון אלץ וואס איך האב אמאל גערעדט אדות דעם רב זייערן, בין איך מודיע אז דאס זאגען זייא נור פון זייער טובה וועגען, און באמת האב איך קיין חרטה ניט וכו'.

דעם בריעף האט דער הגר"א געגעבען זיינע צווייא תלמידים הר"ר סעדי' (דער שוואגער פון הרב הגאון ר' זלמן זלה"ה פון וואלאזין) און הרה"ג ר"ה פון טשעריי, דיא שלוחים זיינען געפאהרען פון שטאדט צו שטאדט ווייזען אלעמען דעם בריעף, אז זייא זענען געקומען אין מאהליב, האבען זייא דעם בריעף דארטען פארלאהרען, האבען זיי נאכהער אין יעדען ארט וואו זייא זענען געקומען איבערגעגעבען אויסווענינג וואס אין בריעף איז געשטאנען געשריבען.

אין מינסק איז אויך געהערט געווארען דיא נייעס אז דער הגר"א האט חרטה פאר וואס ער האט גערעדט שלעכטעס אויף חסידים, דערפאר אז דיא צווייא תלמידים זענען דארט געקומען און האבען איבער גיגעבען בע"פ וואס עס איז גישטאנען אין דעם פערלארענעם בריעף האבען דיא מינסקער זייא ניט געגלויבט, האבען זיבען און צוואנציג מענשען פון דיא פני העיר געמאכט אבריעף און געשיקט איהם דורך אשליה מיוחד קיין ווילנא פרעגען דעם הגר"א וואס איז אמת, צו וואס מיא דער ציילט אז ער האט חרטה, אדער וואס זיינע צווייא תלמידים ערצעהלען אז דאס איז אליגען?

דער הגר"א האט באלד גענטפערט איין בריעף, זיין תשובה, האט ער גערופען "תשובת אליהו קנאה שקנא קנאת ה' צבאות" אין דעם בריעף האט ער מעורר געוועזען דיא רבנים פון ווילנאר אקרוג אויך פון וויטעבסקער גובערניע, פאלצק, מינסק, מאהיליב, זיטאמער, קאמניץ פאדאלסק, וואליניע וכו' אז זייא זא.ען רודפן דיא חסידים עד הרמה... זייא אויסוואורצלען פון שורש, כדי דיא אמתע פרומע אידען זאלען זיך פרייען ווייל פאר דעם צדיק איז אשמתה ווען ער טהוט אמשפט צדק וכו'.

אזא מין בריעף אין דעם זעלבינען סגנון האט געשריבען הר"ר שמעון פון סלוצק און ער האט פיל קאפיעס פונאנדער געשיקט אין ווייטע און נאהנטע שטאדט וואו חסידים וואהנען.

פרק יז) דיא הסתלקות פון הגר"א, רדיפות דיא אנ"ש, דעם רב'ס בריעף בעטען שלום, זיין בריעף צו אנ"ש זייא שטארקען מוטהיגען וכו'.

נאכדעם וויא דיא בריעף זענען פונאנדער געשיקט געווארען צו רודפן דיא חסידים און דעם רב איז געווארען אגרויסער רעש אין דיא גאנצע אידען־וועלט אז דער הגר"א איז נסתלק געווארען (חוה"ם תקנ"ח) אז דער רב האט דיא

טרויעריגע נייעס געהערט, האט ער באלד געשיקט בריעף צו אנ"ש מיט אגרויסער אזהרה: אז זיי זאלען ח"ו קיין שלעכט ווארט ניט ריידען אויף דעם הגר"א און זיי זאלען לעבען פריינדליך מיט אלעמען אפילו ווען יענע זענען געגנער פון אנ"ש, זאלען זיי ריידען וואס זיי ווילען, אבער איהר אנ"ש זאלט זיך ניט קריגען מיט זיי.

עס איז קיין ספק ניט אז אנ"ש האבען מקיים געוועזן דעם רבם בקשה, זיי האבען געזוכט נור שלום. אבער ליידער דאס האט אויך ניט געהאלפען, די קנאים, (מהרהרי ריב), זענען ארויסגעגאנגען געגען אנ"ש מיט גרויס נקמה און כעס, זיי האבען געזאגט יעצט איז אגרויסע מצוה צו רודף'ן אלע חסידים, ווייל דער הגר"א איז שוין ניטא. וועלען זיי טאהן וואס זיי ווילען, עס וועט ניט זיין ווער עס זאל זיי ניט לאזען טהון, בכן דארף יעדער פרומער מאן טאהן מיט אלע זיינע קרעפטע אנחת רוח דעם הגר"א וואס ער האט נאך אין יאהר תקל"ב געשריבען אויף זייערע נייע דרכים, און ביז זיין הסתלקות האט ער זיך געהאלטען ביי זיין אידעע דאס יעדער איד דארף אויסרייסען דעם "שורש פורה ראש ולענה". א. ז. וו.

די מהרהרי ריב האבען אזוי לאנג געשריען ביז זיי האבען געוואונען דעם בית הקהל, פיל מענשען פון פאלק האבען איינגעשטימט צו רודפ'ן די "כת", צו זייער חברה זיינען צוגעשטאנען גרויסע צדיקים, ערליכע אידען זענען אין זייער נעץ אריינגעפאלען, אלע איינשטימיג האבען מסכים געווען אז זיי זאלען בעגייען די מחלוקה מיט אנ"ש און די רדיפות זאל זיין פיל שטארקער ווי ביז היינט, זיי האבען געמאכט אסיפות אודות דעם, און זיי האבען בוחר געווען ליידיגעהער וואס האבען קיינע געשעפטען נור אשטארקע האנד, די ליידיגעהער האבען זיך גענומען צו דער גרויסער מצוה (אזוי האבען זיי דאס גערופען) רודפ'ן די כת מיט אלערליי רדיפות ביז די כת מוז פארטיליגט ווערען פון דער וועלט. און אויב אלע זייערע מעשים וועלען ניט העלפען עס וועט זיי ניט מצליח זיין אבצושאפען די כת פון דער וועלט האבען זיי אנגוטע עצה וואס דאס מוז ווירקען, נאמליך מסר'ן דעם רב מיט אלע חסידים פאר די ממשלה (רעגירונג) אבער מסר'ן וואס מסר'ן הייסט, ניט קוקען וואס עס איז אמת און וואס שקר, אבי די מסירה זאל זיי אונגליקליך מאכען, און אזא מסר'ן — האבען זיי געזאגט — איז כשר, מותר, און אמצוה אויך, ווייל דער הגר"א זלה"ה האט זיי אפגעמשפט אז זיי האבען דעם דין פון מורידין וכו':

די קנאים האבען געפונען אגוטען עסק צו רודפ'ן די אנ"ש אהן אשום ערבארמונג. אלץ וואס זיי האבען נור געקאנט האבען זיי די אנ"ש געטאהן. געשלאגען, אין חרם זיי אריינגעלייגט, און נאך וואס מיר קאנען ניט אויסרעכענען אלע זייערע בלבולים, שקרים, וואס זיי האבען געבראכט געגען אנ"ש.

עם

עס איז שרעקליך געווען צו זעהען די לאגע פון אנ"ש, זיי האבען געהאט פיל צרות, און גרויסע רדיפות, און דאך זענען זיי געגאנגען זייער דרך וויא דער רב האט זיי געלערנט דורך זיינע הייליגע ספרים, און דורך גרויסע בריעף און מונדלעך.

אין יענער צייט האט דער רב געשיקט א בריעף צו די פארשטעהער (טשליענעס) אין מאהליב. פון דעם בריעף זעהט מען ארויס דאס ערשטע, די גרויסע אונערבארמליכע רדיפות וואס אנ"ש זיינען גערודפ'ת געווארען פון די קנאים, דאס צווייטע די צדקות און ענוות פון רב, וויא ער האט זיך געבעטען בתחנים עס זאל אויפהערען די רדיפות, הגם דער רב האט אין יענער צייט געהאט פיל חסידים וואס וואלטען זיך מוסר נפש געווען ווען ער וואלט זיי באפוילען צו געהען בחמת קרי מיט זייערע רודפים, און זיי באצאהלען מדה כנגד מדה, דענסטמאל ווען דער רב וואלט נור געזאגט: אנ"ש, עס איז הותרה הרצועה... הבא להורגך וכו' דענסטמאל וואלט געווען חרב איש ברעהו, אבער דער רב, דער צדיק תמים, דער רודף שלום, דער אוהב ישראל, האט מקיים געווען בקש שלום ורדפהו, ער האט מיט זיינע דם שונאים גערעדט זעהער פריינדליך, ער האט זיי כבוד געגעבען מעהר וויא זיי פארדינען, נור צו ליב שלום, אין זיינע בריף האט ער אויס גערעדט זיין בעטריבטע הארץ וויא איהם ערגערט צו זעהען אז אידען זאלען איינער דעם אנדערן טאהן שלעכטעס, און וועלכע אידען? גרויסע רבנים, וואס איז אונזער זינד? טוהען מיר חלילה די קלענסטע זאך געגען די תורה? הס מלהזכיר! מיר טרעטען חלילה ניט אפ פאן דעם קלענסטען מנהג. דאס וועלען עדות זאגען ערליכע מענשען וואס קאנען אונז פון דער יוגענד ביז היינט, דאס איז דאך באמת צו בעוואונדערן: רבנים זאלען דן זיין דיני נפשות אהן צו פרעגען די פארמשפטע, אפשר וועלען זיי ווייזען בפירוש אז די עדות זאגען ליגען, זיי ווילען נור מאכען אינטריגעס, דארום רוף איך צו ערליכע אידען בכלל און צו די רבנים בפרט לכו נא ונוכחה, לאמיר אונז דורכשמועסען דאן האף איך אז עס וועט ווערען שלום ביי אונז, אבער ניט פארשטויסען אגרויסע אידישע געמיינדע דורך פאלשע עדות, האט גאטט אין הארצען, פסקנת ניט דיני נפשות ניט פרעגענדיג, די מענשען וואס ווערען פון אייך פארמשפט וכו' וכו'.

אויך צו אנ"ש האט ער געשריבען אטרייסט בריעף, זיי זאלען האפפען צו גאטט און גלויבען דאס די רדיפות וועט אויפהערען—, איך פרייא מיך זעהער—האט דער רב געשריבען דאס אונזערע שונאים זאגען אזעלכע גרויסע ליגען, זיי טראכטען אויס אויף אונז אזעלכע שרעקליכע בלבולים, דאס יעדער איד פארשטייט אז דאס ליגען איז מחמת קנאה שנאה. למשל זיי שרייבען אז מיר זענען פון די כת ש"ץ ימש"ו, און נאך אזעלכע נוזמאות, נוא וועלכער בר דעת פארשטייט ניט זייער כונה, יעדער וואס האט אשטיקעל מארך אין קאפף מוז

פון זייערע בלבולים לאבען וכו' וכו' . דארום זאלט איהר אלץ מקבל באהבה זיין , אונ גאטט וועט געוויס העלפען .

פרק יז , דיא התעוררות צו מסרן דעם רב , ווארום האבען זייא געווארט אלאנגע צייט אונ זייא האבען באלד ניט גע'מסר'ת .

קלוגע אונ גוטע רייד ווירקען נור אויף דעם מענש וואס וויל זייא הארען . וואס זיין הארץ איז נאך ניט פארגיפטעט מיט שנאה קנאה , אבער ווען דער מענש האט שוין פארהארטעוועט זיין הארץ מיט דיא גרויסע צווייא חטאים „קנאה — שנאה" , אונ דער יצר הרע שטעהט וויא אגעטרייער שומר , ער היט זייא ער העט זייא דאס זייא זאלען פון דארט ניט אפטרעטען , אונ ליתר בטחון בינדט ער זייא צו שטארק צום הארצען , כדי זייא זאלען דארטען בלייבען , אונ מיט דער צייט וואכסען זייא אויס זעהער גרויס , אזא מענש וויל ניט הארען יענעם'ס ריכטיגע רייד , וואס יענער רעדט מעהר מיט גוטען , מעהר וואכסט דיא קנאה שנאה , יענעם'ס קלוגע רייד שטעכען איהם אין זיין הערצען , אזויא וויא איינער וואלט איהם שטעכען מיט אשארפען שפיז אונ שניידען זיין פלייש מיט אשווערד .

אין דיא מחלוקה געגען דעם רב זענען געוועזען אגאנצער „צבור" *)

דיא צדיקים האבען געלעזען דיא בריעף פון רב , האבען זייא באלד געזעהען זיין גערעכטיגקייט זענען זייא געווארען פון זיינע חסידים .

דיא בינונים זענען געווארען ניט אהין ניט אהער זייא האבען ניט געקאנט אורטהיילען ווער עס האט רעכט , האבען זייא זיך מעהר ניט געמישט אין דער מחלוקה , זייא האבען ניט געוואוסט צו וועלכע פארטייא זייא זאלען זיך ציילען , זענען זייא געשטאנען פון ווייטען , (נייטראל) .

אבער דיא רשעים האבען זיך געהאלטען בייא זייער פריהיגין פלאן , אויסוואורצלען דעם רב מיט זיינע חסידים . אונ אז זייא האבען געזעהען דאס דורך רדיפות געווינען זייא גאר ניט , עס העלפט ניט קיין חרם קיין שלאגען אונ זייא האבען גוט בארעכענט אז דאס וועט ווייטער אויך ניט העלפען , האבען זייא אויסגעוועהלט אקורצען אונ אלייכטען מיטעל , זייא וועלען מסרן דעם רב פאר דיא רעגירונג , זייא וועלען מאכען אזעלכע פאלשע בלבולים אויף דעם רב וואס ער האט דאס קיין מאל ניט געטאהן אונ אפילו ניט געטראכט קיין מאל דאס צו טאהן .

דיא חברה פושעים וואס בייא זייא איז געבליבען דער פלאן צו מסרן דעם רב , האבען זיך פארזאמעלט צוזאמען , קלעהרען ווער זאל זיין דער מסור אונ וואס זאל ער מסרן אונ נאך אזאך (פיעל) עצות , איז בייא זייא בעשטימט געווארען

*) דער ווארט צבור איז אראשי תיבות דאס מיינט צ"דיקים ב"ינונים ו"ר"שעים :

געווארען: דאס דער בעסטער שליח (לדבר עבירה) איז אבינדור דער פינסקער רב.

דער אבינדור האט זיך זעהער געפרייט צו זיין אשלית ביא אזא היילינען געגענשטאנד, אקלייניגקייט, האבען אזא זכיה מקריב זיין היילינע נשמות אויף אמובח, ברייננען דיא נשמות פאר קרבנות וויא מען פלעגט אמאל שלאכטען שאף אונ רינדער פארגיעסען זייער בלוט...

צוא אבינדור'ן, איהם העלפען אויספיהרען זיין טיראנישען פלאן, זיינען צו געשטאנען נאך עטליכע נדיבי לב, דען זייא האבען איהם ניט פארגונען דאס ער אייגער אליין זאל האבען דעם גרויסען שכר פאר דיא גרויסע מצוה, זייא האבען געוואלט אויך נעהמען אחלק אין דער מצוה, אונד דיא גבירים האבען ניגעבין געלד אויף דעם צלם לשם מצוה.

עהדער מיר וועלען איה ערצעהלען דיא גאנצע מעשה פון דער מסירה, ווילען מיר ערקלעהרען דיא אורזאכע פאר וואס האבען דיא מוסרים געווארט אזא לאנגע צייט, ווארום האבען זייא פריהער ניט געמסרת? דיא מחלוקה האט אנגעפאנגען אין יאהר תקל"ב אונ דיא מסירה איז געווען אין יאהר תקנ"ח, איז דאס אצייט מעהר וויא 25 יאהר, אונ דער רב איז שוין געווען 20 יאהר אבבי אונ דער הגר"א האט אונטער געשריבען דעם חרם באלד אין אנפאנג מהלוקה, האבען זייא דאך געקאנט באלד מסרן?–

נור דיא קשיא צו פארענטפערן מוזען מיר ערקלעהרען דאס ערשטע, וויא לאנג דער הגר"א האט געלעבט, וואלט ער בשום אופן ניט ערלויבט צו מסרן, דער הגר"א איז געווען אצדיק תמים אונ ער האט אלין געטאהן לשם שמים ער האט געזוכט דיא חטאים צו פארטיליגען אבער ניט דיא חוטאים אונ אזויא וויא אין יענער צייט האבען אידען געמעגט אויסרופען אחרם אפענטליך, דעמאלט איז דאס געווען מותר אונ כשר... האט דער הגר"א גערעכענט דאס דורך דעם חרם אליין וועט ער דיא חסידים מהזיר למוטב זיין.

אבער נאך דעם הגר"א'ס הסתלקות, אונ דיא רוסישע רעגירונג האט שטרענג פארבאטען דעם חרם, ער זאל ניט געבאבט ווערען, זענען דיא אלע שונאים געבליבען אהן ארבייט האבען זייא מעורר גיווען אלע שונאים דאס זייא זאלען מסכים זיין אויף דיא מסירה.

דיא מהרהרי ריב האבען אוים ניקלערט שקרים אונד דאמיט מעורר גיווען דיא מסירה צוב"ש, זייא האבען ערצעהלט דאס בעת דער הגר"א איז נסתלק געווארען. האט איהם אמגיד מספיד געווען אלע וואס זענען גענאנגען צו דער לויה האבען שטארק געוויינט בעת זייא האבען געהארט דעם הספד, אבער צו בעוואונדערן דאס דארטען ביא דעם הספד זענען געווען צוויא חסידים פון רב, איינער הגביר ר' מאיר רפאל'ס, אונ דער צווייטער: הרב הגאון החסיד ר' ברוך מרדכי פון באברויסק (ער איז געווען אנ' איידעם ביא הגאון ר"ש אב"ד

איז

אין ווילנא). זייא ביידע זענען געשטאנען ניט ווייט פון דעם מגיד וואס האט מספיד געווען און זייא האבען זיך אנגעקוקט מיט אשמייכעלדיגען פנים.

דיא מעשה איז א אויסגעטראכטע נור אבלבול צו מאכען דיא חסידים איז עס גיווען געננג, דען אשקר לאזט זיך גלויבען און בפרט אויף דיא חסידים. (יעדער קען פארשטעהען דאס אזעלכע צווייא וויכטיגע לומדים וועלען ניט לאכען בעת אלע וויינען, און בפרט פון הגר״א וואס דער רב האט איהם אין זיינע בריעף גערופען „הגאון החסיד״, און האט בפירוש געשריבען אז קיינער פון אנ״ש זאלען חלילה קיין שלעכט ווארט ניט ריידען אויף איהם, הײנט וויא אזויא וועלען אזעלכע גרויסע חסידים טאהן געגען דעם רבנ׳ס ווילען, און אין וועלכע צייט? בעת דיא לויה. וואס אפילו פון אפראסטען מענשען וואס איז שוין געשטארבען, דארף מען אויך ניט לאכען ווייל אלע לעבעדיגע מוזען שטארבען, פריהער אדער שפעטער, און דער וואס איז געשטארבען האט אבגעטאנצט דעם טאנץ. געפטרת דיא נארעשע וועלט, איהם איז שוין גוט. אלע זיינע חטאים ווערן פארגעבען אויף איהם דארף מען זאגען שבחים וויא שלמה המלך ע״ה זאגט: ושבח אני את המתים וגומ׳ (קהלת ד׳ ב׳).

בקיצור: אביגדור האט גערעדט דעם רעדעל אזויא לאנג, ביז זיינע חברים און חכמים (להבדיל) האבען מסכים געווען ער זאל זיך נעהמען צו דעם עסק צו מסרן. אבער מסרן וויא עס דארף צו זיין אז דיא רעגירונג זאל איהם ניט אויסלאכען.

צו דעם צוועק האבען דיא רייכע שונאים געגעבען גרויסע נדבות, עס איז געווארען צוזאמענגעזאמעלט אגרויסע סומע געלד, זייא האבען דאס געלד אבגעגעבען אביגדור׳ן אין האנד, ער האט צו גענומען דיא גרויסע סומע זילבער און גאלד אויף צו מאכען דערפון איין עגל...

פרק יח. אביגדור אין פעטערבורג. זיין גרויסע מסירה.

נאך דעם בעשלוס צו מסרן דעם רב און וויא אביגדור האט שוין געהאט אגרויסע סומע געלד אין זיין האנד, איז ער אוועקגעפאהרען אין פ״ב ער האט זיך ניט באנוגענד צו מסרן דעם רב אליין, דאס איז בייא איהם געווען צוא וועניג. ער האט אלע גרויסע חסידים געמסרת, למשל: הרה״ק רל״י פון בארדיטשוב, און הרה״ק ר׳ אשר פון סטאלין, און הרה״ק ר״מ פון לעכעוויץ, אויף דעם רב האט ער געמסרת אז ער איז אמורד במלכות, און דערפאר זאמעלט ער פיל חסידים ער זאל האבען פיל מענשען... נור אזויא וויא דער רב ווייסט דאס רוסלאנד איז שטארקער פאר איהם, שיקט ער געלד צום שולטן אין תרקייא ער זאל איהם העלפען, און אויף דיא איבעריגע וואס ער האט זייא געמסרת האט ער געזאגט: אז זייא העלפען איהם זאמלען געלד, ...

אויך האט אביגדור איהם געמסרת דאס ער וויל דיא גאנצע אידישע תורה אומענדערן וויא ער פאסט צו זיין פלאן פון דער מרידה.

דעם דאנאס האט ער דערלאנגט דעם קייזר אליין, געוואהנליך קאן אזא זאך ניט געשוויגען ווערען, דאס מוז באלד אונטערזוכט ווערען.

דער קייזר האט באפוילען מען זאל דעם רב אליין ברייננגען קיין פעטערבורג פון איהם וועט מען פארשטעהען אויב יענע חסידים האבען אויך געזינדיגט געגען רוסלאנד, וועט מען זייא נאכהער בעשטראפען.

אין אנפאנג האט דיא רעגירונג, געוואלט שרייבען צו דיא דארטיגע פאליציא אז זייא זאלען זאגען דעם רב דאס ער זאל פאהרען אין פ"ב מען האט איהם דארטען נאטהיג, נור דיא מלשינים האבען געזאגט: דאס דער רב וועט געוויס אנטלויפען אין אויסלאנד, ווייל ער האט אגרויסען קאפיטאל געלד געזאמעלט, דערפאר איז ארויס דער באפעל: דאס פון פעטערבורג זאל פאהרען אבעאמטער אין לאזני, ברענגען דעם רב צופיהרען אין קייטען געשלאסען, וויא אמורד במלכות.

פרק יט. דער פעטערבורגער בעאמטער אין לאזני, ער דערשרעקט זיך פאר דעם רב'ס תפילין, דער רב אנטלויפט, דער רב אין קייטען געשראסען, אוועקגעפיהרט איהם אין אשווארצע בידעל פאן לאזני.

וויא דער בעאמטער מיט עטליכע זאנדארען מיט אשווארצע קארעטע זענען געקומען אין לאזני (דאס איז גיוועזן נאך חג הסוכות תקנ"ט) איז געווארען "ותהום כל העיר", דיא קארעטע איז צו געפאהרען צום רב'ס הויז, אונ דער בעאמטער מיט דיא זאנדארען זענען אריינגעגאנגען אין זאאל, זייא האבען זיך געזעטצט, נור דער בעאמטער אליין איז אריינגעגאנגען צום רב אין זיין יחידות שטיבעל.

דער רב האט אין יענער צייט געטראגען תפילין אונ געלערנט וויא זיין שטייגער פלעגט זיין.

דער בעאמטער האט דערזעהען דיא תפילין האט ער זיך ערשראקען, דער בעאמטער האט געמיינט דאס דער רב דאווענד, האט ער איהם ניט געוואלט מבטל זיין פון דער תפלה, ער איז ארייגעגאנגען אין זאאל צו דיא זאנדארען אונ זייא האבען זיך געזעצט עססען.

ביא דעם רב אין יחידות שטיבעל איז אין יענער צייט געוועזן אלאנגער איד זיין נאמען איז געוועזן ר' דובער ליטמאנס, דער בעאמטער האט איהם גבארע ניט באמערקט.

— רבי! האט ר' דובער געפרעגט — וואָרום האט זיך דער בעאמטער אזויא שטארק ערשראקען פאר אייך?

— ווייל אונזערע חכמים דרשנן דעם פסוק "וראו כל עמי הארץ וגו' ויראו ממך, אלו תפילין שבראש" — האט דער רב געענטפערט דער פאר האט ער זיך ערשראקען.

רבי

— רבי! — האט ר׳ דובער נאך אמאל געפרעגט — פאר וואס שרעקט זיך קיינער ניט פאר מיינע תפילין?

— אין גמרא שטעהט תפילין שבראש און ניט של הראש — האט דער רב געענטפערט — דיינע תפילין זענען „על הראש״, דער פאר שרעקט זיך קיינער ניט, און מיינע תפילין זענען „שבראש״ (והמבין, יבין) נור ניט אצונד איז צייט צו ריידען איך מוז אנטלויפען אויף אקליינע ווילע, זיך בעהאלטען פון דעם בעאמטען, ווייל אונזערע חכמים זאגען: בת דינא בטל דינא (סנהדרין נ״ה) דורך דעם אנטלויפען אויף אקורצע צייט ווערט דער גזר גרינגער.

ביא דעם רב אין הדר איז געווען נאך אטהיר ארוים צו געהען אויף דעם הויף, ער האט אויסגעטאהן דעם טלית און דיא תפילין צו זאמענגעלעגט אין טלית זעקעל און ער מיט ר׳ דובער זענען ארויסגעגאנגען אויפן הויף. זייא זענען ביידע צוגעגאנגען צום טייכעל (ניט אטיפער) ר׳ דובער האט גענומען דעם רב אויף זיינע שולטערן ער האט איהם אריבערגעטראגען דעם טייכעל און זייא זענען אוועקגעגאנגען אויף דעם בית עולם.

ר׳ דובער האט זיך צוריקגעקערט אין שטאדט, ער האט געדונגען אבעל עגלה און ער האט דעם רב אוועקגעפיהרט אין קרעטשמע סיראקאטניע, און ר׳ דובער איז מיט דעם בע״ג געפאהרען אין שטאדט האהען פילייכט וועט זיין צייעם וועט ער לויפען צום רב ערצעהלען.

דער בעאמטער מיט די זאנדארען זענען געזעסען אין זאאל גאנץ רוהיג, ווייל דער בעאמטער האט אין אנפאנג גאר ניט באמערקט דיא הינטער טהיר ביא דעם רב אין צימער, עס איז איהם ניט אין זיינע געדאנקען געקומען דאס דער רב זאל אנטלויפען פון הדר, דער בעאמטער האט אבגעגעסען, דיא גאנצע צייט האבען איהם געקלונגען אין דיא אויערן וויא איינער דאווענד מיט גרוים דביקות ווייל ער האט אין הדר קיינעם ניט באמערקט, האט ער געגלויבט דאס דער רב דאווענד אזויא לאנג, אבער וויא לאנג דארף דויערן צדאווענען? צווייא שעה צייט איז דער בעאמטער געזעסען אין זאאל גאבדעם האט ער געאפענט דיא טהיר פון רב׳ם הדר, און האט געזעהען דארטען אפרויענצימער זיטצט און וויינט, און דער רב איז ניטא.

אין אנפאנג האט זיך דער בעאמטער זעהער געוואונדערט, ווייל פריהער האט ער געזעהען אין הדר נישט מעהר וויא דעם רב, און יעטצט זעהט ער דארטען נור איין פרויענצימער.

— ווער בינסטו דוא? — האט דער בעאמטער געפרעגט.

— דעם רב׳ס פרויא — האט זיא געענטפערט.

— וואו איז דיין מאן? — האט ער געפרעגט מיט גרוים כעס — זאג שנעל. ווען ניט מאך איך פון דיך א תל. ענטפער, רייד, דעם אמת. ווען דוא שווייגסט נאך איין מינוט שיס איך אין דיר, זיא האט גישוויגן און האט אים קיין ווארט ניט גיענטפערט.

דער בעאמטער איז געווארען שרעקליך אין כעס און מיט גרוים צארן האט ער איהר געגעבען א פאטש און האט געשריען זאג וואו איז דיין מאן ? עס האט אבער ניט געהאלפען די געשריי מיט די פעטש, זיא האט געשוויגען און ניט גיאנטווארט.

דער בעאמטער מיט די זאנדארן זענען געגאנגען אין שטאדט, זייא האבען זיך געשטעלט אויף דעם פלאץ פאראד, פיעל אידען זענען צוזאמענגעקומען.

—הארט אויס אידען! — האט דער בעאמטער געזאגט — אויב איהר וועט מיך פאלגען, וועט זיין גוט אייך, און אייער רב און מיך, איהר זאלט וויסען דאס דער קייזר בכבודו ובעצמו האט מיך געשיקט אהער ברענגען אייער רב צו איהם. וועט ער מיט מיר פאהרען מיט גוטען וועט דער סוף געוויס גוט זיין, אבער ווען ניט, וועל איך אייער גאנצע שטאדט פארוויסטען (חרוב מאכען) און אייך אלעמען אבגעבען אין געריכט, איהר וועט אלע אונגליקליך ווערען, ביז צוועלף אזייגער ביי נאכט האט איהר צייט מיר צו זאגען וואו ער איז, נאכדעם אויב איהר וועט ניט זאגען וועל איך אייך אלעמען שליסען אין קייטען און אוועקשיקען צום קייזר, ער זאל טאהן מיט אייך וויא איהם וועט געפאלען זיין.

ער האט אויך געהייסען אנצינדען אין שטאט אונד ארום שטאט פעסער מיט פעך, אונד פון ווייטען האט מען געמיינט אז די גאנצע שטאט ברענט, דאס האט אבער גאר ניט געהאלפען, און קיינער פון די אידען האט איהם קיין ווארט ניט געענטפערט, דער בעאמטער האט דערזעהען אז מיט בייזען וועט ער גאר ניסט מאכען האט ער אנגיהייבען בעטען מיט גוטען וואס וועט העלפען דער אנטלייפען? אייביג וועט ער זיך דאך ניט בעהאלטען, צוא וואס דארפט איהר אנמאכען אומזיסטע עג"נ אונז אלעמען, זאגט מיר וואו ער איז וועט אונז אלעמען זיין גוט.

ר' דובער איז מיט נאך איינינע מענשען זיינען געפאהרען צום רב אין קרעטשמע און האבין אים ערצעהלט אלעס וואס דער בעאמטער האט גערעדט.

— איך האב אויף אזייליגקע געמוסט צנטלויפען — האט דער רב געענטפערט — וויא די תורה שרייבט: ויברח יעקב. אבער יעטצט קאנסט דוא גיין איהם זאגען וואו איך בין, דער גזר מיינער איז שוין אביסעל גרינגער געווארען, דער בעאמטער מעג שוין וויסען וואו איך בין און מיר ארעסטירען.

ר' דובער מיט די איבעריגע מענשען האבען אזוי געטאהן. דער בעאמטער איז מיט זייא געפאהרען אין קרעטשמע און ער האט דעם רב געשלאסען מיט קייטען, און ער האט איהם אריינגעזעטצט אין א שווארצע בידעל וויא דער זאקאן איז און זייא זענען אוועקגעפאהרען, אונד אין לאנגע איז געווארען אלעמען זעהר טרויעריג

פרק כ. דיא גרויסע אסיפה, געזאמעלט געלד, געפאהרען אין פ"ב, אין עצה ואין תבונה.

אלע חסידים וואס האבען געהערט דאס דער רב איז נתפס געווארען, האבען זיא געפאכט, געוויינט געקלאגט, געטרויערט, געזיפצט, געיאמערט.

דיא גרויסע פארנעהמע מענשען פון אנ"ש האבען זיך פארזאמעלט מיישב צוא זיין וואס מ'זאל טאהן, צוויא זאכען האבען זייא בעשלאסען, דאס ערשטע: איינער פון אנ"ש זאל ארומפאהרען אויף דער מדינה זאמלען געלד פאר דעם רבי'ס פרויא אונ קינדער אונ משפחה זייא זאלען האבען לעבענסמיטעל, דאס צווייטע דיא חסידים וואס קאנען גוט ריידען רוסיש אונ זייא וויסען אזאקאן זאלען פאהרען אין פעטערבורג, חוקר ודורש זיין פאר וואס דער רב איז נתפס געווארען. איבער וועלכע אורזאכע, דאס האבען זייא ריכטיג געוואוסט אז דער רב איז נקי וצדיק אונ זיי האבען געוואלט וויסען דעם בלבול וואס דיא מלשינים האבען אויף איהם געמאכט, וועלען זייא דאן וויסען וואס זייא האבען צוא טאהן.

באלד נאך דער אסיפה איז הרה"ק ר' אהרן הלוי דעם רבי'ס אתלמיד מובהק, (דער שטאראשעלער רבי) ארויסגעפאהרען אויף דער מדינה אונ ער האט געזאמעלט פיעל געלד פון אנ"ש. (א יש אומרים אז ער האט צוזאמענגעזאמעלט זעכציג טויזענד רו"כ), אונ פיל גבירים נכבדים זענען געפאהרען אין פ"ב אויסער דיא גרויסע גבירים פון אנ"ש וואס זענען פריהער אויך געוועזען אין פעטערבורג צוא ליעב זייערע געשעפטען, זייא האבען ניט איינער געקאנט ערפאהרען דיא סבה פאר וואס זייער רב זיטצט אזויא שטארק בסוד, אין עצה ואין תבונה, עס האט קיין זאך ניט געהאלפען, זייא האבען ניט געוואוסט וואס מיט דעם רב האט זיך געטאהן.

דעם רבי'ס שוואגער הר"ר ישראל קאזיק איז אויך געפאהרען אין פעטערבורג, דען עהדער דער רב איז נתפס געווארען, איז זיין שוואגער צו איהם אריינגעגאנגען אונ געפרעגט. וואס זאל מען טהאן?

— דוא — האט דער רב געענטפערט — זאלסט באלד, טאקע באלד פאהרען אין פעטערבורג, אט וויא דוא געהסט יעטצט אזויא זאלסט דוא פאהרען, אונ נאך אמענש זאל תיכף ומיד פאהרען אין בארדיטשוב כדי דער הרה"ק רל"י זאל מאכען אפדיון נפש.

דעם רבי'ס פערלאנג איז געטאהן געווארען, ר' ישראל זיין שוואגער איז באלד אוועקגעפאהרען אין פטרבורג אין דיא זעלביגע קליידער וויא ער איז געוועזען אנגעטאהן, אין אהיטעל וואס מהאט דאס גערופען אויער-היטיל מיט א־אנגען דאך פארבונדען מיט אנארטעל, אין שיך אונ זאקען, אפאספארט האט ער געליהען ביא זיינעם אגוטען פריינד, ווייל דער רב האט איהם געזאגט ער זאל באלד פאהרען, האט ער קיין צייט ניט געהאט צו פאהרען אין זיין שטאדט (באבינאוויטש) נעהמען צריכטיגע פאס אויף זיין נאמען.

נאך

און אין בערדיטשוב האבען דיא אנ"ש אוועקגעשיקט אמענשען, נור דער מענש האט פארגעסען צו פרעגען וויא דער נאמען איז פון רבי'ס מוטטער, וואס דאס דארף וויסען דער וואס מאכט אפדיון נפש.

דער מענש איז געקומען אין בערדיטשוב צום רבי לוי יצחק, האט ער איהם ערצעהלט וואס מיט דעם רב האט געטראפען.

וויא רל"י האט דאס געהערט איז ער געפאלען אויף דער ערד, ער האט זיך געקייקעלט אונ ביטערליך געשריען.

נאכדעם האט ער ביא דעם שליח געפרעגט אויב דער רב איז געוועזען דערפון צוטראגען.

— יא! — האט דער מענש געענטפערט —

— איז ער געוועזען צו טראגען אויסערליך אדער אינערליך? — האט רבי לוי יצחק געפרעגט.

— נור אויסערליך אונ ניט אינערליך — האט דער מענש געענטפערט — וויל איך האב געזעהען דאס דיא פינטאפעל האט ער פארגעסען מיט צונעהמען אונ דעם טלית מיט דיא תפילין האט ער ניט פארגעסען מיט צו נעהמען.

רל"י איז שטארק נתפעל געווארען פון דעם צנטווארט, איי — האט ער געזאגט — דער ליטוואק קיקט ניט! — נאכדעם האט רל"י געפרעגט וויא איז דער נאמען פון רבי'ס מוטטער?

— פאר מיין פאהרען — האט דער מענש געענטפערט — האב איך פארגעסען צו פרעגען וויא דער נאמען פון זיין מוטטער איז געוועזען, אויף דעם וועג האב איך מיך ערינערט דאס איך ווייס ניט איהר נאמען אבער איך האב מורא געהאט צו פאהרען צוריק, וויל דער רב האט געזאגט דאס איך זאל באלד פאהרען.

ביא דעם הרה"ק רל"י איז געלעגען אחומש אויף דעם טיש, האט ער איהם געעפענט אונ באלד דערזעהען דעם פסוק וירא יעקב כי יש שבר במצרים, האט ער געזאגט דאס דער ווארט שבר איז ראשי תיבות דאס מאכט שניאור בן רבקה, אונ ער האט טאקע געטראפען, דער רב האט אמאל געהאט זיין נאמען שניאור בן רבקה*).

פרק כא

דער רב אויף דעם וועג, שבת רוהט ער אין אקרעטשמע. דער רב אין געפאנגניס, דער רב ווינט פון שרעק, דער רב בערוהיגט זיך.

דער באמטער מיט דיא זאנדארען האבען דעם רב געפיהרט קיין פעטערבורג, זייא זיינען געקומען ביא דיא קרעטשמע חוואטינקע ניט ווייט פון

*) פון וואנען האט זיך רל"י גענומען, אז דער ר' פון שבר מאכט רבקה. מאמער רחל? צור פון דעם ווארט רבקה געפינט זיך אין שבר צוויא אותיות, אונ פון רחל נור איין אות.

געוועל דאס איז געווען פרייטאג נאך האלבען טאג, דער רב האט געבעטען דעם בעאמטען זייא זאלען בלייבען אין קרעטשמע האלטען שבת, וויל ער וויל ניט מחלל שבת זיין, דער בעאמטער האט איהם געענטפערט דאס ער קאן אזא זאך ניט טאהן ער האט אויף דעם קיין ערלויבעניש ניט.

דער רב האט זיך זעהער שטארק מצער געווען פאר וואס ער וועט מחלל שבת זיין.

דער רב האט איהם דרייא מאל געבעטען עהדער זייא זיינען צוא געפאהרען צום קרעטשמע, אבער דער בעאמטער האט ניט געוואלט פאלגען.

וויא זייא זענען עטליכע טריט פון קרעטשמע פארבייגעפאהרען זייגען דיא אקסין צובראכען געווארען, דער בעאמטער האט פארשטאנען אז דאס איז ניט אמקרה זאך האט ער ניהייסין בלייבען ביז זאנטאג שטעהען אין קרעטשמע, דער רב האט דענסטמאל געזאגט בדרך הלצה: צווהין אף אקסין בטלין ושביתין כו׳ (דאס הייסט דיא אקסין האבין אויך גישריען זייא ווילין רוהען דעם שבת קדש כו׳) נאך שבת, אז דער רב איז געבראכט געווארען אין פעטערבורג האט מען איהם אריינגעזעצט אין טורמע.

דער בעאמטער וואס האט איהם געבראכט אין פעטערבורג האט דעם שעף זאנדארמעריקען ערצעהלט וואס אויף דעם וועג האט פאסירט, האט זיך דער שעף ז. געוואונדערט און געזאגט מיר וועלען זעהען דיא נסים וואס גאטט וועט מיט איהם דא מאכען, נור אויף יעדען פאל איז ער–וויא עס ווייזט אויס אגרויסער וויכטיגער מענש,

עטליכע בעאמטע גרויסע שרים זענען צו איהם געקומען אנגעטאהן אין גראזדאנסקי קליידער זייא האבען איהם נעבעטען: ער זאל געהען מיט זייא, איז ער מיטגעגאנגען, זייא זענען געקומען צום טייך נעווא, אשיף איז געשטאנען געווארט אויף זייא, דעם רב האבען זייא באפוילען ער זאל אריינשטייגען אין שיף, האט דער רב געמיינט אז זייא ווילען איהם אוועקפיהרען ווייט פון שטאדט כדי איהם דערטרינקען אדער אריינזעטצען אין אטורמע וואס ער וועט דארטען בלייבען זיין גאנצען לעבען, האט ער שטארק געוויינט.

–פאר וואס וויינסט דוא?– האט צוא איהם געזאגט איינער פון דיא שרים –ווייסט דוא דען ניט דאס אמת בלייבט אמת אין אלע ערטער וואו מען איז.

דער רב האט זיך אביסעל בערוהיגט, פארינדיג אופ'ן פאראחאד האט ער מקדש געווען דיא לבנה, בעת ער האט געזאגט תפל עליהם אימתה ופחד איז אויף אלעמען וואס זייגען דארטין גישטאנען גיפאלין אציטערניס.

נאכדעם האבען זייא איהם געבראכט אין טאיינע סאוועט (דענסטמאל האט מען דאס גערופען טאיינע קאליגי׳) און ער איז דארטען געבליבען זיטצען.

דער רב האט געוואלט וויססען אויב פון דעם ארט ווערט אנעפאנגענער אמאל בעפרייט, אדער ווער עס פאלט אריין אין דיא טורמע בלייבט זיטצען

וויא

וויא לאנג ער לעבט, האט ער געפרעגט איינעם פון דיא שומרים וויא לאנג ער דינט שוין אלס שומר? דער שומר האט איהם געענטפערט פיל יאהר ער דינט.

— טרעפט בייא דיר — האט דער רב געפרעגט — אז דוא בעקומסט אמתנה פון דיא געפאנגענע וואס ווערען פון דעם ארט בעפרייט?

— עס טרעפט זעהער אפט אז דער געפאנגענער וואס ווערט פון דאנען בעפרייט שיינקט מיר אמתנה.

דער רב האט פון שומר'ס ענטפער פארשטאנען דאס פון זיין טורמע ווערט מען אויך בעפרייט האט ער זיך אביסעלע בערוהיגט, ער האט געהאפט צו גאט דאס ער וועט איהם בעפרייען.

אין עטליכע טאג ארום האט דער רב געהערט פון שומר דאס נאך ארב איז געבראכט געווארען אין דיא זעלביגע טורמע, דער רב האט זיך ערשראקען, ער האט געמיינט דאס רל"י האט מען געפאנגען ווייל אויף איהם איז אויך געווען דער זעלביגער דאנאס, נאכדעם האט יענער רב גיזאגט תהלים. דורך דעם האט דער רב ערקאנט דיא שטימע אז דאס איז ניט רבי לוי יצחק.

פרק כב. דער שעף זאנדארמי בייא דעם רב, אנייער טייץ אין אפסוק, דיא גוטע פארשטעלונג פאר דעם קיסר, אביגדור הינטערין טהיר.

עס האט ניט לאנג געדויערט איז דער שעף זאנדארמי געקומען צוא איהם געהמען אדאפראס.

וויא דער שעף זאנדארמי האט אויף איהם אקוק געטאהן וויא דער געזיכט איז שרעקליך אונ ער זיצט פארקלעהרט אין וויכטיגע געדאנקען, האט ער באלד פארשטאנען אז דער רב איז נאר אהויכער זארט מענש, אונ דורך גאטטעס הילף האט דער רב בייא דעם שעף זאנדארמי נושא חן וחסד געווען.

דער שעף זאנדארמי איז געווען אגרויסער חכם אונ אבקי אין גאנץ תלמודישע ליטעראטור (ער איז גיוועזן אגיטויפטער) זיין נאמען ווערט געבראכט צו נוטען אין ספר שו"ת „בשמים ראש" נאך דיא הקדמה פון המו"ל, אונ אין נאך פיל אנדערע ספרים אין דער צייט וואס ער איז געווען א איד איז זיין פאמיליע נאמען געווען צייטלין, ער האט געהאט אטהייערן קאפף אונ האט געהאט ביכולת צו ערקאנען אמענשען אויב ער איז אזכאי אדער אחייב, אויף דעם רב'ס פנים האט ער ערקאנט דאס דער רב איז אצדיק תמים אונ ער האט קיין מאל ניט געזינדיגט דערפאר האט דער שר גערעדט מיט איהם זעהער פריינדליך אונ ער האט איהם געוויזען אפריילך פנים.

— איך וויל דיר פרעגען אשאלה אין חומש — האט דער שר געזאגט אונד אויב דוא וועסט מיר פארענטפערן מיין קשיא. וועל איך דיר זעהער דאנקען.

פראגט

— פרעגט וואס איהר ווילט – האט דער רב געענטפערט, מיט גאטטעס הילף וועל איך מסתמא פארענטפערן.

— זאג מיר דעם געדאנקען פון פסוק: ויקרא ה׳ אל האדם ויאמר לו: איכה? וויא איז דאס מעגליך אז גאטט זאל ניט וויסען וואו אדם איז הגם רש״י ז״ל זאגט אויף דעם אדרש, אבער איך וואלט וועלען וויסען אין פשט דיא כוונה פון איכה!

גלויבט איהר אז דיא תורה איז אנצחיות? — האט דער רב געפרעגט — אונ זיא עקזעסטירט (איז פאראן) אין יעדער צייט, אין יעדען דור אונ ביי יעדען מענשען, זיא בלייבט אויף אימער אונ עוויג.

— איך גלויב דאס מיט אנאמת – האט דער שר געענטפערט —. דיא תורה בלייבט אויף עוויג.

דער רב האט זיך דערפרייט צו הערען פון איהם דאס ער גלויבט אין דעם, ווייל דאס איז דיא דעה פון בעש״ט וואס דערפאר ווערט ער (דער רב) געמשפט ווערען, אונ וויא באלד ער האלט פון בעש״ט מיט זיין תורה וועט דער משפט פיל לייכטער זיין.

— אז איהר גלויבט אין דעם — האט דער רב געזאגט וועל איך אייך זאגען דעם פירוש אין פסוק: ויקרא ה׳ אל האדם, גאטט רופט צו יעדען מענשען ויאמר לו אונ ער זאגט צו איהם „איכה״? וואו האלטסט דוא אין דער וועלט? גאט האט יעדען מענשען בעשטימט וויא פיל טאג אונ וויפיל יאהר ער זאל לעבען כדי ער זאל טאהן גוטעס מיט מענשען אונ ער זאל זיין פרום צו גאטט. דער פאר דוא מענש באקלעהר בארעכען זיך וויפיל יאהר דוא האסט אבגעלעבט, אונ וואס האסט דוא געטאהן גוטעס אין דער צייט, למשל דוא האסט שוין אבגעלעבט אזויא פיל אונ אזוי פיל יאהר (ער האט איהם געזאגט אזוי פיל יאהר פונקט וויא דער שר איז אלט געוועזען דאמאלסט) האסט דוא וועמען געטאהן אטובה?

דער שר איז שטארק נתפעל געווארען, פון וואס ער האט געטראפען ריכטיג פיל יאהר איהם איז, ער האט זיין האנד ארויפגעלעגט אויף זיינע שולטערן אונ ער האט געזאגט: בראווא!

נאכדעם האט דער שר געגומען פון רב דאפראסען, אונ דער רב האט איהם אויף יעדער פראגע געענטפערט מיט גרויס חכמה, אונ אויף דיא פראגען וואס זיינען געוועזען נוגע צו דער תורה האט ער געענטפערט פון גמרא מיט וואונדערליכע תירוצים, אז דער שר האט געזאגט אז דאס איז גאטליך.

הינטערין טהיר האט דער שר אוועקגעשטעלט דעם מסור אבגדור׳ן ער זאל הערען, אפשר וועט דער רב זאגען אמאמר פון גמרא וואס איז ניט אמת, נור ניט אבינדור אונ ניט קיין מענש וועלען האפען דעם רב ביי א ליגען, דען אלץ וואס ער האט געזאגט איז געוועזען אמת, ריכטיג וויא עס איז געשריבען אין תלמוד אהן א שום ענדערונג.

אויסער

אויסער אין דיא געגענשטענדע וואס זענען געווען נוגע צו זיין משפט, האבען זייא אויך געזעהען פון איהם פיעל גרויסע חכמות אין פיעל פערשידענע ענינים, למשל: אמאל האבען זייא איהם צריינגעזעצט אין אפינסטערן צימער וואס ביא טאג איז געווען פינסטער פונקט וויא ביא נאכט. אליכט האט געברענט אין חדר.

צווייא אזייגער נאך האלבען טאג איז צו איהם געקומען דער שר אונ ער האט איהם געפרעגט: ווארום גלייגסט דוא דיך ניט שלאפען עס איז דאך שוין נאך האלבע נאכט.

— ניין — האט דער רב געענטפערט — יעטצט איז צווייא אזייגער נאך האלבען טאג מיט פינף מינוט מיט דרייא זעקונדען.

— פון וואנען ווייסט דוא דאס אזויא ריכטיג — האט דער שר געפרעגט?

— וויל — האט דער רב געענטפערט — ביא טאג לייכטען (שיינען) צוועלף צירופי ה', אונ ביא נאכט שיינען צוועלף צירופי אדני, דער פון ווייס איך דיא שעה אקוראט.

דער שעף זאנדארמי האט אמאל געזאגט צום קייזר! נאך מיין מיינונג איז דער רב גאר אין גאנצען אונשולדיג. דיא מוסרים האבען איהם געמאכט אבלבול גאר אפאלשען דאס איז נור מחמת קנאה, שנאה, וכו'.

פרק כג. דער קייזער ציווילגע (פארקלײדעט) ביא דעם רב, דער רב האט איהם ערקאנט, דיא שרעק פאר אקייזר, דיא אונשולד פון רב, קינער ווייסט ניט וואו ער איז אונ אויב ער לעבט.

דיא גוטע פארשטעלונג פון שעף זאנדארמי פאר דעם קייזר דאס דער רב איז אגרויסער חכם אין וועלטליכע זאכען אונ אהייליגער מאן אגאטליכער מענש, האט דער קייזר געוואלט זעהען דעם רב אונ ריידען מיט איהם.

דער קייזר האט זיך פארקלײדעט וויא אחוקר דין (אסליעדעוואטיל) אונ איז געגאנגען ריידען מיט דעם רב זעהען זיין חכמה.

וויא דער קייזר איז אריינגעגאנגען צום רב האט דער רב איהם ערקאנט אז דאס איז דער קייזר בכבודו ובעצמו. האט ער איהם געגעבען כבוד וויא עס פאסט פאר אקייזר.

— ווארום גיבסט דוא מיר אזא כבוד וואס פאסט פאר אקייזר? — האט דער קייזר געפרעגט — בין איך דען דער קייזר?

— יא — האט דער רב געענטפערט — דוא בינסט דער קייזר. איך ווייס דאס געוויס.

— וויא אזויא ווייסט דוא דאס? — האט דער קייזר געפרעגט זעהער נייגעריג.

— וויל אונזערע חכמים זאגען — האט דער רב געענטפערט — מלכותא דארעא

בעין

כְּעִין מַלְכוּתָא דִרְקִיעָא (בְּרָכוֹת נ"ח) אַזוֹיא וויא דֶער פַּחַד פוּן גָאטט איז גְרוֹים, אַזוֹיא הָאבּ איך גֶעפִילְט אַפַּחַד וויא דוּא בִּינְסְט צוּ מִיר אַרייִנְגֶעקוּמֶען וָואס אַזאַ שְׁרֶעק הָאבּ איך נִיט גֶעהַאט פַאר קיין שַׂר, דֶער פַאר וַויים איך אַז דוּא בִּינְסְט דֶער קֵייזֶר.

דֶער קֵייזֶר איז פוּן אִיהם אַוועקְגֶעגַאנגֶען מִיט דִיא גֶעדַאנְקֶען אַז דֶער רַב איז אַגֶעטְלִיכֶער מַאן אוּנ דֶער שֶׁעף זַאנְדַארְמִי הָאט רִיכְטִיג גֶעזָאגְט אַז דֶער רַב איז אוּנְשׁוּלְדִיג, זַיינֶע שׂוֹנְאִים הָאבֶּען אִיהם גֶעמַסֶרְ'ת מֵחֲמַת קִנְאָה שִׂנְאָה.

הֲגַם אַלֶע הָאבֶּען גֶעזֶעהֶען אוּנ פַארְשְׁטַאנֶען דָאס דֶער רַב הָאט קיין חֵטְא נִיט גֶעטְהָאהְן, נִיט גֶעגֶען גָאטט, נִיט גֶעגֶען דִיא רֶעגִירוּנְג. נִיט גֶעגֶען קיין מֶענְשֶׁען, אוּנ עֶר איז אַצַדִיק בְּכָל דְרָכָיו אַ חָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו, נוּר אִיהם בֶּעפְרֵייעֶן הָאבֶּען זֵייא נִיט גֶעקָאנְט בִּיז דֶער מִשְׁפָּט וֶועט זַיין פַאר דִיא סֶענַאט, אוּנ דֶער קֵייזֶר בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ וֶועט נָאכְדֶעם אוּנְטֶער שְׁרַייבֶּען דֶעם פְּרָאטִיקָאל אַז דֶער רַב איז אוּנְשׁוּלְדִיג, וויא דֶער זַאקְאן זָאגְט אִין אַזאַ מִשְׁפָּט.

דֶער ווייל איז דֶער רַב גֶעזֶעסֶען אִין גֶעפֶאנְגְנִיס, קיין מֶענְשׁ הָאט נִיט גֶעוואוּסְט וואוּ עֶר איז, אוּנ אוֹיבּ עֶר לֶעבְּט, אַלֶע שְׁתַּדְלָנוּת פוּן אנ"ש הָאט נִיט גֶעהָאלְפֶען, ווייל אִין יֶענֶע טוּרְמֶע קָאן קֵיינֶער נִיט צוּקוּמֶען.

פרק כד. דֶער שֶׁעף זַאנְדַארְמִי וויל טָאהן אַטוֹבָה דֶעם רַב, הר"ר יִשְׂרָאֵל קָאזִיק, דִיא פְלוּצֶער מִיט דֶעם רַבּ'ס צֶעטֶעלֶע, דֶער רַב לֶעבְּט, עֶס איז פַארַאן הָאפְנוּנְג.

אַלַאנְגֶע צַייט הָאט קֵיינֶער נִיט גֶעוואוּסְט וואוּ דֶער רַב איז גֶעבְּלִיבֶּען, אוֹיבּ עֶר לֶעבְּט, אוּנ וואוּ עֶר איז, לְסוֹף הָאט גָאטט גֶעוָואלְט אַז אנ"ש זָאלֶען אַבִּיסֶעל רוּהִיגֶער וֶוערֶען, מַאכְט זִיךְ אַזאַ מַעֲשֶׂה: מִיר ווייסֶען אַז "לֵב מְלָכִים וְשָׂרִים בְּיַד ה'" גָאטט הָאט אַרייִנְגֶעשִׁיקְט אַגוּטֶען ווילֶען בַּייא דֶעם שֶׁעף זַאנְדַארְמִי אִין הֶערְצֶען, עֶר איז גֶעקוּמֶען צוּם רַב אוּנ הָאט גֶעזָאגְט: אַגְרוֹיסֶע טוֹבָה קָאן איך דִיר נִיט טָאהְן, ווייל פַאר דֶעם סוֹד הָאבּ איך קיין פְּרָאוֶוע נִיט, נוּר איך וויל דִיר טָאהן עֶפֶּעס אַטוֹבָה, אָבֶּער איך וַוייס נִיט וָואס פַאר אַטוֹבָה, בֶּעט זָאג מִיר וָואס דוּא פַארְלַאנְגְסְט אוֹיבּ איך וֶועל נוּר קָאנֶען מְמַלֵא זַיין דַיין רָצוֹן וֶועל איך דָאס גֶעוויס טָאהן.

— איך פֶערְלַאנְג פוּן אַייךְ — הָאט דֶער רַב גֶעעֶנְטְפֶערְט אַז אִיהר זָאלְט אַייךְ מַטְרִיחַ זַיין גֶעבֶּען אַ יְדִיעָה מַיינֶע הוֹיז גֶעזִינְד דָאס איך לֶעבּ, אוּנ הָאפְף צוּ גָאטט אִין גִיכֶען בֶּעפְרַייט צוּ וֶוערֶען פוּן גֶעפֶענְגְנִיס.

— וויא קָאן איך דָאס אָבֶּער טָאהן — הָאט דֶער שַׂר גֶעפְרֶעגְט — דִיא מוֹסְרִים זַיינֶען אִידֶען, אַלְזָא וֶוען איך וֶועל טְרֶעפֶען אַ אִידֶען וויא קָאן איך ווִיסֶען אוֹיבּ עֶר איז אַפְרַיינְד אָדֶער אַפַיינְד ד. ה. אַחָסִיד אָדֶער אַמִתְנַגֵד?

הָאט דֶער רַב אִיהם גֶעעֶנְטְפֶערְט אַז איר וֶועט טְרֶעפֶען אַאִידֶען אָנְגֶעצוֹיגֶען אִין

אאייער

א אייער היטעל, מיט אלאנגען ראק ארומגעבונדען מיט א גארטעלע מיט שיך און זאקען, קאנט איהר איהם זאגען דאס וואס איך האב אייך געבעטען, פאר איהם בארפט איהר קיין מורא ניט האבען, ווייל דאס איז מיינער אשוואגער ער הייסט ישראל קאזיק, (דען איידער מען האט מיך גינומען אין פ"ב האב איך איהם גיזאגט ער זאל פארין תיכף אין פעטערבורג וויא ער שטייט כו' איז ער געווים דא אונד איהר וועט איהם טרעפען).

דער שעף זאנדארמי איז שטארק נתפעל געווארען און ער האט איהם פארשפראכען (מבטיח געווען) אזויא צו טאהן, און באלד איז ער געפארין אין דיא גאסין און ער האט איהם געטראפען און באלד ערקאנט, (נאך דיא סימנים וויא דער רב האט איהם געזאגט) אז דאס איז ער.

דער שעף זאנדארמי איז צו געגאנגען צוא איהם און האט געפרעגט: וויא רופט מען דיר, וויא איז דיין נאמען?

דער ר' ישראל, איז געקומען אין פעטערבורג מיט אפרעמדען פאספארט (וויא מיר האבען פריהר געשריבען) האט ער דעם שר געענטפערט דאס איהם רופט מען מיט דעם נאמען וויא אין פאס שטייט:

ווראש! דאס הייסט — דו זאגסט ליגען האט דער שעף זאנדארמי געענטפערט און איז פון איהם אוועקגעגאנגען,

ר' ישראל קאזיק האט זיך שטארק געוואונדערט אויף דעם צופאל, איז ער געלאפען צו דיא חסידים מפורסמים וואס זענען דענסטמאל געווען אין פ"ב און ער האט זייא ערצעהלט וואס איהם האט געטראפען.

— דאס איז ניט אצופאל — האבען יענע געזאגט — געוויס איז ער אשליח פון רב, און דאס איז אגוטער סימן דער אנפאנג פון דיא בעפרייאונג זייגע.

בכן האבען זייא אלע מסכים געווען דאס מארגען זאל ער אויך געהען אין דיא זעלבע גאסען, און אויב דער שר וועט איהם טרעפען און פרעגען זיין נאמען זאל ער איהם זאגען דעם ריכטיגען נאמען.

אויף מארגען איז דער שר געווען ביי דעם רב און ער האט איהם ערצעהלט דאס ער האט געטראפען אזא אידען מיט דיא סימנים, ער האט איהם געפרעגט זיין נאמען האט ער איהם געענטפערט זיין נאמען אנדערש ניט וויא איהר האט מיר גיזאגט.

דער רב האט באלד פארשטאנען אז ער האט איהם געזאגט דעם נאמען וויא עס שטעהט געשריבען אין פאספארט, האט ער דיא זאכע ערקלעהרט דעם שר און איהם געבעטען ער זאל זיך אצווייטען מאל מטריח זיין געהען פארין איבער דער שטאט טאמער וועט ער איהם טרעפען, און וועט איהם איבער געבען דעם צעטעלע.

דער שר האט איהם געפאלגט, ער איז גיפארין נאך אמאל איבער שטאט און ער האט איהם געטראפען.

— וויא איז דיין נאמען ? - האט דער שר געפרעגט.
— ישראל קאזיק — האט ער געענטפערט.
— געה מיר נאך פון וויטען ביז מיין וואהנונג - האט דער שר צו איהם געזאגט —.

דער שר איז געגאנגען אהיים אונ ר' ישראל איז איהם נאכגעגאנגען פון וויטען, דער שר איז אין זיין הויז געקומען אונ ר' ישראל איז געבליבען שטיין אויף דער גאס, באלד האט זיך געעפינט דיא פענצטער אונ אפלוצער איז ארויס געפאלין, ר' ישראל האט פאר שטאנען באלד אז דאס מיינט מען איהם האט ער אויפגעהייבען אונ איז שנעל געגאנגען צו זיינע חסידים, דארטען האבען זיא דעם פלוצער געאפענט אונ געפונען אצעטעלע. דעם רב'ס כתיבת יד דיא ווארטער: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. זייער פרייד איז געווען זעהער גרויס דאס דער רב לעבט גאטט צו דאנקען נור וואו ער זיצט איינגעשפארט האבען זיא ניט געוואוסט אלאנגע צייט, נור דער האפפענונג אז ער וועט פרייא ווערען איז ביא זייא געווארען שטארקער.

פרק כה

אנ"ש האבען זיך ערוואוסט וואו דער רב איז איינגעשפארט, דער רב וויל ניט עסען טריפה מאכלים, דיא משרתים ווילען איהם מיט געוואלד אריינשטאפען אין מויל, דיא איינגעמאכץ פון רעטטעך.

— האט אונז השי"ת געהאלפען — האבען דיא אנ"ש געזאגט איינער צו דיא אנדערע — אז מיר ווייסען דאס אונזער רב לעבט, קאנען מיר האפפען אז מיר וועלען קירצליך וויסען וואו ער זיטצט, אונ קוים וועלען מיר דאס זוכה זיין צוא וויסען, דארפען מיר טאהן וואס מיר וועלען קאנען אונ גאטט וועט אונז געוויס מזכה זיין צו זעהען זיין היילינען פנים.

זייער האפפענונג צו וויסען וואו דער רב זיטצט איז אין אקורצע צייט געקומען, דען מיט דעם רב האט זיך געטראפען אזא מעשה: דער רב האט אלאנגע צייט ניט געגעסען, וויל ער האט ניט געהאט כשרה מאכלים, דער סמאטריטעל פון טורמע האט געדיינקט אז ער וויל שטארבען פון הונגער וויל ער האט מורא פאר זיין יום הדין, האט ער געהייסין מען זאל איהם מיט געוואלד שטאפין עסין, ער האט אבער פאר קוועטשט דעם היילינין מויל אונ מען האט ניט געקאנט עפענען. איז דארטען געווארין אגרויס געשריי, דער וייל איז אן געקומען דער שעף זאנדארמי פרעגט ער וואס איז דאס, האט מען איהם דער ציילט, זאגט דער שעף אזא מענטשין פאסט ניט שטאפין מיט געוואלד דעם עסין, מען דארף מיט איס ריידין מיט גוטין ביז וואנענט ער וועט אליין עסין, ער איז אריין געגאנגין צו איהם אונ פרעגט ביא איהם מיט גוטין פאר וואס עסטו דוא ניט ? דוא בינסט אהער געבראכט געווארען ניט צו טאדטען

דיך:

דיך, נור צו זעהען וואס מיט דיר טוהט זיך, עס קאן מעגליך זיין אז קירצליך וועסט דוא פריא ווערען, דיין אונשולד וועט זיך בעווייזען אין סוד. אבער אז דוא וועסט ניט עססען, וועסט דוא דאך געוויס שטארבען, אונ דער וואס איז מאבד עצמו לדעת פארשפיעלט ער עוה״ב.

— טרוקענע ברויט קאן איך ניט עססען — האט דער רב געענטפערט — ווייל איך בין ניט געזונד, אונ טרפה מאכלים וועל איך ניט עססען ווען אפילו איך זאל פארשפילען עולם הבא.

— זאג מיר — האט דער: שר געפרעגט — ווען מען וועט דיר דערלויבען בשרה מאכל ציא וועסטו עסין. דער רב האט איהם גיענפערט, איצט דארף איך ניט קיין מאכלים, דער מאגין איז פארשלאפט גיווארין. נאר איך האב נידארפט פלומען קאססע פאר שטארקען דעם מאגין, אונ ווען מען וואלט דאקאזין בשרה איינגימאכץ פון רעטעך מיט האניג געפרעגעלט וואלט איך גיגעסין.

דער רב האט גיזאגט אז ווערטיל איינגימאכץ איז פון ביטער זיס, איך דארף דאס איצט האבין.

— אז איך וועל דאס דיר ברייגען פון א אידען — האט דער שר געפרעגט — וועסט דוא מיר גלויבען אונ עססען.

— יא — האט דער רב געענטפערט — נור מיט דעם תנאי אז איהר, גנאדיגער הער, זאלט אליין מיט אייערע האנד צו נעהמען ביא דעם אידען אונ מיר אבגעבען, קיין אנדער מענש זאל דאס ניט אנריהרען אויב איהר פארשפרעכט מיר אזויא צו טהון גלויב איך אייך אונ וועל דערפון עססען.

— איך זאג דיר מיין עהרען ווארט — האט דער שעף זאנדארמי געענטפערט — אז איך וועל אזויא טאהן, ווייל דוא האסט ביא מיר געפונען חן.

פרק כו. ר׳ מרדכי ליעפלער, די איינגעמאכטש, דער צעטעל, דעם רב׳ס צעטעלע.

ר׳ מרדכי פון ליעפלי איז שטענדיג געזעסען אין פעטערבורג, ער איז געוועזן אגרויסער פאדראטשיג דורכדעם האט ער געקאנט פיעל פון דיא שרי המלוכה אונ זייא האבען איהם געקאנט פאר אגרויסען עהרליכען מאן, דארום האבען זייא איהם ליב געהאט.

אייגער פון דיא גרויסע שרים וואס זענען געוועזן בעפריינדעט מיט ר׳ מרדכין, איז געוועזן דער שעף זאנדארמי, ער האט איהם געקאנט פאר אנעהרליכען אונ אפרומען מאן, דארום האט ער געשיקט צו ר׳ מרדכי ער זאל איהם שיקין דורך א אידען כשרה איינגימאכץ.

ר׳ מרדכי האט געקלעהרט ביא זיך: פארוועמען קאן דער שר בעטען אזא זאך? עס איז איהם אויף זיינע געדאנקען געקומען, פיליכט איז דאס פאר דעם רב (אונ דער ר׳ מרדכי איז געוועזן דעם רב׳ס אגרויסער חסיד) האט

ער

ער באלד בעקומען א טעלער צווייגעמאכטיש און אויפגעשריבען א צעטעלע: איך וויל וויסען ווער עסט מיינע איינגעמאכטיש און אין וועלכען ארט, ממני מרדכי.

ער האט דעם צעטעלע אריינגעלעגט אין טעלער אונטער די איינגעמאכטיש צו געדעקט מיט נאך א טעלער און אוועק גישיקט צום שר.

דער עדעלער ערליכער שעף זאנדארמי האט זיין הבטחה צו דעם רב ממלא געווען, ער האט אפילו ניט געעפענט זעהען וואס אינעווייניג ליגט, און אזוי וויא רבי מרדכי האט דאס איהם גישיקט אזוי האט ער דאס אוועקגעפיהרט צום רב און ער האט איהם אבגעגעבען און איז צוועקגעגאנגען.

דער רב האט געפונען דעם צעטעלע. ער האט די איינגעמאכטיש געגעסען מיט גרויס פערגעניגען - רבונו של עולם - האט דער רב געזאגט - אז מענשען קאנען מאכען אביטערע זאך (וויא רעטעך) זיס, קאנסט דוא דאך געוויס מאכען פון אביטערע פאלאזעניע זאל זיס ווערען.

דער רב האט אביסעלע פון די איינגעמאכץ איבער געלאזען אויף דעם טעלער, און האט אויפגעשריבען אקליינעם צעטעלע: איך עס דעם איינגעמאכץ דא אין דעם ארט, און אמענטש זאל תיכף ומיד פאהרען אין ווילנא ער האט דעם צעטעלע אריינגעלעגט אין טעלער און האט צו געדעקט מיט אביסעל איינגעמאכטיש וואס ער, האט איבער געלאזען.

אויף מארגען איז דער שעף זאנדארמי געקומען צו איהם און האט איהם געפרעגט: האסט דוא הנאה געהאט פון די איינגעמאכטיש? איך זעה אויף דיין פנים אז דוא בינסט אביסעל פרעהליכער. און דאס פריידט מיך זעהער.

– דער ווייל האב איך ניט מיט וואס אייך צו דאנקען גרויסער גנאדיגער הערר – האט דער רב געזאגט – פון די איינגעמאכטיש האב איך אגרויסע הנאה געהאט איך בין פיעל מונטערער געווארען. (מען קען פארשטיין די מצוה וואס דער שעף האט דא גיהאט כל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו קיים עולם מלא (סנהדרין לז. ב"ב יא. מדרש רבה פ' מסעי), און פשיטא אז ער האט אויף גיהאט מיט אמענטשין וואס אן איהם איז תלוי עולם מלא)

וווילסט דוא נאך איינגעמאכטיש? – פרעגט דער שעף בייא דעם רב.

– עס איז מיר זעהער שווער אייך אזוי פיעל מטריח צוא זיין – האט דער רב געענטפערט – נור אז אייער גוטער ווילען איז זיך מטריח צו זיין, ערלויב איך מיך אייך צו בעטען נאך איינגעמאכטיש.

– דוא האסט דאך די ערשטע איינגעמאכטיש נאך ניט אין גאנצען אויפגעגעסען האט דער שר גיזאגט, – האט דער רב געענטפערט – איך האב איבער גילאזען כדי די ברכה זאל אויף דעם רוהען, דאס איז אמנהג דרך ארץ.

דער שעף זאנדארמי האט דאס גענומען פאר אגוטען ריכטיגען תירוץ, ער האט בעידע טעלער צוגענומען, געקומען אהיים און האט באלד געשיקט צוא

ר' מרדכין, ער האט איהם אבגעגעבען בידע טעלער אונ געבעטען ער זאל איהם שיקען נאך אזעלכע איינגעמאכטש.

ר' מרדכי האט אין טעלער געפונען דעם צעטעלע, האט ער באלד גישיקט דיא איינגימאכץ צום שעף, אונ אמענטשין האט מען גישיקט אין ווילנא. (אין די פריהערדיקע ספורים שטייט אז דער מענטש האט זיך גירופין ליב מייאנאוויץ אונ ער איז גיוועז אפלימעניק דעם הגר"א אונ האט גיזאגט פארן הגר"א אז ער איז גיקומען בעהעלפין זיך, ציא האט מען איהם גירופען ליב מייאנאוויץ, אונ ציא ער גיוועזן אפלימעניק דעם גאונ'ם, ווייסין מיר ניט, נאר דאס וואס זייא שרייבען אז ער איז גיקומען צום גאון בעטען היתר איז געווים ניט אמת, דען דער גאון איז דאמאלסט נפטר גיווארין וויא מיר האבען פריער געשריבען):

פרק כז. דער בעש"ט מיט דעם מעזעריטשער מגיד אלס געסט ביא דעם רב אין טורמע זייער עצה, זייער ברכה, אמת'ע תורה,

איינינגע טעג איידער מען האט גיבראכט דעם רב צום משפט איז גיקומען דער בעש"ט אונ דער היילגער מעזיריטשער מגיד פון יענעם עולם צום רב, דער רב האט דעם בעש"ט ניט גיקענט נאר ער האט גיזעהען אז ער גייט אריין פאר דעם מגיד האט ער פארשטאנען אז דאס איז דער בעש"ט. דער מגיד זאגט צום בעש"ט דאס איז דער רבי פון רייסען, דער רב האט זיך זייער פאר שעמט אז דער מגיד זאגט אויך פאר דעם בעש"ט אז ער איז דער רב.

דער רב האט זייא גיפרעגט פאר וואס קומט איהם צו ליידין אזויא פיעל צרות? וואס ווילען מיינע רודפים פון מיר? מה פשעי ומה חטאתי?

– אויף דיר איז פאראן אקטרוג – האבין זייא איהם געענטפערט – ווייל דוא האסט מגלה געוועזן פיעל חסידות.

– אז איך וועל יעצט בעפרייט ווערן אי"ה – האט ער געפרעגט – זאל איך מעהר קיין חסידות ניט זאגען?

– פארקערט – האבין זייא געענטפערט – אז דוא האסט שוין אנגעהויבען צוא זאגען, זאלסט דוא ווייטער זאגען נאך מעהר וויא פריער, אונ אזויא אי טאקע געוועזן ביז דאמאלסט פלעגט ער זאגען נור איין מאל אין חדש (שבת מברכין), אונ אז ער איז נאך דעם בעפרייט גיווארין האט ער אן געהייבען זאגען חסידות אלע שבת.

נאך דעם האט ער זייא גיבעטען זייא זאלין זיך שטארען פאר אים. ער האט גיטענה'ת איך זאג דאך ניט מיינע נאר וואס איך האב מקבל געוועזן פון אייך, אונ איהר פון דעם בעש"ט.

– זאג אביסעל חסידות – האט דער בעש"ט געבעטען איך וויל הערען וויא דוא האסט מקבל געוועזן, אויב מיין תלמיד האט דיר ריכטיג איבערגעגעבען.

– שנעל האט ער געזאגט אגוטע חסידות (דעם דרוש וואס הייבט זיך אן מראיהם ומעשיהם ער איז גידרוקט אין תורה אור), האט דער בעש"ט געזאגט אמתע תורה האב איך יעטצט געהערט – אקוראד וויא דוא הה"מ האסט פון מיר מקבל געוועזן, אזויא האסט דוא איהם ריכטיג איבערגעגעבען, בכן דארפען מיר איהם העלפען פרייא ווערען.

האבען זייא איהם געזאגט דוא וועסט גערופען ווערען צו דיא שופטים, זייא וועלען דיר פרעגען צווייא אונ צוואנציג שאלות, אזויא וויא דיא מוסרים האבען איפגעשריבען, זאלסט דוא אויף אלע שאלות ענטפערן אתשובה אזויא אונ אזו, נור אויף דיא לעטצטע שאלה זאלכט דוא קיין ווארט ניט ענטפערן, נור דוא זאלסט שמייכלען וועלען דיא שופטים דיין שמייכלען אננעהמען פאר אגוטע תשובה אונ דורכדעם וועסט דוא געווים פרייא ווערען.

זייא ביידע האבען איהם נאך אמאל געבענשט אונ געזאגט: זארג גאר ניט. זייא לוסטיג מונטער געברויך קיין עצבות ניט. גאטט וועט אריינגעבען צו דיא שופטים אין הערצען אז זייא זאלען משפטן וויא דער אמת איז. זייא אליין וועלען אויך זיין פרעהליך אז דורך זייא וועסט דוא בעפרייט ווערען, דוא זאלסט וויסען אז דיא שופטים בכלל (פון דער גאנצער וועלט), אונ אין רוססלאנד בפרט זענען זעהר צוא פרידען בעסער אמענשען צו בעפרייען עהדער איהם צו בעשטראפען.

פרק כט. דער רב בייא דיא שופטים אין זאאל. אין דער מיטען אלאך אריינצופאלען. דער רב געהט רעכטס ארום.

עס איז גיקומען דיא צייט פון משפט, דער רב איז גיבראכט געווארען אין אגרויסען זאאל דער טיש וואו דיא שופטים זיינען געזעסען איז גיט געשטאנען געגען טהיר, נור ווייט פון טיהר, אזויא וויא דער בעשולדיגער פלעגט געהען פון טיהר צום טיש, אונ ער איז געקומען אין מיטען זאאל, פלעגט זיך ארפפלאזען אשטיק פאמאסט (אזויא איז געוועזן געמאכט מיט אשפרונזינגע).

דיא שופטים האבען געמיינט אז דער רב וועט אויך אהין אריינפאלען, וועלען זייא פון אהים לאכען, דער רב איז אבער געגאנגען אונ האט זיך אקער געגעבען צוא דיא רעכטע האנט אונ צוא גיגאנגען צום טיש:

וויא דער רב איז געקומען צום טיש האט דער עלטערער שופט געפרעגט דעם רב דיא ערשטע שאלה: פאר וואס בינסט דוא געגאנגען ארום זאאל אונ ניט אין מיטען וויא אלע געהען גלייך פון טיהר צום טיש. דוא האסט דאך געווים געהאט אכוונה דער בייא.

– גיט אומזאנכט – האט דער רב געענטפערט – האבען דיא חכמי התלמוד געזאגט: כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין (יומא מ"ו. י"ז. ומ"ה. זבחים ס"ב)

ווען א מענש געהט אהן דעת אין אן ארט וואו זיינע אויגען ווייזען איהם קאן ער אריינפאלען אין אנגען וואס מענשען האבען פאר איהם געמאכט.

— האט מען דיר פון הימעל מודיע געווען אז דא אין מיטען זאל פאלט מען אריין אין אגעמין — האבען די שופטים געפרעגט — אדער דוא האסט דאס אליין מיט דיין שכל פארשטאנען?

— איך האב באמערקט — האט דער רב געענטפערט דאס אין מיטען זאלל איז דער פאמאסט אביסעל אנדערש, האב איך פארשטאנען אז דאס איז ניט גאר אגלאטע זאך, האב איך ניט געוואלט געהען דארטען, פיליכט איז דאס אסכנה בין איך דערפאר געגאנגען ארום.

אלע שופטים האבען בעוואונדערט דיא גרויסע חכמות וואס זייא האבען געהערט פון רב, און דערצו האבען זייא באמערקט אז דער רב איז גאנץ רוהיג וויא ניט ער וואלט געמשפט ווערען:

פרק כח. דיא שאלות פון דיא שופטים. דיאז תשובות פון רב, דעם רב'ס רייד צום ווילנער און קיעווער צענזור.

באלד האט מען אים אן ניהייבין פרעגין דיא גרויסע שאלות וועלכע דיא מסרים האבען אויפגעשריבען.

דיא ערשטע פראגע איז געווען: אויב ער איז פון דיא מענשען וואס גלויבען אין בעש"ט?

ווען דער רב וואלט געענטפערט: "ניין! עס לעבט זיין איינקעל, זאל ער פארענטפערן דיא שאלות. וואלטען דיא שופטים איהם באלד פרייא געלאזען. אבער דער רב האט ניט געוואלט זיך אבשיידען פון בעש"ט והה"מ אפילו אויף איין מינוט, און אפילו נישט מעהר וויא מיט א ווארט. ער האט באלד געענטפערט: יא!

נאך דעם ענטפער האט זיך אנגעפאנגען דיא צוויא און צוואנציג שאלות פון דיא אלע שאלות ווייסען מיר נור עטליכע. אבער דאס ווייסען מיר אז אויף אלע שאלות האט ער געענטפערט זעהר קלוג אז דיא שופטים האבען זיך שטארק פארוואונדערט.

אויף איין שאלה פון דיא 22 האט ער געענטפערט דיא פראגע איז געווען פאר וואס לערנט ער די חסידים פיעל צו דאווענען און דורך דעם זיינען זייא מבטל דעם לערנען תורה.

דער רב האט ניט באליידיגט דעם וואס גייט אים צקעגין, ער האט געענטפערט: עס זענען פאראן נשמות וואס זייא זענען שייך מעהר צו תורה, און נשמות וואס זיינען שייך מעהר צו תפילה, און אזויא געפינען מיר אין תלמוד וואס האבען צוואנציג טאג געלערנט, און דאווענען פלעגען זייא וועניג. אויך פאר קעדרי וואס האבין פיל געדאווענד און ווענינער געלערנט. דער פאר דיא

נשמות

נשמות וואס ציהען זיך נאך הגר"א זענען שייך מעהר צו תורה, און די נשמות וואס ציהען זיך נאך דעם בעש"ט און זיינע תלמידים זיינען שייך מעהר צו תפלה.

מיט אזעלכע תירוצים האט ער געענטפערט אויף אלע שאלות, ער האט קיינעם ניט באליידיגט ער האט געוויזען אז דער הגר"א געהט לשיטתו און דער בעש"ט מיט זיינע תלמידים געהען לשיטתם וויא בית שמאי און בית הלל וואס פון הימעל האט מען געזאגט אלו ואלו דברי אלהים חיים.

אויף די לעטצטע פראגע האט דער רב אנגעפאנגען צו לאכען.

— אט זעהסט דוא — האט איין שופט געזאגט צום אנדערן, די שאלה איז אזוי נארעש אז ער לאכט דערפון, געוויס וועט ער אונז ענטפערן אזא תירוץ אז מיר וועלען זיך דארפען שעמען, דארום זאל זיין גענוג פרעגען איהם שאלות.

איינע פון די שאלות איז געוועזען פאר וואס ער רעדט אין חסידות אז מלכות איז די נידעריגסטע מדרגה, זיא רופט זיך אן ארץ (ערד) די שאלה האט דער רב געזאגט, אז דער תירוץ פון איר זייער א טיפער אין דיבור קען מען דאס ניט ארויס געבין גוט, נאר ער וועט דאס אויפשרייבען בכתב.

ער האט אויפגעשריבען זעהר באריכות, נאכדעם האט ער דערפון געמאכט א קיצור, און ער האט דאס צוגעגעבען די שרים.

די שופטים האבען זיינע תירוצים אוועקגעשיקט צו צוויא צענזורען זייא זאלען דאס איבער זעצען אויף רוסיש און זאגען זייער מיינונג אויב די תירוצים זיינען ריכטיגע אדער פאלשע.

איינער פון די צוויא צענזארען וואס צו זייא האבען די שופטים געשיקט דעם רבי'ס התנצלות איבער צו זעצען אויף רוסיש — איז געוועזען דער צענזור אין ווילנא. און דערפאר האט דער רב מורא געהאט פילייכט וועלען די מוסרים זיך משתדל זיין ביא דעם צענזאר ער זאל איבער זעטצען ניט ריכטיג, האט ער געשריבען אין זיין צעטעלע דאס א מענטש זאל פאהרען אין ווילנא.

פרק ל. דער מענטש אין ווילנא. זיינע השתדלות ביא דעם צענזאר. די מוסרים ניט געראטען. די עהרליכקייט פון צענזאר. אן אמת'ע איבערזעטצונג און א פאלשע העתקה. דער מענטש קעהרט אוועק פון ווילנא.

דער מענטש איז געקומען אין ווילנא האט ער איבער געביטען די תפילין דעם סידור מען זאל רעכענען אז ער איז א מתנגד און האט זיך געזעצט לערנען.

אין גאון'ס קלויז. פיל מענשען זענען דארטין געזעסען און געלערנט, זייא האבען געוואוסט פון אלע נייעס וואס מ'רעדט. ניט נאר אין ווילנא אליין נייערט פון דער גאנצער וועלט. זייא האבען גערעדט איבער אלע וועלטליכע

נייעס

נייעס בכלל אונ אידישע נייעס בפרט קאן יעדער מענש זיך פארשטעהען וויפיל זייא האבען צורעדט פון רב. פון דיא חסידים אונ דעם רב'ס פראצעס, יעדער ווארט וואס יעדער שופט אדער דער רב אין פעטערבורג האבען גערעדט אדער אפילו ניט מעהער וויא געטראכט צוא ריידען האבען דיא לערנער פון אלץ געוואוסט.

דער מענטש איז געוועזען ביי זיי אחשוב, ער איז גיוועזען מיט זיי אגוטער ברודער. אונ דער צו איז ער געוועזען אגרויסער מתמיד, ווען זיינע גוטע פריינד האבען איהם ערצעהלט נייעס פון פ"ב וואס זייא האבען געהערט וועגען רב מיט זיין פראצעס, פלעגט ער זייא ענטפערן לאמיר בעססער ריידען תורה, וואס פאר אנוטץ וועלען מיר האבען פון דיא נייעס וועגען דיא כת מיט זייער רב? ווער עס האט געהערט זיינע רייד האט ער געמיינט דאס ער האט אזויא שטארק פיינד דעם רב, אז ער וויל גאר ניט הערען אונ ניט וויסען פון איהם. ער האט אין דעם עסק גאר קיין אינטערעס ניט. אבער באמת האט ער געהאט אגרויסען אינטערעס פון אלץ וואס זייא האבען ערצעהלט פון רב.

עטליכע טאג איז ער געזעסען אין קלויז ער האט געקלערט ביי זיך וואס זאל ער טאהן? אין קלויז זיצט ער אזויא וויא צו וויסען דארנער, יעדער ווארט וואס זייא ריידען אויף דעם רב אונ פון זיינע חסידים שטעכט איהם אין הארצען. ער קאן דאס גאר ניט גלייכגילטיג אויסהערען, אוועקפאהרען פון ווילנא קאן ער ניט, ווייל דער רב האט געשריבען אין זיין צעטעלע צו דיא פעטערבורגער חסידים דאס ער זאל פאהרען אין ווילנא, וויכטיגע נייעס הארט ער ניט פון דיא קלויזניקעס. יעדען טאג ערצעהלען זייא ליגענס, נור ניט נייע ליגען, נור איבער געניטצעוועטע שקרים, נוא פון דעסט וועגען האט ער געמאכט ביי זיך צהסכם צו זיטצען אין קלויז, ווייל ער האט געגלויבט אין רב אז לחנם וועט ער איהם ניט שיקען אין ווילנא.

וויא ער איז געזעסען אזויא פארטראכט, האט ער דער זעהען פיל "פנים חדשות" ניינען צו זאמענגעקומען אין קלויז. איינער האט ארויסגענומען אגרויסען פאפיר אונ האט געזאגט, נאכטען האב איך בעקומען אבריעף פון אביגדור דעם פינקקער רב ער זיטצט נאך אין פעטערבורג, ער שרייבט צוא מיר אויף אלע צוויא אונ צוואנציג שאלות וואס מיר האבען דערלאנגט אין אונזער מסירה אויף דעם רב מיט זיין כת, האט דער רב אפ געענטפערט תירוצים, אונ איין תירוץ איז אריינגעשיקט אין ווילנא צום אויבער צענזאר ער זאל דאס מעתיק זיין אויף רוסיש אונ אבשיקען צוריק צום קייזר דארפט איהר וויסען וואס איהר האט צו טאהן, געהט צום צענזאר גיבט איהם געלט וואס מעהר. ער זאל אביסעלע צנדערש איבערזעטצען ער זאל משנה זיין דעם רב'ס בעיון, זאגט איהם אז ער איז באגלויבט אויף דיא העתקה אט וויא ער וועט מעתיק זיין וועט מען איהם גלויבען, בכן ווארט ניט, אט וויא איהר

וועט

וועט בעקומען דעם בריעף זאלט איהר באלד געהען צום צענזאר. דען אויב דער צענזאר וועט מעתיק זיין ריכטיג וויא דער רב האט געשריבען וועט ער באלד פרייא ווערען. אונ אונזער גאנצע טרחה וועט זיין אומזאנסט. וכו' וכו'.

– נוא וואס דארפען מיר פיל קלערען – האבען עטליכע פון דער אסיפה געזאגט – עס מוז ווערען געלט פאר דעם דירעקטאר-צענזאר אונ מיר דארפען איהם אנווייזען עטליכע ערטער וואו ער קאן אנדערע כונות אריינגעבען דענסטמאל וועט דער רב זיין עדי אובד.

דער מענטש האט זיך ערשראקען הארענדיג זייער טיראנישען פלאן – יעטצט פארשטעה איך – האט ער זיך געטראכט – צו וואס דער רב האט מיר געהייסען פאהרען אין ווילנא. ער איז באלד אוועקגעגאנגען צום צענזאר, ער האט איהם געטראפען צום הויז, איז ער צו זיינע פיס געפאלען אונ האט שטארק געוויינט.

דער צענזאר האט געהאט זעהער אגוטען נאטור ער איז געוועזען אמענשען פריינד אז ער האט געזעהען אמענש האט זיך געווארפען צו זיינע פיס אונ וויינט, האט דער צענזאר פארשטאנען אז דיא הארץ איז איהם אזויא פיעל פארביטערט דאס ער קאן ניט ריידען.

דער צענזאר האט איהם אויפגעהויבען פון דער ערד אונ האט צו איהם געזאגט: אז איהר וועט ליגען אויף דער ערד פון היינט ביז איבער איאהר וועל איך אויך ניט וויסען וואס איהר ווילט אלזא בערוהיגט זיך, האלט זיך איין פון וויינען אונ ערצעהלט מיר וואס איהר פערלאנגט. אונ אויב איך וועל נור קאנען ערפילען אייער ווילען וועל איך דאס געוויס טאהן.

ער האט זיך בערוהיגט אונ האט צו איהם אזויא געזאגט: אין אייערע העכד הערר צענזאר ליגט יעצט דער לעבען פון אהייליגען מאן אונ פון אלע זיינע אנהיינגער, איך בין געקומען אהער אין דיא שליחות פון דעם הייליגען רב וואס זיטצט אין פעטערבורג. ער האט מיר געשיקט צו אייך ער פערלאנגט פון אייך נור דעם אמת, איהר זאלט מעתיק זיין זיינע התנצלות אט וויא ער האט געשריבען, ניט מוסיף אונ ניט גורע זיין.

דער צענזאר האט איהם גיענטפערט דאס וואס איהר ביטעט ביא מיר איך זאל ניט ענדערן דיא העתקה פון זיינע הייד, איז דאס גאר איבעריג, איך וועל אונ מוז דאס טאן אן אשום ביטע. דאס ערשטע: איך בין דאך אגעשווארענער צו זיין געטרייא מיין כלוזבע ניט צו מאכען קיין פאלש. צווייטענס: דיא זעלביגע פאפירען האט מען געשיקט צו נאך אצענזאר דארפען זיין דיא העתקות ריכטיג וויא איינע אזויא דיא אנדערע, אונ דאס קאן נור זיין ווען מיר ביידע צענזארען וועלען מעתיק זיין ריכטיג אהן אשום פאלש. אונ דריטענס דער רב שרייבט אזויא דייטליך אונ פארשטאנדליך אז עס איז

ניט

ניט מעגליך צוא האבען אטעות אין זיינע רייד יעדער ווארט איז ריין אונ קלאהר.

— דער רבּ איז אהייליגער מאן — האט ר׳ ליב געענטפערט. אונ אז ער האט מיך געשיקט צו אייך איז דאס ניט גאר אומזאנסט, דארום קאן איך פון אייך ניט אוועקגעהען ביז איהר וועט מיר פארשפרעכען אויף אייער ערהרען ווארט צו מאכען דיא העתקה וויא דער רבּ האט געשריבען. אונ אייער ערהרען ווארט איז ביא מיר טהייער אונ הייליג, דאן וועל איך זיין רוהיג אז איך האב מיין שליחות אויסגעפיהרט ריכטיג.

— אז דער רבּ איז אהייליגער מאן — האט דער צענזאר געענטפערט — דאס זעה איך פון זיינע כתבים. צו ערקלעהרען אויף רוסיש זיין איין ווארט דארף מען אויפשרייבען פיעל בויגען פאפיהר אלזא גיב איך אייך מיין האנד, אונ מיין ערהרען ווארט, אז איך וועל מאכען העתקה נאמנה. אויך דארפט איהר וויסען אז זיינע שונאים זענען שוין ביא מיר געוועזען, זייא האבען מיך געבעטען דאס איך זאל מעתיק זיין וויא זייא וועלען מיר זאגען. וועט דער רבּ געווים פארמשפט ווערען, אבער איך וויל בשום אופן ניט, ווייל דער אמת איז ביא מיר טהייערער וויא אלס אויף דער וועלט. איך האב זייא מדחה געוועזען. זייא זאלען קומען אויף מארגען צוועלף אזייגער ביא טאג, זאלט איהר קומען צו מיר מיט צ׳שעה פריהר, איך וועל אייך בעהאלטען אין צווייטען חדר וועט איהר הערען וואס זייא וועלען מיט מיר ריידען.

ער איז אוועקגעגאנגען אונ אויף מארגען פריציזע עלף אזייגער איז ער געקומען צום צענזאר. אשעה צייט האט ער גערעדט מיט דעם צענזאר, ער האט איהם ערצעהלט דיא גרויסקייט פון רבּ, זיין פרומקייט, פיינקייט. דער צענזאר האט געגעבען אקוק אין פענסטער אונ ער האט געזאגט: שנעל אין צווייטען חדר אריין! דיא מוסרים קומען צו מיר.

ער איז אריינגעגאנגען אין חדר אונ דער צענזאר האט דיא טהיר פון חדר פארשלאסען.

ער האט געהערט וויא עטליכע מוסרים זענען געקומען אונ האבען געזאגט מיר האבען געבראכט דרייא טויזענד רובל פאר דער מצוה וואס איהר וועט האבען מקיים צו זיין ובערת הבע מקרבך דיא דרייא טויזענד רובל דאס איז דיא פירות פון דער מצוה, אונ דער קרן בלייבט אויף יענער וועלט. איהר וועט זיך קויפען אגרויסען חלק עוה״ב דען איהר וועט אפשאפען פון דער וועלט אגרויסען שונא ישראל וויא דער רבּ איז. ע״כ זאלט איהר משנה זיין, וויא מיר וועלען אייך ווייזען.

אבער וויא קאן איך משנה זיין אז נאך צוויא קאפיעס פון רב״ס כתבים איז געשיקט געווארען צו נאך צווייא צענזארען. טאמער וועלען יענע מעתיק זיין ריכטיג וועל איך דאך האבען שאנדע — האט דער צענזאר געענטפערט —.

— ניטש קשה — האבען זייא געענטפערט — דיא לשון הקדש שפראך לאזט

שפּראך לאזן זיך מעתיק זיין ווי מען וויל, און אזוי ווי איהר זענט דער גראסטער צענזאר, וועט מען אייך בעססער גלויבען איהר וועט זיי ווייזען אז איהר פארשטעהט בעססער ווי יענע צענזארען, און מיר בעטען אייך געהמט צו דיא דרייא טויזענד רובל און מאכט שוין דיא העתקה, מיר וועלען דא ווארטען, ווייל מיר ווילען זעהען מיט אונזערע אויגען.

— דאס געלד וועל איך ביי אייך ניט נעהמען — האט דער צענזאר געענטפערט — און מעתיק זיין וועל איך ווי איהר פערלאנגט, מארגען וועט דאס געענדיגט ווערען, קאנט איהר שיקען איינעם פון אייך, דען צו וואס ברויכט איהר אלע קומען? וועל איך איהם ווייזען דיא העתקה וואס איך וועל שוין האבען פערטיג, וועט איהר זעהען דאס איך האב געמאכט נאך פיל שטרענגער ווי איהר פערלאנגט.

דיא מוסרים זענען אוועקגעגאנגען צופרידען, און דער צענזאר האט געעפענט דיא טיהר איז דער מענטש פון הדר ארויסגעגאנגען און האט געוויינט און געבעטען דעם צענזאר: ער זאל רחמנות האבען אויף דעם רב, אויף זיין פרויא, קינדער און אויף זיינע חברים, תלמידים און אויף אלע חסידים, דען וואס פערלאנגען מיר פון אייך? נור דעם אמת אן'אמתע העתקה.

— בלייבט רוהיג — האט דער צענזאר איהם געטרייסט האט קיין מורא ניט איך וועל מקיים זיין אקוראד ווי איך האב אייך פערשפראכען, איהר קאנט דאך פערשטעהען, ווען איך וואלט וועלען טאהן דעם היפוך ווי איך האב אייך פערשפראכען, וואלט איך דאך אייך ניט געבעטען קומען צו מיר הארען זייערע נארישע און פאלשע רייד, און וועגען דיא „עולם הבא" וואס זיי פאר-שפראכען מיך דער פאר צו האבען, גלויב איך אז פאר דיא אמת'ע העתקה וועל איך מעהר עוה"ב האבען, נור איך ווייס אז זיי וועלען מיך קיין רוהע געבען דערפאר וועל איך מאכען צוויי העתקות איינע ווי זיי ווילען דיא העתקה וועל איך זיי ווייזען אבער ניט אוועקשיקען און דיא צווייטע העתקה דיא וועל איך שיקען אין פעטערבורג, און כדי אייך צו בערוהיגען וועל איך אייך ווייזען דיא אמת'ע העתקה, איהר וועט זעהען ווי איך וועל דאס פאר אייערע אויגען אוועקשיקען איהר וועט מיט מיין משרת מיט געהען אויף דער פאסט און איהר וועט זעהען ווי ער אטפראוועט (שיקט) נאך פעטערבורג. יעצט זענט איהר שוין רוהיג?

אויף מארגען האט דער צענזאר געוויזען איהם דיא אמתע העתקה, וואס דער צענזאר האט געזאגט זיין מיינונג דאס דער רב האט קיין חטא אויף זיך, ער האט געגען דיא רעגירונג גאר ניט געזינדיגט פארקעהרט ער איז א גרויסער רוסישער פאטריאט, ער פארדינט פון דיא רעגירונג כבוד, ווייל ער לערנט אלע זיינע חסידים צוא זיין געטרייא דעם קייזר און אלע זיינע שרים. אזא גרויסער היליגער מאן דארף בעלאהנט ווערען פון דיא רעגירונג מיט פיל גוטעס וכו' וכו'.

נאכדעם

נאכדעם האט ער די העתקה פארחתמת אין אקאנווערט אונ דער מענטש איז מיט געגאנגען אויף דער פאסט, ער האט געזעהען וויא דער משרת האט דאס צוועקגעשיקט אויף דער פאסט. איז ער געקומען צום צענזאר אונ האט איהם זעהער געדאנקט.

נאך דעם איז ער אקורצע צייט געבליבען אין ווילנא. וואס ער האט געהערט ריידענדיג האט ער מודיע געווען ר' מרדכי ליעפלער, ביז ער האט געהערט ריידענדיג דאס קירצליך וועט דער רב בעפרייט ווערען, האט ער געדונגען פאסט פערד אונ ער איז אוועקגעפארען אין פעטערבורג אנזאגען דיא חסידים פון דער גוטער בשורה וואס ער האט געהערט אין ווילנא אונ וויא איהם האט השי"ת געהאלפען אוים צו פיהרען זיינע שליחות נאך ווילנא על צד היותר טוב.

פרק לא. דעם צענזאר'ס ענטפער, ר' מרדכי ליעפלער, דער משפט פאר סענאט, דער סוף משפט, דער רב ווערט בעפרייט. זיין ברכה דעם שומר.

וויא דעם רב'ס שופטים האבען בעקומען דיא העתקה פון צענזאר, אונ זייא האבען געלייענט זיין מיינונג וועגען רב. דאס ער איז ארוסישער פאטריאט, אונ דיא תשובה איז זעהער ריכטיג, האבען דיא שופטים געזאגט זייער מיינונג איז אויך אזויא, וויא דער צענזאר שרייבט.

דיא גאנצע דיעלע האבען זייא אריינגעשיקט אין סענאט זייא זאלען (בעשטעטיגען) אונ נאכדעם דארף דאס דער קייזר אונטער שרייבען.

וויא דיא דיעלע איז אפגעשיקט געווארען אין סענאט, האבען דיא חסידים אין פעטערבורג געוואוסט דאס דער ענין געהט גוט, דען דער גביר ר"מ ליעפלער איז געווען בעקאנט מיט פיעל שרים, זיי האבען איהם געשעטצט אונ געעהרט, אונ זייא האבען געוואוסט דאס ער איז פון דעם רב'ס חסידים, אונ ער האט גרוים עגמת נפש פון רב'ס זיטצען אין געפאנגנים, דערפאר אז דיא דיעלע איז אביין צו זייא הנם ערצעהלען אקוראד האבען זייא קיין פראוו געהאט עהדער דער קייזר וועט אונטערשרייבען, נור אזוי פיל האבען זייא דאס רעכט זיך געקומען איהם צו זאגען דאס דיא דיעלע געהט גוט, כדי איהם אביסעל צו בערוהיגען זייא (דיא שרים) האבען שוין געוואוסט דאס דער רב איז אונשולדיג, אונ אומזאנסט מוטשעט ער זיך אין געפענגנים, ער קוועלט זיך נאר פון דיא מוסרים איבער שנאה קנאה.

אז ר' מרדכי האט געוואוסט דאס דער רב וועט קירצליך פרייא ווערען האט ער מסתמא ערצעהלט דיא חסידים וואס זענען דענסטמאל געווען אין פעטערבורג, אזא גרויסע נייעס קאן ניט געהאלטען ווערען בסוד, דער פאר האבען דיא געגענער אויך געהערט דיא נייעס, אט דאס איז שנעל געהערט געווארען

אין

אין ווילנא, אונ פון דעם נייעם האט דער מענטש געהארט אין גאון׳ס קלויז, נור דיא געגנער האבען נור געהארט א קלאנג, ערצעהלענדיג אז דער רב וועט בעפרייט ווערען. אבער אגעוויסע זאך פון וואגען דאס שטאמט האבען זייא ניט געוואוסט, דער פאר האבען זייא זיך געטרייסט אז דאס איז ליגען, אונ פאר דיא חסידים האבען זייא געזאגט דאס זייא ווייסען געוויס אז דער רב וועט אוועקגעשיקט ווערען אין סיביר אויף זיין גאנצען לעבען.

פרייטאג ט״ו כסלו האבען דיא חסידים געהארט אויף געוויס אז דיא סענאט האט אנערקאנט דאס דער רב איז ריין פון א.ע חטאים וואס דיא מוסרים האבען אויף איהם געזאגט, אונ דער דאקלאד דארף דויערן נאך פיער טאג, היינו ביז דעם קינפטיגען דינסטאג, דיא אנ״ש זענען געווען זעהער פריילך, יעדער מינוט איז געווען ביי זייא לאנג וויא איאהר, דיא פיער טאג האבען זייא פארבראכט אין פאסטען, אונ אין בעטען נאטט ער זאל וואס שנעלער ווייזען דיא ישועה.

ויהי, אונ עס איז געווען ביום ג׳ דינסטאג י״ט כסלו, דער רב איז געזעסען אונ האט געזאגט תהלים, וויא ער איז געקומען צו דעם פסוק: פדה בשלום נפשי (תהלים נ״ה פסוק י״ט) איז צום רב פלוטצלונג אריינגעקומען א שר אונ האט צוא איהם געזאגט: איהר זענט פרייא, דער סוד האט אייך בעפרייט גאר אין גאנצען וואו הין ווילט איהר געהען? וועל איך אייך אוועקפיהרען בשלום.

— איך וויל געהען צו ר׳ מרדכי ליעפלער — האט דער רב געענטפערט — נור איך דאנק אייך גרויסער הערר פאר דיא באגלייטונג איך וועל שוין אליין טרעפען.

ארויסגעהענדיג פון טורמע האט דער רב געטראפען דעם שומר וואס ער האט איהם דענסטמאל געזאגט דאס דיא בעפרייטע רעסטאנטען גיבען איהם אמתנה, אונ דער רב האט זיך דענסטמאל דער פון מהיה געווען. יעטצט אז דער רב האט איהם דערזעהען האט ער איהם געגעבען עטליכע רובל מיט אברכה דאס קירצליך זאל ער אויך פרייא ווערען פון זיין סלוזבע. דעם רב׳ס ברכה איז מקוים געווארען.

פרק לב.

אטעות, דער רב ביי אמסור אין שטוב. אגרויסע צרה, דער רב ווערט פרייא פון דער צרה, דיא פעטש, דיא צייט איז לאנגווייליג ערגער וויא אין טורמע, דער פוילישער חסיד, דער משל.

אז דער רב איז ארויסגעגאנגען האט מען איהם געפיהרט צו רבי מרדכי ליעפלער, זייא האבען איהם צוגעפיהרט ביז דאס הויז וואו ר׳ מרדכי האט געוואהנט ער האט אבער געהאט אטעות דען רבי מרדכי האט געוואהנט אויף דעם צווייטען שטאק, אין פארטער האט געוואהנט אייגער פון רב׳ס מוסרים דער רב איז עפ״י טעות אריינגעגאנגען צום מסור אין זיין וואהנונג.

וויא דער מסור האט דער זעהען דעם רב אפרייער מאן ביי איהם צו

הויז, האט ער זיך זעהער ערשראקען, פון דעסט וועגען האט ער איהם געבעטען זיטצען, אונ ער האט בעפוילען זיין דינסט זיא זאל וואס שנעלער פערטיג מאכען דעם סאמאוואר, אונ ער אליין האט געוואשען דיא גלאזער, נאכדעם האט ער זיך געזעטצט ניט ווייט פון רב אונ האט אנגעהייבען מיט איהם צו ריידען, ביז ער האט צו דעם רב געזאגט: איהר מיינט אז איהר זענט שוין פארטיג, זאג איך אייך אז איהר זענט צבייגעפאלען אין מיינע האנד, וועט איהר פון מיר ניט ארויסגיין ביז איהר וועט אונטערשרייבען אויף א פאפיער דאס איהר זענט מבטל דעם נייעם נוסח וואס איהר האט מחדש געוועזען אין דאוונען, אונזערע עלטערן זענען געוועזען אזויגע גרויסע לומדים וויא איר אונ האבען געזאגט אין קדושה „נעריצך” אונ ניט „כתר” וכו' וכו' נוא פאר וואס געפעלט אייך ניט דער אלטער נוסח? —

דער רב האט ניט געוואוסט וואס ער זאל טאהן, נור גאטט וואס האט איהם אלע מאל געהאלפען פון אלע צרות דער גאטט האט איהם באלד מציל געוועזען פון דעם מסור דורך אזא סבה:

דיא חסידים האבען געווארט אויף'ן רב'ס קומען ביי ר' מרדכי אונ זייא האבען געזעהן אז עס איז שוין שפעט אונ ער איז נאך ניטא זיינען זיי געווארען זייער ערשראקען האבען זייא זיך מיישב געוועזען זייא וועלען אראפ גיין אונטען צוא דעם מתנגד טאמער איז חלילה ניט גוט ארוים וויים מען דארטען, איז געגאנגען ר' מרדכי מיט אפוילעשען חסיד צוא דעם מסורס טיהר. האבען זייא געהערט וויא דער מסור שרייט „נעריצך” געפאלט אייך ניט נור אנייעם נוסח „כתר” האבען זייא באלד פארשטאנען אז דער רב האט געהאט אטעות אונ ער איז ארייגעגאנגען צום מסור, האבען זייא געקלאפט אין טיהר אזויא לאנג אז זייא האבען באלד דיא טיהר צובראכען, דער מסור האט געמוסט אפענען דיא טיהר, וויא זייא זענען אריינגעגאנגען צום מסור האבען זייא געפונען: דער רב זיטצט בייא דעם טיש האלט ביידע האנד אונטער געשפארט דעם קאפף, זעהער פארטראכט אונ ערשראקען, דער מסור האט זייא דער זעהען האט ער אויפגעהערט צו שרייען אויף דעם רב, אונ האט צו זייא געזאגט: וואס האט איהר אזויא מרעיש עולמות געוועזען? אט איז אייער רב וכו'.

ר"מ איז געלאפען צום מסור איהם שלאגען אבער דער רב האט צו איהם אוואונק געגעבען ער זאל דאס ניט טאהן האט ר"מ געפאלגט.

— הערט ר' מרדכי! — האט דער פוילישער חסיד געזאגט—דער רב איז אייער רבי מוסט איהר איהם פאלגען, אבער מיין רבי איז ער ניט, איך בין ניט מחויב איהם צו פאלגען, דארום וועל איך אייך מסור ערצעהלען אמעשה: אגרויסער קייסר פון אנווייטען לאנד האט אמאל בעפוילען זיינע צוויא גראסטע מיניסטארען זייא זאלען מאכען פאר איהם אקרוין האבען דיא מיניסטארען איינער מיט אנדערן געהאט אמחלוקה, איינער האט געזאגט דער כתר מוז אזוי געמאכט ווערען, אונ דער צווייטער האט געזאגט פארקערט, דער קרוין וועט זיין שאנער ער

זאל געמאכט ווערן אנדערש, וויא זייא קריגען זיך אזויא איז געקומען אפראסטער סאלדאט אונ האט געזאגט אויף איין מיניסטער דאס ער האט רעכט, האט דער צווייטער מיניסטער איהם גוט געשלאגען. אונ האט געזאגט: מילא מיר ביידע מיניסטארען קריגען זיך וויא צו מאכען דעם כתר איז קיין עולה ניט. ווייל מיר ביידע ווייסען דיא גרויסקייט פון דעם קייסר ווילען מיר ביידע אז דער כתר זאל זיין ראס שאנער, מיר דוכט זיך דאס וויא איך זאג וואלט זיין שאנער, אונ דעם צווייטען מיניסטער דוכט זיך אז וויא ער זאגט וועט זיין שאנער. אבער דוא פראסטער אונוויסענדער סאלדאט, וואס מישט דוא זיך אין אונזער מה נפקא? דער פאר האט איהם דער מיניסטער געגעבען עטלעכע פעטש, ביידענדיג האט דער פולישער חסיד מיט דיא אייגענע פעטש בעפרידיגט דעם מסור, אבער טאקע פעטש נאר רעכטע אונ ניט גיזאלעוועט טאקע וואס מעהרער, אונ ער האט געשריען: דוא פראסטער סאלדאט, מסור, וויא קומסט דוא צו מישען זיך אונד זאגען מבינות, וועגען כתר אונ בעריצך?

— קומט רבי לאמיר געהען — האט ר׳ מרדכי געזאגט — וואס זיטצען מיר דא בייא דעם מסור?

דער רב האט גיזאגט. תנו כבוד לאבסניא. אונ האט אויס גיטרונקען דארטין אגלאז טייא.

ר׳ מרדכי האט גענומען דעם רב פאר זיין האנד אונ ער האט איהם פון דארט ארויסגעפיהרט.

— הערסט דוא מרדכי — האט דער רב געזאגט — דו האסט מיך מחיה געווען, דיא גאנצע צייט וואס איך בין געזעסען אין טייגע סאוויעט איז מיר ניט אזויא לאנגווייליג געווען וויא דיא קורצע צייט וואס איך בין בייא דעם מסור געזעסען.

פרק לג. דיא שמחה פון אנ״ש, דער יו״ט י״ט כסלו, זיינע אזהרות צו אנ״ש זייא זאלען קיינע מחלוקת מאכען מיט קיין מענשען.

אלע חסידים וואס זענען געווען אין פעטערבורג זענען צו זאמען געקומען צו ר׳ מרדכי מקבל פנים זיין דעם רב, מיט גרויס שמחה האבען זייא דארט פארבראכט, ר׳ מרדכי האט געגעבען כיבוד, עססען אונ טרינקען לרוב כיד המלך.

דיא גרויסע- וויכטיגע נייעס דאס דער רב איז פרייא געווארען, האט מען געהערט אין נאהענטע אונ ווייטע ערטער. אלע חסידים האבען געמאכט דעם טאג י״ט כסלו פאר א יו״ט.

אין יענעם טאג י״ט כסלו געפאלט דער יא״צ פון דעם הייליגען מעזעריטשער מגיד, דעם רב׳ס רבי, דער פאר איז דער י״ט כסלו א דאפעלטער יום טוב. חסידים זאגען קיין „תחנון" ניט, פאראויס. ד״ה מיט א טאג פריהער אונ דיא נאכט וואס

נעהערט

געהערט צו כ' כסלו מאכען חסידים נאך אנראסערן יו"ט. ווייל דער עיקר שמחה איז געווען אין יענע נאכט (כ' כסלו).

דער רב איז געפאהרען אהיים, דיא וויטעבסקער חסידים זענען געפאהרען אויף דעם וועג וואס מען פאהרט נאך נעוועל כדי מקבל פנים זיין דעם רב זייא האבען זיך צו זאמען געטראפען אין קרעטשמע חוואטינקע, וואו דער רב האט גערוהט שבת בעת דער פעטערבורגער בעאמטער האט איהם געפיהרט נאך פעטערבורג. דארטען האבען דיא חסידים געלעבט פרעהליך. דער רב האט בייא זייא געפראגט וואס זייא ווילען בעססער הערען א חסידות אדער א מעשה פון בעש"ט. האבען זייא געענטפערט בעססער מעשיות פון בעש"ט, האט ער זייא ערצעהלט צווייא שרעקליכע מעשיות פון בעש"ט.

אז דער רב איז געקומען אהיים האט ער געשריבען בריעף צו הרה"ק רל"י אין ברדיטשוב אונ צו הרה"ק ר"ב אין מעזיבוז, ער האט זייא ערצעהלט דיא נסים ונפלאות וואס גאט האט מיט איהם געטאהן דיא גאנצע צייט וואס ער איז געזעסען אין טאיינע קאמער. אונ ניט מיט איהם אליין נור מיט אלע תלמידים פון בעש"ט ווייל דיא מסירה איז געווען אויף דעם בע"שטס גאנג אין עבודת ה' ית"ש, מיט זיינע נייעם אין חסידות.

אויך האט דער רב געשריבען אזא מין בריעף צו זיין חבר הרה"ק בעל "הפלאה" אין פפד"מ.

צו אנ"ש האט דער רב געשריבען מיט גרויסע שרעקליכע אזהרות אונ דאפפעלטע בקשות דאס זייא זאלען זיך חלילה ניט אריינלאזען אין מחלוקה מיט זייערע שונאים אונ אפשיטא ניט רעדען קיין שלעכט ווארט אויף דעם הגאון החסיד הגר"א אונ ניט אויף קיין ערליכען אידען, אדרבה, דער הגר"א זצ"ל האט קיין חלק ניט אין דער מסירה, דערפאר מוזען אנ"ש ווייזען אפריינדליך פנים צו זייערע געגנער אפשר וועלען יענע מקיים זיין כמים הפנים וגו' אונ וועלען ווערען גוטע פריינד איינער מיט דעם אנדערן

אויך האט ער אין זיינע בריעף געבעטען דיא אנ"ש זייא זאלען זעהען מתקן צו זיין זייערע מעשים אין אלע ענינים ער האט זייא אין דיא בריעפף געשריבען נייע אונ אלטע טהייערע סדרים וויא זייא זאלען זיך נוהג זיין, אונ דורכדעם וועט דיא קנאה שנאה איינער פון דעם אנדערן אפגעטאהן ווערען, אויף מעהר וויא אלץ האט ער זייא געלערנט זייא זאלען זיך מעורר זיין אויף דיא דרייא וויכטיגע טהייערע ענינים וואס דיא וועלט האט דורך דעם אקיום דאס איז, תורה עבודה אונ גמילות חסדים, זייא זאלען געבען פיעל צדקה, טאהן גרויסע גמ"ח, דאווגען מיט גרויס כונה, אונ זיך שטארקען אין לימוד התורה ניט נור אין נסתר אליין אויך אין נגלה.

אויך האט דער רב געבעטען זיי זאלען אויף זיך מקבל זיין דאס אלע יאהר זאלען זייא מאכען אסיום אויף גאנץ ש"ס אין י"ט כסלו. אין אלע בתי מדרשים

און די חסידים האבען אנגענומען זיין בקשה נאך ביז היינט זיינען אנ"ש אין אלע שטאדט מסיים גאנץ ש"ס און מאכען דעם סיום י"ט כסלו *).

פון דעם ספור קענען די לעזער וויסען וואס עס איז פיר א יום טוב ביי חסידים י"ט כסלו.

פרק לד. דער סוף פון די מוסרים אביגדור ביי דעם רב אביגדורס קינדער.

דער הגאון הקדוש מהר"ל פון פראג האט געזאגט (דאס ווערט געבראכט אין תוי"ט פ"י אין נדרים משנה ג) פאר וואס רופט מען אמלשין מיט דעם נאמען „מסור" און ניט „מוסר"? ווייל פריהער גיבט ער איבער יענעם און נאכדעם זיך אליין, ער ווערט בעשטראפט. דער פאר רופט מען איהם מסור על שם סופו, וויא ריכטיג דאס איז זעהען מיר פון די אלע מוסרים וואס האבען געמסרת דעם רב, האבען לסוף געהאט גרויסע שטראף. דאס הויפט אביגדור, אין אנפאנג איז ער געוועזן א רב אין פינסק, נאכדעם וויא ער האט געמסרת דעם רב, האט ער פארלארען זיין ווערטה, ער האט נאכדעם געמסרת נאך אנדערע רבנים, אבער די שרים האבען זייגע דאנאסען ניט אנגענומען, זיי האבען, אים פארטריבען פון זיך.

לסוף איז ער ארויסגעטריבען געווארען פון פינסק, ער איז געווארען א גרויסער ארעמאן, און ער איז געגאנגען בעטען נדבות פון שטאט צו שטאט ביז ער איז געקומען אין דער שטאט וואו דער רב האט געוואהנט דעם אביגדור'ן איז געוועזן אזוי שלעכט אז ער איז געגאנגען צום רב בעטען א נדבה.

דער רב האט איהם צו זיך ניט אריינגעלאזען ער האט איהם ניט געוואלט אנזעהען נור א שיינע נדבה האט ער איהם ארויס געשיקט דורך זיין משרת, די איבעריגע מלשינים האבען אויך בעקומען גרויסען שטראף פון גאט יעדערער מסור איז אויף אנאנדער אופן אונגליקליך געווארען.

אונזערע חכמים זאגען, מבני בניו של המן למדו תורה וכו, (גיטין נ"ז) די זעלביגע זעהען מיר אז אביגדור'ס צוויא זאהנע זענען געוועזן גרויסע חסידים, זייא האבען דעם פאטערס נאמען ניט געוואלט דערמאנען, אז מען האט זייא אויפגערופען צו דער תורה האבען זייא ניט געוואלט דאס דער שמש זאל זאגען יעמוד ר׳ ב"ר אביגדור נור אויפען שווערס נאמען וויל זייא האבען זיך געשעמט מיט זיין נאמען.

אין דער שטאט ליעפלי האט געוואהנט דעם אביגדורס א איינקעל א גרויסער

חסיד

---

*) אזויא וויא איין מענש, ווען ער זאל זיין דער גרעסטער מתמיד קאן ניט מעגליך זיין אז ער זאל אויסלערנען גאנץ ש"ס אין איין יאהר, האבען די אנ"ש געפונען אן עצה דער צוא, זייא צוא טיילען גאנץ ש"ס יעדען חסיד אנאנדער מסכת, און דורך די חלוקה קאנען זייא האבען א סיום אלע יאהר אויף גאנץ ש"ס און דאס איז גערעכענט וויא יעדער וואלט אויסגעלערנט גאנץ ש"ס

חסיד זעהער אפרומער, ער האט געקאנט גוט לערנען און ער איז געווען שטארק צו געבונדען צום רבי, נאכדעם איז ער געווארען א חסידישער רבי אין א גרויסע שטאדט. ער פלעגט זאגען חסידות זעהער פיל און אז ער איז נסתלק געווארען האבען איהם אלע חסידים געגעבען גרוים כבוד.

פרק לה, דער רבי א צווייטען מאל אין פטרבורג.

צוויי יאהר צייט איז דער רבי געזעסען במנוחה ובשלוה, נאכדעם האט מען איהם געמסרת א צווייטען מאל פאר וואס ער זאגט דאס א איד דארף האבען מסירת נפש און ביטול. דיא ערשטע (מס"נ) קאן שאדען פאר דיא מלוכה דער איד וועט זיך מוסר נפש זיין און וועט טאהן וויא ער וויל, און דיא צווייטע (ביטול) קאן שאדען צום געשעפט, ווייל דורך ביטול דארף דער מענש ניט בויען קיין הייזער, קיין פאבריקען און קיין זאך ניט.

דער רבי האט דארויף געענטפערט און ריכטיג ערקלערט דאס מסירת נפש שטערט ניט צו זיין א געטרייער דינער פאר דאס לאנד. פארקעהרט, דער וואס איז זיך מוסר נפש פאר גאטט איז זיך מוסר נפש פאר דעם קאניג וויא אונזערע חכמים זאגען: „מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא" (ברכות נ"ח) אדער: הוי מתפלל בשלומה של מלכות (אבות פ"ג מב) דער אמתר פרומער איד וואס גלויבט אין גאטט און איז מקיים דיא תורה וועט קיין מאל ניט מאכען א מרידה חס וחלילה, וועז דיא רעגירונג וועט איהם אפילו בעהאנדלען ניט וויא ער וויל וועט ער נאר בעטען גאטט וויא אלע אידען בעטען יעדען שבת און יו"ט אין דער ערהאבענע תפלה „הנותן תשועה למלכים" זייא זאגען: מלך מלכי המלכים! (קאניג איבער אלע קעניגע) מיט זיין ערבארמונג זאל ער געבען רחמנות אין דעם הערצען פון קייזר און אין דעם הערצען פון אלע זיינע יועצים און שרים צו טאהן טובות מיט אונז און מיט אלע אידען וכו' וכו' אבער אז גאטט וועט זיין תפלה ניט צו הארען וועט דער פרומער איד מקיים זיין דיא רייד פון אונזערע חכמים וואס זאגען: „חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה" (ברכות לג' ונד') דאס איז טייטש: א מענש איז מחויב צו דאנקען גאטט פאר דיא שלעכטעס אזויא וויא ער דאנקט פאר גוטעס (מיט שמחה).

אויף דיא פראגע פון „ביטול" וואס דאס קאן שטערען צו אלע עסקים, האט דער רבי געענטפערט אז ביטול קאן נור שטערען צו לוקסוס און מאדעס דער מענש דארף האנדלען און ארבייטען אבער עהרליך, ניט פערלאנגען קיין מותרות דאס הייסט: אזעלכע זאכען וואס דער איד קאן לעבען אהן דעם, דורך דעם „ביטול" וועט ער זיך בעגנוגען, ער וועט זיין צופרידען וויפיל גאטט וועט איהם געבען ער וועט ניט גנבענען, ניט בעטריגען, ער וועט רחמנות האבען אויף דעם

אנדערין

אנדערן, ער וועט מקיים זיין דיא רייד פון אונזערע חכמים וואס זאגען: מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דלמא דמא דההוא גברא סומק טפי (פסחים כ"ה, יומא פ"ב סנהדרין ע"ד).

באמת איז דאס זעהער אשוועהרער און אטיעפער ענין צו ערקלעהרען דער וואס פארשטעהט ניט קיין קבלה קאן דעם ענין שוועהרליך פארשטעהען, הגם דער מיניסטער איז געווען אגרויס געלערנטער מאן, ער האט געהאט אגרויס ידיעה אין קבלה, דאך האט ער דעם טיפען ענין שוועהרליך פארשטאנען ריכטיג, נור השם יתברך האט דעם רב געגעבען א לשון למודים, ער האט אזויא גוט און קלאהר ערקלעהרט דעם ענין, אז דער מיניסטער האט זיין ערקלעהרונג אנגענומען פאר ריכטיג און גוט, ער האט איהם בעפרייט פון געפאנגענים, נור ער איז געווען פארנאזאראום פאליציע, פון חנוכה ביז פאר פסח תקס"א.

פרק לו. דיא פארשידענע דעות וועגען רב'ס זיטצען אין פעטערבורג.

פון דעם רב'ס זיין אצווייטען מאל אין פטרבורג און פון זיין אוועקפאהרען פון דארט בשלום זענען פאראן פערשידענע דעות, איין דעה זאגט: דאס דעם צווייטען מאל איז דער רב ניט געווען תפוס אין טורמע, נור עס איז אן געקומען אבעפעל דאס דער רב זאל זיין אין פ"ב, זיטצען שטענדיג ביא סענאט, צו אנטווארט געבען אויף דיא אידישע פראגען, דיא סבה פון דעם באפעל איז געווען: וייל דער קייסר נ"ע און זיינע שרים האבען געזעהען דאס ער איז אקלוגער און אפראקטישער מענש דערצו אהויפט ארדענטליכער מאן האבען זייא געוואלט איהם געבען דיא וויכטיגע שטעלע.

פאר דיא אידישע לאגע אין גשמיות וואלט דאס געווען אגליק, דער אידישער וואפראס וואלט גענומען אנאנדער ווענדונג זייא וואלטין אנאנדער "פנים" בעקומען ביא דיא רעגירונג, אבער פאר דיא רוחניות, וואלט דאס געווען אגרויסער שאדען וייל דענסטמאל וואלט דער רב קיין צייט ניט געהאט צוא זאגען חסידות, און דער צו ניט אלע חסידים וואלטען געקענט פאהרען אין פ"ב הארען זיינע חסידות.

אצווייטע דעה איז פאראן דאס מען האט איהם אצווייטען מאל אריינגעזעצט אין טורמע (ניט אין קאזעט) ביז חנוכה, און דאן האט מען איהם בעפרייט אין גאנצין און דיא סיבה פאר וואס האט מען איהם געזעצט איז אויך פאראנען דעות, אנדערע זאגין אז דורך אנאיע מסירה, און אנדערע זאגין אז דער רב איז געוועזן אין פ"ב און דער קייזער האט דער וואוסט דער פון איז ער בייז געווארען און האט איהם ארעסטירט. נאר דער אמת איז, אז דעם צווייטען מאל איז אויך געוועזן דורך אמסירה און ער איז דעם צווייטען מאל אויך געזעסען אין

טורמע

טורמע נאכדעם האט מען איהם בעפרייט יום ה' ד' דחנוכה ניט אין גאנצען, ער איז געווען אונטער דיא השגחה פון פאליציא זיין משפט איז נאך ניט געענדיגט געווען דער מיניסטער „עדוארד" האט זיין פראיעקט געשריבען דאס דער רב זאל בלייבען אין פטערבורג אויף זיין גאנצען לעבען נור דער .קייזער פאוויל נ"ע האט זיך נאך ניט אונטערגעחתמט, ווייל ער האט זיך נאך ניט געהאט בעשלאסען וויא צו טאהן, ווייל פון ביידע מאל וואס דער רב האט געענטפערט וועגין דעם למוד פון חסידות אונ קבלה, האט דער .קייסר נ"ע געזעהען דאס דער למוד איז נאטהווענדיג פאר דיא חסידים, פון דעסט וועגען האט זיך דער .קייסר נ"ע ניט געקאנט בעשליסען צו ערלויבען אזא למוד אין רוסלאנד, דיא זאכע איז געווען וויא דער „עולם" זאגט געהאנגען אין דיא לופט, ביז פאוויל האט זיך געשיידעט מיט דער וועלט אונ זיין זאהן אלכסנדר דער ערשטער נ"ע איז .קייזר געווארען, דאן האט דער .קייזר נ"ע איהם בעפרייט אין גאנצען אזויא וויא מיר וועלען אי"ה וייטער שרייבען.

דיא צייט וואס דער רב איז געזעסען אין פטרבורג. זענען אויך פאראן פערשידענע דעות נור וויא דער מחבר פון ב. ר. שרייבט איז ער געזעסען פון נאך חה"ס ביז חנוכה, אין יאהר תקס"א דעם צווייטען מאי איז דער רב אליין געפאהרען אין פטרבורג אונ אז ער איז דארטען געקומען האט איהם דיא רעגירונג אריינגעזעצט אין טורמע, דיא מעשה איז אזויא געווען צו דיא צווייטע מסירה האט דיא רעגירונג פון פ"ב געשריבען צום וויטעבסקער גובערנאטאר: דאס ער זאל פריסטאווען דעם רב אין פטרבורג. דער פון האבען געהארט דיא וויטעבסקער רייכע חסידים, זיינען זייא געגאנגען צום גובערנאטאר איהם שטארק געבעטען אז ער זאל אנעהמען זייערע ערבות פאר דעם רב אונ נאכדעם וועלען זייא איהם אוועקשיקען אין פטרבורג.

דער גובערנאטאר האט זייא געטאהן דיא טובה, אונ דיא בעלי ערבות זענען געפאהרען צום רב איהם מודיע געווען דיא גאנצע מעשה איז ער באלד געפאהרען אין פ"ב אזויא וויא מיר האבען שוין פריהר ערציילט.

פרק לז. דער רב ווערט פרייא.

דער רב איז ארויס פון תפיסה חנוכה, נאר פאדנאזארם פאליציע איז ער געווען ביז .קייזר פאוויל נ"ע איז געשטארבען, אונ זיין זאהן אלכסנדר דער ערשטער איז .קייזר געווארען אין דעם זעלבינען טאג וואס ער האט דעם טראהן בעשטיגען.

האט ער בעפרייט דעם רב פון געפענגנים דיא מעשה איז אזוא געוועזן: אין פעטערבורג איז דענסטמאל געוועזן אגרויסער חשוב'ער מתנגד זיין נאמען איז געוועזן ר' נטע נאטקין פון שקלאוו. ער איז געוועזן אגרויסער מקורב צוא דיא שרי הממשלה. דער נאטקין איז געקומען צום רב אונ האט צוא איהם געזאגט: אויב איר ווילט ווערען היינט פרייא אין גאנצען, זאלט איר מיר צו זאגען אז איר וועט פאהרען צוא דרייא גרויסע מתנגדישע רבנים צו הגאון ר' משה חפץ פון צאוואוס. אונ צוא הגאון ר' יהושע צייטלין אין שקלאוו. אונ צוא הגאון ר' יואל אין אמצישלאוו.

דער נאטקין האט געוואוסט אז עס ווערט אנייער קיסר אונ אויף דיא ערשטע ביטע וואס ווערט איהם דערלאנגט, בעטראכט ער מיט חסד. אונ אזו וויא ער האט געוואוסט דאס דיא שרים וועלען דערלאנגען דעם קיסר דרייא בקשות, האט ער זיך משתדל געוועזן אז דעם רב'ס בקשה זאל זיין דיא ערשטע אונ אזוויא איז געוועזן, וויא דער קיסר האט גיזעהען דיא בקשה פון רב, האט דער קיזער אונטער געשריבען אזו: אונ איך אלכסנדר דער ערשטער בעפרייא איהם שאהן (תומ"י).

דער קייסר האט פארשטאנען צוא וואס דיא שרים האבען איהם דער לאנגט דעם רב"ס בקשה צום ערשטען, האט דער קייסר נ"ע געזאגט! דאס איז אין גאנצען איבעריג געוועזן. איך זאלט איהם אהן דעם אויך בעפרייט. —

דער קייסר האט איהם געגעבען אכתב אז ער איז פרייא אונ ער קאן זיך נוהג זיין וויא ער וויל, איז דער רב נאכדעם געפאהרען אהיים מיט גרוים כבוד, בייא דיא חסידים איז געוועזן ששון ושמחה, זייא האבען געדאנקט השי"ת פאר דיא וואונדער וואס ער האט מיט זייער רב געטאהן דעם צווייטע מאל.

דער רב האט געזאגט אז דער נס פון דעם צווייטען מאל איז נאך גרעסער וויא דעם ערשטען מאל.

פרק לח. דער רב איז מקיים זיין תקיעת כף.

עהדער דער רב איז אין פעטערבורג בעפרייט געווארען האט ער געגעבען (ר' נטע נאטקין פון שקלאוו) דעם ת"כ אז ער וועט פאהרען צוא דרייא גאונים, וויא מיר האבען פריהער געשריבען ער האט זיין ת"כ מקיים געוועזן אונ ער איז צום ערשטען געפאהרען אין צאווס.

אין צאווס איז געוועזן דער רב הגאון הגדול ר"מ חפץ, ער איז געוועזן אנאלטער מאן אונ זיך האט ער גערעכענט פאר דעם גרעסטען גאון פון זיין צייט, ווען צו איהם איז אמאל גיקומען אגאון פלעגט איהם ר"מ רופען מיט זיין נאמען, ניט רבי, אונ אז דער רב איז צו איהם געקומען האט ער איהם אויך

קיין

קיין כבוד ניט געגעבען, נור ער האט איהם געפרעגט שאלות, למשל: וויא פיל מאל געפינט מען אין גאנץ ש"ס „הויות דאביי ורבא"? און נאך אזעלכע שאלות.

דער רב האט איהם אויף אלע שאלות ריכטיגע תירוצים געזאגט, אקורא וויא דער גאון האט פערלאנגט. אז דער גאון ר"מ האט געזעהען דאס דער רב איז א גרויסער בקי אין ש"ס, האט ער איהם געוואלט פרובירען אין מדרש ער האט צו איהם אזויא געזאגט: איך האב א קשיא אין מדרש די קשיא האב איך שוין געפרעגט פיעל גאונים און קיינער האט מיר ניט געזאגט קיין ריכטיגען תירוץ, דער פאר רוף איך קיין גאון ניט מיט דעם נאמען גאון, נור ווער עס וועט מיר ענטפערן א ריכטיגען תירוץ, וועל איך איהם רופען רבי אלופי ומיודעי וכו'.

בקיצור דער גאון האט ביא דעם רב געפרעגט די הארבע קשיא און דער רב האט איהם באלד געענטפערט א ריכטיגען תירוץ, אזויא גוט און אמת, אז דער גאון איז שטארק נתפעל געווארען ער אליין האט איהם געגעבען (הערלאנגט) א שטוהל צו זיטצען.

— דערלאנג גוטע כיבוד — האט דער גאון געזאגט צו די רבצין — מיר האבען א אורח נכבד, דער לאדיער רבי, ער איז ווערט גאר א גוטען כיבוד.

דער רב איז פון איהם אוועק געפאהרען מיט גרויס כבוד *).

פון דארט איז דער רב געפאהרען צוא הגאון ר"י צייטלין. ער איז געוועזען א תלמיד ביא דעם הגאון בעל „שאגת אריה" זצ"ל.

אין אנפאנג וויא דער רב איז צו איהם געקומען, האט דער גאון איהם צו גענומען קאלט, ער האט איהם קיין כבוד געגעבען, באלד וויא ער האט איהם געזעהען האט ער איהם פיל שאלות געפרעגט, דער רב האט איהם אויף יעדער שאלה געענטפערט א ריכטיגען תירוץ אז דער גאון איז שטארק נתפעל געווארען, און דער רב איז פון איהם אוועקגעפאהרען מיט גרויס כבוד.

פון דארט איז דער רב געפאהרען נאך דער שטאדט אמציסלאוו וויא ער איז אריינגעגאנגען צוא הגאון ר' יואל זלה"ה האט זיך דער גאון פאר איהם געשטעלט און האט געזאגט: שלום עליכם רבי!

— פאר וואס רופט איהר מיך רבי? — האט דער רב געפרעגט —.

איהר

---

*) אז דער רב איז שפעטער נסתלק געווארין און זיין זאהן דער מיטעלער אדמו"ר נ"ע איז געפאהרען אויף'ן פראווינץ וויא דאס איז ידוע, איז ער געקומען אין צאוס אז דער הגאון מ'ר רמ"ח האט נאך געלעבט נור ער איז געוועזען אלט, שלאף, בלינד, און זעהער ארעם, דער מיטעלער אדמו"ר איז צו איהם אריינגעגאנגען מבקר חולה זיין, ער האט איהם פינף און צוואנציג רובל געשאנקען, דער גאון האט איהם געפרעגט: זענט איהר אויך אזא למדן וויא אייער פאטער? איהם האב איך געקאנט, ער איז געוועזען א גרויסער למדן.

— איר זענט מיינער ארבי — האט דער גאון געענטפערט אויב איר געדיינקט אז מיר זענען געוועזן יונגע לייט האבען מיר זיך בעקאנט אין וויטעבסק האב איך דארטען אמאל געפרעגט ביי איך א ענין אין גמרא האט איהר מיר געזאגט דעם פירוש .

— אויב אזויא — האט דער רב געפרעגט — פאר וואס זענט איהר ניט געקומען מיר אויסלייזען — וויא דער דין איז (חייב אדם לפדות את רבו) .

— גלויבט מיר — האט דער גאון געענטפערט — ווען דאס וואלט געהאט טען ביי געלד , וואלט מצדי קיין מניעה ניט געוועזן , אבער איהר וייסט דאך אז דא האט געהאלטען ניט ביי געלד , וואס האב איך געקאנט העלפען דער צו ?

דער רב האט ביי איהם פארבראכט אלאנגע צייט , נאכדעם איז ער פון דארט מיט גרוים כבוד אוועקגעפאהרען אהיים .

פרק לט. שלום ושלוה.

דער רב אונ זיינע חסידים האבען אנגעפאנגען צו לעבען בשלום ובשלוה , דיא דיקים אונ פוחזים , דיא מחרחרי ריב האבען געזעהען דאס זייא מאטערן זיך נאר אומזיסט , זייא האבען קיינע קראפטען מלחמה צו האלטען מיט דיא חסידים וואס זענען שטארקער וויא זייא , אויך דיא מלשינות האט פארלארען דעם אמאליגען גלאנץ דיא רעגירונג האט געגעבען ערלויבניס דיא חסידים אונ דעם רב מיט זייער דת טאהן וויא אונ וואס זייא ווילען דארום האבען דיא מוסרים אויפגעהערט צו מסרן אונ דיא פרומע מנגדים האבען חרטה געהאט אויף דעם אנפאנג פון דער מחלוקה. דיא גרויסע וויכטיגע תלמידים פון הגר"א זלה"ה האבען מגלה געוועזן דעם סוד דאס דער הגר"א וואס האט געאסרת איינגע חסידישע זאכען , איז דאס טאקע ניט אסור עפ"י דין ער האט דאס געאסרת , נור כדי דיא מנגדים זאלען זיך ערווייטערן פון דיא חסידים .

אין יענער צייט אין יאהר תקס"ב איז בטל געווארען אלע גזירות געגען די חסידים מיט זייערע אמאליגע געגנער האבען די חסידים אנגעפאנגען זיך מתחתן צו זיין איינער מיטן אנדערן . אונ דיא געשליפענע חלפים איז נתפס געווארען ביי דיא מנגדים אויך אלע אידען האבען זיך בענוטצט מיט דיא געשליפענע חלפים עס איז נור געבליבען דער אונטערשייד פון חסידים ביז מנגדים דער נאמען אונ דער נוסח התפלה , צו דיא חסידים זענען צוגעשטאנען פיעל מנגדים , דיא חסידישע געמיינדע איז געווארען גראסער אונ גראסער דיא חסידים האבען אויפגעהערט מורא צוא האבען פאר זייערע געגנער , פארקערט

דיא

דיא גענגער. האבען זיך געפֿריידט ווען דיא חסידים האבען זייא געוויזען אפֿריינדליך פנים.

דער רב האט פֿיעל בריעף געשריבען צו אנ"ש אויך צו דיא גרויסע גאונים ער האט פֿון זיי געבעטען רחמים ותחנונים זייא זאלען איינער מיט דעם אנדערן לעבען בשלום ובשלוה דענקטמאל וועט השי"ת דער אבי השלום שיקען שלום אויף אלע אידען.

אז דער רב איז געקומען דעם צווייטען מאהל פֿון פ"ב האט ער זיך איבער געקליבען פֿון לאזני (פֿאר וואס ווייסען מיר ניט) דיא לאזנער איינוואהנער האבען זעהר גיט געוואלט לאזען נור עס האט ניט געהאלפֿען. דאס איז געווען אין תקס"ב.

פרק מ. איניגע וואונדערליכע מעשיות פֿון רב. אפֿיערצעהן יאהריגען קינד טראגט אנוינד אין דיא לופֿטען.

אלע יאהר, י"ט כסלו, דאס איז דער טאג וואס דער רב איז פֿרייא געוואָרען פֿון דעם געפֿאנגנים, פֿלעגט ער מאכען אסעודה פֿאר זיינע גוטע פֿריינד, דער רב פֿלעגט זיך זעהר פֿרעהליך מאכען, אונ ער פֿלעגט פֿיעל תורה זאגען.

אמאל האט געטראפֿען י"ט כסלו זענען פֿיעל חסידים צו זאמענגעקומען זיך משמח זיין מיט דעם רבי, זייא האבען אויף איהם געוואַרט ביז נאך האלבע נאכט, ער איז געזעסען אין זיין חדר פֿערשלאסען.

נאך האלבע נאכט איז ער ארויסגעגאנגען צוא דיא אנ"ש אלע וואס זענען דארט געווען האבען באמערקט דאס דער רב איז זעהר פֿארטראכט.

דער רב האט זיך געזעצט ביים טיש אונ האט געזאגט: איך בין זעהר צו פֿרידען וואס איך האב אמאל מציל געווען א אידישען נפש פֿון טויט, דיא מעשה איז אזויא געווען. אז איך בין געווען אין מעזעריטש בייא מיין רבי איז דארטען געווען אַן אלמנה וואס זיא פֿלעגט פֿאר מיר יעדען טאג קאכען מיטאג אונ וואשען מיינע וועש, דיא אלמנה האט געהאט אבן יחיד, פֿיערצעהן יאהר אלט, ער האט געהאט אטהייערע קאפף צוא לערנען, אונ האט געלערנט אנדערע שפראכען אויך אויסער אידעש ער איז בעקאנט געוואָרען מיט אמהמבנישען נייסטליכען, האט איהם יענער איינגערעדט ער זאָל איבערגעהען צו דעם מהמבנישען גלויבען, דער נייסטליכער האט איהם אוועקגעפֿיהרט אין אמאטישעד (אמהמבנישע בית תפלה) אונ האט איהם פֿארשלאסען אין אחדר אויף דעם דריטען שטאק.

זיין מוטער. דיא אלמנה, האט געוואלט בעטען מיין רבין ער זאל באטעווען איהר זאהן פֿון דיא מהמבנישע האנד. אבער דעם רבי"ם משרת

פֿוליט

„פוליט“ האט איהר צום רבין ניט אריינגעלאזען ווייל דער רבי איז דענסטמאל געווען אחלוש, דיא אלמנה איז געקומען צו מיר אונ האט שטארק געוויינט איך האב איהר געגעבען אן עצה: זיא זאל ווארטען ביז פרייטאג נאך האלבען טאג דענסטמאל געהט פוליט אין מרחץ, אונ איך בלייב היטען דיא טיהר. וועל איך איהר דענסטמאל אריינלאזען צו מיין רבי, אונ איך וועל זיין אמליץ פאר איהר, זיא האט אזויא געטאהן אונ איז געקומען פרייטיג נאך האלבען טאג אונ איך האב איהר אריינגילאזען, אונ זיא האט דעם רב ערצעהלט איהר גרויסען אונגליק. אונ איך האב איהם אויך געזאגט דאס דער זאהן איז זעהער אוואוילער קינד, האט דער רבי געענטפערט געהט. אידענע אהיים גאט וועט אייך מן השמים העלפען.

אויף יענעם שבת זענען געווען פיעל געסט פון זיינע תלמידים, זייא זענען שוין געווען רבנים מפורסמים, זייא פלעגען שבת דוונען אין ווייסע קליידער, זייא האבען זיך שוין אנגעטאהן דיא בגדי שבת צוא געהען דאוונען.

פלוטצלונג איז דער רבי אריינגעגאנגען אין זאאל ער איז שוין געווען אנגעצויגען אין שבתדיגע קליידער, אונ ער האט אנגעהייבען זאגען תורה אויף דעם פסוק „נפש כי תחטא“, אז דיא תלמידים האבען געהערט דאס דער רבי זאגט תורה. האבען זייא אויסגעטאהן דיא ווייסע קליידער (ווייל פאר דעם רבין אין זיין געגענווארט פלעגען זייא ניט געהען אין ווייסע קליידער) אונ האבען געהערט דיא תורה וואס האט ניט לאנג געדויערט, ביא דיא תלמידים איז דאס געווען אגרויסער וואונדער ווייל ער פלעגט קיין מאל ניט זאגען תורה אין דער צייט.

אז דער רבי האט געענדיגט זאגען, איז ער אריינגעגאנגען צוא זיך אין חדר אונ דיא תלמידים האבען ווייטער אנגעטאהן זייערע ווייסע קליידער.

אין אפיערטל שעה ארום איז דער רבי נאכאמאל ארויסגעגאנגען פון זיין חדר אין זאאל אריין אונ האט אנגעהייבען זאגען תורה אויף דעם זעלביגען פסוק נפש כי תחטא...

דיא תלמידים האבען געמוזט נאך אמאהל איבערבייטען זייערע קליידער, אזויא איז געווען פיער מאל. ביא נאכט האט דער רבי אויך געזאגט דרייא מאל תורה אויף דעם זעלביגען פסוק נפש כי תחטא, דיא תלמידים האבען זיך דארויף זעהער געוואונדערט.

דעם זיבענטען מאל וויא דער רבי האט געזאגט תורה אויף דעם פסוק „נפש כי תחטא“ איז געווארען אשטארקער שטורם – אווינד, אונ אז דער רבי האט געענדיגט זאגען, האבען מיר געהערט אקלאפ אין טהיר, האט דער רבי צו מיר געזאגט: געה אויף דרויסען נעהם דעם קינד פיהר איהם צו זיין מוטטער.

איך

איך בין פון הויז גיגאנגען אויף דרויסען, אונ האב געפונען דעם בחור'ל ליגענדיג ביי דיא שטוב טהיר, איך האב איהם גענומען פאר'ן האנד אונ אוועקגעפיהרט צו זיין מוטטער.

אז דער בחור'ל האט זיך אביסעל אבגערוהט האב איך ביי איהם געפרעגט: וואס מיט איהם האט זיך פאסירט? האט ער מיר ערצעהלט אזא מעשה: דער נייסטליבער האט איהם פארשלאסען אין זייער געבעט הויז (מאטשעשט) מיט נאך אבחור'ל צוזאמען, עססענווארג אונ משקאות איז געווען גענוג, פרייטאג אנאנצען טאג האבען זיא פאבראכט זעהר פרעהליך פאר נאכט (דאס איז געווען ריכטיג ווען דער רבי האט געזאגט דעם ערשטען מאהל דיא תורה אויף דעם פסוק נפש כי תחטא) איז דער בחור'ל אומעטיג געווארען, ער האט אנגעפאנגען צו טראכטען: וואס טוהט ער אין אזא הויז? איהם האט פארדראסען דער גאנצער עסק... נור ער האט באלד געטרונקען משקה אונ דיא געדאנקען האבען אויפגעהערט צו טראכטען. אבער אין אפיערטעל שעה ארום איז איהם ווידער געקומען אויף זיינע געדאנקען אז ער טוהט ניט גוט, האט ער גענומען זיין פידעל אונ געשפילט, קורץ יעדען מאל וואס דר המ"מ האט געזאגט תורה אויף דעם פסוק איז אין דער זעלבער צייט דער בחור'ל פערטרויערט געווארען אונ האט גרוים חרטה געהאט אויף אלעס ער האט זיך בעשלאסען צו צנטלויפען ער האט געעפנט דעם פענסטער אונ האט געוואלט דורכשפרינגען, דער פענסטער איז געווען הויך דרייסיג מאן פון דער ערד. ער האט זיך בעשלאסען: בעסער געהרגט צו ווערען, עהדער צו ווערען אמחמדנער ער איז פון פענסטער אראפגעשפרונגען, באלד איז געווארען אשטורם ווינד אונ עס האט איהם צוועגעטראגען ביז דעם רבי'ס הויז. ער איז געפאלען ביי דער טיהר וואס דורך זיין קלאפף מיט'ן קאפף אין טיהר האט זיך געהערט אין שטוב.

אזא מעשה האט דער רב ערצעהלט י"ט כסלו דיא חסידים האבען זיך געווא[נ]דערט פאר וואס ערצעהלט ער גראדע היינט דיא מעשה, דער פאר האבען דיא חסידים געהיט אגאנצע נאכט. געלויערט ווער פאהן רב'ס חדר וועט צרויסגעהען אין דער פריה האבען זייא געזעהען וויא אמענש מיט צפארבונדענע קאפף איז ארויס געגאנגען פון רב'ס חדר, האבען דיא חסידים פאר שטאנען אז דאס איז דער געוועזענער בחור'ל וואס מיט איהם האט דיא מעשה געטראפען.

פרק מא. דעם רב'ס אין עצה.

בעת דער רב איז געזעסען אין פעטערבורג אין טיינע סאוויעט, איז געווען אין פעטערבורג אאיד ר' חיים אנ'אלטער מאן אגרויסער חסיד, ער

דאט

האט געבאט אטאכטער איהר נאמען איז געווען וויטיל, זיא פלעגט צוא געהמען אלע אידישע בריעף פון פאכט און פונאנדער טראגען. זיא צו דיא סיהרים און דערפון האט זיא זיך ערגעהרט, דיא חסידים האבען געבעטען דעם ר' חיים'ן אז ער זאל בעטען זיין טאכטער, דאס דיא בריעף וואס קומט אן צו דיא חסידים זאל זיא קיינעם ניט ווייזען, וויל דיא מוסרים וואס זיינען געווען אין פטרבורג פלעגען וועלען ביא איהר בעקומען די בריף צוא לעזען וואס די חסידים שרייבען אין פטרבורג—, זיא האט אזו געטאהן.

אז דער רב איז בעפרייט געווארען פון געפאנגנים, האט ער געזאגט ברכה הלצה אז חיים און זיין טאכטער וויטיל האבען געהאלפען איהם בעפרייט צו ווערען פון טורמע.

נאכדעם אין אצייט ארום האט וויטיל זיך באזעטצט אין אדארף ניט וויט פון טולטשין.

דיא וויטיל האט געהאט אקליינע טאכטער איהר האט אשרעקליכע סכה געטראפען, זיא איז ארויסגעפאלען דורך אהויכען פענסטער אויף דער ערד און דורכדעם איז איהר געווארען אלאך אין האלדז, דיא דאקטוירים האבען געזאגט אז זייא האבען דער צו קיין מיטעל, דער וואונד איז געפעהרליך און זיא קאן ניט געזונד ווערען.

וויטיל'ס מאן האט געהאנדעלט מיט אקסען אין יענער צייט איז געווארען אפעסט ביא אקסען, וויטיל האט מורא געהאט טאמער חלילה וועלען איהר מאנס אקסען אויך פאלען פון פעסט, וועט זיא בלייבען אנ'אביונה'טע חלילה.

און וויטיל האט דאן געהערט דאס דער רב פאהרט אין טולטשין, זיא האט גערעכענט דאס אין טולטשין וועט זיא צוא איהם ניט קאנען אנקומען, איז זיא איהם ענטגעגען געפאהרען אין אקליינע שטעדטיל פאר טולטשין, אבער אין יענע שטעדטיל זיינען אויך פיעל מענשען צוזאמענגעקומען, און דער משרת וואס איז געשטאנען ביא דער טהיר האט איהר ניט אריינגעלאזען צום רב, זיא האט געגעבען אקלאפף אין טיהר און אגעשריא: רבי, וויטיל וויל אייך זעהען, וויא דער רב האט דער הערט דעם נאמען וויטיל האט ער זיך באלד ערריגערט אז אין פטרבורג האט זיא איהם אטובה געטאהן, האט ער דעם משרת בעפוילען ער זאל איהר באלד אריינלאזען צו איהם.

וויטיל האט אויף דעם טיש אוועקגעלעגט אקוויטעל אינוועניג איז געשטאנען געשריבען איהרע צוויא בקשות.

— צוויא בקשות — האט דער רב געזאגט — מוז זיין צוויא קוויטליך, האט דארטען גופא דעם רבי'ס גבאי אויפגעשריבען צוויא קוויטליך.

— דיין בקשה פאר דיין טאכטער — האט דער רב געזאגט — האב איך שוין מלא געווען דוא וועסט קומען אהיים וועסט דוא געפינען דיין טאכטער געזונד און

פריש, עס וועט בייא איהר בלייבען אויפ'ן האלדז נישט מעהר ווייא אצייכען, אונ ביין מאן זאלסט דוא זאגען אין מיין נאמען אז דיא אקסען וועלכע ער האט יעטצט וועט ער פארקויפען מיט רוח, אבער מעהר זאל ער מיט אקסען ניט האנדלען.

וויטיל איז געקומען אהיים האט זיא געפונען איהר טאכטער געזונד אזויא וויא דער רב האט געזאגט, אבער איהר מאן איז געוועזען אמקורב מיט רבי ברוך, האט ער ניט געוואלט פאלגען דעם רב, ווייל ר"ב האט איהם ניט געהייסען.

מערקווירדיג איז געוועזען דאס אלע צווייא יאהר האט זיך געביטען זיין עסק, צווייא יאהר האט ער באגליקט, אונ צווייא יאהר איז ער געוועזען אן אָרעמאן, אונ אזויא איז געוועזען כל ימיו ביז ער איז געשטארבען.

אלע וואס האבען געקאנט דעם רב אז ער האט פיינד צו ווייזען נסים ונפלאות, האבען זיך געוואונדערט אויף דיא מופתים.

פרק מב. דער טהייערער גארטעל, דיא צווייא טויזענד רובל, פארברענט דער קנה מיט דעם רוח, דער אלטער קרעטשמער, גאטט שפייזט אלע ברואים בכלל אונ דיא מאמינים בפרט.

דער רב האט געלעבט קארגליך, ער האט געזאגט דאס דיא תורה האט חס געהאט אויף אידישע געלד, אונ אזויא וויא ער לעבט פון דיא געלד וואס אידען גיבען איהם, דארף ער אויסגעבען וואס וועניגער, דיא זעלבינע פלעגט ער זיין אגרויסער מקפיד אויף דיא טהייערע קליידער, דערפאר ווען זיינע קינדער אדער איינקליך פלעגען אנטאהן אנאייעס טהייערען בגד, האבען זייא איהם ניט געוויזען:

אמאל האט זיין איינקעל אנגעטאהן אזיידענעם גארטעל ער האט פאר דעם גארטעל בעצאהלט עטליכע רובל דער רב האט דער זעהען דעם גארטעל האט ער מקפיד געוועזען.

– וויפיל קאסט דער גארטעל? – האט דער רב געפרעגט.

אזוי פיל – האט דער איינקעל געענטפערט.

– בינקסט דוא אזויא רייך – האט דער רב געפרעגט – וויפיל גלן האסט דוא?

– צווייא טויזענד רובל – האט דער איינקעל געענטפערט, וואו איז דיינע געלט, פרעגט דער רב, ענטפערט דער איינקיל בייא ר' שמעי' פון דובראוונע ער איז אַרעכטער גביר אונ אבטוח.

יוא, זאגט דער רב, היינט איז ער אגביר אונ אבטוח, פון וואנען ווייסט דוא אבער וואס שפעטער קען זיין?

אין

אין עטלעכע חדשים ארום איז דער גביר געווארען אנשרף, פון הובות בעצאהלען איז גאר קיין רייד ניט געוועזען.

דער איינקעל איז אריין גילאפען צום רב, אזי זיידע וואס טוט מען דער רב ענטפערט אים ווער איז אייך שולדיג אז איר האט קיין אמונה ניט אין ארבין, הער צו וואס איך וועל דיר דער ציילין אמעשה, בעת איך בין גיגאנגען פון מעזעריטש בין איך פאר גאנגען אין אקרעטשמע, דער קרעטשמער האט מיך פיין אויף גינומען אונ גיגעבין עסין אונ טרינקען. נאך דעם פרעגט דער קרעטשמער ווער בין איך, זאג איך צו אים איך בין דעם גרויסין מגיד'ס אתלמיד, נוא זאגט ער איך וועל ביא אייך פרעגין אעצה, דער פריץ פון קרעטשמע וויל מיר העכערין דיא ארענדע, אונ ניט ווייט איז פאראנען נאך אקרעטשמע, ציא זאל איך זיא נעמען אדער מוסיף זיין דעם פריץ אויף דער קרעטשמע, האב איך איהם גיזאגט מיין עצה איז דוא זאלסט ארויס אין יענער קרעטשמע׳ נאך דעם האב איך זיך גילייגט אפ רוהען,

דער קרעטשמער איז גלייך צוועקגעגאנגען אין דארף, געדונגען פוהרען, געקומען מיט זייא אהיים. אלע זיינע זאכען פארפאקט אונ אויף דיא פוהרען ארויף געלייגט.

איך האב זיך אויף פון שלאף זע איך דיא קרעטשמע איז פוסט אלע זאכען ליגין גיפאקט אויף דיא פורין, אונ מען ווארט נאר אויף מיר.

מיר זיינען גלייך אוועק גיפארין צוא יענער קרעטשמע, דער וויל האט זיך דער הימעל באדעקט מיט אשווארצען וואלקען אונ אדונער נאך אדונער האט געקלאפט אונ דיא קרעטשמע האט זיך באלד אן גיצונדין פון אבליץ מיט אדונער, אונ פאר ברענט גיווארין -, נוא זע, זאגט דער רב צום איינקיל, איך בין דאמאלסט קיין רבי ניט גיוועזן נאר איך האב אים גיזאגט אז איך בין אתלמיד פון גרויסען מגיד האט ער גלייך גיפאלגט מיין עצה אונ האט קיין חרטה ניט גיהאט, איצט בין איך ארבי אונ זאג דיר אזיינע ווערטער וועגין דיין גביר האסטו נאר ניט גיטאן, היינט לייפסט דוא צוא מיר, וואס זאל איך דיר איצט העלפען השי"ת זאל דיר העלפין:

פרק לג. צווייא חסידים מיט איין שאלה ביא דעם רב, דעם רבס ענטפער, איינעם גוט, דעם צווייטען ניט גוט, דעם רב'ס רייד ווערן מקוים.

ר' שלמה רפאל'ס פון ווילנא איז געוועזן אגביר אונ אגרויסער חסיד ער האט ערצעהלט דאס אמאל איז ער געפאהרען אין לאדי פרעגען דעם רב אנעצה: אויב ער זאל מאכען אגעשעפט פון ביער, דער ר' שלמה האט אין לאדי געטראפען דעם גרויסען מופלג ר' יוסף רפא"ס,

דער

דער ר׳ יוסף איז געוועז ביא דעם רב אונ האט אויך געפרעגט: אויב ער זאל מאכען אנגעשעפט פון ביער?

— ערציעהל מיר אקוראד — האט דער רב געזאגט וויא מאכסטו דוא דעם עסק?

— אין אנהייב ווינטער — האט ר׳ יוסף געענטפערט — גיעסט מען אן פעסער מיט ביער מען שטעלט זייא אויף אייז, אונ זומער פארקויפט מען.

— דאס איז אריזעקאלנער געשעפט — האט דער רב געענטפערט, שטעהענדיג אויף דעם אייז קאן טרעפען: אז עטלעכע פעסער פלאטצען רינט אויס דיא ביר אונ מען האט היזק.

אויף מארגען איז אריינגעגאנגען ר׳ שלמה רפאל׳ס פרעגען דיא זעלביגע פראגע: אויב ער זאל ווייטער שטעלען ווינטער צייט פעסער ביער אויף דעם אייז אונ זומער איז דיא ביער גאר אנאנטיק, עס ווערט טהייער פארקויפט ער אזויא וויא ער טהוט אלע יאהר.

— דער עסק געפעלט מיר — האט דער רב געענטפערט — ווייל אגאנץ ווינטער שטעהט דיא ביער צוגעדעקט. קאן גאטט געבען הצלחה.

ביידע זענען געפאהרען אהיים אונ האבען געמאכט דעם זעלביגען עסק ר׳ שלמה איז דער פון רייך געווארען אונ ר׳ יוסף איז דער פון ארעם געווארען, ביא איהם אין אייז קעלער זענען דיא פעסער ביער צוא בראכען געווארען, אזויא וויא דער רב האט געזאגט.

דיא סבה דער פון איז געוועזן; ווייל ר׳ יוסף האט געוואלט „משיג גבול״ זיין דעם ר׳ שלמה׳ן, ר׳ שלמה האט דעם געשעפט געהאלטען פיעל יאהרען אונ אלע יאהר איז ער געפאהרען צום רב אין לאדי בעטען זיין ברכה אז דער געשעפט זאל מצליח זיין, אונ ר׳ יוסף האט געוואלט מאכען דעם עסק צוא קונקורירען ר׳ שלמ׳ן, דערפאר האט איהם דער רב געזאגט דאס דער עסק וועט איהם ניט מצליח זיין.

פרק לד. דעם רב׳ס זייגער אונ דער הימעל זייגער.

איינער פון די חסידים איז אמאל געקומען אין לאדי, ער איז אריינגעגאנגען צום רב אין זיין חדר, דער רב האט מיט איהם אלאנגע צייט גערעדט, אין מיטען רייד׳ען איז דער רב ארויסגעגאנגען אין אצווייטען חדר.

ביא דעם רב אויפ׳ן טיש איז געלעגען אזייגער. האט דער חסיד געעפענט דעם זייגער אונ פערגלייכט צו זיין זייגער, האט ער געזעהען דאס דעם רב׳ס זייגער שפעטיגט זיך געגען זיין זייגער מיט צעהן מינוט. האט ער דעם רב׳ס זייגער אנגעשטעלט מיט צעהען מינוט ווייטער ער זאל געהען ריכטיג מיט זיין זייגער.

דער

דער רב איז נאכדעם אריינגעגאנגען צוריק אין חדר ער האט מיט איהם גערעדט א שעה צייט.

אז דער חסיד האט געברויכט געהמען אבשייד פון רב, זיך מיט איהם געזעגנען, האט דער רב אקוק געגעבען אויף זיין זייגער און האט באלד געפרעגט: ווער האט מיין זייגער גערוקט דעם ווייזער מיט צעהען מינוט שפעטער?

— איך האב דאס געטהאן, רבי — האט דער חסיד געענטפערט — ווייל איך האב אטהייערן זייגער וואס געהט ריכטיג, האב איך אייער זייגער אנגעשטעלט ריכטיג ווי מיינעם.

פון וואנען ווייסט דוא — האט דער רב געפרעגט אז דיין זייגער געהט ריכטיגער ווי מיינער? טאמער האסט דוא דיין זייגער אנגעשטעלט פון אנאנדער זייגער וואס יענער איז ניט ריכטיג?

— דאס איז דאך נור „טאמער" — האט דער חסיד געענטפערט — אבער אנאמתע ראיה ווייס איך אז מיין זייגער געהט ריכטיג, איך האב איהם אנגעשטעלט אקוראד ווי דער שטאדט זייגער

— אין די כתבי האר"י ז"ל שטעהט געשריבען — האט דער רב געענטפערט אבימעל מיט קפידא אז ביי טאג איז פאראן צוועלף צרופי שם ה', און די שעה ווערט צו טהיילט אויף זעכציג מינוט, יעדער מינוט האט אנאנדער צייכען, דערפון ווייס איך אז עס דארף יעצט זיין צעהען מינוט פריהער, און דאפיר האב איך דערקאנט אז דוא האסט גערוקט מיין זייגער אין צעהן מינוט, יעטצט קאנסט דוא פארשטעהען ווען זייגער עס געהט ריכטיגער.

— רבי! — האט דער חסיד געפרעגט מיט גרויס התלהבות — ווי באלד אז איר ווייסט די צייט אהן אזייגער, צו וואס ברויכט איהר אזייגער?

— דאס האלט איך נור פון לייטענס וועגען — האט דער רב געענטפערט — ווייל איך וויל מיך בענוטצען מיט אנאטירליכען זייגער, ניט מיט אהימעל זייגער.

פרק מה. אוואונדערליכע געשיכטע פון הרב האדמו"ר מיט ר' משה בודפים מסלאוויטא.

אין סלאוויטא איז גיוועזן אדרוקער הרב הצדיק ר' משה. ער איז גיוועזן הרב הצדיק ר' פנחס קארעצערס אזאהן.

דער ר' משה איז גיוועזן אמקורב צום רב, אונד דער רב האט איהם זעהר מקרב גיוועזן צוליב זיין פאטער, ווייל איידער דער רב איז גיווארען ארבי איז ער גיוועזן 2 מאהל ביי זיין פאטער ר' פנחס קארעצער אונד האט פון איהם אסך גילערענט.

דער רב האט איהם גיגעבען דרוקען אונד פערקויפען זיינע ספרים, פון וועלכע ר' משה איז רייך געווארען ווען ער האט גענומען גוטע מקחים (פאר דעם רב'ס ספרים).

עס איז דאן ארויס אזאקאן אז אמדפיס דארף האבען „בראזרעסעניע" אויף צו האלטען אדרוק, אונד אויסערדעם מוז יעדער מדפיס אליין קומען אין פט"ב מיזאל איהם זעהען וואס פיר איין מענש ער איז, וויא ער ווייזט אויס. א. ז. וו.

ר' משה האט אויך געמוזט פארען אין פ"ב, ער איז געווען זייער אונרוהיג פון דעם, דען ער איז געווען אגרויסער בטלן אונד האט קיין מאהל ניט אין גיזעהן קיין שר, ובפרט זיך שטעלען פיר שרי מלוכה, האט ער זיך זייער געשראקען.

אויסער דעם איז ער גיווען זייער אשוואכער מענש, אונ מיא האט געדארפט פארען מיט'ן פור פון סלאוויטע ביז פט"ב, אזא ווייטע רייזע (דער באן איז דאך ניט גיווען) איז דאס באמת געווען אשווערע זאך נור עס איז דאך אבער קיין ברירא ניט גיווען, האט ער געדונגען אפור אונד איז אוועק געפארען.

אז ער איז אבגיפארען איינינע טעג איז ער געווארען זייער שוואך, מיד, פון דיא רייזע האט ער זיך געשטעלט אפ רוהען אין אקרעטשמע אין וויטעבסקער גובערניע.

דער קרעטשמער האט גיזעהן אז ער איז עפעס זייער פערזארגט, פרעגט ער ביי איהם דיא אורזאבע; האט איהם ר' משה דער ציילט וועגען וואס ער איז פערזארגט, אונד וואו ער פארט.

זאגט דער קרעטשמער צוא איהם, לאזני איז דא ניט וייט דארטען זיצט דאך דער רבי, האדמו"ר הקדוש פארט אריין צו איהם, אונד פרעגט איהם איין עצה.

אז ר' משה האט דער הערט אז לאזני איז ניט וויט פון דארט האט ער גלייך געהייסען שפאנען דיא פערד אונ איז אוועק געפארען צום אדמו"ר.

דער רבי האט איהם זייער פיין אויפגענומען, האט געמאכט צוליב איהם אבייגען מאל צייט.

נאכהער פרעגט ער איהם וואו ער פארט.

האט איהם ר' משה דער ציילט אלעס וואו ער פארט אונ וועגען וואס.

מען דארף ניט פארען אין פט"ב, ענטפערט איהם דער רבי פארט אין ווילנא, דארט איז דא אמלמד משה גיטעל-ס, וועט ער אייך אלס אויספירען.

ר' משה האט געהאט גרויס אמונה אין רב האט ער איהם ניט איבערגיפרעגט וואס? וען? אונד האט זיך אבגעזעגנט מיטען רב אונ איז גלייך אוועק געפארען אין ווילנא.

אז ער איז געקומען אין ווילנא, האט ער פרובירט אפרעגט טאהן ביין זיין בעל אכסניא צוא קען ער ניט אמלמד משה גיטעל-ס? זאגט ער איהם אז ער וויים ניט.

ר' משה האט זיך בערעבענט אז גיין פון הויז צוא הויז פרעגען איז דאך אונמעגליך, איז ביי איהם געבליבען אז ער וועט בעסער גיין פרעגען אין דיא בתי מדרשים דארטין קען מען ניכער דערגיין וועגען אמלמד.

ער האט אזוי געטאהן אונ איז יעדער טאג גיגאנגען אין 3 בתי מדרשים (ד. ה. שחרית, מנחה, ערבית אין אבעזונדער בית המדרש) אין יעדער בהמ"ד וואס ער איז געקומען האט ער געטיילט צדקה. אונד האט נאך געפרעגט אויף ר' משה גיטעלעס.

עס איז אוועק פיל טעג אזוי אונ ער האט ניט גיקאנט דער גיין דעם ר' משה גיטעלס. קיינער קען איהם ניט, דיא אמונה אין רב איז אבער ביא אים זעהר גרויס גיוועזען האט ער זיך ניט מיאש גיוועזען אונ איז ווייטער גיגאנגען זוכען.

איין מאהל איז ער געקומען דאוונען אין א קלויז האט ער געגעבען צדקה פאר דיא ארעמע וויא זיין שטייגער איז גיוועזען. עס איז דאן גיוועזען ר"ח. האט ער נאך גיגעבין א פאר רו"כ פר די לערנער אויך אונ זייא האבען זיך זעהר גוט משמח גיוועזען, האט ר' משה גיזעהן אז ביין אויווען ליגט א מענטש זייער ארעם גיקליידעט אונד מען בעט איהם ניט צום טיש.

פרעגט ר' משה ביא דיא מענטשען פאר וואס זייט איהר איהם אויך ניט מכבד מיט וואס? — וואס רעדט איר וועגען דעם בזוי — ענטפערין זיי איהם, ער אליין האט זייער פיל געלד אונ האט זייער רייכע קינדער, דיא קינדער ווילין איהם האלטען ביא זיך מיט כבוד, וויל ער ניט אונד וואלגערט זיך בעסער דא אין קלויז אונד פון זיינע אייגענע געלד האט ער אויך ניט קיין הנאה ער קומט אפ מיט פת לחם.

זאגט ר' משה פון דעסטוועגין אז יודען פערברייגגען דארף מען א יודען ניט מרחק זיין אונד איהם אויך געבין, קיין גנב איז ער דאך ניט.

ער האט איהם צוא גערופען אונ מכבד געוועזען מיט וואס עס איז געוועזען דארט.

דער איד האט אלס צוא גענומען האט אפ געגעסען אונ האט זיך ווידער געלייגט ביין אויווען, נאכהער פרעגט ר' משה ביא יעדען צוא ווייסען זייא ניט פון א מלמד משה גיטעלעס? — גיין ענטפערן אלע. — רופט זיך אפ דער איד וואס איז געלעגען ביין אויבען, וואס פרעגט איהר ביא זייא זייא ווייסען צור עסען אונ טרינקען, איך ווייס יא דא ניט וויט אין א קרעטשמע קנעלט א מלמד הייסט ער משה גיטעלעס.

פרעגט ר' משה דעם אידען וועט איהר פילייכט מיט מיר פארען אין קרעטשמע ווייזען מיר?

פאר וואס ניט, איך וועל מיט אייך פארען.

ר' משה האט גלייך גענומען זיין פור אונ איז אוועק געפארען.

אז זייא זיינען געקומען אין קרעטשמע האט ער געזעהן וויא דער מלמד זיצט אונד לערענט מיט דיא קינדער, פרעגט ער ביין מלמד פון וואסער שטאט זייט איהר?

פון ווילנא.

וויא הייסט איהר?

משה גיטעלעס, — ענטפערט איהם דער מלמד.

פיל נעמט איהר דא אזמן?

15 רו"כ.

נוא מיט 15 רו"כ קענט איהר לעבען אהאלב יאהר?

בין איך טאקע איין עני ואביון.

איך האב פאר אייך אגוטען פלאן, אויב איהר ווילט מיט מיר פארען אין קלאוויטא לערנען מיט מיינע קינדער וועל איך אייך געבין 50 רו"כ אזמן.

איך וויל ניט.

פאר וואס? איז דען 50 רו"כ ערגער וויא 15 רו"כ.

50 רו"כ איז ניט ערגער וויא 15 רו"כ נאר דא לערן איך שוין פיל יאהרן, אונד האף נאך צוא לערנען פיל יאהרען, איך האב דא 30 רוב' אויאהר שטענדיג, האט מיין פאמיליע פארט אויס קומעניש, זאגאר זייער ארעם, אבער בייא אייך קען זיין אז אויפען צווייטען זמן וועל איך אייך ניט געפעלען, וועל איך גאר ניט האבען.

איך וועל אייך אב צאלען פאר צווייא יאר פאר אויס, 200 רו"כ, גיט דאס אב אייער ווייב וועט זיא מאכען אגישעפט אונד וועט האבען פון וואנען צוא לעבען, אונ איהר פארט מיט מיר.

אויב אזויא בין איך צופרידען, אבער וואס טוט מען מיטען בעה"ב, ער וועט מיר דאך ניט אב לאזען אין מיטען זמן.

איך וועל מיט איהם ריידען אונ בעטען וועט ער אייך אב לאזען.

אויב אזויא פאר איך מיט אייך.

ר' משה האט אריין גערופען דעם קרעטשמער, אונד האט איהם גיבעטען ער זאל איהם אפלאזען דעם מלמד, בייא אונז איז ניטא וואו צוא קריגען אמלמד, איהר אבער וועט בעקומען איין אנדער מלמד, דען אין דעם געגענד איז דא לערנערס זעהר פיל, אונ וואס אייך וועט קאסטען טייערער וועל איך דאס דער ליינען.

דער קרעטשמער האט איין געשטימט, ר' משה האט איהם גיגעבען היבשע עטליכע רו"כ פאר דעם, אונ דעם מלמד האט ער גיגעבען 200 רו"כ פאר אויס אונד האט איהם מיטגענומען אין ווילנא.

אז זייא זיינען גיקומען אין ווילנא, האט ר' משה גיזאגט צום מלמד, אזויא וויא איך דארף דא נאך פערברענגען איניגע טעג זאלט איהר לע"ע קומען צוא מיר יעדען טאג פערברייגען אביסעל גיין שפאצירען, א. ז. וו.

דער מלמד פלעגט קומען יעדען טאג צוא ר' משה'ן זייא פלעגען פערברייגגען אונ גיין שפאצירען, ר' משה האט דעם מלמד נאטירליך קיין זאך ניט דער ציילט וועגען וואס ער דארף איהם.

וואס וועט זיין דיא ענדע קלערט זיך ר' משה, וואס וועט איהם דא דער מלמד אויף טאן? נור דיא אמונה אין רב—ס ווערטער איז בייא איהם גיוועזען גרויס האט ער גיוואַרט אונ געהאפט אז עס וועט זיך אויספירען.

אי"ן

איין מאהל זיינען זייא גיגאנגען ביידע אין גארטען שפאצירען אונ האבען זיך צוגיזעצט אויף א באנק, זעהן זייא אז א-שר גייט צו זייא, האבען זייא גימיינט אז ער וויל זיך זעצען אויפען באנק זייגען זייא אוועק צו איין אנדער באנק, דער שר גייט צו יענם באנק ווידער, האבען זייא ווידער גיוואלט אוועק אויף איין אנדער באנק, האבען זייא דער הערט וויא דער שר הייסט זייא ווארטען.

דער שר איז צו זייא צו גיגאנגען אונ פרעגט ביין מלמד, מען רופט דיר ניט משה גיטעלעס? — יא ענטפערט איהם דער מלמד זעהר ערשראקען.

דוא זאלסט הייגט קומען צו מיר אין גאסטיניצע, אונ ער האט איהם גיזאגט וועהן, אונ וואו, אונ איז אוועק גיגאנגען.

דער מלמד משה גיטעלעס האט זיך זעהר ערשראקען, נור ר' משה מס-אויטע האט איהם א ביסעל בערוהיגט, וייל ער האט פערשטאנען אז עס וועט זיין פיר איהם גוטע נייעס.

אז משה גיטעלעס איז גיקומען צום שר, פרעגט איהם דער שר, דוא קענסט מיר? — ניין ענטפערט ער איהם.

דיר קען איך אבער יא, דוא האסט מיר אמאהל גראטעוועט, אונ דורך דיר בין איך גיקומען צו מיין יעצטיגע גוטעס, צום גליק.

ווען איז דאס גיווען? פרעגט איהם דער מלמד, איך גידיינק ניט, אונ איך דער קען אייך ניט.

איך וועל דיר דערמאנען זאגט דער שר, איך האב דא אין ווילנא אמאהל גילערענט אין איין ישיבה, איך האב גיהאט אגוטען קאפ אונ גוט גילערינט.

איין מאל האב איך עפעס פערזינדיגט האט מען מיר אין דער קונע אריין גישטעלט. אונ דאצוא פיל בזיונות גיטאהן, אונ אלע בחורים פון ישיבה זיינען גישטאנען אונ גילאכט פון מיר. איך בין דאן פון עגמת נפש אונ פון שאנדע אין אונמאכט פערבליבען, דו בינסט דאן גראדע פערבייא דעם בית המדרש גיגאנגען אונד האסט דערהערט דעם גילעכטער מיט דיא גישרייען, בינסט דוא אריין אין בית המדרש אונד האסט מיר דערזעהן, האסט דוא אן גיהויבן שרייען אויף דיא בחורים, איהר וועט דאך הארגענען אמענטשען לאזט אים אפ, אונ האסט זייא צוטריבען איך בין דאן לויז געווארען פון זיי, אונד פון דאן אן בין איך אוועק פון ישיבה שטודירען, איך האב זעהר פלייסיג גילערינט, פייהיגקייטען האב איך גיהאט גוטע, איך האב גיענדיגט אין אוניווערזיטעט מיט דיא בעסטע מיינונגען נאכהער האב איך זיך געטויפט אונד האב געקראגען אגוטע שטעלע איך בין געשטיגין פון יאהר צו יאהר אלם העכער אונד יעצט בין איך אמיניסטער אין פ"ב.

אלזא צוא דאס אלעס האסט דוא מיר געבראכט, וויל איך דיר יעצט עפעס אויך טאהן גוטעס, דערציל מיר וואס מאכסט דוא, וויא לעבסט דוא.

משה גיטעלעס האט זיך דערמאנט אונ האט אים דערקענט אונ האט אים

דערציילט

דערצייילט זיין אבסטאיאטעלסטווא פון דאן ביז יעצט, ער האט איהם אויך דער צייילט אז ער פארט יעצט אין סלאוויטא זיין אמלמד.

ניין מעהר קיין מלמד דארפסטו ניט זיין, איך וועל דיר געבין געלד גענוג דוא זאלסט האבין פון וואנען צוא לעבין דוא זאלסט ניט דארפען זיין מעהר קיין מלמד, אונד אויב דוא וועסט אמאהל דארפען מיינע אטובה וועל איך דיר אלעס טאהן וואס נור מעגליך.

וואס זאל איך אבער טאהן מיטען סלאוויטער יודען איך האב דאך מיט אים אפ גערעד אונ גענומען געלד פארויס אויף 2 יאהר.

זאג איהם אז איך האב געבעטען ער זאל צוא מיר קומען אז איך וועל מיט איהם ריידען אונ בעטען וועט ער דיר אפ לאזען.

משה גיטעלעס איז אוועק צו ר' משה'ן מסלאוויטא, אונד האט אים אלעס דערציילט אונ גיבעטען ער זאל גיין צום שר.

ר' משה האט זיך זייער דערפרייט, ער האט שוין געזעהן אז זיין ענגן חעט זיך אויס פירען, אונ פון משה גיטעלעס וועט ער אויך לויז ווערען, דען ער האט איהם דאך ניט נידארפט פאר אמלמד, זאגט ער צוא איהם אז דוא וועסט בעטין דעם שר ער זאל מיר ארויס געבין דעם רשיון אן שוועריגקייטען לאז איך דיר אב.

זייא זיינען אוועק ביידע צום שר, דער שר האט ר' משה'ן זייער שוין אויפגינומען אונ ר' משה האט איהם דערצייילט זיין ביטטע וועגין וואס ער איז אהער גיקומען, אונד ער אויך משה גיטעלעס האבין איהם גיבעטען אויב ער קען עפעס טאהן אטובה אין דעם.

זעהר גוט זאגט צוא איהם דער שר דאס גיהערט טאקע צוא מיין פריסוטסטווע, אז דוא בינסט איין ארענטליבער מאן זעה איך דאך, גיב מיר מיט דיינע דאקומענטען איך וועל זייא מיט נעמען קיין פעטערבורג, אונ דואווארט דא אין ווילנא איניגע טעג וועל איך דיר דא צוא שיקען דעם רשיון אויפען דרוק.

ער האט דעם שר געגעבען זיינע דאקומענטען, דער שר האט זיך מיט זייא גיזעגענט, אונ משה גיטעלעס האט ער געגעבען אסאך געלד, אונד ער איז אוועק געפארען אין פט"ב: ר' משה איז געבליבען אין ווילנא. ער האט ניט לאנג גידארפט ווארטען איז איהם אן געקומען דער רשיון פון פ"ב.

ער איז געפארען אהיים איז ער ווידער אריין געפארען אין לאזני צום רבי. דער רבי איז איהם ארויס איבערגעמען אונ האט גיזאגט צוא איהם, נוא ר' משה אידר האט מיר געפאלגט האט איר ניט קיין חרטה?

אלע האבען זיך דאן געוואונדערט פון די געשיכטע דען דר רבי האט זיך זייער געהיט צוא ווייזען אפענע מופתים, נור דא האט ער עס גיטאהן צוא ליב ר' משה'ס פאטער הרב הקדוש ר' פנחס וויל ער האט איהם זייער ליב גיהאט ז"ע.

פרק מו. דעם רבס בילד.

נ״ז דער רב איז געוועזן אין פעטערבורג אין יאהר תקנ״ט האט דער שעף זאנדארמע געלאזט דורך דעם הודאזניק גלאוואטשעווסקע צראפגעהמען דעם רבס בילד. דעם בילד האט דעם רבס אייניקיל ר׳ שמריה שניאורזאהן אפגעדרוקט אונ פיל טויזענדע עקזעמפלארען זיינען פארקויפט געווארען. דען פון בילד ערקאנט מען אז ער איז געוועזן אהייליגער מאן.

פרק מז. דעם רבס עלטערן מיט דיא גאנצע משפחה.

דעם רבס פאטער האט מען גערופען הר״ר ברוך, ער שטאמט פון דיא פאמיליע מהגאון הקדוש מהר״ל מפראג.

דער הר״ר ברוך האט געוואהנט אין לאזני מיט זיין זאהן אין איין שטאדט; אז ער פלעגט צריינגעהען צוא זיין זאהן, פלעגט זיך דער רב שטעלען פאר איהם ביראת הכבוד.

הר״ר ברוך האט דאס ניט געקאנט זעהען ער האט געזאגט: אמענש וואס דיא שכינה רעדט פון זיין האלדז זאל זיך פאר מיר שטעלען? דער פאר איז ביי איהם געבליבען אוועק צוא פאהרען פון לאזני, אונ אזויא האט ער געטאהן ער איז געגאנגען פון שטאדט צוא שטאדט ביז ער איז געקומען אין אונגארן אין דער שטאדט „סולת״.

אבייכער מאן פון יענע שטאדט האט איהם געזעהען אין שול דאווענדיג, האט ער פארשטאנען אז ער איז ניט אפראסטער ארעמאן, האט ער איהם געלאדען צוא זיך אויף מיטאג, אונ אויך צוא אוונד ברויט.

דער גביר האט געהאט אזאוואר פון שנאפס, אין יענעם טאג האט ער געפונען אין זאוואר שנאפס מעהר וויא אלע טעג, דער גביר האט זיך שטארק געוואונדערט, נור ער האט פארשטאנען אז דאס איז צוא ליב דעם זכות פון גאסט. דיא פרויא פון גביר האט איהם (איהר מאן) געבעטען אז ער זאל דעם גאסט ניט צוועקלאזען פון זיך. דער גביר האט איהם געבעטען ער זאל ביי איהם אין שטוב עססען, טרינקען שלאפען אונ ער וועט האבען אלס וואס אמענש געברויכט.

הר״ר ברוך האט איינגעווילגט דארטען צוא בלייבען, דער גביר האט איהם געגעבען אחדר, אונ אלץ וואס אזא מענש האט נאטהיג צוא זיין געברויך, הר״ר ברוך איז דארטען געבליבען ביז עס איז געקומען זיין צייט צוא שטארבען.

אז ער איז קראנק געווארען, זיינען צוא איהם – פיעל פארנעהמע מענשען פון שטאדט געקומען מבקר חולה זיין, זייא האבען איהם געפרעגט אויב ער האט זעהנע אונ וואו וואהנען זייא? הר״ר ברוך האט זייא געענטפערט דאס ער האט פיער זאהנע, צוא צווייא וועט מען דארפען שרייבען דייטליך. צוא איינעם נור מיט ארמז. אונ איינער וועט אליין וויסען. נאכדעם איז ער געשטארבען אונ

הכוה

חברה קדישא האט איהם געגעבין אשאנעם ארט אויף דעם בית עולם. אונ זייא האבין געשטעלט אמצבה אויף זיין קבר. דיא גבירתה האט נאך זיין טויט געבארען אזאהן האט זיא איהם אנאמען גיגעבען „ברוך״.

דער רב האט געשיקט אמענשען אין יענע שטאדט, ער האט איהם פיל געלד מיט געגעבען דאס ער זאל באצאהלען דעם גביר וואס איהם האט געקאסט דער האלטען זיין פאטער אונ פאר ח״ק קבורה געלד פאר דעם קבר אונ פאר דער מצבה, אבער דער גביר אונ דיא ח״ק האבען ניט געוואלט געהמען דאס געלד.

— איהר זאלט וויסען – האט דעם רב׳ס שליח געזאגט, אז מיין רבי איז אהייליגער מאן, אונ ער האט פארדרוס אז מען פאלגט איהם ניט, אונ זיין פארדרוס קאן חלילה פאר אייך זיין ניט גוט, דארום מוזט איהר איהם פאלגען אונ צוא געהמען דאס געלד וואס איך האב אייך געבראכט.

— אויב אזויא – האבען זייא געענטפערט – וועלען מיר האבען א דין תורה בייא דעם שטאדט רב.

דער פסק איז פון רב ארויס: חברה קדישא מוז פאר דעם קבר אונ מצבה צוא געהמען דאס געלד. נור דער גביר איז ניט מחויב צוא געהמען.

דעם רב׳ס מוטער האט געהייסען רבקה.

דעם רב׳ס שוועהר איז געוועזען הנגיד רי״ל סג״ל אין וויטעבסק, ער האט דעם רב (זיין איידעם) געהאלטען בייא זיך אויף קעסט. נור אזייא וויא איהם איז ניט געפעלען געוועזען דעם רב׳ס אויפפיהרונג, דער פאר האט דער רב אונ זיין פרויא געליטען עגמת נפש פון איהם, נאכדעם איז ער געווארען ארעם אונ געשטארבען.

דעם רב׳ס שוויגער, איהר נאמען איז געוועזען ביילא, זיא האט זוכה געוועזען צוא זעהען דיא גרויסקייט פון רב, זיא האט שטארק חרטה געהאט פאר וואס זיא מיט איהר מאן האבען איהם געמאכט הארץ וואהטאג, זיא איז נאכדעם רייך געווארען האט זיא געבעטען דעם רב ער זאל מיט זיין פאמיליע קומען צוא איהר, אין וויטעבסק, אונ זיא וועט איהם געבען אלע זיינע הצטרכות, אבער דער רב האט ניט געוואלט, ער האט איהר מיט אגעלעכטער געענטפערט: וויא לאנג דאס קינד ליגט אין דיא מוטערס בויך איז איהם זעהער גוט, נור אז ער ווערט שוין געבארען אונ אייגער זאל איהם הייסען צוריק געהען דארטען וועט ער ניט וועלען איבער צווייא אורזאכען: דאס ערשטע: דער ארט ווערט קלענער, אונ דאס צווייטע: דער מענש ווערט גרעססער. א. ז. וו.

זיין ווייב הרבנית מ׳ סטערנא ע״ה זיא איז געוועזען אצנועה ותשובה, אגרויסע חכמה, אשטארקען דעת האט זיא געהאט, אונ אמאל האט מען געהערט פון איהר קלוגע רייד, זיא האט זיך מוסר נפש געוועזען פאר איהם עטלעכע מאל, אונ דער פאר האט איהר דער רב געגעבען כבוד.

אז דער רב איז געקומען פון פטרבורג נאך לאזני אונ ער האט דורך דעם פענסטער געזעהען דאס פיל מענשען פאהרען צוא איהם, האט ער זיך אוועקגעווארפען אויף דער ערד, ער האט זיך געקייקעלט אונ געשריען הויך: וואס ווילען

זייא

זייא פון מיר צוא וואס פאהרען זייא צוא מיר, וואס האבען זייא געזעהען פון מיר, זיין ווייב האט דער הערט זייגע קולות איז זיא צוגעגאנגען צוא איהם אונ זאגט האב קיין טעות ניט, ניט צוא ליב דיר פאהרען זייא צוא דיר נור צוא ליב דיין רבי הה"מ, זייא ווילען אז דוא זאלסט זייא ערציילען מעשיות פון איהם וואס דוא האסט געהערט פון איהם. —אויב נור דאס פערלאנגען זייא — האט דער רב געענטפערט — וועל איך זייא ערציילען זייער פיל אונ ער האט טאקע ערציילט פיעל מעשיות, גאר אהן אצאהל.

עס פלעגט טרעפען אמאל אז זיא האט איהם ערצערנט, פלעגט זיא האבין דרייא טעג קדחת, אמאל האט זיא צוא איהם גיזאגט א! דוא בעשטראפסט מיך צוא שטארק.

— חלילה — האט דער רב גיענטפערט ניט איך בעשטראף דיך, ווען איך וואלט דיך בעשטראפט, וואלסט דוא געהאט דיא קדחת ניין טעג...

אז דער רב איז נסתלק גיווארען האט זיא געהאט אסכסוך מיט דעם מיטעלן רבין, האט זיא געהאט אויף איהם תרעומת איז גיגאנגען איהר זאהן דער מיטעלער רב צוא איהר מחילה בעטען. האט זיא צוא איהם גיזאגט: דוא האסט רוחניות, זאג איך דיר אז פון רוחניות ווייס איך בעססער וויא דוא, ווייל פופציג יאהר בין איך גיוועזן מיט דעם הייליגען רב, אונ איך וועל נאך מאכען א פדיון אויך בעססער פון דיר, זיא רוהט אין ליובאוויטש.

פרק מח. דעם רב'ס ברידער.

א) הרב הגדול ירא וחרד לדבר ה' מוהר"ר יהודה ליב פון יאנאוויטש. ער האט מחבר גיוועזן טהייערע ספרים. ער רוהט אין יאנאוויטש, תנצב"ה.

ב) הרה"ג ר' מרדכי, ער איז גיוועזן ארב אין אורשא ער רוהט אין קאפוסט ער איז נפטר גיווארען י"א אדר תקפ"ג תנצב"ה.

ג) הר"ר משה, ער איז גיוועזן ארב אין באייעב אויך אין ליעפלי, נאכדעם אין רודניא נאהענט פון ליובאוויטש דארט רוהט ער.

פרק מט. דעם רב'ס שוואגער:

א) הר"ר ישראל קאזיק זלה"ה, ער האט געהאט מסירת נפש צוא ליב זיין רב. אמאל האט איהם איינער איבער גיהאקט דעם מוח אויף דיא העלפט איז ער אריין גילאפען צום רב, דאס בלוט האט פון קאפף גירונען, האט איהם דער רב מיט זיינע ביידע הענד צוזאמען געפרעסט דעם קאפף, האט דאס בלוט באלד אופגיהערט צוא לויפען אונ דער קאפף איז באלד געזונד גיווארין. נור

עם

עס איז איבער געבליבען אצייכען פון דעם קלאפ, דער קאזיק האט געלעבט פיל יאהרען מעהר וויא דער רב, נאכדעם האט ער זיך באזעטצט אין ליובאוויטש אונ דארטין רוהט ער, תנצב"ה.

ב) דער גביר ר׳ עקיבא פראדקין פון שקלאוו זיין פרויא האט איהר שוועסטער (דעם רבס פרויא) געבעטען אז זיא זאל קיינעם ניט פאלגין וואס ריידען איהר אן צוא נעהמען גט פון איהר מאן הרב שניאור זלמן. זיא האט איהם ערקאנט אז ער איז אהייליגער מאן, זיא פלעגט איהם טאהן פיל טובות אהן דעם פאטערס וויסען, דערפאר האט איהר דער רב אלע מאל געדאנקט.

פרק נ. דעם רבי׳ס זאהנע.

א) דער הייליגער האדמו"ר הר"ר דובער וואס ער איז מפורסם אויף דער וועלט מיט דעם נאמען: „דער מיטעלער רבי", וועגין איהם איז פאראן פיל צוא ריידען.

הרב הקדוש ר׳ חיים אברהם נ"ע ער איז געווען גרויס אין תורה אונ חסידות, גוטע מדות אונ אוואונדערליבער חכם, אונ אנאמתער מענטש, ער איז נפטר געווארין אין שנת תר"ח אין ליובאוויטש.

ג) הר"ר משה זלה"ה ער האט געהאט אלשון למודים איבער צוא הערין דעם פאטערס חסידות, נאכדעם איז ער פערפאלען געווארען, זיין פרויא אונ קינדער זיינען אוועק געפארין אין ארץ ישראל. איהם האבען מאנכע מענשען געזעהען אין דיא וועלדער ארום פוילין, אין אשטאדט פלעגט ער קומען נור אז ער איז געווען שטארק הונגעריג, ער פלעגט נעהמען נור אשטיקעל ברויט, אונ אביסעל וואסער, מעהר ניט. געבעטינגען פלעגט ער אין אבית המדרש, אשיין צוא קאפענס, איינינע מענטשען האבין געוואוסט אז דאס איז דעם רבס זאהן, וויל זיין פנים האט אויף דעם עדות געזאגט. פיל מאל איז ער געווען אין טשערקאס ביא דעם הרה"ק ר׳ יעקב ישראל אויך אין טשערנאביל ביא הרה"ק ר׳ אהרן. לסוף איז ער געקומען אין אשטאדט ביא זיטאמיר. דארטען איז ער קראנק געווארען, ח"ק האבין איהם געפרעגט וויא איז זיין נאמען אונ דעם פאטערס נאמען, אונ זיין פאמיליע וואו געפינען זיך. האט ער זייא געענטפערט אויף מיין מצבה וועט איהר שרייבען מיין נאמען משה בן . . . בלי שם, אונ צוא דיא פאמיליע דארפט איהר ניט שרייבען זייא וועלין אליין וויסען. אונ איז דארטען געשטארבען.

פרק נא. דעם רבּ'ס טעכטער.

א) האשה הצנועה המפורסמת מ' פריידא ע"ה, זיא איז געוועזן זעהער א תשובה, דער רב האט איהר ליב געהאט, ער פלעגט זאגען חסידות פאר איהר, דער ברודער (וואס איז נאכדעם געוועזן דער אדמו"ר האמצעי) ווען ער האט געברויכט פרעגען פון פאטער א גרויסען ענין, פלעגט ער בעטען די שוועסטער אז זיא זאל פרעגען, דער רב פלעגט איר זאגען און רבי דובער פלעגט זיך בעהאלטען אין חדר ער זאל הערען וויא און וואס ער זאגט צוא איהר, דער רב האט פארשטאנען אז זיא פרעגט דאס וואס דער ברודער פערלאנגט צוא וויסען.

דער נאמען פון איהר מאן איז געוועזן הר"ר אליהו ב"ר מרדכי, זיא האט פון איהם געהאט צוויא זאהנע הר"ר אהרן און הר"ר ברוך.

זיא איז נפטר געווארען אין האדיץ, זיא רוהט ניט וויט פון רבּ'ס קבר.

ב) דעם רבּ'ס צווייטע טאכטער הצנועה מרת דבורה לאה.

זיא איז געוועזן דיא מוטער פון בע' צ"צ, אז דאס קינד איז געווארען צוויא יאהר איז זיא געשטארבען, זיא האט איהר פאטער דעם רב געבעטען אז ער זאל איהר קינד ערציהען אזויא וויא זיין אייגען קינד, דער רב האט איהר פארשפראכען אזויא צוא טאהן.

דעם רבּ'ס אייניקליך ערצעהלען דיא סבה פון איהר שטארבען איז געוועזן אזויא: פאר ר"ה. דער יאהר וואס זיא איז געשטארבען האט דער רב צוא זאמענגערופען זיינע נאהנטע גרויסע חסידים און ער האט צוא זייא געזאגט: איהר זאלט וויסען דאס אויף מיר איז פאראן אין הימעל א גרויסער קטרוג, פאר וואס איך זאג חסידות צוא אפען, ניט זאגען קאן איך ניט, ווייל מיין רבי הה"ם און זיין זאהן דער הייליגער רבי אברהם האבען מיר מרמז געוועזן דאס איך זאל זאגען חסידות פיעל און אפען, דערפאר האב איך מורא אז איך זאל חלילה ניט דארפען זיך אפשיידען פון אייך אין גאנצען.

דעם רבּ'ס חדר איז געוועזן נאהנט פון זיין טאכטערס חדר, זיא האט געהערט אלץ וואס דער פאטער האט גערעדט.

וויא דיא חסידים זענען ארויסגעגאנגען פון רבּ'ס חדר, איז זיין טאכטער צוא איהם הערייןגעגאנגען און האט געזאגט: פאטער! אפשר איז מעגליך איך זאל זיין אנשטאט דיר נור דערפאר זאל מיין קינד זיין ביא דיר וויא דיין אייגען קינד.

דער רב האט באלד געשיקט זיינעם אמענשען צוא דעם הרב הקדוש ר' מנחם נחום אין טשערנאבעל בעטען איהם ער זאל מאכען א פדיון נפש, ער האט אנגעזאגט דעם שליח דאס ער זאל קומען דארטען ער"ה עהדער ער נעהמט צוא דיא פדיונות פון זיינע חסידים.

דעם שליח האט געטראפען אזעלכע סבות דאס ער האט ניט געקאנט קומען ער"ה אין דער פרי' אין טשערנאבעל.

דער קדוש מנחם נחום האט יענעם ער"ה ביא קיינעם ניט צוא גענומען א פדיון ניט פון קיין חסיד און ניט פון זיינע שטאדט לייט.

איך

— איך קאן קיין פדיון דער וויל ניט נעהמען — האט הרה״ק מ״ן געזאגט.

דיא חסידים האבען דערפון געהאט גרויס פארדרוס, זייא האבען גיט געוואוסט וואס צו טאהן.

נאכדעם איז דער שליח געקומען, דער קדוש מ״נ האט געעפענט דיא טהיר און האט צו גענומען פון שליח דעם פדיון נפש און האט געזאגט: וואס קאן איך איהם העלפען? פאר וואס זאגט ער אזויא פיעל חסידות גאנץ אפען? —, נאכדעם איז ער אוועקגעגאנגען אין מקוה, זיין שטייגער פלעגט זיין: דאס ערהער ער איז אריינגעגאנגען אין מקוה האט ער דיא פדיונות איבערגעלייענט, נאכדעם פלעגט ער זיך טובל זיין. ער האט דעם רב׳ס פדיון נפש נאך אמאל איבערגעלייענט, און ער האט זיך טובל געווען, אלאנגע צייט איז ער געווען אין מקוה נאכדעם האט ער ארויסגעשטעקט דעם קאפף פון וואסער און ער האט געזאגט דורך תפלה פועלת מען העלפט, נאכדעם האט ער צו גענומען דיא פדיונות פון דיא חסידים זיינע און פון דיא מענשען וואס וואהנען אין שטאדט.

ראש השנה בייא דער נאכט האט ער זעהער פיל כחות אוועקגעלייגט אין דאווענען, ער איז נאכ׳ן דאווענען געווארען שוואך אז ער האט ניט געקאנט געהען אהיים, האבען צווייא מענשען געמוזט איהם פיהרען פון שטיבעל צו איהם אהיים געענדיג האבען זייא געהערט וויא ער האט מיט זיך אליין גערעדט: זאל זיא זיין אחילוף פאר איהם און אזויא איז דאס געווען, באלד נאך ר״ה איז זיא געשטארבען און פיל גרויסע טהייערע חסידים זענען אויך געשטארבען און דער רב איז נצול געווארען פון טויט.

באלד וויא זיא איז געשטארבען האט דער רב צו גענומען זיין איינקעל רבי מנחם מענדיל צו זיך ער האט איהם ערצויגען נאך בעסער וויא זיינע אייגענע קינדער, דער רב האט אמאל באמערקט דאס זיינע חסידים וואונדערן זיך ווארום ער ליבט אזויא שטארק זיין איינקעל. האט ער צו זייא געזאגט: זיין מוטער האט זיך פאר מיך מוסר נפש געווען מיט דעם תנאי איך זאל ליבען איהר קינד.

אין יאהר תר״ג אז מען האט איהר זאהן דעם צ״צ גערופען אין פעטערבורג האט ער געשיקט אפדיון נפש אויף זיין מוטערס קבר.

ג) דעם רבי׳ס דריטע טאכטער האשה הצנועה מרת רחל, זיא איז אין דיא יונגע יאהרען געשטארבען אין לאזני אז דער רב האט נאך געלעבט, זיא רוהט בייא איהר שוועסטער מ׳ דבורה לאה, זיא האט איבערגעלאזען אקינד וואס איז אויך באלד געשטארבען.

פרק נב. דעם רבי׳ס איידעמ׳ס

א) הרה״ח המפורסם ר׳ שלום שכנא (דער פאטער פון „צמח צדק״) זיין פאטער הרה״ח המפורסם ר׳ נתן זלה״ה איז אמאל געפאהרען אין ארץ ישראל צו זיין רבי

הרה״ק

הרה"ק רמ"מ פון האראדאק וואס איז מיט עטלעכע יאהר פריהר אוועקגעפארען אין טבריא.

פאהרענדיג אויפין שיף איז ער קראנק געווארען. האט ער געבעטען דעם שיפס-קאפיטאן אויב ער וועט שטארבען זאל ער איהם ניט אריינווארפען אין ים וויא ער טהוט מיט אנאנדערע פאסאזיר וואס שטארבט אויפען שיף, נור ער זאל איהם אנבינדען אויף א גרויסע ברעט און אויף איהם אנקלעפען אצעטעלע דעם נאמען, און וואוהין ער פאהרט און דעם ברעט אוועקלאזען אויפען ים. נאכדעם איז ער געשטארבען, דער שיפסקאפיטאן האט אזויא געטאהן. דעם ברעט האט מען געפונען, האט מען איהם (דעם טויטען) געבראכט אין טבריא וואו הרה"ק רמ"מ האט גערוהט.

זיין זאהן שלום שכנא איז געבליבען איין עלענדער יתום, האט איהם דער רב צוגענומען צוא זיך, ער האט איהם ערצויגען, נאכדעם האט ער איהם חתונה געמאכט מיט זיין טאכטער דבורה לאה, זיא האט געהאט פון איהם אקינד דעם בעל צמח צדק און איז יונגערהייט געשטארבען.

דער שלום שכנא האט נאך איהר טויט גענומען אפרויא פון דיא קארלינער רבנים'ס פאמיליע, ער האט מיט דיא צווייטע פרויא אויך געהאט זעהנע און טעכטער, בייא דעם רב איז ער נאכדעם אויך געווען גערעכענט וויא א אייגען קינד ער האט זיך שטארק מתעסק געווען ביין דרוקען דעם רב'ס הייליגען ספר "תניא", ער איז נפטר געווארען אנערך אין יאהר תק"ס.

ב) דעם רב'ס צווייטער איידעם איז געווען, הרה"ג החסיד המפורסם ר' אברהם בהר"ר צבי שייניעס פון שקלאב דער ר' צבי מיט זיין זאהן ר' אברהם זיינען אין אנפאנג געווען גרויסע מתנגדים אויף דעם רב. נור ר' אברהם איז נאכדעם געווארען אגרויסער חסיד דורך אמעשה שהיה:

דער רבי אברהם איז געווען אגרויסער גאון אין לערנען דער צו אחריף, אמופלג און אגרויסער חכם. ער האט געלערנט מיט אחבר וואס איז אויך געווען אגרויסער למדן.

רבי אברהם האט באמערקט דאס זיין חבר איז זייער לעבעדיג פראהליך מונטער.

—איך וויל וויסען— האט ר' אברהם אמאל גיזאגט צוא זיין חבר— ווארום בינסט דוא אלע מאל לעבעדיג און איך ניט, דאכט זיך מיר לערנען צוא זאמען, זאג מיר דיא סבה דערפון.

—ווען דוא וואלסט הערען— האט זיין חבר געענטפערט— וויא ר' יוסף (יאסעלע) שקלאווער ריכט אפ תיקון חצות, אזויא וויא איך האב געהערט, וואלסט דוא אויך ווערין לעבעדיג און פראהליך וויא איך.

— אויב אזויא— האט ר"א געענטפערט — וועל איך היינט בייא נאכט צוועלף אזייגער געהן מיט דיר הערען זיין תיקון חצות. בייא נאכט זענען זייא

ביידע

בײדע אװעק געגאנגען, זײא האבען זיך געשטעלט אונטערין פענסטער און געהערט.

ר' אברהם איז זעהער נתפעל געװארען (דער יאסעלע שקלאװער איז געװען דעם רב'ס אחסיד) ער האט געזאגט צוא זיין חבר: אזא תיקון חצות האב איך קיין מאל ניט געזעהן און קיין מאל ניט געהערט, יעצט פארשטײא איך אז איך האב ביז היינט געהאט אגרויסען טעות װעגען חסידים, דיא חסידות איז זעהער אהײליגע זאך, דארום איז ביי מיר דער בעשלוס צוא פאהרען צום רב און װערין זיין חסיד.

–דוא האסט גאר קיין מורא ניט? – האט זיין חבר געפרעגט– דײנע עלטערען און דיא אלע שקלאװער װעלען דאך דיר הארגענען שלאגען.

– דאס װיים איך– האט ר' אברהם געענטפערט דארום װעל איך דאס מאכען לאנגזאם...

ר' אברהם האט געהערט פון גרויסע חסידים דאס דער רב האט געזאגט, װער עס װיל לערנען חסידות מוז צוערשט לערנען דעם הײליגען ספר ר"ח, דארום האבען דיא מתנגדים זיך ערװײטערט פון דעם ספר, ר' אברהם האט אין איהם גילערינט פארין שלאף װען דיא גאנצע הויז געזינד האבען שיין געשלאפען נאכדעם האט ער איהם בעהאלטען אונטערין קישען, כדי זיין פאטער און דיא הויז געזינד זאלין איהם ניט זעהען, נאכדעם אז ער איז פון שלאף אויפ- געשטאנען האט ער דעם ספר בעהאלטען, אמאל האט געטראפען אז ר"א האט פארגעסען צוא בעהאלטען דעם ספר און זיין פאטער האט דעם ספר געפונען אונטערין קישען, ער האט באלד פארשטאנען אז זיין זאהן לערנט דעם ספר האט ער גענומען אשטעקען און האט ר"א געשלאגען ביז דער שטעקען איז צובראכען גיװארין, נור ר"א האט געטאהן דאס זײניגע און ער האט גילערינט װײטער.

נאכדעם האט ער געהארט דאס דער רב איז געקומען אין קאפוסט, דיא שטאדט איז ניט װייט פון שקלאװ, האט ער דיא ידיעה באלד אידיעה געגעבען זײנע חברים, ביי זײא איז געבליבען דער בעשלוס צוא פאהרען אין קאפוסט, נור אזײא װיא זײא האבען מורא געהאט פאר זײערע עלטערן. האבען זײא געטאהן שטילער הייט, געדונגען אגרויסע פוהר, דער בעל עגלה האט אויף זײא געװארט הינטערן שטאדט, האלבע נאכט זענען זײא ארויסגעגאנגען פון זײערע הײזער אנגעטאהן נישט מעהר װיא דעם טלית קטן, מיט הויזען, זײא זענען דורכגעלאפען דורכען שטאדט, אין פוהר איז געװען פאר זײא אנגעגרייט קלײדער זײא האבען זײערע קלײדער אנגעצויגען און אװעקגעפאהרען אין קאפוסט צום רב.

װיא זײא האבען דערזעהען דעם רב און געהערט זײנע חסידות, זענען זײא שטארק נתפעל געװארען און זײא האבען זיך פון איהם ניט געװאלט אבשיידען, זענען זײא איהם נאכגעפאהרען ביז לאזניע, דארטען זענען זײא געבליבען אלאנגע צײט הארען דעם רבס חסידות.

ר'

ר' אברהמ'ס עלטערן אונ די גאנצע הויזגעזינד זענען אויפגעשטאנען אויף מארגען נאך זיין אנטלויפען, זיי האבען געפונען זיינע זאכען ליגען אונ ער איז ניטא, האבען זיי אין אנפאנג גאר ניט געוואוסט וואס דאס קאן בעדייטען, נאכדעם האבען זיי געקלערט אז ער האט זיך אין טייך ערטרונקען אדער די שדים האבען איהם צוא געכאפט, אין אלאנגע צייט ארום האבען זיך זיינע עלטערען ערוואוסט דאס ער מיט זיינע חברים זענען אין לאזני, עס איז ניט מעגליך אויס צוא שרייבען זייער גרויסען קלאג, זיי האבען געריסען קריעה, געזעצט זיך "שבעה" ווי נאך אטויטען, אונ זיי האבען זיך ניט געלאזט טרייסטען...

נאכדעם האט זיך זיין פאטער מיישב געווען ער וועט פרובירען אפשר וועט ער איהם מציל זיין פון די כת... ער האט געשריבען אבריעף צום רב בזה הלשון: איך בעט אייך איהר זאלט זעהען ארויס צוא שיקען מיין זאהן אהיים, ווען ניט וועט זיין אגרויסער בקאנדאל א. ז. וו.

דער רב האט געשיקט רופען ר' אברהמ'ן ער האט איהם געוויזען דעם בריף אונ געזאגט דוא מוזסט פאהרען אהיים.

— רבי! האט ר' אברהם געענטפערט — וויא אזוי זאל איך פאהרען אהיים? זיי וועלען דאך מיך שלאגען ביז טויט, מה-דאך פאר מיין לערנען דעם ספר ר"ח האט דער פאטער צוא בראכען אויף מיין רוקען זיין שטעקען, וואס וועט ער יעצט מאכען? על כן אויב דער פאטער מיט די גאנצע הויזגעזינד וועלען דעם גאון ר' העניך שיק געבען אתקיעת כף אז זיי וועלען מיך ניט שלאגען אונ קיינעם ניט לאזען מיך שלאגען אונ דער גאון וואס איהם גלויב איך וועט מיר שרייבען אז זיי האבען איהם געגעבען אויף דעם א ת"כ וועל איך דעמסטמאל פאהרען אהיים

דער רב האט אויף זיין פלאן מסכים געווען.

ר' אברהם האט צוא דעם פאטער געשריבען אזא בריף, דער צוא האט ער געשריבען אז ער וועט מיט די גרויסע לומדים האבען אויכוח, ער וועט די שקלאווער גרויסע חכמים ווייזען אז ער האט רעכט.

עס האט ניט לאנג געדויערט האט ר' אברהם בעקומען אבריעף פון הגאון ר' העניך אז זיי האבען איהם געגעבען א ת"כ אזוי וויא ער האט פערלאנגט

רבי אברהם איז געפאהרען אהיים, זיינע עלטערן האבען איהם ניט געשלאגען נור ארויס שנאה געוויזען, זיי האבען איהם קיין שלום געגעבען, קיין ווארט מיט איהם גערעדט, ער איז געזעסען אויף אנאויבערשטע שטיבעל גאנץ אליין, זיי האבען איהם קיין עססען געגעבען אז ער איז געווארען שטארק הונגעריג, איז ער אראפגעלאפען אין קיך, געכאפט ברויט מיט דעם טאפ געקעכץ אונ אנטלאפען צוא זיך אין שטיבעל. זיין שוועסטער האט איהם אמאל ניט געוואלט לאזען האפען, האט ער איהר געשלאגען ביז זיא האט איהם געמוזט געבען, אונ דאס איז געווען זיין גליק וואס אין דעם תקיעת כף איז נור געווען גערעדט אז זיי טארען איהם ניט שלאגען, אבער אז ער טאר ניט שלאגען איז ניט געווען גערעדט.

זיין צווייטע שוועסטער האט אין אלאנגע צייט נאכדעם ערקאנט אז ער איז

איז אפרומער יוד, ער טהוט קיין שלעכטעס ניט, האט זיא איהם אנגעפאנגען צוא ברענגען שפייז, קיינער האט דערפון ניט געוואוסט, איז איהם אביסעלע בעסער געווארען.

נאכדעם איז ער געגאנגען האבען א וכוח מיט דיא גרויסע מענשען פון שקלאוו, צום ערשטען איז ער געגאנגען צום הגאון הצדיק תמים הר"ר העניך.

— צוא וואס בינכט דוא געפאהרען צום רב? — האט דער גאון געפרעגט — וואס האט דיר דא געפעהלט און וואס האסט דוא דארטען געפינען פאר נייעס?

— דיא גמרא זאגט — האט ר"א געענטפערט — דאס משה האט געשיינט וויא דיא זונן און יהושע — וויא דיא לבנה *) אין דיא אויסערליכע עבודה איז געוויס קיין אונטערשייד ניט געווען פון משה'ן ביז יהושע'ן, געוויס האט יהושע געדינט גאטט אזויא וויא משה, נור דער אונטערשייד איז געווען אין דיא אינערליכע עבודה, דיא זעלביגע איז ביא אונז אויך אזויא. אין אנפאנג אז איך האב געזעהען אייך לערנענדיג און דאווענדיג האב איך געמיינט דאס גראססער פאר אייך איז גאר ניטא, נור יעטצט אז איך האב געזעהען וויא דער רב דאווענד און וויא ער זאגט חסידות, איז דאס אקוראד וויא דיא ליכטיגקייט פון דיא זונן געגען דיא לבנה, פארשטעהען דאס אקוראד איז ניט מעגליך, דאס מוז מען זעהען און הערען.

נאכן געשפרעך איז ר' אברהם אוועקגעגאנגען צים גרויסען גאון ר' משה ראסקעס, ער האט ביא איהם געפרעגט אהארבען מהרש"א, ר' משה האט איהם געענטפערט, ר' אברהם האט זיין תירוץ ניט אנגענומען, אהיפשע צייט האבען זייא ביידע דיספוטירט איבער דעם מהרש"א, נאכדעם האט ר"א געוואלט אוועקגעהען.

— וואס געהסט דוא שוין אוועק? — האט דער גאון געפרעגט — דוא האסט דאך געשריבען אז דוא וועסט האבען א וכוח! —

— אמת — האט ר' אברהם געענטפערט — איך האב געשריבען אז איך וועל האבען א וכוח אבער מיט וועמען? מיט יודען וואס קאנען, גוט לערנען, אבער ניט מיט אייך וואס איהר קאנט קיין מהרש"א.

נאכדעם איז ער באלד אוועקגעגאנגען, צהיים, דער גאון ר' משה האט זיך געשעמט צוא דער ציילען דיא מעשה, דערפאר האט ער גאר ניט גערעדט פון איהם, ער האט ניט פערלאנגט קיין וכוח, אין שטאדט איז שטיל געווארען.

דער גאון ר' העניך האט געזאגט ר' אברהם'ס פאטער זיין זאהן (ר"א) איז חלילה ניט אראפגעקראכען פון יודישען וועג. איז ר' אברהם געזעסען רוהיג ביא זיין פאטער, ער האט גילערינט נגלה און חסידות, אין אצייט ארום איז ער אצווייטען מאל געפאהרען צום רב, ער האט שוין ניט בעדארפט זיך היטען, ער איז געפאהרען אפפען, אלע האבען געוואוסט, מיט הרב ר' פנחס בן הגאון ר' העניך, און ווען רבי העניך וואלט ניט געווען אלט און שוואך וואלט ער אליין אויך געפאהרען צום רב

*) פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה (ב"ב ע"ה).

נאָכדעם איז ר' אַבְרָהָם געוואָרען אַנאַלְמָן האָט דער רב געוואָלט אַז ער זאָל חֲתוּנָה האָבען מיט זיין טאָכטער רָחֵל.

—איך שעמען מיך גְלַיְכְלִיך— האָט ר' אַבְרָהָם געזאָגט צום רב— צו נעהמען אייער טאָכטער נור צוערשט מוז איך פְרעגען מיין פאָטער, הֲגַם איך ווייס געוויס אַז ער וועט מַסְכִּים זיין, פון דעסטוועגען וויל איך מְקַיֵים זיין די מִצְוָה פון כִּיבּוּד אָב און איהם פְרעגען.

דער רב האָט אויף דעם מַסְכִּים געווען.

ר' אַבְרָהָם האָט צום פאָטער געשריבען אַבְרִיף, האָט איהם דער פאָטער געענטפערט אַז ער איז מַסְכִּים און ער האָט איהם געוואונשען פיעל גְלִיק.

ר' אַבְרָהָם האָט חֲתוּנָה געהאַט מיט דעם רב'ס טאָכטער, פינף יאָהר איז ער געווען דעם רב'ס איידעם, די גאַנצע צייט האָט דער רב מיט איהם געלערינט נִגְלֶה און חֲסִידוּת.

נאָכדעם איז רָחֵל זיין ווייב געשטאָרבען, האָט ער גענומען אַנאַנדערע, און נאָכדעם פְלעגט ער אויך פאָהרען צום רב, ביז דער רב איז נִסְתַּלֵק געוואָרען.

ג) דעם רב'ס דריטער איידעם איז געווען הר"ר אלי' ב"ר מָרְדְכַי זלה"ה, ער איז געווען פאַרשריבען אין פִּנְקָס פון ח"ק אין לאָזני.

פרק נג דעם רב'ס רַבֵּיִים.

א) דער ערשטער און דער גרעסטער איז געווען רַבֵּינוּ הַגָדוֹל הר"ר דוֹבֶער הה"מ אין מעזעריטש און אין ראָוונא.

ב) דער קָדוֹשׁ הר"ר אַבְרָהָם וואָס אין פוילין ווערט ער גערופען „דער מַלְאַך".

ג) הרה"ק ר' פִּינְחָס מִקָארִיץ נ"ע.

ד) הרה"ק ר' מִיכַל פון זְלאָטשוב.

ה) מוֹרֵינוּ הרה"ק ר' מְנַחֵם מענדיל נ"ע פון האָראָדאָק.

ו) דעם הרה"ק ר' יִשָׂשכָר בער פון ליובאַוויטש האָט דער רב אויך גערופען „רַבִּי" ווייל אין זיינע יונגע יאָהרען האָט ער פון איהם אַקורצע צייט געלערענט. בִּכְלָל איז דער רב געווען אַחָכָם וואָס האָט געלערענט גוטע מִדוֹת פון יעדען מענטשען, און בִּפְרַט פון די תַּלְמִידִים וואָס האָבען געלערענט פון הה"מ נ"ע.

ז) אויך פון הר"ר יְחִיאֵל דעם בעש"ט'ס איידעם האָט דער רב איינינע זאָכען געלערענט.

נור די הויפט רַבֵּיִים זיינע זענען געווען דער הה"מ און זיין זאָהן דער הייליגער ר' אַבְרָהָם מַלְאַך.

פרק נד, דעם רב'ס נאָהענטע חברים

א) הרה"ק ר' משולם זוסיל פון אניפאָליע ער האָט ליב געהאט דעם רב ווי א אייגען ברודער.

ב) ר' משולם זוסילס אברודער, דער מחבר פון ספר נועם אלימלך. דער רב איז אמאָל געוועזען ביי אמתנגדישען רב, האָט ער ביי דעם רב געפרעגט זאָגט מיר וואס איהר ווייסט פון מחבר נועם אלימלך, ווייל דער ספר ליגט אונטערען באנק, וואָלט איך וועלען וויסען זיין נאטור, זיינע מדות מיט זיינע דרכים...

— דאס וועל איך אייך זאָגען קורץ. דער ספר ליגט ביי אייך אונטערען באנק, ווען איהר וואָלט דעם מחבר אליין אוועק געלייגט אונטערען באנק וואָלט ער אויך קיין וואָרט געריעדט, אזא עניו איז ער.

ג) הרה"ק ר' יהודה ליב כהן נ"ע פון אניפאָליע דער רב האָט גענומען פון איהם אהסכמה אויף זיין ספר "תניא„ דערפאר אז ער האָט נאָכדעם געדרוקט זיין ספר "אור הגנוז„ האט דער אדמו"ר "צמח צדק„ גיגעבען אויף זיין ספר אהסכמה (דאס איז די איינציגע הסכמה וואס דער צ"צ האָט אויף זיין לעבען ניגעבען) דער הרה"ק יל"כ איז געוועזען אחזן ביי דעם הה"ם. ער האָט געהאט אליבליכען קול ער יוהט אין אניפאָלי, ביי הה"ם.

ד) הרה"ק ר' לוי יצחק נ"ע פון בארדיטשוב, ער איז געבאָרען אין יאָהר ת"ק, אז רבי לוי יצחק איז געבאָרען געוואָרען האָט דער רבי ישראל בעש"ט געגעבען זיינע תלמידים לעקעך, ער האָט געזאָגט: עס איז אראָפּגעקומען א נשמה וואס וועט ריידען גוטעס אויף יודען.

אז רבי לוי יצחק האָט דורכגעלערנט דעם "תניא„ האָט ער געזאָגט: דער רב ש"ז האָט געוויזען אקונסט: ער האָט אזא גרויסען גאָט אריינגעשטעלט אין אזא קליינעם ספרל. ער איז געשטאָרבען אין יאָהר תקע"א אין בערדיטשוב (כ"ה תשרי).

ה) הרה"ק ר' מנחם נחום נ"ע פון טשערנאָבעל.

ו) הרה"ק ר' אהרן פון קארלין, ער איז געוועזען אתלמיד מובהק ביי דעם הה"ם. אמאָל פרייטאג צוא נאכט נאָכען עסען, ווען די חברים געזעסען ביי דעם הה"ם און האָבען איבער געחזרת חסידות, און רבי אהרן איז געזעסען אין אביזונדער צימער און האָט געזאָגט שיר השירים. פלוצלונג איז געקומען דער משרת פון הה"ם און האָט געזאָגט: וואו איז ר' אהרן? דער רבינו האָט איהם געבעטען אז ער זאָל אויפהערען צוא זאָגען שה"ש ווייל ער מאכט דערמיט אויף יענער וועלט אגרויסען רעש, דער רבינו קאָן ניט שלאָפען...

ז) הרה"ק ר' אשר פון סטאָלין, בעת מען האָט געטברת דעם רב האָט מען ר' אשרן אויך געמסרת נור ער איז ניט ארעסטירט געוואָרען.

ח) הרה"ק ר' שלמה פון קארלין, ער האָט געקאנט יעדען מענשען זאָגען וואס ער טראכט.

בעת

בְּעֵת דיא פּוֹלִישֶׁע מְרִידָה אִיז עֶר גֶעהַרְגֶ'ת גֶעוָוארֶען •

*) הרה"ק ר' יִשְׂרָאֵל פָּאלְצֶקֶער, אוּנ נָאךְ פִיל אַנְדֶערֶע, זַייא זָאלֶען זַיין גוּטֶע מְלִיצִים פַאר אוּנְז, זַייעֶר זְכוּת זָאל בַּיישְׁטֶעהֶען אוּנְז אוּנ כָּל יִשְׂרָאֵל אַז מִיר זָאלֶען זוֹכֶה זַיין זֶעהֶען זַייא לֶעבֶּעדִיגֶער הַיינט בְּעֵת מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ וֶועט קוּמֶען בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן

פרק נה, דעם רב'ס הִסְתַּלְּקוּת.

אִין יָאהר 1812 תקע"ב אִיז גֶעוֶוען דיא רוּסִישֶׁע מִלְחָמָה מִיט דיא פְרַאנְצוֹיזֶען נאפָּאלְיָאן דֶער עֶרְשְׁטֶער אִיז גֶעקוּמֶען אִין רוּסְלַאנְד מִלְחָמָה הַאלְטֶען מִיט דֶעם קֵיסָר אַלֶכְּסַנְדֶר נ"ע •

דֶער רַב נ"ע הָאט זֶעהר פִיל מִתְפַּלֵּל גֶיוֶוען צוּא גָאט אַז אוּנְזֶער קֵיסָר אַלֶכְּסַנְדֶר נ"ע זָאל מְנַצֵּחַ זַיין •

אוּנ גָאט הָאט זַיין תְּפִלָּה צוּגֶיהֶערְט •

נוּר אֵיידֶער נַאפָּאלְיָאן הָאט גֶעהַאט דיא גְרוֹיסֶע מַפָּלָה אִין רוּסְלַאנְד, אִיז עֶר גֶיקוּמֶען בִּיז „בַּארִיסָאוו" אוּנ דֶער רַב נ"ע אִיז דַאן גֶיזֶעסֶען אִין לַאדִי (נִיט וַוייט פוּן בַּארִיסָאוו) דֶער רַב אִיז אַנְטְלָאפֶען מִיט זַיין הויז גֶעזִינְד פוּן לַאדִי אוּנ עֶר אִיז נָאךְ גֶעפָארֶען דיא רוּסִישֶׁע אַרְמֵייע אוּנ זַייא הָאבֶּען אִיהם גֶעהִיט ווייל דיא שָׂרִים הָאבֶּען גֶיזֶעהֶן וויא דֶער רַב נ"ע אִיז אִיבֶּער גֶיגֶעבֶּען מִיט מס"נ צוּא דיא רוּסִישֶׁע רֶעגִירוּנְג, עֶר אִיז אַזויא נָאךְ גֶעפָארֶען מִיט דיא אַרְמֵייע בִּיז נַאפָּאלְיָאן הָאט גִיהַאט דיא גְרוֹיסֶע מַפָּלָה אִין מָאסְקְוָוע אַז עֶר הָאט זִיךְ דֶער ווּאוּסְט פוּן דיא שִׂמְחָה אִיז עֶר שׁוֹין מֶעהר נִיט מִיט גֶעפָארֶען אוּנ הָאט זִיךְ אָב גֶישְׁטֶעלְט אִין דָארְף פִּייֶענָא בַּייא אַיין קְרִיסְט אִין אַקְרֶעטְשְׁמֶע, דֶער אַרֶענְדַאר הָאט גִיזֶעהֶן פוּן הָרַב נ"ע גְרוֹיסֶע ווּאוּנְדֶערְלִיכֶע זַאכֶען הָאט עֶר אִיהם גֶעהַאלְטֶען מִיט גְרוֹיס כָּבוֹד אוּנְד הָאט אִיהם אָב גֶיגֶעבֶּען אַיין בֶּעזוּנְדֶערֶען הֶדֶר •

דֶער רַב נ"ע הָאט גֶעוָואלְט בֶּעזֶעצֶען זִיךְ אִין קְרֶעמֶענְצוּג אִיבֶּער ווִינְטֶער, הָאט עֶר דַאן גֶעשִׁיקְט זַיין זָאהְן האדמו"ר ר' דוֹבֶער הַנִּקְרָא הָרַב הָאֶמְצָעִי דִינְגֶען אַדִירָה, דָארְט •

נוּר בַּעוֹה"ר אִיז דֶער רַב אוּנְטֶער דֶער צַייט אֵיידֶער דֶער מִיטֶעלֶער רַבִּי אִיז גֶיקוּמֶען צוּ פָארֶען פוּן קְרֶעמֶענְצוּג, קְרַאנְק גֶעווָארֶען, דֶען פוּן דיא טַלְטוּל הַדֶּרֶךְ הָאט עֶר זִיךְ זֶעהר פֶערְקִילְט אוּנ דַאצוּ אִיז עֶר קְרַאנְק גֶעוָוארֶען אוֹיף דיא גַאל ר"ל, אוּנ אַיין אַלְטֶער שְׁוַואכֶער מֶענְשׁ אִיז עֶר גֶיוֶוען הָאט דָאס אִיהם נָאךְ מֶעהר צוּגֶעדְרִיקְט •

מוצש"ק פ' שמות כ"ד טבת שנת תקע"ג איז ער נפטר געווארען, זיין הייליגע נשמה איז ארויף אין הימעל, און זיין הייליגען גוף האט מען געמוזט פיהרען 80 ווערסט ביז אידישען ב"ע אין האדיטש (פאלטאווער גוב') אונד דארט האט מען איהם מקבר געווען (פאר זיין הסתלקות האט ער איינינע מאל דער מאנט האדיטש האט מען איהם דאפיר געפירט אז אין האדיטש)

אויף זיין קבר האט מען אויסגעמויערט אגרויסען אהל, וועהר פיעל מענשען קומען דארט פון דער גאנצער וועלט מתפלל זיין אויף זיין קבר.

און דעם חדר וואו ער איז נפטר געווארין האט דער ארענדאר פערשלאסען (ווייל ער האט גיזעהן פון איהם אז ער איז גיוועזן אגעטליכער מאן), אונד אז עס קומען צוא איהם אין קרעטשמע אהב"י, לאזט ער אריין אין יענעם חדר נור מתפלל זיין, דער ארענדאר האט פאר זיין טויט זיינע קינדער פערזאגט אז זייא זאלען אויך אזוי טאהן.

דעם רבי'ס הסתלקות האט זעהר בעקימערט די אנ"ש ובכל עיר ועיר וואו עס איז נאר דא פון אנ"ש האבען געמאכט טרויעריגע הספדים.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

בית רבי

תולדות האדמו״ר האמצעי

וחתנו

האדמו״ר בעל הצ״צ ומשפחתם

דער מיטעלער רבי דוב בער נ״ע און זיין איידים רבי מנחם מענדיל
דער צמח צדק פון ליובאוויטש נ״ע.

פון זייער געבוירען ביז זייער הסתלקות. אלעס וואס מיט זייא און זייערע קינדער. חברים און תלמידים האט געטראפען. געזאמעלט פון פערשיעדענע ספרים און אויך פון ריכטיגע קוועלען

דורך ר׳ חיים מאיר היילמאן, טליעפעל.

(מחבר בית רבי בלשון הקדש)

(דער 2-טער און 3-טער טהייל פון בית רבי תולדות הרב)

בהוצאת בית מסחר הספרים של שלמה שרעבערק בווילנא.

פערקויף: געזעלשאפט „צענטראל״

Druk. SIKORA i MILNER Warszawa, Nowolipki 6.

תכן הענינים

פרק א דער מיטעלער רבי פון זיין געבורט אונ זיין חאראקטער. 5
פרק ב פון זיין דאווענען, לערנען נגלה, און פון זיין זאגען חסידות. 5
פרק ג דעם אלטען רב'ס פערלאנג. 6
פרק ד פון זיין ווערען א רבי, זאגען חסידות, אונד פון זיין פירען די רבנות. 7
פרק ה וואס מ'ט איהם האט זיך פאסירט, דיא התחלקות ביי חסידים. 10
פרק ו זיין קראנקייט, זיין פאהרען אין קארלסבאד, זיין בעווך ר' עקיבא איגר און ר' מרדכי באנעט. 12
פרק ז די מסירה קומענדיג אהיים, איהם געבראכט אין וויטעבסק. 14
פרק ח וואס מיט איהם האט פאסירט אין וויטעבסק, ווי ער איז פריי געווארען 17
פרק ט זיין פארען אין היידעץ, איין אנזאג אויף זיין הסתלקות. (פטירה) 19
פרק י זיין קומען אין נעזין. זיין מחלה זיין הסתלקות. 20
פרק יא זיינע זאהנע, טעכטער, איידעמס. 23
פרק יב איינינע מעשיות (פון איהם) אונ קלוגע ענינים. 26
פרק יג דעם מיטעלען אדמו"ר'ס בריעף צוא החסיד הנגיד ר' משה מייזעלם מווילנא. 32
פרק יד אצווייטער בריף פון מיטעלען רב צו ר' משה מייזעלם פון ווילנא. 36

דריטער טהייל פון בית רבי

טו) פרק א וועגען האדמו"ר הרב הקדש ר' מנחם מענדיל נ"ע בעל צמח צדק, זיין געבורט, דעם אלטען רבי'ס השגחה, זיינע תורה, עבודה, זיין שרייבען נגלה וחסידות. 38
טז) פרק ב וויא אזוי ער איז געווארען א רבי. 41
יז) פרק ג איינינע ענינים פון זיין גדלות. 43
יח) פרק ד פון זיין פאהרען אין פעטערבורג. 45
יט) פרק ה איינינע ענינים וועגען וואס דיא פ"ט קאמיסיע האט זיך בעשעפטיגט 46
כ) פרק ו ד"א אונטערהאנדלונג וועגען לערנען קבלה אונ חסידות, זיין קומען פון פט"ב אהיים, דעם דרוקען דעם הייליגען ספר לקוטי תורה. 47
כא) פרק ז וואס מיט אדמו"ד האט פאסירט, פון יאהר תרט"ו ביז תרכ"ז, זיין הסתלקות. 49
כב) פרק ח דעם אדמו"רס. צ"צ 7 קינדער. 51
כג) פרק ט פון זיינע הייליגע קינדער זייער געבורט אונ פון זייער הסתלקות. 53
כד) פרק י דעם צ"צ זאהן האדמו"ר ר' יהודא ליב נ"ע וועלכער איז געוועז אקורצע צייט ארבי אין קאפוסט. 54

תכן הענינים

כה) פרק יא האדמו"ר הרב ר' חיים שניאור זלמן געווען ארבי אין ליובאוויטש ביז תרכ"ט אונ נאכהער אין לאדי. 57
כו) פרק יב האדמו"ר הרב ר' ישראל נח נ"ע געווען ארבי אין נעזין. 59
כז) פרק יג האדמו"ר הרב ר' יוסף יצחק נ"ע, געווען ארבי אין אווריטש. וואל' ג' 60
כח פרק יד האדמו"ר הרב ר' שמואל נ"ע, דער ליובאוויטשער רבי (נאך דען צ"צ הסתלקות). 61
כט) פרק טו האדמו"ר הרב ר' שלמה זלמן ז"ל (נכד הצ"צ) נאך זיין פאטערס (ר' יהודא ליב) הסתלקות איז ער געווארען אויף זיין ארט אין קאפוסט ארבי 62

פערטע טהייל פון בית רבי

ל) עטליכע ווערטער צו דיא לעזער. 64
לא) א די שטעדט וואו די חסידים פארען יעטצט צו די רביים. 65
לב) ב האדמו"ר הרב ר' שמריה נח מבאברויסק. 65
לג) ג האדמו"ר הרב ר' יצחק דובער מלאדי. 66
לד) ד האדמו"ר הרב ר' לוי יצחק מסיראטשין. 67
לה) ה האדמו"ר הרב ר' שלום דובער מליובאוויטש. 67
לו) ו ספורים וואונדערליכע מעשיות פון האדמו"ר צ"צ. 68
לז) ז דעם אלטען רב'ס אהבה צום צ"צ. 71
לח) ח אמעשה נורא פון אדמו"ר בעל צ"צ. 71
לט) ט נאך אוואונדערליכע מעשה פון אדמו"ר בעל צ"צ. 73
מ) י נאך אמעשה פון צ"צ מיט דעם צאסניקער יודען. 75
מא) יא אמעשה פון צ"צ וואס האדמו"ר ר' נחום בן הרב האמצעי האט ערציילט. 76
מב) א דיא סבה פון דער מחלקה פון האדמו"ר הזקן מיט די רביים פון ארץ ישראל 76
מג) ב החיים והמות ביד הלשון. 77
מד) ג אביסעל געהאלפען. 78
מה) ד דיא שרפה. 79
מו) ה דיא גרויסע התפעלות. 80
מז) ו כיבוד אב. 81
מח) ז דער פלייסיגער פאטער. 81
מט) ח אוואונדערליכע מעשה וואס דער קאפוסטער רבי האט ערצעהלט. 82
נ) ט אמעשה פון אדמו"ר הרב ר' שלמה זלמן מקאפוסט. 84
נא) י אמעשה פון הארובניקעס. 86
נב) יא דעם אלטען רב'ס תלמידים אונ חסידים אין 52 פרקים. 87

תולדות האדמו"ר האמצעי.

פרק א.

דער מיטעלער רבי פון זיין געבוירען ווערען, זיין עדעלער כאראקטער, זיין לערנען.

דער האדמו"ר האמצעי (מיטעלער רבי) הקדוש רבי דובער איז געבארען געווארען אין יאהר תקל"ד. אונגעפער א יאהר נאך דיא הסתלקות פון רבינו הגדול הרב הקדוש רבי דובער מעזעריטשער מגיד. דעם אלטען רב'ס ארבי (רבנו בעל התניא האט דיא וועלט גערופען אדמו"ר הזקן. זיין זאהן רבי דובער—דער מיטעלער רבי, אונ רבי מנחם מענדיל פון ליובאוויטש—דער צמח צדק) דער בעל התניא האט זיין זאהן אנאמען געגעבען "דובער" נאך זיין רבי'ן:

דער מיטעלער רבי איז געווען אן עלטער ערשיינונג פאר דיא וועלט, ער האט זיך ערוויטערט פון אלע תענוגי עולם הזה, דיא גאנצע וועלט מיט אלע איהרע פערגניגען האט ביי איהם קיין ווערט געהאט, ער איז געזעסען יום ולילה על התורה ועל העבודה, ביי זיין פאטער זיעוכ"י האט געלערנט א תלמיד, ער איז געווען דער גרעסטער מתמיד אין לערנען אונ דאווענען מעהר וויא אלע תלמידים. מיט איהם צוזאמען האט האדמו"ר רבי דובער געלערנט נגלה אונ קבלה. דערצו פלעגט ער פארשרייבען די תורה וועלכע ער האט געהערט פון זיין הייליגען פאטער. ער האט קיין ווארט ניט פערגעסען. דער בעל "התניא" האט אמאל געזאגט אויף איהם דיא ווערטער: וכל מעשיך בספר נכתבים, ד. ה. אלע דיינע מעשים איז צו פארשרייבען אין א בוך:

נאכן פערשרייבען דעם פאטערס תורה, פלעגט ער טיעף אריינקוקען אין דיא הייליגע ווערטער, אונ שרייבען אויף זיי קינסטליכע באורים: אזויא וויא מען קאן זעהן אין זיינע הייליגע ספרים אויף חסידות:

ער איז געווען אזוי פארטיעפט אין חסידות אז זיין אייניקעם אדמו"ר בעל צמח צדק האט אמאל אויף איהם געזאגט בדרך צחות: ער מיט דיא חסידות איז איין זאך. ווען למשל מ'זאל איהם שניידען אין א פינגער וואלט קיין בלוט ניט געהען נור חסידות.—

פרק ב.

פון זיין דאווענען. פון זיין לערנען נגלה. פון זיין זאגען חסידות.

זיין דאווענען איז געווען צו בעוואונדערן. טיעף אין זיין הערצען האט געברענט וויא אגרויסער פייער, ער פלעגט זיך אין דאווענען גיט צריר אונ

ניט

ניט אקעהר געבען מיט-קיין גליד, אונ פון רעסט וועגען פלעגט פון איהם ריגען שווייס וויא וואססער פון די הייליגע היטץ וואס אין איהם האט געברענט, מיט זיין תפלה האט ער געפועלט וואס ער האט געוואלט. פיעל מענשען זענען דורך זיין תפלה געהאלפען געווארען, אין געזונד, פרנסה אונ אין קינדער, וויל גאר אויבען למעלה ולמעלה פלעגט זיין תפלה ארויפשטייגען, אונ אזא תפלה מוז בעהויפטען וואס זיא וויל:

אין נגלה איז ער אויך געוועזען אגרויסער גאון, זיין התמדה איז געוועזען זעהער גרויס, ער פלעגט פיל לערנען, נור ער האט זיין גרויסקייט אין נגלה ניט אלע מאל ארויסגעוויזען, מעהר ניט וויא אין דיא ארטער וואו ער האט בעדארפט ארויסווייזען האט ער ארויסגעוויזען אזוי וויא מיר וועלען אי"ה שפעטער ערצעהלען פון דעם ענין:

זייענדיג נאך ביא זיין פאטער פלעגט ער חזרן דעם פאטערס חסידות אונ זאגען אין זייא טיעפע כונות וואס דער פאטער פלעגט דאס ניט מגלה זיין, דער פאטער האט אמאל געזאגט: עס שטעהט געשריבען דור דור ודורשיו, ד.ה. יעדער דור האט זיין דורש, עס קאן זיין דאס עס איז געקומען דיא צייט פון מיין זאהן ער איז שוין דער דורש פון דעם דור, טהוט ער וויא ער פארשטעהט אונ איך קאן איהם ניט וועהרען:

וויא גוט ער פלעגט זאגען חסידות קאן מען פארשטעהען פון דעם ספור: עס איז געוועזען אחתונה ביא דעם רב מיט הרב הקדוש פון בערדיטשוב, האט דער בערדיטשובער געבעטען דעם רב ער זאל באפעלען אויף זיין זאהן זאגען חסידות, אונ אזוי איז געוועזען, אדמו"ר רבי דובער האט עטליבע צעה געזאגט חסידות, נאכדעם האט דער בערדיטשובער רב גענומען זיין לאנגען טלית קטן ארויפגעלייגט אויף זיין קאפף אונ געזאגט: מלאכים שרפים זאלען דיר קיין עין הרע ניט געבען...

פרק ג.

דעם אלטען רבי'ס פערלאנג.

איינינע יאהר פאר דער פטירה פון זיין פאטער, איז געוועזען אחתונה ביא אדמו"ר ר' דובער מיט הרב הקדוש ר' מרדכי מטשערנאבעל נ"ע. הר"ר מרדכי האט געהאט אזאהן הרב הצדיק ר' יעקב ישראל, ער האט גענומען אטאכטער פון אדמו"ר ר' דובער, אויף דער חתונה איז געוועזען דער אלטער רבי, האט ער דארטען אביינ-געריפען אין א חדר זיין זאהן מיט הרב ר' פנחס שקלאווער אונ האט פיל גערעדט וועגען דעם אז ער וועט נפטר ווערען זאל אויף זיין ארט בלייבען אבבי נור זיין זאהן אונ ניט-קיין אנדערער. ער זאל מקבל זיין פדיונות אונ אלע הנהגות זאל זיין גאר דורך איהם:

ר' פנחס שרייבט אין אבריעף דיא גאנצע מעשה, וויא עס איז געווארען שטארק פינסטער אין דיא אויגען מ'האט שוין פערשטאנען אז דער אלטער רב וועט באלד

נפטר

נפטר ווערען, נור מ'האט זיך געשטארקט אונ געטרייסט דערמיט וואס זיין זאהן וועט בלייבען אממלא מקומו, אונ אדור יתום בלייבט ניט בעזרת הש"ת.

פרק ד.

פון זיין ווערען ארבי. זיין זאגען חסידות. זיין פיהרען דיא רבנות.

אין דיא לעצטע יאהרען פון דעם אלטען רב איז געוועזען דיא מלחמה „רוססלאנד מיט פראנקרייך", נפוליאן איז מיט זיין חיל געקומען אין רוססלאנד, דער אלטער רב האט ניט געוואלט זיין אונטער דעם שוטץ פון נפוליאן, איז ער מיט זיין הויזגעזינד אוועקגעפאהרען אין טיעף רוססלאנד, אויף'ן וועג איז ער נסתלק געווארען, אין יענער צייט איז זיין זאהן אדמו"ר ר' דובער גיוועזען אוועקגיפאהרען אין קרעמענטשוג, זיין פאטער האט איהם געשיקט דארטען דינגען אוואהנונג פאר זייא איבער ווינטער אז רבי דובער האט דערהערט פון זיין פאטערס הסתלקות איז ער דרייא טאג געוועזען מבולבל, נאכדעם האט ער געזאגט: „דער פאטער זיטצט אין גן עדן אונ זאגט חסידות, דארטען זענען אויך פאראן וואס הערען, יעטצט דארף מען מאכען אפאסט פון דארטען אהער". אונ באמת איז אזויא געוועזען, זיין פאטער פלעגט צוא איהם קומען אונ מגלה זיין פיל סודות התורה, עס איז געווארען בייא זיי אפארבינדונג וויא עס וואלט געגאנגען אפאסט פון איינעם צום אנדערן.

האדמו"ר ר' דובער איז געזעסען אין קרעמענטשוג ביז נאך פסח. נאכדעם האט מען פון אונזער מדינה געשיקט מענשען אין קרעמענטשוג בעטען איהם ער זאל קומען אהער ווערען דער ממלא מקומו פון זיין היילינגען פאטער. ער איז מיט דיא שלוחים געפאהרען, נור ער האט זיך ניט געוואלט בעזעטצען אין לאדי ווייל לאדי האט אין יענער צייט אפגעברענט אונ די בעלי בתים פון שטאדט האבען צוגענומען דיא פלעטצער וואס האבען געהערט צום רב *) דערפאר איז ער אויף זייא ברוגז געווארען אונ ער איז אריינגעפאהרען אין ליובאוויטש.

דער שר פון ליובאוויטש האט געשיקט שלוחים נעגען איהם בעטען ער זאל בלייבען וואהנען אין ליובאוויטש. דער שר האט איהם געגעבען פלאטצער צוא בויען הייזער, אונ דער אדמו"ר ר' דובער איז געבליבען וואהנען דארט. זיינע חסידים האבען אנגעפאנגען פאהרען צוא איהם הערען זיינע תורה אונ פרעגען עצות אין רוחניות אונ אין גשמיות.

זיין זאגען חסידות איז געוועזען איבערנאטירליך, יעדער שבת האט ער געזאגט עטליכע מאל אונ יום טוב האט ער נאך מעהר געזאגט, דיא צוהערער פלעגען ווערען מיד שטעהענדיג אונ ער איז ניט מיד געווארען זאגענדיג. הגם ער איז געוועזען

אחלויש

*) נור דיא שטאדטלייט האבען קליינע נוטצען געהאט פון דיא פלעטצער, דען זייערע הייזער פלעגען שטענדיג ברענען. ביז איינער האט אפגעקויפט דיא פלעטצער אונ ער איז געפאהרען צום אדמו"ר בעל צמח צדק. געביטען איהם אברכה אז דיא הייזער זאלען ניט ברענען. דער אדמו"ר האט איהם געבענשט. האבען דיא הייזער אויפגעהערט צוא ברענען.

אחלויש, נור דאס איז געווען זיין תענוג, מיט חסידות האט ער זיך ערקוויקט עס האט געטראפען אמאל חג השבועות האט ער געזאגט עלף מאל. ער וואלט נאך מעהר געזאגט, נור זיין פעטער הרב הגאון ר' יהודא ליב פון יאנאוויטש איז צוא איהם אריינגעגאנגען אונ געזאגט ניט אלע האבען דיין קאפף, אמאל שמחת תורה האט ער געזאגט דעם גאנצען טאג, מוצאי יו"ט האט ער נאך אויך געזאגט, נאכדעם האט ער געזאגט צום עולם אצונד געהט, זענט מקיים שמחת יום טוב.

ער האט געהאט אגרויסען רצון אז דיא חסידות זאל שטארק פארברייטעט ווערען, ער האט געוואלט אזויא ווייט אונ גרויס שטעלען דיא חסידות אז ווען צוויי מענשען וועלען זיך בעגעגענען אין גאס זאל דער עיקר ביא זייא זיין צו ריידען פון חסידות.

דיא רבנות האט ער געפיהרט בעיר רמה גרויסארטיג. ער האט אכטונג געגעבען אויף יעדער זאך וואס עס איז געווען נוגע צום כלל אונ צום פרט. ער האט זיך אינטערעסירט אין יעדערנס עסק. ווען עס האט געטראפען אסכסוך צווישען מאן אונ ווייב פלעגט ער באלד מאכען אשלום ביא זייא. ער האט אלע מאל געוואלט העלפען דעם כלל ישראל אין רוחניות אונ אין גשמיות. זיין מיינונג איז געווען אחינו בני ישראל דארפען זיך נעהמען צוא ערד ארבייט. כדי זייא זאלען האבען מנוחה אין גשמיות, ממילא וועלען זייא ניט געשטערט ווערען אין רוחניות, אונ זייא וועלען קאנען עוסק זיין בתורה ובעבודה רוהיגערהייט מיט אקלארערע קאפף. וועגען דעם ענין פון עבודת אדמה האט ער אמאל געשריבען אבריף וזה לשונו: היות וויא עס איז נתרבה געווארען ארעמע לייט אין אונזערע שטאדט, דער נויט צווינגט זייא צו פאהרען אין ווייטע מדינות זוכען לעבענסמיטעל, יעדערער קאן פארשטעהען וואס פון אזעלכע מענשען קאן ווערען, נור דיא פראגע פון וואנען זאלען זייא דא לעבען? איז דיא עצה דערצו דאס ערשטע זאלעמן מאכען חוקים קבועים (פעסטע געזעטצע) פאר מאנסלייט ווייבער אונ קינדער זייא לערנען פערשידענע מלאכות למשל, וועבען, שפינען א. ד. ג. וואס ווערען געברויכט אין דיא פאבריקען, אונ יעדער קהל זאל העלפען דינגען מייסטערס וואס זייא זאלען לערנען דיא ארעמע אונ בעלי בתי'שע קינדער. קהל זאל דיא מייסטערס בעצאהלען, אונ דאס זאל זיין מיט ארדנונג. אויך זאלען פיעל יודען זיך עוסק זיין אין פעלד ארבייט, די רייכע זאלען ברשיון הממשלה יר"ה קויפען גוטע פעלדער, אונ דיא ארעמע זאלען ארבייטען, וועט געוויס השי"ת שיקען דיא ברכה אז עס וועט זיין פרנסה פאר דיא בעלי בתים פון דיא פעלדער אונ פאר דיא ארבייטער. נור אזויא וויא דאס רוב יודען זענען פרעמד פון פעלד ארבייט, זאלען זייא אין אנפאנג דינגען מענשען, עס מעגען זיין ניט יודען וואס זייא זענען שפיצעליסטען אין פעלד ארבייט, זייא זאלען דיא ערשטע יאהרען גוט בעארבייטען דיא ערד, געוועהנליך דער רייכער יוד קאן קויפען פיל ערד אונ באשעפטיגען פיל ארבייטער.

מיט די פעלד ארבייטער דארף זיך קיין יוד ניט שעמען, דען מיט וואס האבען זיך אונזערע עלטערן באשעפטיגט אין פלשתינה. זייער פרנסה איז געווען פון פעלדער, און וויינגערטנער.

אויב מיר וועלען די ערד אפקויפען אדער דינגען אויף אלאנגערע צייט, וועלען מיר האבען אונזערע לעבענסמיטעל אזוי ווי איך האב געזעהען אין די שטעטעלעם ווי די מענער פרויען און קינדער ארבייטען אלע אויפ'ן פעלד, מיט חשק און זריזות, א גאנצע וואך. די קינדער ביז דרייצען יאהר לערנען זיי אין חדר, נאכדעם זעהט מען אויב דאס קינד איז ניט פייאיג צוא לערנען תורה, נעהמט איהם דער פאטער צוא פעלד ארבייט. זיי זענען זאט מיט ברויט און דערצו זענען זיי אלע מאהל לוסטיג פרעהליך. זיי טהוען קיינעם קיין אונרעכט ניט, אז זיי האבען צייט לערנען זיי, און זייערע עסקים פיהרען זיי באמונה, זיי האנדלען מיט תבואה, שאף, מילך א. ד. ג. מיט די איינוואהנער פון די גרויסע שטאדט וואס זענען ניט ווייט פון זיי, אויף זייער פנים איז קאנטיג אז זיי האבען מורא פאר גאט.

הנם פון די אלע עסקים האבען זיי קיין עשירות געזאמעלט, ניט געקויפט צירענע קליידער, ווייט פון פעריל ציהרונג. אבער זייער לעבענסמיטעל האט זיי ניט געפעהלט, מיר געפעלט זעהער אזא עהרליכער לעבען.

עס קאן זיין וויל זייערע ערד איז פעטער, און אין אונזער געגענד איז די ערד ניט אזו פעט, נור דורך פראטעקציעס וועט מען דא אויך בעקומען פעטע, און גוטע פעלדער. איך האב שוין לאנג געשריבען צו מיינע חסידים וואס פאלגין מיר דאס זיי זאלין זיך מיה געבען דעם פלאן מיינעם אויסצופיהרען. איך האף אז מיר וועלין מזהון אין דעם וועט גאט מצליח זיין, און ער וועט שיקען זיין ברכה אין דער ערד אז זי זאל ארויס געבין תבואה און פירות פאר יעדערין וויפיל ער דארף, ווי דער פסוק זאגט יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. דאס הייסט דוקא וואס דוא וועסט אויס הארעוועו מיט דיינע הענד וועסט דוא עסין. וועט זיין "אשריך" גוט צוא דיר אויף דער וועלט, וטוב לך לעולם הבא! און דאס וועט אראפנעהמען פון אונז אלע שלעכטע צונגען. מיר וועלען געפינען חן און חסד אין די אויגען פון שרי המלוכה, זיי וועלען אויף אונז רחמנות האבען, און אנדערש קאן גאר ניט זיין. וויל עס האט זיך אויסגענומען די תקוה. יודען זענען זעהער פארארעמט און ווער ווייסט וואס דער סוף פון אונז קאן זיין. וכו'. דאס שרייבט דער וואס איז דורש טוב לעמו ישראל און וויל זיין הצלחה. דובער.

הערת המעתיק: לעזער! איהר פארגעסט ניט ווען דער בריעף איז געשריבען געווארען. ער פאסט נאך היינטיגען טאג צוא אונזער לאגע. ער שרייבט די זעלביגע רייד וואס אלע "חובבי ציון" שרייבען און ריידען. אויך זעהט מען וואס פאר א גרויסער אוהב עמו ער איז געוועזן, ער האט געוואלט פארבעסערן דעם יודישען מעמד און מצב. –

האדמו״ר ר׳ דובער האט פיל געטהון פאר ישוב ארץ ישראל צו פארבעסערן דיא לאגע פון דיא דארטיגע איינוואהנער. אין יאהר תקפ״ג האט ער מייסד געווען דעם ישוב פון אחינו ב״י אין דער הייליגער שטאדט חברון, וואס ביז יענער צייט איז נאך דארט דער ישוב ווייניג געוועזען. ער האט געשריבען אגרויסען בריעף וועגען דעם ענין וואס יודען בעזעצען זיך אין חברון וואס דיא הייליגע אבות רוהען דארטען, ער דערמאנט אין בריעף אין דעם נאמען פון ״רדב״ז״ וואס זאגט: ווער עס האט אנחלה אין חברון איז זיכער אז ער וועט האבען עוה״ב. אונ ער אליין האט דארטין אין חברון געקויפט א בית הכנסת אויף זיין נאמען.

ער וואלט זעהער פיל פארבעסערט דיא יודישע לאגע, נור דיא צייט האט איהם ניט געלאזען אויספיהרען זיינע גוטע געדאנקען, ער האט געהאט זעהער ניט גוטע צייטען אזוי וויא מיר וועלען ווייטער אי״ה ערצעהלען.

פרק ה

וואס מיט איהם האט זיך פאסירט, דיא התחלקות בייא חסידים.

אונזערע חכמים זאגען אלין וואס האט געטראפען מיט יעקב אבינו האט געטראפען מיט זיין זוהן יוסף, אט אזוי זעהען מיר אלין וואס האט געטראפען מיט דעם אלטען רב האט געטראפען מיט זיין זוהן האדמו״ר ר׳ דובער. פיעל ניט גוטקייט האט דער אלטער רב געליטען פון זיינע מנגדים, ביז מ׳האט איהם געמסר׳ת, ער איז געזעסען אין טורמע, ביז השי״ת האט אויף איהם רחמנות געהאט, זיין גערעכטיגקייט האט זיך באוויזען אונ ער איז פריי געווארען אזויא איז געווען מיט זיין זוהן האדמו״ר ר׳ דובער, ער האט געליטען דורך מענשען וואס האבען איהם מקנא געווען, אונ דיא קנאה האט געבראכט צוא שנאה. דיא חסידים האבען זיך צוטהיילט אויף צוויי טהייל, דורכדעם האט מען אויף איהם געמסרת, געמאכט אויף איהם פאלשע בלבולים, ביז ער איז אריין אין טורמע, נור עס האט לאנג ניט געדויערט, האט זיך בעוויזען זיין גערעכטיגקייט אונ ער איז פרייא געווארען.

דער אלטער רב איז נתפס געווארען צו 52 יאהר אלט, אונ זיין זוהן, דער מיטעלער רב אויך אזויא. דער אלטער רב איז צוגענומען געווארען אין חודש חשון אונ בעפרייט געווארען אין חדש כסלו, זיין זוהן אויך אזוי. דער אלטער רב פאר זיין הסתלקות האט ער געמוזט אוועקפאהרען פון זיין היים אונ ער איז נפטר געווארען אונטער וועגענס אונ מנוחת קדשו איז אין מאלע רוסיא, אזויא איז געווען מיט זיין זוהן, קודם פטירתו איז ער אוועקגעפאהרען פון זיין היים אונ אויף דעם וועג איז ער נסתלק געווארען אין מאלע רוסיא, אונ מנוחת קדשו איז ניט גאר ווייט פון זיין פאטער, וויא מיר וועלען אי״ה ווייטער ערצעהלען אונ

יעצט וועלען מיר ערצעהלען וויא אזויא דיא חסידים האבען זיך צוטהיילט אויף צוויי פארטייעם.

דער אלטער רב פאר זיין הסתלקות — וויא מיר האבען פריהער ערצעהלט — האט געזאגט אז זיין זאהן ר' דובער זאל זיין ממלא מקומו, דוקא ער אונ ניט אנאנדערער נאך זיין פטירה האבען פיל חסידים מקיים געוועזען וויא ער האט געזאגט, זייא האבען איהם געבראכט פון קרעמענטשוג, נור אטהייל פון אנ"ש האבען זיך אבגעטהיילט אונ גענומען דעם הרב הקדוש ר' אהרן הלוי פאר א רבי, דער ר' אהרן איז געוועזען פון דיא גראסטע תלמידים בייא דעם אלטען רב אונ אחבר מיט האדמו"ר ר' דובער׳ זייא זענען געוועזען גוטע פריינד וויא צוויי ברידער, גאר עטלעכע יאהר פאר דער פטירה פון אלטען רב איז געוועזען בייא זייא אפירוד לבבות, דורך רכילות לשון הרע וואס מענשען האבען ערצעהלט אויף ר' אהרן הלוי, אונ הגם ער האט געוואהנט אין לאדי אין זיין אייגען הויז, האט ער געמוזט דאס הויז פארקויפען אונ אוועק פאהרען פון לאדי; ער איז געקומען אין זיין געבורטהסשטאדט אשווע, פון יענער צייט אן איז דער פירוד לבבות געווארען נאך גראסער. אפילו אין דעם דרך העבודה האבען זיי זיך אויך ניט פארגליכן, צו רבי אהרן האבין אטהייל חסידים אנגעפאנגין צוא פאהרען, אונ אז האדמו"ר ר' דובער איז געקומען פון קרעמענטשוג אהיים האט ער צוא זיינע חסידים געשריבען אבריעף, ער האט זיי שטארק געבעטען זייא זאלען ניט מאכען קיינע מחלוקת, עס איז שוין בייא יודען פאראן גענוג אלטע מחלוקת. דערצו איז ער ארויסגעפאהרען בעצמו ובכבודו אויף דער מדינה, ער האט זיך געוואלט זעהען מיט רבי אהרן זיין חבר אין אשווע.

גם ר' פנחס שקלאווער האט געשריבען צוא דיא חסידים, ער האט זייא מודיע געוועזען וואס דער אלטער רב האט געבעטען אז זיין זאהן זאל ממלא מקומו זיין, אויך הרב ר' יהודא ליב מיאנאוויץ דעם אלטען רב'ס אברודער האט געשריבען אשטרענגען בריף צוא רבי אהרן, אויך האט מען געפרובירט אלערלייא מיטלען איינצולעשען דיא פייערדיגע מחלוקה, אבער עס האט קיין זאך ניט געהאלפען.

דיא מחלוקה איז אנאלטע קראנקהייט בייא יודען. פון דער צייט וואס דיא יודען זענען געווארען צוטהיילט אויף צווייא מלוכות (אין דיא צייטען פון רחבעם אונ ירבעם) איז כמעט וויא אגזירה אז בייא יודען מוזען זיין פארטייעם *) ביז משיח צדקנו וועט קומען במהרה בימינו, דענסטמאל וועט אויפהערען סעקטעס, אלזא איז דיא צוטהיילונג פון מיטלען רב מיט ר' אהרן הלוי אויך געבליבען.

רבי אהרן האט זיך באזעצט אין אקליין שטאדטעל שטראשעלע, אונ אטהייל פון אנ"ש זענען צוא איהם געפאהרען, ער האט זייא געגעבען עצות אין רוחניות אונ גשמיות נאך זיין דרך. אונ דער רוב פון אנ"ש האבען ניט פארלאזין דעם מיטלען רבי, זייא זענען צוא איהם געפאהרען אונ ער האט זיי מגלה געוועזען
סודות

*) ביי משה רבנו אונ נאך פריהער זענען שוין אויך געווען פרטיעם. המעתיק

סודות התורה זעהער פיל, אונ געשריבען אונ געדרוקט ספרים זעהער פיל אונ טיפע זיניג, אונ אלע זיינע מנגדים האבען געגען איהם ניט געקאנט באשטעהען, דער סוף איז געוועזען אז פיל פון זיינע מנגדים האבען איהם געבעטען ער זאל זייא צוריק צוגעהמען צוזיך, נור ניט אלעמען האט ער צוגענומען, ער האט מקרב געוועזען נור דיא חסידים וואס ער האט גענוואוסט אז זייא מיינען דאס מיט אן אמת.

פרק ו.

זיין שלאפקייט. זיין פאהרען אין קרלסבאד, זיין בעזוך רבי עקיבא איגר אונ רבי מרדכי באנעט.

דער אדמו"ר דובער איז געוועזען אגעבארענער חלוש (שוועכלינג) אונ די רבנות האט איהם נאך שלאפער געמאכט, ער האט זעהער פיל געארבייט, דערצו איז יעדער חסיד געקומען צוא איהם מיט אפעקעל צרות, דער אדמו"ר האט געהאט א אידעלע אונ אשוואכע הארץ, ער האט אזעלכע צרות ניט געקאנט הערען. אמאל איז צו איהם געקומען איונגער מאן מיט אגרויסען פעקעל צרות, דער אדמו"ר האט אויסגעהערט, נאכדעם האט ער אפגעדעקט דעם ארבעל פון זיין האנד אונ געזאגט זעה וויא מיין האנד איז מאגער הויט אונ ביינער אונ דאס איז נור פון אזעלכע צרות וויא דיינע איז. יעדערער קאן זיך פארשטעלען, אמענש וואס קאן ניט פארלייררען יענעמס צער ובפרט פיל צער פון דער וועלט, וויפיל דאס האט אויך דעם אדמו"ר געווירקט אויף זיין שוואכען גוף. ער איז דערפון ערענסט קראנק געווארען. ער האט געזעהען דאס ער מוז האבען אמענשען וואס זאל איהם העלפען ארבייטען. האט ער געבעטען זיין ברודער הרב הקדוש ר' חיים אברהם אונ זיין איידעם האדמו"ר בעל צ. צדק, זייא זאלען איהם פערגרינגערין, נאכדעם האט ער גישריבין בריעף צו זיינע חסידים, ער האט געמאכט אסדר ווען אונ וויא זייא זאלען פאהרען היינו: ווען איינער וועט האבען א ענין, זאל ער פריהר זיך מיישב זיין מיט דיא נגבאים פון זיין שטאדט, פיליכט וועלען זייא דעם ענין בריינגען אין ארדנונג, ער זאל ניט דארפען פאהרען צו דעם אדמו"ר. נור אז דיא נגבאים וועלען מסכים זיין דאס ער מוז פאהרען צום אדמו"ר, זאלען זייא איהם געבען אבריף וועט ער קומען אין ליובאוויטש אונ וועט דעם בריעף אפגעבען צו רבי אברהם (דעם אדמו"רס ברודער) וועט ער איהם געבען אנ עצה, ווארום ר' אברהם איז אגעטליכער מאן און זעהער אקלוגער. דיא גאנצע צייט, אלע יאהרען וואס זיין פאטער, דער אלטער רב איז ג' ווען אין לאדי, פלעגט ער דורך איהם ענטפערין, דיא געסט וואס האבען בייא איהם געפרעגט עצות אין רוחניות אונ אין גשמיות, אונ ווען אזאך וועט זיין שוועהר פאר איהם צו ענטפערין, דענסטמאל וועט ער דיא זאך פרעגען בייא זיין ברודער האדמו"ר. אונ דיא ענינים וואס זיינען שייך צו אדין תורה זאל מען געהען צו זיין איידעם אדמו"ר בעל צמח צדק וואס ער איז ידוע פאר אגרויסען גאון אונ אחכם, דערצו האט ער מקבל געוועזען זייער פיל פון זיין זיידען דעם אלטען רב אונ פון זיין שוועער אדמו"ר ר' דובער, אויב דאס וועט אזויא געטהאן ווערען

מיט

מיט אסדר—האט האדמו"ר געזאגט—דענסטמאל וועל איך זאגען חסידות נאך מעהר וויא פריער. ווייל דער זאגען שאדט מיר ניט צו מיין געזונד. אדרבה דערפון האב איך גרויס תענוג—. דער סדר איז געמאכט געווארען אונ דורכדעם איז איהם פיל גרינגער געווארען. נור דיא געזונד וואס האט פריער געפעלט האט זיך ניט אזויא שנעל אומגעקעהרט צוריק. ער איז געוועזען שלאף, דיא דאקטורים האבען איהם אנ'עצה געגעבען ער זאל פאהרען אין קארלסבאד, געהמען וואנעס, אונ טרינקען וואסער וועלכע זייא האבען איהם געזאגט. בשנת אין יאהר תקפ"ה איז ער געפאהרען אין קארלסבאד ער האט דארטען פארבראכט דעם גאנצען זומער עס האט אויף איהם פיל געווירקט, ער איז געווארען קרעפטיגער, שטארקער אונ געזינדטער.

פארענדיג אין קארלסבאד איז ער געקומען אין פויזנא, ער האט באלד בעזוכט דעם הגאון ר' עקיבא איגר, אונ אז ער האט געזעהען וויא ר' עקיבא האט איהם פריינדליך אויפגענומען אונ געזאגט פאר איהם אטיפע תורה אויף דעם פסוק אור זרוע לצדיק וגו' האט האדמו"ר געזאגט פאר איהם אחסידות אויף דעם זעלביגען פסוק וואס ער האט געהערט פון זיין פאטער דעם אלטען רב. נאכדעם האט ער פאר איהם געזאגט עטליכע מאמרים אין נגלה. ר' עקיבא איגר איז אזויא נתפעל געווארען אז ער האט אגעשרייא געגעבען: א! ער איז דאך אגאון עולם! ער האט געבעטען האדמו"ר ער זאל איהם מצייר זיין דעם מהות פון זיין פאטער. האדמו"ר האט איהם ערצעהלט אלין קלאהר אונ ריכטיג, אויך האט ער איהם ערצעהלט פון די מחלוקה אונ שנאת חנם פון מתנגדים צוא חסידים, נאכדעם האט ער געפרעגט אויב ער איז פון דיא מנגדים, ווייל ער האט געהערט אז ר' עקיבא האט געשריבען אין אבריף שלעכטע רייד אויף חסידים.

הגאון רבי עקיבא האט זייגע האנד אויפגעהויבען וויא ער וואלט שווערען אונ האט געענטפערט: חלילה! כל ישראל קדושים הם, עס איז ניט אמת וועגען דעם בריעף. דער האדמו"ר האט איהם געבעטען דאס ער זאל שרייבען אבריף אין אמשטערדם, בעטען דיא דארטיגע גבירים דאס זייא זאלען העלפען דיא ארעמע חסידים וואס זייגען אין חברון, האט איהם דער גאון צוגעזאגט. נאכדעם האט אדמו"ר איהם געגעבען אמתנה דעם שלחן ערוך מיטין תניא פון אדמו"ר הזקן, אויך זייגע ספרים, האט דער גאון צוגענומען מיט גרויס פערגניגין, האדמו"ר האט ביי דיא תלמידי הגאון געקויפט דיא ספרים פון זייער רבי רע"א. אונ איז פון דארט אוועקגעפאהרען בשלום אונ מיט גרויס כבוד. האדמו"ר האט נאכדעם געשריבען אלואי וואלטען אלע רבנים פון וואלין אונ ליטא געוועזען וויא ר' עקיבא איגר וואלט דענסטמאל זייער גוט געוועזען. בעת האדמו"ר איז געוועזען אין קארלסבאד איז דארטען געקומען הגאון הצדיק רבי מרדכי באנעט ער איז געוועזען אתלמיד ביי דעם הגאון ר' שמואל שמעלקי ז"ל פון נקלסבורג, אונ אז זיין רבי ר' שמעלקי איז נפטר געווארען איז הגאון ר' מרדכי געבליבען ממלא

מקומו

מקומו אין נקלסבורג, דער גאון ר' מרדכי איז אויך געווען שלאף, איז ער געקומען אין קרלסבאד, אונ געווען צוזאמען מיט אדמו"ר.

הגאון ר' מרדכי איז בטל געוועזען געגען האדמו"ר אט וויא איונגער חסיד, אזויא ווייט בטל געווען, אז ויהי היום, איינעם טאגעם, האט הגאון ר' מרדכי געדאווענד בייא דעם עמוד, ער האט געהאלטען פאר קדיש תתקבל, פלוצלונג איז אדמו"ר געקומען דאווענען, ער האט געהאט אחדר פאר זיך, האט איינער אזאג געטאהן להגאון ר' מרדכי אז אדמו"ר איז געקומען, איז ר' מרדכי פון גרויס התפעלות אוועקגעלאפען פון עמוד צוא אדמו"ר אין חדר עהדער ער האט געזאגט דעם קדיש.

הגאון ר' מרדכי האט זיך שטארק מפלפל געווען מיט אדמו"ר אין פיל זאכען אונ אדמו"ר האט איהם געגעבען זיינע ספרים האט ער זיי גילערנט זייער געשמאק מיט גרויס חשק אונ ער איז געווען זייער אין התפעלות אונ האט געזאגט, דיא חסידות זענען אמת ויציב ומקובל. אונ ער האט געבעטען בייא אדמו"ר דאס ער זאל איהם שיקען אלע זיינע ספרים אונ דעם פאטערם ספרים. אונ ער האט צוגיזאגט מטיב צו זיין מיט דיא חסידים אין ארץ ישראל, מען זאל זייא שיקען געלד פון זיין מדינה, דען הגאון ר' מרדכי איז געווען אין זיין מדינה דער גליל רב, זיינע רייד וואלטען פיל פועל זיין, נור עס איז ניט באסערט געווען. אין איינינע יאהרען צייט איז הגאון ר' מרדכי נפטר געווארען אין קארלסבאד. דער אדמו"ר האט אמאל געשריבען, ווען אלע רבנים אונ גאוני ארץ וואלטען מודה זיין וויא דער גאון ר' מרדכי, וואלט דיא וועלט אנאנדער פנים געהאט, קיין מחלוקת וואלט ניט געווען, בייא יודען, נור שלום ושלוה. —

פרק ז

דיא מסירה, קומענדיג אהיים, איהם געבראכט אין וויטעבסק.

אויף סוכות אין יאהר תקפ"ו איז אדמו"ר געקומען אהיים גאר געזונד. חסידים האבען פון דאס נייא אנגעהייבען פאהרען צו איהם. ער האט פיל חסידות געזאגט אונ איז געווען פריהליך. ער האט גערעכענט: דאס יעטצט וועט ער זיצען בשלום ושלוה.

עס איז אבער ידוע וואס אונזערע חכמים זאגען: יעקב אבינו האט געוואלט זיטצען בשלום האט השי"ת געזאגט: דיא צדיקים איז נאך ווייניג וואס אויף יענעם עולם איז פאר זייא אנגעגרייט פיל גוטעס זייא ווילען נאך אויף דעם עולם שלוה?! ווארט יעקב, ניט פאר דיר פאסט זיך שלוה. א. ז. וו. מיט דעם אדמו"ר ר' דובער איז אויך אזויא געווען: קומענדיג אהיים האט ער זיך געפילט גאר גוט. דיא מחלוקה איז שטיל געווארען, ער האט גערעכענט דאס עס איז געקומען אגוטע צייט צו לערנען, דאווענען, זאגען חסידות, געבען

עצות

עצות, אריינטראכטען אין פרעמדע ענינים, עס וואלט טאקע געווען גאנץ גוט אזויא. אבער ביא השי״ת איז טייער דיא יסורים פון צדיק. ווייל דורכדעם געהמט ער אראפ פיל שלעכטעס פון דער וועלט. אפשיטא שוין אזא צדיק וויא אדמו״ר. זיינע יסורים זיינען אטובה פאר דער גאנצער וועלט, נוא השי״ת איז א טוב ומטיב, גיבט ער באלד דיא יסורים, ברוך אומר ועושה, נאר באלד איז ער עונה ומרחם מיט זיינע רחמנות מאכט ער אענדע צו דיא צרות. אדמו״ר איז גיקומען אהיים אויף סוכות, באלד נאך סוכות איז ארויסגישפרונגען אנייע צרה, הגם נאר ניי איז דאס אפילו ניט געווען דאס האט שוין אמאל געטראפין ביא זיין פאטער דעם אלטען רב פון דיא פאלשע מסירות האט ער פיל געליטען, ביז השי״ת האט איבער איהם רחמנות געהאט, יעטצט האט זיך אויפגעוועקט דיא איינענע זאך אויף דעם זאהן. איינער פון וויטעבסק א איש חשוב אנערליבער מאן אקרוב לאדמו״ר פון דער מוטערס צד, איז פארפירט געווארען דורך אסבה. ער איז אלע מאל געווען אמנגד פון חסידים אונ האט געהאט אשלעכטען מיינונג פון דעם אדמו״ר, נאכדעם האט פאסירט אזא זאך: הרבי ר׳ פנחס פון שקלאוו איז געווען א גרויסער חסיד נור זיינער אפלימעניק האט זיך מתחבר געווען מיט דעם וויטעבסקער צו מסרן דעם אדמו״ר. דיא מסירה שטאמט דערפון: מיר האבען שוין געשריבען דאס בעת דער אלטער רב איז נסתלק גיווארין אין וועג, איז דענסטמאל דער אדמו״ר זיין זאהן, געווען אין קרעמענטשוג, זייער ארעם, ווייל דיא הייזער זייערע מיט דיא מעבעל זיינען פארברענט געווארען, די פלאטצער האבען די שטאדט לייט צוגענומען פאר זיך. דיא ביסיל מזומן איז אוועקגעגאנגען אויף הוצאות, עס וואלט נאך געפעלט, נור ר׳ יצחק זעלוועער איז געווען אגביר אונ ער האט דעם אדמו״ר פיל שטיטצע גיגעבין. ממילא איז מובן אז דער אדמו״ר איז געווען זייהער ארעם, נור אחינו בני ישראל זיינען אלע מאל רחמנים, פשיטא אז אדמו״ר מיט זיין משפחה זיינען אזויא שטארק ארעם, על כן בעת דער אדמו״ר איז געפאהרען פון קרעמענטשוג אהיים, אונ אין יענער צייט זיינען קיין באהנען ניט געווען, איז ער גיפאהרען מיט אפוהר פון שטאדט צוא שטאדט האט מען איהם אין יעדער שטאדט פיל געהאלפען, ביז ער איז געקומען אהיים האט ער צונויפגעזאמעלט כמה אלפים רובל. אדמו״ר האט ניט געוואלט נעהמען דיא גאנצע סוממע געלד פאר זיך, ער האט געוואלט דאס געלד צוטהיילען דיא גאנצע משפחה וואס זענען געבליבען ארעם, האט ער געשריבען אבריעף צו ר׳ פנחס שקלאווער, ער זאל מצרף זיין צוא זיך זיין שוואגער ר׳ זלמן פון שקלאוו אונ ר׳ שלמה פריידעס וואס זייא אלע זענען געווען גאנץ קלאהר אין דער משפחה פון אדמו״ר אונ מאכען אחלוקה יעדערן נאך זיין נוטה. זיי האבען אזוי געטהון. – דער בריף איז געבליבען ליגען ביא הרב ר׳ פנחס נאכדעם איז ר׳ פנחס אוועק געשטארבען אין ליבאוויטש. ער האט קיינע קינדער ניט געהאט האט איהם

נירשת

גירשת אפלימעניק, ער איז געווען א שלעכטער מאן אונ אפאלשער, ער האט צוגענומען אלס, מיט דיא כתבים, וויא ער האט געפונען דעם בריף, האט ער ביא זיך געקלעהרט אט דא איז אנ'ארט צוא נעהמען געלד ער האט באלד מודיע געווען דעם אדמו"ר דאס ער זאל איהם געבען געלד, ווען ניט וועט ער דעם בריף איבערגעבען אין "זייערע" האנד — אדמו"ר האט געענטפערט ער וועט איהם קיין פרוטה ניט געבען, אין בריף איז קיין פאלשע זאך ניטא, ער קאן טהאן וואס ער וויל. דער יורש איז שטארק אין כעס געווארען, האט ער זיך מדבר געווען מיט דעם וויטעבסקער מנגד, זייא האבען גענומען דעם בריף אונ געמאכט אין איהם אפאלש. אין בריף איז געשטאנען דאס דער אדמו"ר האט צוזאמענגעזאמעלט ג' אדער ד' אלפים רו"כ האבען זייא צוגעשטעלט א אות "ק" הייסט דאס ער האט געזאמעלט ק"ד אלף, הונדערט מיט 4 טויזענד. דעם בריף האבען זייא צוגעשטעלט צום "גענעראל-גובערנאטאר" טאר חאוואנסקי אין וויטעבסק וואס צו איהם געהערט אויך דיא גובערניע מאהילאוו. דערצו אדאנאס: א) דער אדמו"ר איז א מורד במלכות, ער זאמעלט צו זיך מענשען וואס זיינען אויך מורדים במלכות. אראי' דערצו קאן מען זעהען פון דעם בריף אז אין קרעמענטשוג ביז ליובאוויטש האט ער צוזאמענגעזאמעלט אזא גרויסע סומע געלד. ב) דאס געלד—וואס ער זאגט דאס ער שיקט די ארעמע יודען אין פלשתינא—שיקט ער באמת דעם שולטן פון תוגרמה. ג) דער זאל פון זיין קלויז האלט דיא אייגענע לאנג וויא דער בית המדרש.

וויא דער גענעראלגובערנאטאר האט בעקומען דעם דאנאס, האט ער געשיקט זאנדארין אין ליובאוויטש זייא זאלען מאכען א אביסק ביים דעם אדמו"ר אונ איהם ברענגען אין וויטעבסק. דיא זאנדארין זיינען געקומען צו אדמו"ר אין הויז, האבען זיך דיא הויזלייט ערשראקען, דאס הויפט האבען זייא מורא געהאט טאמער וועט דער אדמו"ר זיך ערשרעקען פון פלוצלינגע איבערפאלונג קאן איהם חלילה שאדען אין געזונד. איז איינער צו איהם אין חדר אריינגעגאנגען אונ געזאגט א שר פון וויטעבסק איז געקומען, ער וויל אייך זעהען! דער אדמו"ר האט באלד געענטפערט; איך ווייס אז מען איז געקומען מיך נעהמען יעצט אין דעם זעלבען אלטער וויא מיין פאטער איז געווען. אונ מעשה אבות סימן לבנים, דיא זאנדארין זיינען גלייך צו איהם אין חדר אריינגעגאנגען, זייא האבען גיזוכט אבער קיין זאך ניט געפונען לבד דיא ביכער פון דיא ארץ ישראל געלד. דיא מוסרים האבען זיך אנדערש אנגעהאפט, זייא האבען געזאגט אז אין דיא ביכער שטעהט דער גאנצער פאלש. דיא זאנדארען האבען צוגענומען דיא ביכער. זייא האבען אויסגעמאסטען דעם זאל, ער איז ניט געווען אזויא גרויס וויא די מוסרים האבען געזאגט. דעם אדמו"ר מיט זיין זאהן ר' נחום האבען זייא אוועקגעפיהרט אין וויטעבסק. אויך האבען זאנדארין געבראכט אין וויטעבסק דעם ר' זלמן פון שקלאוו מיט ר' שלמה פריידעס, ווייל זייא האבען דאס געלד צוטהיילט, ר' פנחס האבען זייא ניט געקאנט ברענגען, ווייל

ער

ער איז געווען געשטארבען. אין טורמע האט מען זייא ניט געזעטצט. מען האט זיי געהאלטען פארפירט אין אפריוואט הויז אונ געשטעלט שומרים אנשי חיל ארום שטוב.
דעם מסור האט זיך געוואלט דאס דעם אדמו"ר זאל מען אריינפיהרען צוא איהם אין שטוב, ער האט געזאגט דאס ער וויל איהם גוט היטען, עס זאל קיין פאלש געמאכט ווערען, נור דער דאקטאר הייבינטאל איז געגאנגען צום ג"נ אונ האט צו איהם געזאגט: דוא זאלסט וויסען אז דער אדמו"ר איז אשלאפער עדעלמאן, ווען דוא וועסט איהם באפעלען צו זיין בייא דעם מסור אין שטוב, וועט ער דאס ניט קאנען אריבערטראגען, עס קאן דורכדעם ווערען אענדע צוא זיין לעבען, דער ג"נ האט בעפוילען דאס מען זאל איהם אריינפיהרען אין א באנדער הויז.
דיא מוסרים האבען געמסרת אויך דעם הרב הקדוש ר' אהרן פון שטראשיעליע, דיא סבה איז געווען אזויא. דער הרב הקדוש ר' אהרן האט געהאט אזאהן אין וויטעבסק ר' מיכאל דוד, ער איז געווען אפיינער מאן, אמאל האט ער געטראפען דעם מסור, האט ער צוא איהם געזאגט: מיט וועלכע רעכט טהוסט דוא אזא זאך? דער מסור האט איהם געענטפערט: ווארט נאך אקורצע צייט איך וועל דיין פאטער אויך ברענגען אהער. אונ דער מסור האט מקיים געווען זיינע רייד, ער האט גלייך דערלאנגט אמסירה אויף הרב הקדוש ר' אהרן, אונ ער איז געבראכט געווארען תפוס אין וויטעבסק, ער איז געזעסען אין אבעזונדערע הויז ניט צוזאמען מיט דעם האדמו"ר.

פרק ח.

וואס מיט איהם האט פאסירט אין וויטעבסק, וויא ער איז פרייא געווארען.

דיא פאפירען וועלכע דיא זאנדארען האבען געפונען ביי דעם אדמו"ר צו הויז האבען זייא געבראכט אין וויטעבסק, כדי איבערצוזעטצען אויף רוסיש, וועט מען זעהען וואס דארטען איז געשריבען.

דיא מוסרים האבען געזאגט צו דעם ג"נ אז אויב ער וויל האבען אריכטיגע איבערזעטצונג זאל ער דאס געבען דעם מסור אין האנד. ער וועט דאס ריכטיג איבערזעטצען, אבער ווען ער וועט געבען אנאנדערן איבערזעטצען קאנען דיא חסידים מאכען אפאלשע איבערזעטצונג. דער ג"נ האט אזויא געטהאן. ער האט דיא כתבים איבערגעגעבען דעם מסור, נור אין דיא כתבים איז קיין אונרעכט ניט געווען, דער מסור אליין האט געמוזט מאכען די איבערזעטצונג צום בעסטען, מעהר איז ניט געבליבען וויא דער בריף וואס דיא מוסרים האבען מזייף געווען צוגעשטעלט א "קוף". אז דער ג"נ האט געפרעגט ביידעם האדמו"ר האט ער גאר ניט געלייקענט ער האט אלס דעם אמת געזאגט. זיינע חסידים האבען איהם געשטיצט אבער ניט וויפיל דיא מוסרים זאגען. זייא האבען צוגעשטעלט אקוף דער ג"נ האט פערשטאנען אז ער האט רעכט. האט ער בעפוילען דעם אדמו"ר מיט

דעם

דעם מסור זאלען ביידע קומען צוא איהם זיך אויסרעדען פנים אל פנים, האדמו"ר האט זיך אנגעצויגען זיינע בגדי שבת אונ איז אוועקגעפאהרען צו דעם ג"נ. דער ג"נ האט איהם אנגעקוקט ווי שאן אונ גאטטליך ער איז, האט ער איהם אויפגענומען זעהער פריינדליך, ער האט איהם געבעטען זיטצען אז דער מסור איז געקומען האט האדמו"ר צוא איהם געזאגט רשע! וואס האסט דוא צוא מיר? פאר וואס מאכסט דוא מיר פאלשע בלבולים? — דער מסור איז בטל געווארען אונ ער האט געזאגט "רבי", ער האט ווייטער געוואלט ריידען, נור האדמו"ר האט זיך באלד געווענדעט צוא דעם ג"נ אונ האט געזאגט: זאג אליין, פריער האט ער אויף מיר געזאגט דאס איך בין אמורד במלכות, אונ ארמאי יעטצט רופט ער מיר "רבי", נור דער אמת איז אזויא, איך בין א רבי, אונ יעדער זאך שטעלט זיך אויף דעם אמת, דערפאר האט ער זיך אליין אזוי אויסגערעדט. דער מסור איז נאך מעהר מבולבל געווארען, ער האט פיל גערעט און אליין ניט געוואוסט וואס ער רעדט, ביז דער ג"נ האט צו איהם געזאגט געווג דיר שוין צוא בילען. דער מסור איז פון דארט אוועקגעגאנגען מיט גרויסע בזיונות, אבער דער אדמו"ר איז פון דארטען אוועקגעפאהרען מיט גרוים כבוד. דיא זאך האט געדויערט ביז חדש כסלו. אין דעם גליקליכען חדש כסלו, איז אמאל דער אלטער רב בעפרייט געווארען צוויא מאל, איז געקומען דער גליק צוא זיין זאהן אונ צוא זיין תלמיד ר' אהרן. זייא זענען אויך אין חדש כסלו בעפרייט געווארען. הרב ר' אהרן איז בעפרייט געווארען ראש חדש כסלו, עס האט זיך ארויסגעוויזען אז דיא מסירות זענען פאלש, דערצו האט געטראפען אז איינער פון דיא שרים האט געהערט וויא ר' אהרן האט געמאכט קידוש מיט גרויסע דבקות, האט דער שר געזאגט צוא דער ג"נ אז ר' אהרן איז אגאטטליכער מאן, אונ אזא מענש איז ניט קיין מורד במלכות חלילה, דורך דיא רייד פון שר האט איהם פיל פארגרינגערט, נאכדעם איז ער אין גאנצען בעפרייט געווארען.

דער משפט פון אדמו"ר האט געדויערט ביז דעם צעהנטען טאג אין כסלו אין יענעם טאג איז ער פרייא געווארען, דיא מעשה איז אזויא געווען דער אדמו"ר האט אויפגעשריבען אפראשעניע צום ג"נ, דעם נוסח האט זיין פאטער דער אלטער רב געשריבען צום קיזר פאויל נ"ע, דער אינהאלט איז געווען אזויא: בייא א מלך שיינט דער אמת פון דיא אויבערשטע מלוכה, ע"כ פערלאנגט דער רב דאס דער קיזר אליין זאל איהם משפטן, וועט ער געוויס ערקאנען דעם אמת וויא ער איז גאר ריין פון אלע פאלשע זאכען, דער קיזר פאויל האט איהם בעפרייט, יעטצט האט דער אדמו"ר ר' דובער געשריבען צום ג"נ דעם זעלביגען נוסח, ער האט מוסיף געווען אז אין דיא שרי המלוכה שיינט אויך דער אמת פון מלך. אונ וואס דער שר איז גראסער לייכט אין איהם דער אמת מעהר, ע"כ האט ער איהם אויך געבעטען אז זיין משפט זאל ער ניט

איבערגעבען

איבערגעבען, דיא קלענערע שרים. נור ער צליין זאל איהם משפטן וועט ער געווים דעם אמת ערקאנען וועט ער זעהען אז דיא מסירות זענען פאלשע.

דיא פבאשעניע האט דער אדמו"ר געשיקט צום נ"ג דורך זיינע טאכטער. דער נ"ג האט געלעזען מיט גרויס פערגניגען, דערצו האבען די טאכטער שטארק געוויינט, דער נ"ג האט צוא זייא געזאגט: וויינט ניט, אט באלד וועט אייער פאטער זיין פרייא, אונ אזוי איז געווען, דער נ"ג האט בעפוילען אז דער אדמו"ר איז פריי. אונ עהדער דיא טאכטער זענען געקומען צום אדמו"ר, זענען שוין פיל מענשען געווען בייא איהם צוא הויז, אונ באלד האט ער געזאגט חסידות. דיא בשורה צוא דעם אדמו"ר אז ער איז פרייא, איז אויך געווען בעת ער האט געזאגט תהלים דעם פסוק פדה בשלום נפשי. אונ דער חשבון איז ריכטיג. וייל אדמו"ר פלעגט אפזאגען דעם תהלים איין מאל אין חדש. אונ דער פסוק פדה בשלום איז אין צעהנטען יום אונ דאס איז געווען צעהן טאג אין כסלו.

דער טאג (יוד כסלו) איז בייא חסידים געבליבען א יו"ט. זייא זאגען קיין תחנון זייא פארברייגגען דעם טאג יום טובדיג.

מיט דעם וויטעבסקער מסור האט השי"ת זיך גוט אפגערעכנט, ער איז פאר דער מסירה געווען אריכער מאן, נאכדעם איז ער געווארען ארעם אונ אגרויסער שכור ער פלעגט זיך וועלגערן אויף דער גאס. יו"ד כסלו אז חסידים פלעגען זיך גוט פארברענגען, פרעהליך, פלאגט ער קומען צוא זייא אונ זאגען אייגענטליך איז דאס גאר מיין שמחה, דורך מיר זענט איהר יום טובדיג, נוא בעצאהלט מיך, דיא חסידים האבען איהם באלד בעצאהלט זייא האבען איהם אנגעטרונקען אז ער איז געבליבען ליגען אין מיטען גאס. דער סוף פון אנדערן מסור ווייסען מיר ניט, נוא מסתמא האט גאטט איהם אויך בעצאהלט ניט בעסער וויא יענעם.

פרק ט.

זיין פאהרען אין היידרין, אנזאג אויף זיין פטירה.

האדמו"ר איז בעפרייט געווארען אבער ניט אין גאנצען, זיין דיעלע איז אפגעשיקט געווארען אין פ"ב אין סענאט, זייא זאלען באקלעהרען, דערפון איז אדמו"ר געווען אונרוהיג, ער האט אלין מורא געהאט טאמער וועט ער גערופען ווערען אין פ"ב, דערצוא האט זיך געטראפען אין יענער צייט אבלבול אויף דיא שטאדט לייט פון ווילין, עס האט געהאלטען מיט זייא גאנץ ניט גוט. עס האט געדויערט אלאנגע צייט ביז דיא זאך איז גרינגער געווארען דיא מוסרים האבען דעם אדמו"ר צוגעצויגען צוא דעם בלבול. זייא האבען געזאגט אז דאס איז געווען זיין עצה, דער אדמו"ר איז געווען דערפון זעהער אונרוהיג. דורכדעם האט זיין אלטע מחלה צוריגעקערט, ער איז שלאף געווארען, נאכדעם זאמער

פון

פון תקפ"ז האט ער געהארט אז געווים וועט מען איהם נעהמען אין פעטערבורג, האט ער זיך בעשטימט צוא פאהרען אין האדיץ אויף זיין פאטערס קבר אונ אזויא האט ער געטהאן. דיא גאנצע וועג האט ער קיין חסידות ניט געזאגט, ניט געשריבען, אז ער האט אמאל יא געוואלט שרייבען, איז דיא פעדער ארויסגעפאלען פון זיין האנד. ער האט קייגעם ניט צוגעלאזען צוא זיך ער איז געווארען בייא זיך אבאפגעפאלען, ער האט געזאגט דאס ער האט זעהער מורא פאר דעם נייעם יאהר. ער האט גערעדט אזעלכע ווערטער אז עס איז געווען צוא פארשטיין דאס ער וועט אין גיכען נפטר ווערען. אמאל האט ער אזוי געזאגט: בעת מען האט מיין פאטער גענומען אצווייטען מאל אין פ"ב, איז ער אלט געווען פיר אונ פופציג יאהר, האט מען איהם געגעבען מן השמים אבריבה, ער זאל זיך אויסקלייבען איינע פון דיא צווייא: יסורים אדער הסתלקות, האט ער זיך אויסגעקליבען יסורים, ווייזט אויס אז די אנדערע בריבה, הסתלקות, האט ער פאר מיך געלאזען אז איך וועל אלט ווערן 54 יאהר, אונ יעטצט בין אין 54 יאהר. דער אדמו"ר איז אויף ראש השנה תקפ"ח געקומען אין האדיץ. ער איז פיל מאל געווען בייא זיין פאטערס קבר. פיל מענשען האבען זיך פערזאמעלט אין בית המדרש וואס פאר דעם קבר, אונ דער אדמו"ר האט חסידות געזאגט. אמאל איז ער געגאנגען צום קבר אונ האט דארטען געזאמט אלאנגע צייט, ער איז פון קבר אוועקגעגאנגען מיט גרויס שמחה, אונ האט געזאגט צוא זיינע מענשען, איך האב בייא דעם פאטער פועל געווען אז איך זאל פרייא ווערען פון רבנות. דיא מענשען האבען געמיינט אז ער וויל פאהרען אין ארץ ישראל, ווייל פיל מאל האבען זייא פון איהם געהארט אז ער קלערט וועגען דעם. האבען זיי צוא איהם געזאגט, ווארום רעט אונזער רבי אזעלכע. רייד וואס קאן ניט זיין, רעט וויא וועט איהר אונז לאזען וויא שאף אהן אפאסטוך, האט ער זיי געענטפערט מיט אייך פארבלייבט דאך מיין איידעם הרב הגדול ר' מנחם מענדל ער וועט אייך זיין ארועה נאמן, דיא מענשען האבען איהם געענטפערט: דאס וועט געווים ניט זיין, מיר וועלען אייך ניט לאזען פאהרען. זייא האבען אבער גאר ניט פארשטאנען אז דאס רעדט זיך גאר ניט אן זייא, אזוי ווי מיר וועלען באלד ערציילען.

פרק ט.

זיין קומען אין ניעזען. זיין מחלה. זיין הסתלקות.

דער גאנצען חדש תשרי האט אדמו"ר פארבראכט אין האדיין. נאכדעם איז ער פון דארטען אוועקגעפאהרען ער האט געוואלט קומען אהיים, ער איז דורכגעפאהרען פיל שטאדט. ביז ער איז געקומען אין ניעזען (שטערני' גובערניע) דארטען איז ער געווארען שטארק קראנק. ער האט ווייטער ניט געקאנט פאהרען, פיל גרויסע דקטורים האבען איהם קורירט. געלד האט מען ניט געזאלעוועט,

נור אלע דאקטורים האבען געזאגט אז זיא קאנען איהם גאר ניט העלפען, ער איז געפערליך, פון דעסטוועגען האבען זיא איהם געגעבען שטארקע טראפענס אונ זיא האבען איהם פארזאגט דאס ער טאר קיין חסידות ניט זאגען, ווייל דאס קאן איהם שאדען צוא זיין געזונד. דעם אדמו"ר האט דאס זייער פארדראסען, ווייל זאגען חסידות, איז געוועזען זיין חיות.

נאכדעם האט זיך דיא מחלה בייא איהם געשטארקט, ער פלעגט בלייבען אין חלשות, נור דורך שטארקע טראפענס פלעגט ער אויפוואכען. אונ דאס האט געדויערט ביז דעם חדש כסלו. אכט טאג פאר זיין הסתלקות זענען פיל דאקטורים בייא איהם געוועזען, זייא האבען זיך געוואונדערט וויא אזויא דיא נשמה האלט זיך איין אין איהם. איין דאקטאר האט געזאגט צוא יענע דאקטורים איך וועל אייך ווייזען אוואונדערליכע זאך איהר זעהט דאך וויא ער ליגט גאר אהן חיות, לאמער איהם געבען רשות צוא זאגען חסידות, וועט איהר זעהען וויא אין איהם וועט זיך געפינען אגרויס חיות. זייא האבען אזויא געטהון, באלד האט ער זיך אוועקגעזעטצט מיט אפלאקערדיגען פנים, ער האט גיבעטען דאס מענשען זאלען צוא איהם קומען, דער זאאל איז געווארען פול מיט מענשען, דער אדמו"ר האט געזאגט: יעטצט וועל איך אייך זאגען אזעלכע סודות נייע וואס איהר האט דאס קיין מאל ניט געהערט, ער וואלט געווים מגלה געוועזען הויכע ענינים, נור עס האט געטראפען אסבה, אזויא ווי דער זאאל איז געוועזען פול מיט חסידים, זענען אנדערע געשטאנען אויף די טישען אונ ביינק, אחסיד האט זיך איינגעבויגן געהנט ער זאל קאנען הערען די חסידות, איז איהם זיין היטעל אראפגעפאלען אויף דעם אדמו"ר, אונ האט איהם מבלבל געוועזען, האט אדמו"ר געזאגט אז דאס איז אסימן דאס אין הימעל וויל מען ניט איך זאל מגלה זיין דיא סודות אונ ער האט געזאגט אנדערע חסידות. וועגען דעם נייעם באפעל פון קיזר אז מען זאל אנפאנגען נעהמען יודישע סאלדאטען, ער האט געוויזען דאס איז אגליק פאר יודען, אויך פאר דער גאנצער וועלט.

דעם אכטען טאג אין חדש האט ער געוואלט שרייבען חסידות פון דעם ענין פון חנכה, נאכדעם האט ער געזאגט, דיא וועלט איז יעטצט אין צער, וויא קאן איך זיך אזויא פיל תענוג טהאן, אונ ער האט ניט געשריבען, נאכדעם האט ער געזאגט צוא דיא חסידים, געהט אהיים, נעהמט אביסעל משקה אונ זענט פרעהליך. די חסידים האבען איהם געענטפערט, רבי! באלד וועט דאך זיין יוד כסלו אייער יום טוב, וועלען מיר דענסטמאל געהמען משקה אונ פרעהליך זיין, אבער יעטצט וואס פאר אצייט איז צו זיין פרעהליך?— דער אדמו"ר האט געזאגט צו זיי, טהוט ווי איך זאג אייך, "שמחה" איז אגרויסע סגולה איבער צו קעהרען פון שלעכטעם אויף גוטעם, אונ איך וועל דער ווייל לערנען משניות וועל איך אויך האבען פערגניגען. די חסידים האבען אזויא געטהון.

די נאכט פון ט' כסלו בעת מען האט איהם פאריכט זיין געלעגער איז ער

אין

אין חלשות געבליבען, זייא האבען איהם אויפגעוועקט דורך די שטארקע טראפען, יענע נאכט איז ער פיל מאל געבליבען אין חלשות, נור איין מאל האבען זייא ניט געקאנט איהם אויפוועקען, האבען זיי געמיינט אז ער איז נפטר געווארען, איז אין שטוב געווארען אגרויס געשריי, ביז עס האט זיך געהערט אין שטאדט, דיא גאנצע שטאדט איינוואהנער, חסידים אונ ניט חסידים זענען געקומען בייא איהם צו הויז, גאנץ חברה־קדישא זענען געקומען, זיי האבען אויף איהם געקוקט אונ געזאגט: עס איז מעהר ניטא וואס צוא טהאן, ער איז שוין נפטר געווארען. נור די חסידים אונ זיין הויזגעזינד האבען ניט געקוקט אויף דעם וואס די ח״ק זאגט, אונ זייא זענען געשטאנען ארום זיין בעט אונ האבען אלאנגע צייט אויף איהם געקוקט ביז זיי האבען געזעהען אז ער האט אויפגעעפענט דיא אויגען אונ דער פנים איז געווען פרעהליך, האבען זייא צו איהם געזאגט: פאר וואס שרעקט איהר אונז אזויא שטארק, האט איהר דען ניט געהערט דעם געשרייא וואס דא איז געווען? האט ער זיי געענטפערט איך האב געהערט אקול האט געזאגט: וואס טהוט אזא נשמה אין דעם עולם?

נאכדעם האט ער געזאגט מען זאל איהם איבער בייטען די בגדים וואס ער טראגט אויף זיך, ער האט זיך אנגעטהאן אין זיינע בגדי לבן פון שבת אונ יו״ט אונ דער געשטאלט איז געווען גאר גאטליך, דער פנים איז רויטה געווארען אונ ער האט זיך געזעטצט מיט שמחה אונ האט אנגעהויבען מליץ טוב זיין אויף אחינו בני ישראל. וואו זייא זענען היטען זיי די תורה אונ זענען מקיים די מצות, הגם עס זענען פאראן אקליינע צאהל וואס ביי זיי איז פאראן שנאת חנם, וואס דאריבער האב איך אלע מאל געהאט פארדרוס, אבער אין מצות זענען זיי זעהער געהיט אונ זענען מקיים מיט גרויס חשק, אונ בפרט די מצוה פון צדקה אין די צייטען וואס זיי זענען געדריקט, פון דעסטוועגען גיבט יעדער יוד מעהר וויפיל ער קאן.

נאכדעם האט ער געזאגט, די נאכט זאלען אלע זיין אין שמחה, אונ מען זאל רופען די חסידים די בעלי דעה ער וועט זאגען חסידות, די חסידים האבען זיך צוזאמענגעקליבען, אין שטוב איז געווען ליכטיג אונ פרעהליך, ער איז געווען פרעהליך מיט די חסידים אונ זיי מיט איהם. אלע האבען געגלויבט אז ער ווערט געזונד אונ שטארק, ער האט זיך מבין געווען צו זאגען חסידות, צו איין חסיד האט ער געזאגט, בעת איך וועל זאגען חסידות, זאלסט דו גוט אכטונג געבען אויף מיר. עס קאן זיין דאס איך וועל אנהייבען צודרעמלען זאלסטו זיך צורירהען אן מיר וועל איך זיך באלד אויף וועקען.

דריי מאל האט ער געזאגט חסידות, צוויא מאל אויף דעם פסוק אחרי ה׳ תלכו אונ דעם דריטען מאל אויף דעם פסוק כי עמך מקור חיים (תהלים ל״ו י׳) ער האט געזאגט, הגם דאס איז שוין אפילו געדרוקט אין סידור, נור איך וועל זיין דער מלמד דערפון, איך וועל איהם אייך זאגען מיט גרויס פערשטאנד־

ער

ער האט געזאגט מיט גרויס התלהבות. ער האט עטליכע מאל געפרעגט אויב עס איז שוין טאג. פארטאג האט ער געענדיגט די חסידות מיט די ווערטער כי עמך מקור חיים, מחיי החיים (כצ"ל) אונ באלד איז ער שטיל געווארען, אונ די היילגע נשמה האט זיך באהעפט צו השי"ת —.

זיין איידעם האדמו"ר בעל צמח צדק האט געזאגט דאס אזא געהייבענע פטירה געפינען מיר נור ביי דעם היילגען תנא רבי שמעון בן יוחאי. אין זהר הקדוש שטעהט אז ער האט געזאגט דעם פסוק כי שם צוה ה' את הברכה חיים אונ באלד איז ער נסתלק געווארען.

די פטירה פון אדמו"ר איז געווען ט' כסלו אין דעם אייגענעם טאג וואס ער איז געבארען געווארען, אונזערע היילגע חכמים זאגען אז השי"ת ערפילט די יאהרע פון דיא צדיקים פון טאג צו טאג, ביי משה רבינו געפינען מיר אזוי אונ נאך ביי פיל געהויבענע צדיקים.

אין דעם אייגענעם טאג ער איז צו קבורה געקומען. דער ארון הקודש איז באהאלטען געווארען ביז דער צייט וואס השי"ת האט בעשטימט עס זאל זיין תחית המתים.

דער יו"ט פון יו"ד כסלו איז געווארען פארקעהרט צו טרויעריגקייט ביי אלע יודען. אין פיל ערטער האט מען געמאכט הספדים, דער הגאון אב-בית-דין אין חערסאן האט אגרויסען הספד געמאכט, ער איז געדרוקט אין ספר בית אברהם, אגרויסען טרייסטונג האבען מיר געהאט דערפון וואס זיין איידם אדמו"ר בעל צמח צדק איז געבליבען אויף זיין ארט נאהנט פון 40 יאהר האט ער געלייכט אויף דער וועלט, גאט לאזט ניט זיין וועלט אדור יתום.

האדמו"ר ר' דובער איז אזוי גוט ווי ניט געשטארבען, ווייל ער האט איבערגעלאזען פיל היילגע ספרים, געדרוקט אונ געשריבענע וואס זיי לייכטען אויף אונז אונ דורך זיין נשמה וואס איז באהעפט צוא גאט גיט ער אונז ברכה אין רוחניות אונ אין גשמיות, השי"ת זאל אונז מזכה זיין איהם צו זעהען בעת משיח צדקנו וועט קומען במהרה בימינו.

אויף זיין קבר האט מען אויסגעבויט אשאנעם בנין אונ דערביי אמנין צו דאווענען. אזוי וויא ביי זיין היילגען פאטער דער אלטער רב ז"ל, עס קומען דארטען פיל מענשען מתפלל זיין צו השי"ת.

פרק י.

זיינע זאהנע, טאכטער איידעמס אונ תלמידים.

דער אדמו"ר האט געהאט צוויי זאהנע רבי נחום אונ ר' ברוך שמואל, דער ערשטער איז געווען גרויס אין נגלה אונ נסתר, א צדיק, א עניו, אז אדמו"ר איז איז נסתלק געווארען אין ניעזען, איז ער דארטען געבליבען, אערך פופציג יאהר

יאהר האט ער דארטען געוואהנט, אונ איז דארטען נסתלק געווארען.

דער צווייטער זאהן איז שוין געווען אביסעל ניט אזוי ווי זיין ברודער. זיין פעטער הרב ר' חיים אברהם ז"ל דער אנדערער זאהן פון אלטען רב האט איהם צוגענומען פאר אנ'איידעם, ער האט געהאט אזאהן הרב ר' זלמן רב אין באחמוט. זעכס טעכטער האט ער חתונה געמאכט.

א) דער עלטער איידעם איז געווען אדמו"ר הרב ר' מנחם מענדעל בעל צמח צדק ז"ל. אפלימעניק (אשוועסטערס א זאהן) פון אדמו"ר ר' דובער. ער איז געבליבען אממלא מקומו. (ווענין איהם וועלין מיר אי"ה ריידען אין אנאנדער חלק).

ב) הרב הצדיק ר' יעקב ישראל א זאהן פון הרב הצדיק ר' מרדכי פון טשערנאבעל ז"ל. אמחותן מיט זיין שוואגער אדמו"ר בעל צ"צ. (אדמו"ר הרב הצדיק ר' יוסף יצחק דער זאהן פון אדמו"ר איז ביי איהם געווען אנ'איידעם. אונ הרב הצדיק ר' מרדכי בער דער הארנאסטאיפאליער איז געווען זיינער אאייניקעל).

ג) הרב החסיד ר' יקותיאל זלמן ז"ל דער אייניקעל פון הרב הקדוש מבארדיטשוב ז"ל, ער איז אויך געווען אמחותן מיט אדמו"ר הנ"ל זיין זאהן ר' לוי יצחק ז"ל דער רב פון וויליז איז געווען אנ'איידעם בייא אדמו"ר בעל צ"צ.

ד) הרב החסיד ר' אהרן ז"ל, דער זאהן פון ר' משה ר' הירשעס פון שקלאוו. ער איז אויך געווען אמחותן מיט אדמו"ר הנ"ל, ווייל אדמו"ר הרב ר' שמואל ז"ל דער זאהן פון בעל צ"צ איז געווען זיינער אנ'איידעם.

ה) הרב החסיד ר' יעקב כו', אזאהן פון הרב החסיד ר' זלמן רויזעס פון שקלאוו, ער מיט זיין גאנצע הויזגעזינד זענען ארויסגעפאהרען אין א"י תבנה במהרה בימינו.

ו) הרב החסיד ר' יונה ער איז געווען פון זיטאמיר. זיין מקום דירה איז געווען אין ליובאוויטש.

תלמידים האט ער געהאט זעהער פיל. די גרויסע תלמידים פון זיין פאטער זענען נאכדעם זיינע תלמידים געווארען, אונ דערצו נאך תלמידים וואס זייא האבען ניט אויסגעפייעט צו זיין ביי זיין פאטער. אייניגע פון זיי וועלען מיר דערמאנען.

א) הרב הצדיק ר' הלל פאריטשער דער זאהן פון הרב החסיד ר' מאיר פון בראהין פון די חסידים פון הרב הקדוש ר' נחום ז"ל פון טשערנאבעל הרב ר' הלל איז פריהר געווען אחסיד ביי הרב הקדוש ר' מרדכי פון טשערנאבעל ז"ל. נאכדעם האט זיך געטראפען דאס ער האט געזעהען דעם תניא פון אלטען רב האט זיך איהם זעהער געלוסט לערנען חסידות חב"ד ער איז געווען א עילוי, אונ האט געלערנט מיט אחבר, אגאנצע נאך האבען זייא געלערנט נגלה. נור שבת פלעגען זיי זיך אנטהאן טליתים אונ לערנען קבלה, ר' הלל האט געזאגט מיר האבען געמיינט אז מיר זענען צדיקים, אבער וויא מיר האבען דערזעהען דעם תניא פארשטעהען מיר אז אפילו בינונים זענען מיר אויך ניט האבען מיר אויסגעטהאן דיא טליתים אונ געעפענט די טהיר

בעת ער האט בעקומען דעם לוסט צוא חסידות חב"ד האה שוין דער אלטער רב ניט געלעבט, איז ער געפאהרען צו דעם מיטעלען רב, ער האט זיין רבי ר' מרדכי געזאגט דאס ער וויל פאהרען אין ליובאוויטש, ר' מרדכי האט איהם געוואלט האבען ביי זיך, האט ער איהם ניט געהייסען פאהרען אבער ר' הלל האט געוואלט פאהרען, האט ר' מרדכי געזאגט צוא איהם אויב דוא וועסט פאהרען וועסט דו ליגען מיט דעם פנים ארויף, ר' הלל האט געענטפערט: עס מעג זיין וואס עס וויל איך מוז פאהרען, ער האט זיך געזעגענט אונ געוואלט אוועקפאהרען, זיין פאטער האט געהערט וואס ר' מרדכי האט איהם געזאגט, האט ער געבעטען אלע בעלי עגלות אז קיינער פון זיי זאל איהם ניט מיטנעהמען, איז ר' הלל אוועקגעגאנגען צו פוס. געהענדיג אויף דעם וועג האט ער געטראפען פוהרען פאהרען מיט פעססער, האט ער געבעטען זיי זאלען איהם מיטנעהמען, פאהרענדיג האט ער זיך צראפגעקולעט פון דיא פעסער אונ געלעגען מיט זיין פנים ארויף.—נוא—האט ער געזאגט מיטן פנים ארויף בין איך שוין געלעגען היינט קאן איך געווים פאהרען. ער איז געקומען אין ליובאוויטש, אונ ער האט געהערט חסידות פון אדמו"ר. ער איז נבהל געווארען, אנייע ליכטיגע וועלט האט זיך פאר איהם בעוויזען, פון דעמסטמאל אן איז ער געווארען באהעפט צום אדמו"ר ער האט פיל פון זיין תורה געלערנט, אונ אדמו"ר האט איהם זעהר טהייער געהאלטען, נאך דעם אדמו"ר'ס הסתלקות איז ער געפאהרען צום אדמו"ר בעל צ"צ, די גאנצע יאהרען. ער האט פיל חסידות געשריבען אונ איניגע ספרים פון איהם זיינען געדרוקט געווארען, ער איז געוועזען אגרויסער עסקן אין צדקות אונ געשטיצט פיל עניים ואביונים, די קאלאניסטען פון חערסאנער גובערניע האט ער פיל געהאלפען, ער פלעגט זאמלען געלד פאר זייא אונ אלע יאהר פלעגט ער פאהרען צו זיי, לערנען מיט זייא תורה אונ יראת שמים. זיינע רביים פלעגען שיקען יונגע לייט צו איהם ער זאל לערנען מיט זייא, פריהר האט ער געוואהנט אין פאריטש, דער נאך איז ער געווארען רב אין באברויסק, זיין נאמען איז געוועזען זעהער גרויס, אין דעם יאהר תרכ"ד איז ער גיפאהרען צו די קאלאניסטען ער איז געקומען אין חרסאן איז ער נסתלק געווארען י"א אב. אויף זיין קבר האט מען געבויט א אהל מיט אבהמ"ד. פיל מענשען געהען דארטען מתפלל זיין צוא השי"ת, זיין זכות זאל אונז אלעמען מגין זיין אמן.

ב) הרב הצדיק ר' אלי' יוסף ז"ל פון דריבין זיין פאטער איז געוועזען הרב החסיד ר' ליב פון אולע ז"ל ר' אלי' יוסף איז פריהער געוועזען אתלמיד ביי הרב הקדוש ר' אהרן ז"ל פון שטראשילע, נאכדעם האט ער זיך צוגעבונדען צו אדמו"ר אונ נאכדעם צו זיין איידעם אדמו"ר בעל צ. צ.. ער איז געוועזען אגאון אין נגלה אונ אין חסידות ער איז געוועזען אמענש מיט רוחניות, זיינע רביים האבען איהם זייער ליב געהאט אונ צו איהם פלעגען זיי אויך צושיקען יונגע לייט לערנען, פריהר איז ער געוועזען אין דריבין, אונ נאכדעם איז ער געוועזען אקליינע צייט

אבב אין פאלצק, נאכדעם האט ער בעקומען לוסט צו פאהרען אין ארץ ישראל. אונ ער איז אהין אוועקגעפאהרען. אין ארץ ישראל האט אויך מיט איהם געשטורמט. אין יאהר תרט"ו איז ער געפאהרען פון א"י אין אונזער מדינה זיך זעהען מיט אדמו"ר בעל צמח צדק אונ הערען פון איהם חסידות, נאכדעם איז ער צוריק געפאהרען אין ארץ ישראל אונ ער איז דארטען נסתלק געווארען. פון איהם זענען פיל כתבים געבליבען אין נגלה אונ חסידות, נאך זיין פטירה האבען זיינע קינדער געדרוקט זיינעם אספר, אויף נגלה, „אוהל יוסף", אטהייערער ספר. זיין זכות אונ דער זכות פון זיין תורה זאל אונז אלעמען מגין זיין, אמן.

נאך פיל אזעלכע חסידים האט אדמו"ר געהאט, נור מיר האבען וועגען זייא קיינע ספורים ניט צו ערצעהלען, וועלען מיר מקצר זיין. אין טהייערן ספר „בית רבי" וואס אויף לשון הקודש איז, ווערד גערעדט וועגין יעדער בעזונדער, דער וואס וויל קאן דארטען זעהען.

אויך קאן מען זעהען דארטען די נאמען פון אלע ספרים וואס זענען געדרוקט געווארען פון אדמו"ר, זעהער פיל ספרים אונ זעהער טהייערע אונ נאך פיל טהייערע ענינים זענען דארטען (אין ספר „בית רבי") געדרוקט געווארען אויף לשון הקודש.

אין נגלה איז ער אויך געוועזען זעהער אגרויסער גאון, נור ער האט דאס ניט ארויסגעוויזען, אדמו"ר בעל צמח צדק האט אמאל געזאגט: ווען ער וואלט געוועזען אין דער צייט פון דיא ערשטע גאונים וואס מיט טויזענד יאהר צוריק וואס אויף זייא ליגט דער אמת'ר נאמען גאון (אהן צערעמאניעס) וואלט ער אויך געוועזען וויא איינער פון זייא.—

אין זיינע כתבים איז פאראן אספר אין נגלה אויף שו"ע אבן העזר, (אויך אויף הלכות נדה) מען האט פיל מאל געקלעהרט צו דרוקען, נור עס האט זיך געטראפען מניעות כו' דיא כתבים זענען קורץ אונ זעהער טיפזיניג.

פרק יא.

איינינע מעשיות פון איהם, קלוגע ענינים.

דער אדמו"ר איז אמאל געוועזען אין קריסלאווע. פיל חסידים זענען צוזאמענגעקומען איהם זעהען, אויך דער גרויסער חסיד ר' יעקב פון קידאן איז דארט געקומען. ער איז געוועזען שטארק צוגעבונדען צום אדמו"ר. אמאל איז ר' יעקב געקומען ביי נאכט צום אדמ"ר, האט צו איהם געזאגט ר' ליב משרת קום מיט מיר איך וועל דיר ווייזען אוואונדערליכע זאך, ביידענדיג האט ער געעפענט דיא טהיר פון אדמו"ר'ס חדר האט ר' יעקב געזעהען, וויא אדמו"ר שטעהט אין מיטן חדר אהן אשום תנועה, פשוט ווי אאבען דומם, ר' יעקב האט

מורא געהאט דארטען צו שטעהען, טאמער וועט אדמו״ר מקפיד זיין, האט ר׳ ליב צוגעשריא געטהאן, האב קיין מורא ניט, ער זעהט גאר ניט ער איז ניט אויף דעם עולם, ר׳ יעקב איז אלאנגע צייט געשטאנען ביז ער איז מיד געווארען שטעהענדיג, איז ער אוועקגעגאנגען. אויף מארגען האט ר׳ ליב משרת צוא איהם געזאגט איך וועל דיר דערציילען דעם סוף מעשה, דער אדמו״ר איז געשטאנען ביז דריי אזייגער נאך האלבע נאכט איך האב צו איהם געזאגט: רבי! עס איז זייער שפעט, איהר דארפט עססען אונ רוהען, ער האט מיר גאר ניט געענטפערט. איך האב געווארט נאך אהיפשע צייט, האב איך גענומען אקענדעל וואסער אונ האב איהם צוגעטראגען צום האנד, איז ער פון דארטען אוועקגעגאנגען אונ האט זיך געשטעלט ביי דעם פענסטער, אונ איז דארטען אויך געשטאנען אלאנגע צייט, נאכדעם האט ער זיך אליין אומגעקעהרט צוא מיר זייער פרעהליך אונ האט געזאגט, יעטצט גיב עססען. איך האב איהם געגעבען עססען אונ געזעהען אז ער איז פרעהליכער וויא אלע מאל, האב איך צוא איהם געזאגט רבי, זאגט מיר וואס האט זיך מיט אייך דיא נאכט געטהאן? אונ וואס בעדייט אייער פרעהליכקייט? דער אדמו״ר האט מיר געענטפערט אזא פרעהליכע נאכט האב איך קיין מאל ניט געהאט, ביי מיר זענען געוועזען טהייערע געסט מיין היילינער פאטער, דער היילינער בעש״ט אונ דער היילינער מגיד פון מעזעריטש. זייא האבען מיר געבעטען איך זאל זאגען פאר זייא חסידות האב איך זייער פיל געזאגט זייא האבען צום סוף געזאגט: דיין זאגען חסידות געפאלט אונז אונ מיר בעטען דיך אז דוא זאלסט אלע מאל זאגען חסידות אויף דעם אופן, זייא האבען מיר געבענשט, נאכדעם זענען זיי אוועקגעגאנגען, נור מיין פאטער איז געבליבען, ער האט מיר מגלה געוועזען פיל סודות אין דיא חסידות וואס איך האב נאך פון זייא ניט געוואוסט, אצונד פארשטייסט דוא וואס איך בין געשטאנען אונ וואס יעטצט בין איך אזוי פרעהליך.

אין ליובאוויטש האט אמאל געטראפען אזא מעשה: דער אדמו״ר איז דריי טאג געוועזען אבגעזונדערט פון אלע מענשען, ער האט מיט קיינעם ניט גערעדט אויך ניט געגעססען, דיא הויזגעזינדען זענען געוועזען דאריבער אונרוהיג.

דארטען איז געוועזען ר׳ אפרים פון קאפוסט, אחשוב ביי דעם אדמו״ר. האבען דיא הויזגעזינד איהם געבעטען ער זאל אריינגעהען צום אדמו״ר פרעגען דיא סבה דערפון, ר׳ אפרים האט מורא געהאט דאס צוא טהאן, האט ער געאפענט דיא טהיר פון אדמו״ר׳ס חדר אונ ער האט זיך אפגערוקט צוריק, אזויא האט ער געטהאן עטליכע מאל, ביז דער אדמו״ר האט איהם געפרעגט וואס בעדייט דאס אפרים אז דוא געהסט אונ קעהרסט זיך צוריק?— אפרים האט איהם געענטפערט, איך בין נייגיריג צוא וויסען פאר וואס דער רבי איז שאן דרייא טאג אבגעזונדערט פון אלעמען, דיא הויזגעזינד זענען צוטראגען דערפון. אדמו״ר האט איהם געענטפערט: שוין דריי טאג בין איך אין צער, מיט דרייא טאג

צוריק

צוריק איז געקומען צו מיר מיין פאטער אונ האט מיר געזאגט דאס דער בעש"ט מיט זיין תלמיד דער מגיד ווילין הערען מייגע חסידות האב איך איהם געענטפערט איך וועל זאגען פאר זיי נור בתנאי אז דוא זאלכט ניט זיין דערביי, דער פאטער איז אוועקגעגאנגען, נאכדעם זיינען זייא אריינגעקומען, האב איך געזאגט, אין מיטען זאגען האב איך דערזעהן אז מיין פאטער איז אויך דא, האב איך ניט געוואלט אויפהערען ביז איך האב געענדיגט, זיי איז מיין זאגען געפאלען גיוועען האבען זייא מיך געבענשט אונ אוועקגעגאנגען. נאכדעם האט מיך פארדראסען פאר וואס האב איך זיי ניט געבעטען אז זייא זאלען זאגען חסידות, דערפון בין איך אין צער דיא גאנצע דריי טאג, ר' אפרים האט איהם געטרייסט, ביז דער אדמו"ר איז פרעהליך געווארען וויא אלע מאל.

מיט דעם אדמו"ר אין קריסלאווע האט געטראפען אזא מעשה: אמאל בייא נאכט האט ער זיך געוואשען עססען, ר' ליב משרת האט איהם דערלאנגט יוך מיט אשטיקעל עוף. אדמו"ר האט גענומען די לעפעל אין האנד, אונ האט זיא באלד אוועקגעלעגט, ניט פארזוכט, ער האט געזאגט צוא זיין משרת, איך וועל דאס ניט עססען, אונ דוא זאלכט דאס אויך חלילה ניט עסען, דער משרת האט זיך שטארק געוואונדערט, נור ער האט געשוויגען, אויף מארגען אין דער פריה האט צו איהם געזאגט דער בעל הבית: ביי אונז האט אנאונגליק געטראפען דורך אונזער טעות האט דער אדמו"ר געגעסען טרף פליייש, די מעשה איז אזוי, בייא זייא האט געוואהנט אקריסט וואס פאר איהם האט די ווירטהין געקאכט טרפות, נאכדעם האט זי געזעהען דאס זיא האט דיא כשר עסען געגעבען דעם קריסט אונ דיא טרפות-דעם אדמו"ר, דער משרת האט געענטפערט עס איז קיין אונגליק געשעהען ווייל אדמו"ר האט דאס ניט געגעסען, אין שטארט איז געווארען ארעש פון דעם מופת. ר' ליב משרת האט צום אדמו"ר געזאגט, איהר זאגט אלע מאל דאס איהר ווייסט ניט פון מופתים נוא דער ניט עססען טרפה איז דאך אויך אמופת, דען פון וואנעט האט איהר געוואוסט אז די שפייז איז טרפה? דער אדמו"ר האט איהם געענטפערט, דאס איז טאקע קיין מופת ניט, דיא מעשה איז אזוי געוועען, איך האב מיך געוואשען צום עססען, איז מיר העריין אמחשבה פון הלכות טרפות, האב איך גערעכענט אז דאס איז ניט אומזאנכט, דערפאר האב איך ניט געגעסען איך וויים געווים אז מן השמים האט מיך אפגעהיט פון טרפות.

הרב החסיד ר' נחום פון טשערניגאוו האט דערצעהלט א וואונדערליכע מעשה פון אדמו"ר וואס ער האט דאס מיט זיינע אויגען געזעהען, די מעשה איז אזוי געוועען: בעת אדמו"ר האט געברויכט פאהרען אין האדיץ פאר זיין פטירה, איז געקומען א יודענע אין ליובאוויטש בעטען ביי דעם אדמו"ר אויף קינדער, נור דיא גבאים האבען איהר ניט צוגעלאזען צום אדמו"ר, דער אדמו"ר איז אוועקגעפאהרען, אונ די יודענע איז איהם נאכגעפאהרען, אויף וועלכע אכסניא

דער

דער אדמו״ר איז געקומען פלעגט די יודענע בעטען יענע קאבין , זיא זאל איהר ערלויבען קאכען פאר דעם אדמו״ר , זי האט געקאנט גוט קאכען זיא איז איהם נאכגעפאהרען ביז סטערניגאוו, דער אדמו״ר איז אריינגעפאהרען צו הרב ר׳ נחום. צו מיטאג האט אדמו״ר אפרעג געטהאן, וואס איז דאס פאר אמעשה, אז פון דער צייט וואס איך בין פון דער היים, האבען דיא שפייז איין טעם ווי איין מענש וואלט דאס קאכען, ר׳ נחום האט געוואוסט דעם טעם, האט ער איהם ערצעהלט אקובאד, דער אדמו״ר האט פערלאנגט דאס דיא יודענע זאל קומען, ער האט צו איהר געזאגט: אזוי ווי דו האסט זיך מוסר נפש געוועזען פון מיינטוועגען שיינק איך דיר צווייא אינגלעך וואס איך האב נאך מיין איינגעם.

דיא ברכה פון אדמו״ר איז מקוים געווארען.

דיא התמדה זיינע אין נגלה איז געוועזען גרוים. החסיד ר׳ יעקב פון קיידאן האט געשריבען וואס ער אליין האט געזעהן, דער אדמו״ר איז אמאל ווינטער געפאהרען עטלעכע טאג אויף׳ן וועג, אז ער איז געקומען אהיים האט ער זיך זיין טליפ ניט אויסגעטהאן אונ ער האט באלד גענומען אגמרא אונ שטעהענדיג האט ער אפגעלערנט עטלעכע בלאט גמרא.

נאך אמעשה: בעת אדמו״ר איז געוועזען א יונגער מאן, האט ער געלערנט בתורת חבר מיט הרב החסיד ר׳ נחמן מאושאץ, ער איז געוועזען אקרוב לאדמו״ר, נאכדעם איז ר׳ נחמן געווארען אסוחר. אמאל איז ער געקומען אין לאדי צום אלטען רב. ער האט בעזוכט זיין אלטען חבר וואס האט דענסטמאל געלערנט גמרא. אויף מארגען האט ער געזעהען אז ער האט זעהער פיל אבגעלערנט, ר׳ נחמן האט געפרעגט אז ער לערנט אהן עמקות דערפאר לערנט ער אפ אזויא פיל. האט ער פאר זיך אשמייכיל געגעבען, דער אדמו״ר האט דאס בעמערקט, נאכדעם איז ר׳ נחמן אוועקגעפאהרען. דער געשעפט איז געווארען שלעכט, ער איז בדלות געווארען. ער איז געפאהרען אין לאדי בעטין דעם אלטען רב אברכה אויף הצלחה, ער האט איהם ערצעהלט וויא דער געשעפט איז געווארען שלעכט. דער אלטער רב האט צוא איהם געזאגט אפשר האסט דוא אנגעריהרט דעם כבוד פון מיין זאהן ר׳ דובער, זיינע אקפדה שאדעט זעהער, ר׳ נחמן האט זיך באלד דערמאנט אן זיין געלעכטער אונ ער האט ערצעהלט דעם אלטען רב, דער רב האט איהם גע- ענטפערט, געה צוא מיין זאהן בעט איהם מחילה, וועט דיין געשעפט גוט ווערען. ר׳ נחמן האט אזוי געטהאן, אדמו״ר האט איהם געענטפערט: שטארק מקפיד האב איך ניט איך האב מעהר ניט אקלעהר געגעבען פאר וואס וואונדערסט דוא זיך אזויא, דוא האסט זיך ערוויטערט פון לערנען, געהסט דוא צוריק, אבער איך האב די גאנצע צייט געלערנט, במילא קומט צו מעהר אונ מעהר, אונ בפרט אז איך בין געבארען פון אהייליגען פאטער. נאכדעם האט איהם אדמו״ר געבענשט דאס דעם צווייטען יאהר זאל איהם השי״ת ממלא זיין דעם חסרון אבגעגעבען אין צווייען, אונ אזוי איז געוועזען בעזרת השי״ת.

אדמו"ר איז אמאל געפאהרען אויף דער מדינה, ער איז געקומען אין פאלצק, האט ער דארטען געזאגט חסידות אין אגרויסען מתנגדים'שען בית המדרש, וייל דער „עולם" איז געווען גרויס, אונ מתנגדים זענען אויך געגאנגען הארען אונ דער בית המדרש איז געווען אגרויסער. האט ער געזאגט אדרוש אויף דעם פסוק ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני אז דאס איז דיא צוויי שמות ה' וואס פאר דיא י"ג מדות הרחמים, נוא אין פסוק שטעהט אבער ואד' שכחני ניט וה', איז געווארען ביי די מתנגדים אגרויסער שטורם אז ער רעדט פאלש, ער זאגט אפסוק ניט וויא עס מ'עהט אונ בויט דארויף בנינים, זייא האבען פיל געלאכט. ביז די זאך איז אנגעקומען צום אדמו"ר, האט ער געזאגט זאלען זיי זעהען אין מסכת ר"ה דף י"ז עמוד ב' אין תוספות וואס ברענגט די פסיקתא אז עס דארף שטעהען וה', זייא זענען פארשעמט געווארען. אזעלכע מעשיות האט פיל מאל געטראפען אין שקלאוו אונ אין אנדערע שטעדט. מען האט אנגעהייבען לאכען אבער באלד האט זיך פארמאכט דאס מויל.

נאך אמערקווירדיגע מעשה האבען מיר געהערט פון א איש אמת: אין דער צייט פון אדמו"ר הזקן האבען חסידים וואס וואהנען אין אגרויסע שטאדט בעדארפט נעהמען אמורה הוראה, האבען זיי געפראגט בייא דעם רב וועמען זיי זאלען נעהמען, האט ער זיי געענטפערט זייא זאלען נעהמען דעם מורה הוראה פלוני ער איז אפילו אמתנגד—האט זיי דער רב געזאגט אבער ער איז אלמדן אונ איָרא שמים, דיא חסידים האבען אזוי געטהאן.

דער מורה הוראה פלעגט אלע יאהר פאהרען צום אלטען רב, ער פלעגט קומען צו איהם מיט אגאנצען פעקעל קשיות אונ ספיקות וואס ער האט דעם גאנצען יאהר צוזאמענגעקליבען, דער רב פלעגט איהם באלד אויף אלין ענטפערן ריכטיגע תירוצים.

נאך דעם אלטען רב'ס הסתלקות האט דער מורה הוראה געוויינט געקלאגט מעהר וויא אלע חסידים, ווייל איהם איז זעהער שלעכט געווען, ער האט זיך קיין עצה ניט געקאנט געבען וויא ער זאל זיך נוהג זיין. פאהרען צום מיטעלען רב מוז ער, ווייל ער איז דאך אמורה הוראה בייא חסידים, פרעגען איהם זיינע ספיקות האט ער מורא געהאט, טאמער וועט אדמו"ר ניט וויסען צוא ענטפערן, וועט ער דאך איהם מבייש זיין, ניט פרעגען איז דאך אויך א העדר הכבוד.

בין כך ובין כך איז דער אדמו"ר ארויסגעפאהרען אויף דער מדינה אונ ער איז געקומען אין יענער שטאט וואו דער מורה הוראה איז געווען, ביי דעם מורה הוראה איז געבליבען דער פלאן דאס ער זאל באלד געהען צוא איהם געבען שלום אונ דערלאנגען אלע ספיקות שריפטליך אונ זאגען צו איהם רבי, איהר זאגט דאך מיר פון זיי, וועט איהר זיך צוא ערשט אויסרוהען אונ באכדעם וועט איהר מיר ענטפערן, נו דער אדמו"ר וועט דאך מיר מעהר ניט צעפען

וייל

ווייל ער ווייסט ניט וואס צו ענטפערן און איך וועל זיך אויך ניט מאכען וויסענדיג, וועט דאס אוועקגעהען גלאט און גוט.

דיא המצאה איז איהם געפאלען געוועזען ער איז באלד אוועקגעגאנגען צום אדמו"ר און ער האט איהם דערלאנגט די ספקות. ער האט נאך אבער ניט אויספייעט זאגען איהם אז ער קאן דאס אפלייגען ביז ער וועט זיך אויסרוהען, גלייך האט דער אדמו"ר גענומען איהם ענטפערן אויף אלע זיינע ספקות מיט גרויס חריפות און בקיאות. דער מורה הוראה איז ווי צוטומעלט געווארען, ער האט ניט פארשטאנען וואס אדמו"ר רעדט מיט איהם. וויא עס ווייזט אויס—האט אדמו"ר געזאגט זענט איהר ניט קיין אויסגערוהטער, רוהט זיך אויס וועלען מיר נאכדעם ריידען. אדמו"ר האט איהם געוויזען אז ער האט געהאט אטעות און אין טעות דארף אמענש ניט זיין בפרט אמורה הוראה.

נאך אקליין מעשה האט פאסירט. עס איז ידוע אז אדמו"ר איז געוועזען אחלוש. בעת ער איז געפאהרען אויף דער מדינה איז ער געקומען אין אשטאדט וואס דארטען איז געוועזען איונגער מאן אגאון בן גאון בן בנו של גאון. דעם יונגען מאן האט זיך געוואלט פרובירען דעם אדמו"ר אויב ער קאן לערנען, ער האט גענומען אגמרא און איז אוועקגעגאנגען צו איהם. וויא ער איז דארטען געקומען האט ער געזאגט צום אדמו"ר, איך בין דער און דער, איך בין אחלוש, זאלט איהר מיר ערלויבען זיך זעטצען. דער אדמו"ר האט איהם ערלויבט און געפרעגט: וואס פערלאנגט איהר? *) דער יונגער מאן האט געענטפערט איך וויל אייך בעטען איהר זאלט מיר זאגען דעם פשט פון אמהרש"א וואס איך פארשטייא איהם ניט, אדמו"ר האט איהם געענטפערט: אחלוש זענט איהר, מהרש"א ווייסט איהר ניט, קאנט איהר דאך ווערען אנוטער יו"ד... דער יונגער מאן איז אוועקגעגאנגען פארשעמט.

בעת אדמו"ר איז געפאהרען פון קארלסבאד צו הויז, איז ער געקומען אין ברלין, האט זיין משרת צוא איהם געזאגט: רבי, מיר האבען קיין געלד ניט צו פאהרען ווייטער, אדמו"ר האט איהם געענטפערט עס וועט זיין, ריידענדיג איז געקומען אבייכע אידענע בעטען ארפואה צוא איהר קראנקהייט, דער אדמו"ר האט איהר געענטפערט, דוא בינסט קראנק ווייל דוא געהסט ניט אין מקוה. דיא גבירה האט זיך פארענטפערט דאס זיא איז ניט שולדיג ווייל איהר מאן איז זעהער פרייא ער לאזט איהר ניט, דער אדמו"ר האט צוא איהר געזאגט, איך ווייס אפילו אז דיין מאן האט אצונד קיין צייט ניט, ווייל ער האט אעסק מיט זיין קאראב וואס האט זיך געשטעלט אויף אזאמד און וויל ניט אראפגיין, נור פאר מיר איז דאס קיין תירוץ ניט גיה זאג איהם אז ער זאל

---

*) אכלל גדול בייא דיא רביים אז זוייערען אחסיד דוטצען זייא, ריידען מיט איהם בלשון „אתה" נור ניט מיט זוייערן אחסיד ריידען זייא בלשון איהר, אחד הרואי"ם.

זאל באלד קומען צוא מיר ווען ניט וועט זיין ניט גוט מיט איהם.

דיא גבירה איז געגאנגען אונ זיא האט איהם געזאגט אזויא וויא דער אדמו"ר האט איהר בעפוילען.

דער גביר האט געפאלגט זיין ווייב, ער איז געגאנגען צום אדמו"ר. דער אדמו"ר האט צוא איהם געזאגט. אויב דוא וועסט מיר צוזאגען אז דוא זאלסט בעפעלען אויף דיין ווייב דאס זיא זאל היטען טבילה. וועט זיא באלד געזונד ווערען אונ דיין קאראב מיט די סחורה וועט באלד אראפגיין פון זאמד. דער גביר מיט זיין ווייב האבען איהם צוגעזאגט צוא פאלגען, איז זיא באלד געזונד געווארען אונ דער קאראב איז באלד אראפ פון זאמד, אונ אז דער גביר האט זיך איבערצייגט אז דעם אדמו"ר'ס רייד איז ריכטיג, האט ער איהם געבראכט אגרויסען פדיון, אזוי פיל געלד אז אדמו"ר האט געהאט הוצאות ביז זיין היים.

פרק יא.

דעם מיטעלען אדמו"ר'ס בריף צוא החסיד הגביר ר' משה מייזילש פון ווילנא.

מיין ליבע פריינד. איך קאן ניט פארדעקען פון דיר וואס מיט אונז האט פאסירט דעם פאריגען יאהר אין דער צייט פון דער רוססישע-פראנצויזישע מלחמה אונ פון דיא נסים ונפלאות וואס מיר האבען געזעהען פון דיא יודישע ליכט דאס איז אונזער היילינגער פאטער, וואס פון זיין היילינגע מויל איז ארויסגערעדט געווארען איז נאכדעם מקוים געווארען, אלע יודען וואס האבען דאס געזעהען אונ געהערט זיינען געווען פרעהליך, אונ ליכטיג אין זייערע אויגען.

די מעשה איז אזויא געוועזען: וויא דער רוצח נאפאליאן איז געקומען מיט זיין חיל אין קאוונא אונ אין ווילנא, האט דער היילינגער פאטער מיט אונז עצות געהאלטען וויא צוא אנטלויפען אין טיף רוססלאנד. ער האט אזוי געזאגט: אויב ער וועט ניט געהען ווייט אין רוססלאנד קאן זיין אז ער וועט בלייבען אין פולין, דאס וועט אבער זיין אצרה פאר יודען. ווייל דיא יודען וועלען ניט קאנען האלטען יודישקייט. איך האב איהם זייער פיינד, ער איז אשטארקע קלפה אונ אשלעכטער מענש ער גלויבט ניט אונ האפט ניט אויף השי"ת, נור אויף זיין גבורה אונ הצלחה, בייא איהם שפילט דיא הויפט ראלע דער נצחון. דער הפוך פון איהם איז אונזער קיסר אלכסנדר (נ"ע) ער גלויבט שטארק אין השי"ת אונ ער האפט צוא איהם, ער פארשטעהט גוט אז ניט מיט איינעם כח קאן אמענש זיך שטארקען. נור מיט דיא הילף פון השי"ת באריבער דארף ער געווים מצליח זיין. נור מען דארף האבען רחמים רבים.

ער האט טאקע אזוי געטהון, דעם גאנצען טאג געזאגט תהלים אונ

מתפלל

מתפלל געווען פאר אונזער מלוכה אז השי"ת זאל רחמנות האבען.

דער שונא איז אבער געגאנגען ווייטער, ער איז געקומען אין באריסאוו (מינסקער גוב') דער פאטער האט געזאגט: עס איז קיין עצה ניטא, איך פארשטייא ריכטיג אז ער וועט געהען ווייט אין רוסלאנד, איז בייא מיר געבליבען צוא אנטלויפען, ווייל בעסער דעם טויט עהדער צו לעבען אונטער דער ממשלה פון שונא.

הנם דער פאטער איז געווען אלט און שלאף דאך האט ער שנעל זיך געאיילט צוא אנטלויפען מען האט צוזאמענגעקליבען דיא גאנצע הויזגעזינד מיר האבען זיך געזעטצט אויף צוויא פוהרען (וואגען) דיא גרינגע חפצים האבען מיר מיטגענומען און דיא שווערע חפצים האבען מיר איבערגעלאזען צוא הויז. דער געגעבאל אלינאב וואס איז געשטאנען דאמאלסט אין לאדי האט דאס אלץ געזעהען, אויך דער געגעבאל נאבראווסקי וואס איבער איהם האט געזעהען דיא באגלויבקייט צו אונזער מלוכה פון זיין טיעפען הערצען.

דיא געגעבאלען האבען אונז געגעבען גוטע פאספארטען און מיר אלע זענען ערב שבת פאר ראש חדש אלול געקומען אין קראסנא, האלבען טאג צייט זענען אנגעקומען פיל חיל פון דעם שונא און אונזער חיל זענען געווען ווייניג, דיא גאנצע הויזגעזינד האבען אנגעפאנגען שטארק צוא וויינען, מיר האבען געהערט צוא אנטלויפען אין וואלד, נור דער פאטער האט געזאגט, מיר זאלען ניט וויינען און ניט לויפען אין וואלד מען דארף אנטלויפען ווייטער, דער געגעבאל איז אויך געקומען און געזאגט, אנטלויפט שנעל אין סמאלענסק, ווייל דער שונא האט פיל חיל און פיל געווער.

באלד זענען מיר אוועקגעפאהרען, פארענדיג האבען מיר געהערט דעם שטורם פון דער מלחמה. מיר זענען שטארק געלאפען ביז דרייצען ווארסט פאר סמאלענסק, דארטען זענען מיר אנטלאפען אין א וואלד. מיר האבען דארטען פרייטאג בייא נאכט געזעסען. עס איז אונז געשעהען פיל נסים וואס מען קאן דאס גאר ניט אויסשרייבען, שבת פריה זענען מיר געקומען אין סמאלענסק, דארטען האבען זייא גאר ניט געוואוסט אז דער שונא איז ניט ווייט פון זיי, מיר האבען אידיעה געגעבען דעם קנאיז, האט ער באלד פערזאמעלט פיל חיל מיט געווער און מיר האבען באדארפט אנטלויפען ווייטער. דער פאטער האט אונז געזאגט דאס מיר זאלען פאהרען אום שבת, און דאס וואס מען מאג איז דאס אמצוה. עס איז זעהער שוועהר געווען ארויסצופאהרען פון שטאדט, נור פאר נאכט זענען מיר ארויסגעפאהרען דורך דער גאס וואס געהט צו מסקווא און דראגאבוז.

זאנטאג זענען מיר אנטלאפען מיט דעם גובערנאטער אין וויאזמע, מיטוואך זענען מיר אנטלאפען אין מאזאייסק, פון דארטען זענען מיר געפאהרען מיט אזייט וועג צוא דער שטאדט מסקווא.

דֶער פָאטֶער איז גֶעוֶוען גֶעזִיט אין לַאנְדקַארְטֶע. הָאט עֶר פַארְשְׁטַאנֶען אויף וועלכֶע וועג דֶער שׂוֹנֵא וועט גֶעהֶען, הָאט עֶר אוּנְז גֶעהֵייסֶען פָאהרֶען אויף זַייטִיגֶע וועגֶען בִּיז מָאסְקְוַוא.

ראֹשׁ הַשָּׁנָה זֶענֶען מִיר גֶעקוּמֶען אין טְרִיצֶע זֶערֶעקְע אוּנ דֶער שׂוֹנֵא איז גֶעקוּמֶען אין מָזַאיסְק. דָארְטֶען איז גֶעוֶוען אַשְׁטַארְקֶע מִלְחָמָה.

דֶער פָאטֶער הָאט מִיר גֶעזָאגְט. נִיט גוּט מַיין זָאהן מִיט מָאזַאיסְק, דֶער שׂוֹנֵא שְׁטַארְקְט זִיךְ, אִיךְ רֶעכֶען אַז עֶר וועט קוּמֶען אין מָסְקְוַוא אוֹיךְ, עֶר הָאט שְׁטַארְק גֶעוויינְט אוּנ אִיךְ הָאבּ אוֹיךְ גֶעוויינְט.

ראֹשׁ הַשָּׁנָה בַּייא טָאג הָאט דֶער פָאטֶער מִיט גְרוֹיס שִׂמְחָה צוּא אוּנְז גֶעזָאגְט, הַייגְט אין דַאוֶונֶען הָאבּ אִיךְ גֶעזֶעהֶען אין הִימֶעל אִיז גֶעוָוארֶען אַ שִׁנּוּי אויף גוּט, אוּנְזֶער קֵיסֶער וועט מְנַצֵּחַ זַיין. הֲגַם דֶער שׂוֹנֵא וועט נֶעהמֶען מָאסְקְוַוא, אָבֶער עֶר וועט דָארְטֶען קַיין תְּקוּמָה נִיט הָאבֶען, אַזוֹיא הָאט מֶען הַייגְט אין הִימֶעל אָנְגֶעשְׁרִיבֶען, מִיר זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען עֶסֶען אוּנ טְרִינְקֶען מִיט זֶעהֶער אַפְרֵיילִיךְ הָארֶץ.

נָאךְ ראֹשׁ הַשָּׁנָה זֶענֶען מִיר גֶעפָאהרֶען אין יוּרֶע דָאס אִיז זִיבִּיצִיג וֶוארְסְט פוּן גוּבֶּערְנִיֶע וְולַאדִימֶער.

שַׁבָּת „שׁוּבָה" פַאר מוּסָף הָאט דֶער פָאטֶער מִיךְ אוּנ מַיין אֵיידֶעם ר' מֶענְדֶעל צוּגֶערוּפֶען, עֶר הָאט שְׁטַארְק גֶעוויינְט אוּנ הָאט גֶעשְׁרִיעֶן אָה וֶועה! דֶער שׂוֹנֵא וועט גֶעהֶען צוּרִיק וועט עֶר חָרוּב מַאכֶען גַאנְץ בֶּעלֶע רוּסְיָא. דָאס אִיז דֶער סוֹף פוּן דֶער גְזֵירָה פוּן חֶמֶעלְנִיצְקִען וָואס זִיא אִיז גֶעוֶוען נוּר אין וָואלִין אוּנ אין אוּקְרַיינָא. יֶעטְצְט וועט זַיין אין רַייסֶען.

לִיבֶּער פָאטֶער:– הָאבּ אִיךְ גֶעזָאגְט– דֶער שׂוֹנֵא אִיז דָאךְ נָאךְ אין מָסְקְוַוא נִיט גֶעקוּמֶען, אוּנ אֲפִילוּ וֶוען עֶר וועט גֶעהמֶען מָסְקְוַוא קָאן דָאךְ זַיין אַז עֶר וועט גֶעהֶען דוּרְךְ אַנַאנְדֶער זַייט, נִיט דוּרְךְ בֶּעלֶע רוּסְיָא.

– מָאסְקְוַוא וועט עֶר גֶעווִיס גֶעהמֶען– הָאט דֶער פָאטֶער גֶעעֶנְטְפֶערְט– זַיין שְׁטַארְקֶער נִצָּחוֹן וועט אִיהם אַהִין פִיהרֶען. נוּר בַּאלְד וועט עֶר הָאבֶען זֶעהֶער אַגְרוֹיסֶע מַפָּלָה, אוּנ צוּרִיק וועט עֶר גֶעהֶען דוּרְךְ בֶּעלֶע רוּסְיָא.

אַזוֹיא אִיז טַאקֶע גֶעוֶוען. דֶעם מָאנְטָאג וָואס פַאר יוֹם כִּפּוּר הָאט דֶער שׂוֹנֵא גֶענוּמֶען מָאסְקְוַוא. מִיר זֶענֶען עֶרֶב יוֹם כִּפּוּר גֶעקוּמֶען אין וְולַאדִימִיר. אין יֶענֶעם טָאג זֶענֶען דוּרְךְ וְולַאדִימִיר אַנְטְלָאפֶען גַאנְץ סֶענַאט פוּן מָסְקְוַוא. אִיךְ הָאבּ דֶערְזֶעהֶען דִיא קַארֶעטֶען מִיט דִיא סִינַאט וִויא זִיא לוֹיפֶען בִּין אִיךְ אַרַיינְגֶעלָאפֶען צוּם פָאטֶער מִיט אַגֶעוויין, אוּנ אִיךְ הָאבּ אִיהם גֶעווִיזֶען דוּרְךְ דֶעם פֶענְסְטֶער וִויא דִיא סֶינַאט לוֹיפֶען. אוּנ אִיךְ הָאבּ צוּא אִיהם גֶעזָאגְט לִיבֶּער פָאטֶער דוּא הָאסְט דָאךְ גֶעזָאגְט דָאס אין מָאסְקְוַוא וועט עֶר בַּאלְד הָאבֶען אַמַפָּלָה. זִיהֶע וִויא דִיא סֶענַאט אַנְטְלוֹיפֶען, הַייגְט וואוּ אִיז דַיין הַבְטָחָה?

דֶער פָאטֶער הָאט דֶעמְסְטְמָאל גֶעטְרָאגֶען תְּפִילִין. עֶר הָאט מִיךְ אַרוּמְגֶענוּמֶען

אונ געזאגט דוא זעהסט דאך אז איך טראג יעטצט תפילין, שווער איך דיר ביא דיא תפילין אויב דער שונא וועט געהען ווייטער וויא מאסקווא, ער וועט באלד לויפען צוריק אונ דוקא דורך ביעלע רוסיא, זוכען שפייז. נור ער וועט ניט געפינען, אונ זיין מפלה וועט באלד זיין, יעטצט וועסט דוא מיר שוין גלויבען.

דאמאלסט איז אונזער האפנונג געווארען שטארק, יענעם יוכ"פ האבען מיר מתפלל געוועזען מיט גרויס געוויין, מיר זיינען כמעט געבליבען אהן כחות וויינענדיג.

נאך יום כפור זענען מיר געפאהרען אין דער שטאדט אסי, דארטען זענען מיר געוועזען זיבער, נאכדעם זענען מיר געפאהרען אין ראזאן, טאמבאוו, ארל, ביי קורסק, אשך צוועלף הונדערט וויארסט, דאס האט געדויערט ביז חצי כסלו. פאהרענדיג האבען מיר פיל געליטען פון קעלט אונ הונגער, אויך פון רויך אין דיא הייזער וואו מיר פלעגען געכטיגען, נור געלויבט איז השי"ת ער האט אונז געהיט קיין מענש האט אונז קיין שלעכטעס געטהון.

דער קורסקער גובערנאטער האט בעקומען אידיעה דורך אשטעפעט דאס אונזער חיל שטארקט זיך, עס איז שוין פיר טעג וויא דער שונא אנטלויפט. מען האט איהם אפגעטריבען פון קאלוגע ביז וויאזמע.

מיר האבען זיך געפרייט שטארק אונ געגעבען א שבח והודאה צו השי"ת פאר זיין גרויסען חסד.

אין קורסק האט מיין פרויא געבארען א זאהן, איך האב געמאכט דעם ברית פון הירז מיט רעטטעך מיט בראנפען (מעהר איז ניט געוועזען, פון קורסק זענען מיר געפאהרען אין דארף פיענא. י"ט כסלו האבען מיר דארטען געהערט דאס ניט ווייט פון קראסנא האט דער שונא געהאט אגרויסער מפלה אונ ער אנטלויפט וויא אפיער פיסיגער, מיר זענען געווארען זעהער פרעהליך. עס איז מקוים געווארען אלץ וויא דער היילינגער פאטער האט געזאגט.

אך לשלום מר לי מר. אז עס איז שוין געווארען שלום ושלוה איז מיר ערסט ביטער געווארען, מיר האבען קיין צייט געהאט זיך אויסצורוהען, איז ביא אונז אראפגעפאלען דיא קרוין פון קאפף. דאס הייסט: דער היילינגער פאטער איז נסתלק געווארען. דיא סבה איז געוועזען מחמת דיא גרויס פארביטערנעס וואס ער איז געוועזען זייער פארטיפט אין דעם, איז זיין גאל קאלע געווארען. דערצו האט ער זיך שטארק פארקיהלט, אונ ער איז געוועזען אלט אונ שלאף האט ער געבראכען מיט גאל. אין פינף טאג צייט האט ער זיינע כחות פארלארען אונ ער איז נסתלק געווארען מוצאי שבת קדש פ' שמות כ"ד טבת בשנת תקע"ג.

איך בין דענסטמאל געוועזען אויף אוועג. ער האט מיך געשיקט אין קרעמענטשוג דינגען אדירה, וועה געשריען אויף דעם וואס מיר האבען אנגעווארען, זיין זכות זאל אונז ביישטעהען אויף עוויג.

נאך זיין פּטירה האט מען איהם געפירט אין איין אידישער שטאדט אכציג ווארסט אין גאראד האדיץ (פון פאלטאוואער גוב׳). דער בית עולם איז אויף קאזאנגע ערד, מיר האבען וועגען דעם פיל געהאט צו טאהן (ווי מען וועט ווייטער שרייבען אין דעם אנדערן ברוך).

אויף זיין קבר האבען מיר אויפגעבויט א בנין. אונ אנגעגרייט ציגעל אויף מויערען א מויער פון זיין כבוד וועגען. וויא אויף דיא קברים פון דיא היילגע אבות אונ אלע דיא גרויסע צדיקים וואס מען קומט אהין אונ מען זאגט צוא נדרים אונ מען טוט תפלה פאר השי״ת אין איין צייט פון צרות וארום צדיקים זיינען גרעסער אין זייער טויט מער וויא אין לעבען. ערב ראש השנה זיינען געוועזן זעכס מניגים פון ראמען אונ קרעמענצוק אונ פון אנדערע שטעדט, מען האט געשטעלט פיל לאמפען אונ אמגש, אשומר זיצט דארטען שטענדיג.

נוא ליבער פריינד, אזוי וויא דער היילגער פאטער האט זיך מוסר נפש געוועזן פאר דיא הצלחה פון קיסר אונ זיין מלוכה, דארף יעדער יוד אזויא טהון מיט אנ׳אמת, דען אונזער קיסר האט ליב אידען וואס דינען גאט מיט זייער גאנצען הערצען, דער קיסר האט געזעהען דיא מסירת נפש פון אלע אידען בכלל אונ פון היילגען פאטער בפרט, געוויס וועט ער זיין חסד ניט אפּטהון פון יודען, אונ השי״ת וועט העלפען.

בעת דיא מלחמה אין מאזאיסק האב איך געהערט פון היילגען פאטער פיל וואונדערליכע ענינים וואס איך קאן דאס גאר ניט מגלה זיין, נור דאס קאן איך דיר שרייבען אז ער האט געזאגט דאס דער עיקר יסוד פון אידישקייט איז נור אין רוסלאנד, ווייל דער קיזער אליין גלויבט שטארק אין השי״ת אונ ער האט זעהער ליב דיא מענשען וואס דינען השי״ת באמת, אונ דערפאר דארפען מיר בעטען השי״ת פאר איהם מיט זיין גאנצע מלוכה זיא זאלען דערהויבען ווערען.

פרק יא.

אצווייטער בריעף פון מיטעלן האדמו״ר צוא ר׳ משה מייזעל׳ש אין ווילנא.

מיט פיער־פינף יאהר פריהר (עהדער דער אלטער רב איז נסתלק געווארען) האבען דיא אידען פון האדיץ געבעטען ביים פאליצייא, מען זאל זייא געבען אפלאץ אויף אבית עולם, דער גאלאוואַ אונ דער גראדניצע האבען בעפוילען דעם זעמליאמער ער זאל בעשטימען אפלאץ פאר אבית עולם, דער זימליאמער האט געהאט אטעות, ער האט געבראכט געבען גאראדסקאיע ערד, האט ער נגעגעבען קאזאינע ערד, אוואלד נאהנט ביים דעם טייך פסאל, דער פון האט זיך דערוואוסט דער בעאמטער פון קאזאנגעם וואלד, האט ער מודיע געוועזן

איז

אין פאלטאווער נובערנסקע פאלאטא נור דיא אידען פון האדיין האבען בעקומען ארשיון פון דארטען אויך. נאכדעם איז אין פאלטאווא אנגעקומען צאנדער גובערנאטאר, זיין נאמען איז געווען קורען ער האט מחמיר געווען אין דער זאך, נאכדעם איז געווארען אנאנדער גובערנאטאר לובאנאוו האט ער ווידער געגעבען א ראזרעשענע.

נאכדעם בין איך געווען אין פאלטאווע, האב איך זיך בארעכענט אז דיא באזרישענע איז ניט א עווינע, ווייל מיט דער צייט קאן קומען אנייער גובערנאטער וואס וועט ווידער מחמיר זיין אין דעם, בין איך געגאנגען צוא דעם וויץ–גובערנאטאר וואס ער איז געווען פון וויטעבסק און האט גוט געקאנט מיין היילינען פאטער, האט ער מיך א עצה געגעבען מען זאל קויפען א שטיק נאראדקאיע ערד ניט ווייט פון בית עולם. צווייא מאל אזויא גרוים וויא דיא קאזאנע ערד פון בית עולם און מאכען אחילוף מיט קאזנא. איך האב אזויא געטהון, דער חילוף איז געפאלען געווען, אין קאזאנע פאלאטא האט מען בעשטעטינט (אוטווערדיעט) און דער גובערנאטאר לובאנאוו האט געחתמ׳ת איך האב ארויסגענומען אקאפיע, איז שוין געווען גאר גוט.

נאכדעם איז דיא זאך ווידער קאלע געווארען, דורך אסבה וואס דיא אידען פון האדיין האבען געוואלט בעסער מאכען, האבען זייא ערגער געמאכט, זייא האבען געוואלט בעקומען ארשיון פון מיניסטער, האט דער מיניסטער פון דיא קאזאנע וועלדער געפרעגט קאזאנע פאלטאווער פאלאטע מיט וואס פאר אכח האבען זייא געמאכט דעם חילוף, דאס האט קיין מענש ניט בכח צוא טהון נור דער קיזר אליין. ער קאן טהון אזא חסד, מאכען אחילוף.

מיר האבען דעם מיניסטער נאך ניט געענטפערט, אבער מען מוז דאך ענטפערן, און ווער קאן וויסען אויב דער מיניסטער וועט אננעהמען אונזער ענטפער, און אויב חלילה ער זאל בלייבען בייא זיין ווארט, ווער ווייסט וואס דער פון קאן זיין, ווען ער זאל אפילו ניט באפעלען אפליידינען דעם ארט, נור מעהר זאל מען ניט לאזען מקבר זיין דארטען, איז דאס אויך אגרויסער בזיון.

קיין אנדער עצה איז ניטא מען מוז פון קיזר אליין בעקומען דיא ערלויבניש. דענסטמאל וועלען מיר זיין רוהיג, מיר וועלען ניט ציטערן אלע ווייל, על כן בעט איך דיך ווען דעם דוא זאלסט ריידען מיט דעם קיזר, השי״ת וועט זיין מיט דיר אז דיין בקשה זאל אנגענומען ווערען. דאס איז אויף דיר אחיוב צוא טהאן מיט אלע דיינע קראפטען, דען דער ענין איז זעהער אגרויסער און אוויכטינער. עס איז נוגע אין גאנצען לעבען, דער צדיק עליון זאל אויף זיין ארט רוהען בשלום.

דריטער טהייל פון „בית רבי".

פרק א.

וועגען האדמו"ר הרב הקדוש ר' מנחם מענדל נ"ע, דער מחבר פון „צמח צדק", פון זיין געבורטה דיא השגחה פון אלטען רב אויף איהם. דעם אופן פון זיין תורה אונ עבודה, זיין שרייבען נגלה אונ חסידות.

האדמו"ר הקדוש הרב ר' מנחם מענדעל נ"ע איז געוועזען א זאהן פון הרב החסיד ר' שלום שכנא בן הרב החסיד ר' נח ז"ל אייגער פון די חסידים פון הרב הקדוש ר' מנחם מענדל האראדאקער נ"ע, זייא האבען געשטאמט פון הרב בעל „המצודות" אויף תנ"ך, זייער פאמיליענאמען איז פון דעם בעל מצודות.

דער נאמען פון אדמו"ר'ס מוטטער איז געוועזען „דבורה לאה", זיא איז געוועזען דעם אלטען רב'ס א טאכטער אונ א שוועסטער פון מיטעלן רב. אונ אדמו"ר רבי מנחם מענדל איז געוועזען אנ'איידים ביי זיין פעטער דער מיטעלער רב.

בשנת, אין יאהר תק"נ איז ער געבארען געווארען, דאס איז אכצעהן חדשים נאך די הסתלקות פון הרב ר' מנחם מענדל האראדאקער, אונ אויף זיין נאמען האט מען איהם גערופען „מנחם מענדעל".

אז זיין מוטטער איז געשטארבען איז ער אלט געוועזען א ערך צוויי יאהר, זיא האט געבעטען איהר פאטער דעם אלטען רב ער זאל אויף איהם השגחה געבען ווי אויף זייגעם אקינד, אונ אזוי איז געוועזען, ער האט אים גענומען צו זיך אונ ווי אויף א אייגען קינד האט ער אויף איהם השגחה געגעבען אין רוחניות אונ גשמיות.

אז ער איז נאך א יונג קינד געוועזען האט מען פון איהם געזעהן אז ער וועט זיין א גרויסע זאך, ער פלעגט פרעגען א קליינע קשיא אבער א וויכטיגע, א שטארקע, אז אויף איהר האט מען בעדארפט ענטפערן א גרויסען תירוץ.

א מאל אז ער איז אלט געוועזען א ערך פינף–זעכס יאהר פאר פורים האט אים דער אלטער רב געפרעגט: פארשטייסט דוא די מגלה?

— ניין! — האט דאס קינד געענטפערט — איך פארשטייא ניט צו וואס האט המן בעדארפט האבען א בוים פון 50 איילען, איז דען מרדכי אזוי הויך געוועזען?

פורים האט דער רב געזאגט א לאנגען דרוש וואס ער האט זיך אנגעהייבען יעשו עץ גבוה חמשים אמה. אונ האט פארענטפערט דיא קשיא.

א זעלכע זאכען האבען גאנץ אפט געטראפען.

ביז דרייצעהן יאהר האט ער געלערענט נגלה. ער איז געוועזען א גרויסער עלוי, נאכדעם האט דער רב מיט איהם געלערנט קבלה חסידות אויך, ער האט איהם איבערגעגעבען אלע סודות פון דער חכמה אונ דרכי העבודה, קלאהר ב' יטליך אונריכטיג.

דער רבי האט איהם חתונה געמאכט מיט זיין איינעקעל חיי' מושא ע"ה. נאך דער חתונה האט איהם זיין שווער דער מיטעלער אדמו"ר גענומען צו זיך אויף קעסט אונ ער האט מיט פיל חשק געלערנט מיט איהם.

האדמו"ר רבי מנחם מענדעל זצ"ל האט געלערנט בתורת חבר מיט הגאון ר' נחמי' ז"ל פון דובראוונא וואס ער איז געוועזן צאֵיידעם ביי הרב ר' חיים אברהם ז"ל דער צווייטער זאהן פון אלטען רבי.

די צוויי שוואגערס זענען געבליבען כל ימיהם גוטע פריינד, זיי האבען געשריבען שאלות ותשובות איינער צו דעם אנדערן, אונ אז האדמו"ר ר' מנחם מענדיל איז געווארען רבי, פלעגט ר' נחמיה פאהרען צו איהם אונ האט געשריבען אויף איהם דעם טיטול „מורינו".

האדמו"ר ר' מנחם מענדיל האט אויך געלערנט בתורת חבר מיט הגאון ר' יהודה ליב פון דווינסק (דינאבורגער בטלן) זיי האבען נאכדעם אויך געשריבען שאלות ותשובות איינער צום אנדערן.

בעת דער אלטער רבי איז נסתלק געווארען איז, האדמו"ר ר' מנחם מענדיל אלט געוועזען אערך דריי אונ צוואנציג יאהר, דעמאלט איז ער פול געוועזן אין גאנצען תלמוד בבלי אונ ירושלמי מיט אלע מפרשים, אויך אין אלע פוסקים ראשונים, אחרונים, ספרי קבלה, חסידות, תכונה אונ חקירה.

פיל חדושים אין נגלה אונ חסידות האט ער געשריבען אז דער אלטער רבי האט נאך געלעבט ער האט זיי געזעהן אונ איהם זענען זיי שטארק געפעלען ניוען ער האט געזאגט: אט דאס איז ווי איך זאג אונ מיין.

די מעשה איז אזוי געוועזן:

די חסידות האט ער געשריבען שפעט ביז נאכט אז אלע האבען שוין געשלאפען, דער מיטעלער רבי, זיין שווער, האט דערפון אויך ניט געוואוסט, א מאל שפעט ביי נאכט איז דער מיטעלער רבי ארויסגעגאנגען פון זיין חדר, האט ער געזעהען דורכן טהיר וואס איז געוועזן אפען, ווי זיין איידעם זיטצט פארטיפט אונ שרייבט חסידות, נאכדעם האט ער די כתבים געהאלטען ביי די פרוי אין קאסטען. אויף מארגען האט דער מיטעלער רבי געזאגט צו זיין טאכטער: איך בין אויף דיר נוזר בגזרת כבוד אב אז דו זאלסט מיר די כתבים געבען, זי האט געגען איהר ווילען געפאלגט דעם פאטער.

ביי נאכט האט אדמו"ר רבי מנחם מענדיל געוואלט שרייבען, האט ער די כתבים ניט געפונען, ער האט געפרעגט ביי איהר: וואו זענען די כתבים? האט זי איהם ערציילט די גאנצע מעשה.

— דו זאלסט וויסען — האט האדמו"ר צו איהר געזאגט — אז איך האב דערפון גרויסע הארץ וועהטאג, איך ביטע דיר דו זאלסט באלד אפנעהמען די כתבים אונ ברענגען זיי צו מיר.

זי איז באלד געגאנגען צום זיידען דעם אלטען רבי אונ זי האט איהם ערצעהלט

דיא גאנצע מעשה, האט דער אלטער רב געשיקט רופען זיין זאהן דעם מיטעלן רב, געבעטען איהם ער זאל דיא כתבים ברענגען צוא איהם, ער וויל זיי זעהען. דער אלטער רב האט דיא כתבים דורכגעקוקט אונ געזאגט: מיין ברודער יהודה ליב שרייבט חסידות אזוי וויא איך זאג. מיין זאהן דובער אזויא וויא איך מיין אונ מנחם מענדעל—אזויא וויא איך זאג אונ וויא איך מיין.

עטליכע יאהר פאר דעם אלטען רבי'ס הסתלקות, האט האדמו"ר ר' מנחם מענדעל אנגעהייבען זאגען חסידות פאר חסידים. אז זייא האבען געהאט אספק אין דעם אלטען רבי'ס חסידות זייא האבען ניט ריכטיג פערשטאנען זיין כוונה, זענען זייא געגאנגען צוא אדמו"ר ר' מ"מ פרעגען אונ ער האט זייא גלייך ריכטיג ערקלעהרט דיא כוונה.

נאך דיא הסתלקות פון אלטען רב, דיא גאנצע צייט פאן דעם מיטעלען רב, האט דיא אלטע רבנית געוואהנט אין ליובאוויטש, זיא פלעגט בעקומען אגרויסען חלק פון דיא „מעמד געלד". אונ אזויא וויא זיא האט פיל געשעטצט דעם האדמו"ר ר' מנחם מענדל, פלעגט זיא מיט איהם וואהנען אין איין דירה כדי ער זאל האבען זיין הוצאה ברווח, אין יענער צייט האט ער נאך מעהר געלערנט, געדאוועגד אונ געשריבען חדושים אין נגלה אונ אין חסידות, אונ פיל שאלות ותשובות, אלע שאלות וואס דער מיטעלער רב האט בעקומען פלעגט ער איבערגעבען זיין איידעם וואס האט פערטיג געמאכט אתשובה אונ נאכדעם איבערגעבען דעם שווער, ער זאל זאגען זיין מיינונג אויב ער האט ריכטיג ערקלערט.

פיל שו"ת. האט מען צוא איהם אליין אויך צוגעשיקט, דיא גאנצע צייט יאהרען לאנג איז ער פרוש ומובדל געווען פון לייטען אונ האט נור געטהון אין לערנען, ער איז געוואָרען כמעין המתגבר. דאס הייסט, וויא אקוואל וואס ווערט שטארקער אונ שטארקער.

איין מאל אין חדש פלעגט ער געהען הערען חסידות פון מיטעלן רב אונ נאכדעם פלעגט ער דיא חסידות פערשרייבען לזכרון.

אמאל מוצאי יו"ט (סכות) האט מען ביא דעם מיטעלן רב פערבראכט די גאנצע נאכט, מען האט פיל משקה געטרונקען, דער מיטעלער רב האט פיל חסידות געזאגט, עס איז געווען פרעהליך.

פאר טאג איז האדמו"ר ר' מ"מ געגאנגען אהיים, באלד נאך זיין אוועקגעהן, האט דער מיטעלער רב געשיקט זיין משרת צוא איהם זאגען, ער זאל באלד פארשרייבען דיא חסידות אונ געבען דעם משרת.

דעם משרת איז שוועהרליך אנגעקומען צוא איהם, ער האט איהם געפונען ליגענדיג אויף דער ערד, דער משרת האט זיך שטארק ערשראקען, ער האט געמיינט דאס ער איז געפאלען, נור וויא ער האט איהם געזאגט דעם רבי'ס פערלאנג, איז ער אויפגעשטאנען פון דער ערד וואס ער איז געלעגען אין

גרוים דבקות, אונ ער האט פארשריבען דיא חסידות אונ אבגעגעבען דעם משרת.

דער מיטעלער רב איז דער פון נתפעל געווארען, ווייל דער חדוש איז געוועזען אגרויסער, אונ משקה האט ער תיל געטרונקען אונ דאך ריכטיג פארשריבען

אין דיא לעצטע יאהרען, אז דער מיטעלער רב איז שלאף געווארען האט ער איהם איבערגעגעבען דעם ענין פון חסידות, אויך האט ער מודיע געוועזען דיא גרויסע חסידים אז נאך זיין הסתלקות וועט זיין איידעם ממלא מקומו זיין.

דיא מעשה איז אזויא געוועזען:

בעת דער מיטעלער רב איז געוועזען אין קארלסבאד, האט ער געשריבען אהיים אז ראש השנה זאל זיין איידעם האדמו"ר ר' מ"מ זאגען חסידות, ווייל דער מיטעלער רב איז געקומען אהיים אויף סכות.

אדמו"ר ר' מ"מ האט אנגעהייבען, זאגען אדרוש מיט אמשל וועגען דעם ענין פון תקיעת שופר. עהדער ער האט געזאגט דעם נמשל, איז געווארען אין בית המדרש אגרוים געוויין. אז דער מיטעלער רב איז אויף סכות געקומען אהיים האט מען איהם דאס דערציילט, האט ער געזאגט, איך זאג דעם משל מיט דעם נמשל אונ קייגער וויינט ניט. אונ אז ער האט געזאגט דעם משל אליין האבען אלע פון גרוים ביז קליין געוויינט, דערפון פארשטייא איך אז זיין צייט איז שון געקומען וואס ער דארף ווערען דער אדמו"ר. גלייך האט ער געשיקט רופען דיא גרויסע חסידים אונ זייא געבעטען אז זייא זאלען געהען צוא איהם ריידען ער זאל אויף זיך מקבל זיין דיא רבנות. אויך האט ער געזאגט: מיין איידעם הרב ר' מנחם מענדל איז א אדם שלם, אהן חסרונות ער וועט קאנען ממלא מקומי זיין אונ פיהרען דיא חסידים אין אגוטען וועג אונ אויף איהם וועלען קיינע מנגדים ניט זיין, אונ אזויא איז געוועזען.

פרק ב.

ווייא אזויא ער איז געווארען ארבי.

זיין פאהרען אויף דער מדינה נאך דיא הסתלקות פון מיטעלן רב האבען חסידים געוואלט מקיים זיין דעם מיטעלען רבי'ס רייד, אבער האדמו"ר ר' מ"מ האט ניט געוואלט ווערן ארבי, ער האט געזאגט: אז דיא רבנות געהערט צוא זיין פעטער הרב ר' חיים אברהם דער צווייטער זאהן פון אלטען רב אונ ער האט דיא חסידים געשיקט צוא איהם.

הרב ר' חיים אברהם האט זייא געענטפערט: געהט אונ זאגט איהם ער זאל זיך ניט פארגנב'נען מען טאר קיין גנב ניט זיין, אלע ווייסען אז דיא רבנות פאסט נור פאר איהם, זיין כח איז גרוים אין נגלה, חסידות אונ אין חכמה, ער קאן זיין אפיהרער פון דור, אונ איך וועל אויך באלד קומען צוא איהם.

און אזוי איז געווען.

ווי ר' חיים אברהם איז געקומען צו איהם, האט אדמו"ר זיך געשטעלט פאר איהם.

— זיטצט אויף אייער ארט — האט ר' חיים אברהם געזאגט צו איהם — איך בין אפילו דער פעטער, אבער איהר זענט דער "רבי".

— וויא קאן איך זיין א רבי — האט אדמו"ר ר' מ"מ געענטפערט — א רבי דארף דאך וויסען סודות התורה.

— אונזערע חכמים זאגען — האבען זיא איהם געענטפערט — דער וואס לערנט תורה וויא מען דארף, גיבט מען איהם פון הימעל נשיאות ער זאל זיין א פיהרער ביא יודען, און נאכדעם איז מען איהם מגלה סודות התורה.

— ווען איך וועלט דארפען זיין רבי — האט אדמו"ר ווידער געזאגט — וויא וואלט איך ניט האבען א רמז אויף דעם זיידען דעם אלטען רב?

— צוויא רמזים האט איהר געהאט פון זיידען אויף דעם — האבען איהם דיא חסידים געענטפערט — איין מאל פון דיא פאפירען וואס ער האט אייך איבערגעגעבען, און דאס צווייטע מאל פון חלום פאר דיא הסתלקות פון אלטען רב.

דיא מעשה איז אזוי געוועזען:

דעם לעצטען פרייטאג פאר דיא הסתלקות פון אלטען רב, האט ער ליידיג געמאכט דיא קעסטעלעס וויא דער דין איז, ער האט ארויסגענומען געשריבענע פאפירען וועגען דיא ענינים פון הנהגה פון רבנות, און איהם געגעבען און געזאגט: בעהאלט דיא פאפירען זיא וועלען דיר צונוטץ קומען, דאס איז איינס. און דער צווייטער, אין דער נאך עהדער דער אלטער רב איז נסתלק געווארען האט ער געזעהען אין חלום אז א ספר תורה איז אראפ געפאלען אויף דער ערד און קיין מענשקאן איהר ניט אויפהייבען, זענט איהר צוגעלאפען און מיט גרוס כח אויפגעהייבען, און א גרויס געשרייא געגעבען, דער רב האט אייך געפרעגט, פאר וואס שרייט איהר? — האט איהר איהם ערצייהלט דעם חלום. האט דער רב געזאגט: מיט גרוס התפעלות: אזוי, דוא האסט טאקע דיא תורה אויפגעהויבען. — נור מיר פארשטעהען נוט און ריכטיג אויף וואס דאס בעווייזט.

ער האט געזעהען אז קיין זאך העלפט ניט, האט ער געמוזט מקבל זיין אויף זיך דיא רבנות, מען האט אנגעהייבען פאהרען צו איהם אין ליובאוויטש. ער האט מגלה געווען פיל גרויסע סודות התורה, און געגעבען יעדערן עצות אין רוחניות און אין גשמיות. אלאנגע צייט האט ער קיין פדיון גענומען, נאכדעם האט ער אנגעהייבען געהמען פדיונות.

דיא גרויסע חסידים פון דעם מיטעלען רב האבען זיך אויך באלד צוא איהם איבערגעגעבען. און זיינע תורה געהערט מיט גרוס חשק. אויך דיא חסידים פון אלטען רב האבען זיך צוא איהם איבערגעגעבען. אויך זיין פעטער

ר'

ר' חַיִים אַבְרָהָם איז גֶעוֶואנְגֶען הָארֶען זַיינֶע חֲסִידוּת, אוֹיךְ זַיין פֶּעטֶער הָרַב ר' יוֹסֵף פוּן לְיוּבַּאוִויטְשׁ וָואס עֶר איז גֶעוֶוען אַגְאַלִּיכֶער מַאן, הָאט עֶר זִיךְ אוֹיךְ אִיבֶּערְגֶעגֶעבֶּען אוּנ בָּטֵל גֶעוֶוען פַאר אִיהם וִויא אַיוּנְגֶער חָסִיד.

אִין אַקְלֵיינֶע צַייט אַרוּם אִיז הָרַב הַקָּדוֹשׁ ר' אַהֲרֹן פוּן שְׁטְרַאשִׁיעלֶע נִסְתַּלֵק גֶעוָוארֶען, הָאבֶּען פִיל פוּן זַיינֶע חֲסִידִים זִיךְ אִיבֶּערְגֶעגֶעבֶּען צוּ אדמו"ר ר' מ"מ, עֶר אִיז גֶעוָוארֶען רַב אִין גַאנְץ ביילָען.

אִין אַיינִיגֶע יָאהרֶען שְׁפֶּעטֶער, הָאבֶּען אִיהם חֲסִידִים גֶעבֶּעטֶען עֶר זָאל פָּאהרֶען אוֹיף דֶער מְדִינָה. עֶר מִיט זַיין הֶערוּמְפָּאהרֶען הָאט פִיל נַייעֶס גֶעטְהוּן. פִיל מִתְנַגְדִים זֶענֶען גֶעוָוארֶען חֲסִידִים, אוּנ אֲפִילוּ דִיא וָואס זֶענֶען נִיט גֶעוָוארֶען חֲסִידִים אָבֶּער בָּטֵל פַאר אִיהם זֶענֶען זֵיי גֶעוָוארֶען, וַוייל זֵייא הָאבֶּען גֶעזֶעהֶען וִויא גְרוֹיס אוּנ וִויכְטִיג עֶר אִיז.

עֶר אִיז גֶעקוּמֶען אִין ווִילְנָא הָאט אִיהם דֶער גָאוֹן ר' אַבְלִי בְּעַזוּבָּם, אִין מִינְסְק אִיז גֶעקוּמֶען הַגָאוֹן ר' טֶעבִיל הָארֶען זַיינֶע חֲסִידוּת, עֶר הָאט מִיט אִיהם פַארְבְּרַאכְט אִין נִגְלֶה. זֵייא הָאבֶּען גֶערֶעדְט אִין פִילֶערְלֵייא עִנְיָנִים. דֶער אדמו"ר הָאט זֵיי גֶעוִויזֶען זַיין כֹּחַ אִין פִיל חָכְמָה, אוּנ דָאס הוֹיפְּט אִין סוֹדוֹת הַתּוֹרָה.

אַז עֶר אִיז גֶעקוּמֶען אַהַיים הָאבֶּען דִיא גְאוֹנִים גֶעשְׁרִיבֶּען צוּא אִיהם שְׁאֵלוֹת אוּנ עֶר הָאט זֵיי גֶעעֶנְטְפֶערְט אוֹיף יֶעדֶער שְׁאֵלָה מִיט גְרוֹיס גְאוֹנוּת אוּנ מִיט גֶעטְלִיכְקַייט.

מֶעהר וִויא אִין אַלֶץ הָאט עֶר גֶעוִויזֶען גַדְלוּת אִין דִיא עִנְיָנִים פוּן עֲנִוּוּת אוּנ גְרוֹיסֶע מוֹפְתִים וִויא דָאס אִיז בֶּעוואוּסְט אוֹיף דֶער וָועלְט.

פרק ג.

אַיינִיגֶע עִנְיָנִים פוּן זַיינֶע גַדְלוּת.

קֵיין מֶענְשׁ הָאט נִיט בְּכֹּחַ צוּא דֶערְצֵיילֶען אִין גַאנְצֶען פוּן זַיין גְרוֹיסְקַייט, נוּר אִין קוּרְצֶען וֶועלֶען מִיר שְׁרַייבֶּען אַיינִיגֶע זַאכֶען וָואס זַיינֶען מְפוּרְסָם בַּיי אַלֶע חֲסִידִים.

דֶער האדמו"ר הָאט גֶעהַאט אַלֶע מַעֲלוֹת וָואס גֶעהֶערֶען צוּא קְדוּשָּׁה וִויא אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים *) רֶעכְנֶען, עֶר אִיז גֶעוֶוען אַחָכָם אַגִבּוֹר א. ז. וו.

דֶער האדמו"ר ר' מ"מ הָאט פִיל גֶערֶעדְט אִין דֶער תּוֹרָה. זַיין נְשָׁמָה אִיז גֶעוֶוען פוּן "עוֹלָם הַדִבּוּר", זַיין קוֹל אִיז גֶעוֶוען זֶעהֶער שְׁטַארְק, אַז עֶר פְלֶעגְט דַאוָונֶען מִיט אַהוֹיכֶען קוֹל, מִיט אַפְלַאם פַייעֶר פוּן הַארְצֶען, אִיז גֶעוֶוען שַׁאן אוּנ זִיס צוּא זֶעהֶען אוּנ צוּא הָארֶען.

דִיא גְרוֹיסְקַייט פוּן זַיין קָאפּף אִיז גֶעוֶוען נָאר אָהן אַשִׁיעוּר, בַּייא אִיהם האט

---

*) אין חשבינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ועניו וכו' (שבת צ"ב, נדרים ל"ח.)

המעתיק

האט זיך פאראייניגט די טיפקייט פון הארצען מיט די טיפקייט פון קאפ און זיין קאפ איז אלע מאל געווען פיל שטארקער פון זיין הארץ. אז ער האט געהאט אין הארצען די גרעסטע התפעלות, האט ער דאס געקאנט בעהאלטען אז קיינער זאל דאס ניט זעהען.

דער הייליגער רמב"ם זאגט אז פאר אפראסטען מענשען טרינקען פיל משקה איז דאס זעהער ניט גוט, אבער א תלמיד חכם ווערט פון די משקה זיין קאפ געהייבענער און שטארקער, עס ווערט ביי איהם נתגלה פיל חכמות און ער גיבט דאס איבער דעם אנדערן. ביי דעם אדמו"ר האט מען דאס דייטליך געזעהען. אז ער האט פארבראכט מיט חסידים האט ער זעהער פיל געטרונקען, און געזאגט חסידות גאר אהן א שעור. עס האט געטראפען צייטען וואס ער איז געווען אויף א חתונה, א ברית, אדער א יום טוב, פלעגט ער פארברייגען די גאנצע נאכט, נאכדעם האט מען געזעהען וויא ער לערנט גמרא מיט פוסקים זעהער פארטיפט.

זיין שפלות און ענות איז געווען זעהער גרויס, ער האט כל ימיו געהארעוועט אויף די מדה שפלות, ער פלעגט זאגען: אויף א מענשען וואס ער האלט זיך שפל, זענען קיינע מקטרגים פאראן. ווייל ער האלט זיך פאר גאר נישט, און וועגען גאר נישט רעדט מען ניט. אויך האט ער געזאגט: אז שפלות איז א סגולה צוא אריכות ימים. מיר זעהען דאס פון דער ערד זיא איז נידריגער פון אלעמען און אלע טרעטען אויף איהר און זיא האט א קיום אויף עוויג וויא דער פסוק זאגט והארץ לעולם עומדת.

עס איז ידוע אז דער אלטער רב נאך זיין הסתלקות פלעגט ביי נאכט קומען צוא אדמו"ר ר' מ"מ. און ער פלעגט איהם מגלה זיין גרויסע סודות התורה, אין זיינע כתבים געפינט זיך פיל אזעלכע סודות.

די רבנית (זיין ווייב) האט ערציילט: אמאל ביי נאכט אז זיא איז געווען אין איהר חדר, האט זיא געהערט א קלאפ פון זיין חדר וויא איינער וואלט פאלען, זיא האט זיך ערשראקען און איז אריינגעלאפען אין זיין חדר האט זיא איהם געפונען ער ליגט אויף דער ערד.

– וואס איז דאס? – האט זיא ביי איהם געפרעגט.

– דער זיידע איז דא געווען – האט ער געענטפערט.

– נוא וואס דארפען מאכען אזא רעש? – האט זי געפרעגט מיט א גלייך ווארט.

– פארשטעהסט דוא – האט ער איהר געענטפערט – א נשמה אויף דעם עולם, אז דארף צוזאמענקומען מיט א נשמה פון יענעם עולם, מוז זיך איינע אנטהון א לבוש און די אנדערע אויסטהון א לבוש.

דער אנטווארט איז גוט און ריכטיג. אבער פארשטעהן דאס, קאן נור דער מענש וואס איז געקומען צוא אזא מדרגה און צוא אזא מעשה בפועל ממש.

אמאל י"ט כסלו האט ער פארבראכט מיט חסידים. האט ער געזאגט אין ירושלמי שטעהט: אז ווען איינער זאגט אדבר תורה פון אגעשטארבענעם צדיק, דארף ער בייא זיך רעכענען גלייך וויא דער צדיק שטעהט פאר איהם. פון דעם לשון הגמרא ווייזט אויס אז ער דארף נור רעכענען. אבער באמת שטעהט דער צדיק ניט, אבער ווען מען זינגט דעם צדיק'ס נגון, שטעהט ער געווים דארטען, און באלד האט ער אנגעהייבען צוא זינגען דעם נגון פון אלטען רב.

זיין התמדה צוא שרייבען חסידות איז געווען וואונדערליך, פיל מאל האבען חסידים געזעהען וויא ער שרייבט אין מיטען דאוונען ווייל אין זיין מוח האט שטענדיג געקוואלען נייעס, און יעדען נייעם האט ער באלד פארשריבען.

זיין איינקעל האט דערציילט אז פיל מאל האט ער געזאגט אין דאוונען אזעלכע ווערטער וואס שטעהען ניט אין דאוונען. למשל. על זאת שבחו אהובים מיכאל מימין מהלל וגבריאל משמאל ממלל.

הגם על פי דין טאר מען דאס גיט, ווייל דאס איז אהפסק, נור אז עס זאגט זיך אליין, איז אנדערש.

פרק ד.

פון זיין פאהרען אין פעטערבורג.

בשנת, אין דעם יאהר תר"ג איז געקומען אבעפעל פון פעטערבורג אז אחינו בני ישראל זאלען אויסקלייבען איינגע מענשען פון זייערע גדולים, שיקען זייא אין פעטערבורג. עס וועט זיין א קאמיסיע, דער מיניסטער וועט אויך אנטהייל נעמען און מען וועט באקלעהרען דעם דת ישראל, כדי צוא וויסען וועלכע כתה איז דיא גערעכטע. מתנגדים חסידים פון רייסען, פון פוילען, אדער משכילים.

יעדער כתה האט אויסגעקליבען איינעם פון זייא, מתנגדים–דעם הגאון ר' יצחק פון וואלאזין ז"ל, חסידים פון רייסען–דעם האדמו"ר ר' מנחם מענדל פון ליובאוויטש ז"ל, חסידים פון פולין–הרב החסיד הגביר ר' ישראל אלפערן פון בערדיטשוב ז"ל, דיא משכילים– ה' בצלאל שטערן דירעקטאר פון אדעססע.

דער מיניסטער האט פריגלאסעט פון אויסלאנד השר הצדיק ר' משה מאנטיפיור. השר הצדיק אדאלף כרמיה און ראטהשילד. נאר זייא זענען ניט געקומען, דער דאקטאר ליליענטהאל און נאך אנדערע משכילים זענען אויך געקומען. נור דער עיקר קאמיסיע זענען געווען נור פינף מענשען, די פיער וואס מיר האבען דערמאנט און דער פינפטער איז געווען דער מיניסטער ער איז געווען דער פריטסעדאטל פון דער קאמיסיע, יעדער פון דיא פינף

האט געהאט ביא זיך מענשען וואס ער זאל מיט זיא זיך קענען פריהר מיישב זיין, בעקלעהרען יעדער זאך וואס צוא ריידען.

אדמו״ר האט מיטגענומען זיין זאהן אדמו״ר ר׳ יהודה ליב ז״ל אונ דעם הרב החסיד ר׳ שמרי׳ פייטילאָהן פון לייפלי׳ פאר אטאלמאטש.

עהדער האדמו״ר איז געפאהרען האט ער געשיקט אפדיון אין לאזני אויף זיין מוטערס קבר, זיא זאל מודיע זיין איהר היילינגען פאטער, דעם אלטען רב, אז איהר זאהן ווערט גערופען אין פעטערבורג, כדי דער אלטער רב זאל תפלה טהון עס זאל אלץ גוט זיין.

דיא אויסערוואהלטע מענשען זיינען געקומען אין פעטערבורג. זייא האבען זיך געוואוועט צום מיניסטער אונ באלד האט זיך געזעצט דיא קאמיסיע.

דער מיניסטער, גראף אוּבארוב, האט זייא מודיע געוועזן פריהר: אז דער קיסר יר״ה וויל חלילה ניט אראפפיהרען אידען פון זייער דת אונ אלס וואס דיא אידישע חכמים שרייבען, בלייבען הייליג, פון זייערע דינים וועט ניט אנגעריהרט ווערען קיין זאך חלילה, ער וויל נור ערקלעהרען יעדער זאך אונ מאכען ארדענונג אין פערשידענע אידישע מנהגים.

פיל שאלות זענען געפרעגט געווארען, אונ אויף אלץ האט דיא קאמיסיע געענטפערט.

דער אדמו״ר איז געשטאנען אין קאמיסיע העכער פאר אלע גדולים, דער מיניסטער האט איהם זעהער שאן אויפגענומען, ווייל ער האט געזעהען זיין גרויסע חכמה אונ גאונית.

האדמו״ר האט אויפגעוויזען יעדער זאך פון חז״ל, ער איז ביא זיך געווען זייער שטארק, עס זאל ניט אנגעריהרט ווערען קיין דין אונ קיין אידישען מנהג.

מעהר וויא אלץ האט ער געהאט צוא טהון אין דעם ענין פון לערנען קבלה אונ חסידות, ווייל אין דעם ענין האט ער געהאט מנגדים אויף זיך, נור ער איז ביא זיך זעהער שטארק געוועזן, אונ השי״ת ברוך הוא וברוך שמו האט איהם מצליח געוועזן עס איז אלץ גוט אונ גוט זיך אויסגעלאזען.

פרק ז׳.

איינינגע ענינים וואס דיא פעטערבורגער קאמיסיע האט זיך נבאשעפטיגט.

קיינער פון דיא קאמיסיע האט ניט ערצייהלט וואס דארטען איז גערעדט געווארען, נור איינינגע ענינים ווייסען מיר פון אתשובה וואס אדמו״ר האט דארטען געענטפערט, אונ פון אבריעף וואס אדמו״ר האט געשריבען אין יאהר תר״ח צום ד״ר מאנדעלשטאם אנ׳ענטפער אויף דיא ענינים וואס דער דקטאר האט איהם געפרעגט.

שְׁאֵלָה: פַאר וָואס הָאבֶּען מִתְנַגְּדִים מִתְנַגְּדִים אוּנ חֲסִידִים בֶּעזוּנְדֶערֶע שׁוּלֶען, זַיי זֶענֶען דָאךְ עוֹבֵר אוֹיף לא תתגודדו, ד. ה. אִידֶען טָארֶען זִיךְ נִיט טְהַיילֶען אוֹיף בֶּעזוּנְדֶערֶע אֲגוּדוֹת אוּנ חֲבֵרוֹת.

תְּשׁוּבָה: דִיא גְמָרָא זָאגְט: אַז לא תתגודדו אִיז נוּר בַּייא אַיין בֵּית דִין, אָבֶּער אַז אִין אַ שְׁטָאדְט זֶענֶען פַאראַן צְווייא בָּתֵּי דִינִים, אַייגֶער פַּסְקְנֶת אַנְדֶערְשׁ וִויא דֶער צְווייטֶער אוּנ בֵּיידֶע זָאגֶען רִיכְטִיגֶע סְבָרוֹת, בַּייא דֶעם אִיז נִיטָא לא תתגודדו, (יבמות דף יג אונ יד). דִיא זֶעלְבִּיגֶע אִיז מִיט דִיא שׁוּלֶען. אִין אַיין שׁוּל טָאר נִיט זַיין צְווייא נוּסְחָאוֹת. אָבֶּער צְווייא שׁוּלֶען אִיז דָאס וִויא צְווייא בָּתֵּי דִינִים אִין אַיין שְׁטָאדְט.

שְׁאֵלָה: פַאר וָואס מִתְנַגְּדִים פָאהרֶען נִיט צוּא זַייעֶרֶע גְדוֹלִים, זַייא הַאלְטֶען מַגִּידִים אִין יֶעדֶער שְׁטָאדְט. אוּנ חֲסִידִים הַאלְטֶען נִיט קַיינֶע מַגִּידִים נוּר זַייא פָאהרֶען צוּא זַייעֶרֶע גְדוֹלִים.

תְּשׁוּבָה: מִתְנַגְּדִים הַאלְטֶען מַגִּידִים אִין יֶעדֶער שְׁטָאדְט כְּדֵי מֶען זָאל נִיט בְּרוֹיכֶען פָאהרֶען, וָואס אוֹיף דֶעם גֶעהט אַוֶועק פִיל הוֹצָאָה, צַייט, אוּנ טִרְחָה, אוֹיךְ כְּדֵי מֶען זָאל דִיא מוּסָר הֶערֶען אָפְּטֶערְס, אוּנ חֲסִידִים זָאגֶען: אַז דֶער מוֹכִיחַ אַלַיין דַארְף זַיין אַ גְרוֹיסֶער צַדִיק, קָאן עֶר מִיט זַיינֶע רֵייד פּוֹעֵל זַיין אוֹיף אַלַאנְגֶע צַייט נוּר כְּדֵי דִיא חֲסִידִים זָאלֶען אָפְּטֶערְס פָאהרֶען, גִיבְּט דֶער רַבִּי עֵצוֹת אוֹיךְ אִין גַשְׁמִיוּת, אִין גֶעשֶׁעפְט זַאכֶען, אוּנ אַז דֶער חָסִיד קוּמְט פְרֶעגֶען אַן עֵצָה אִין גַשְׁמִיוּת, הֶערְט עֶר דֶערְוַוייל‍ֶע דְבַר מוּסָר וָואס דָאס אִיז דֶער עִיקַר כַּוָנָה.

פוּן דֶעם בְּרִיעף צוּא דֶעם ד"ר מַאנְדֶעלְשְׁטַאם זֶעהֶען מִיר אַז דִיא קָאמִיסְיֶע הָאט גֶעקְלֶעהרְט וֶוענֶען חִנוּךְ נְעָרִים וִויא צוּ לֶערְנֶען מִיט קִינְדֶער, אוּנ עֶס אִיז בֶּעשְׁטִימְט גֶעוָוארֶען צוּא גְרִינְדֶען שׁוּלֶען וִויא צוּא לֶערְנֶען אַיינְגֶעטְהַיילְט אִין רַאנְגָאדֶען וִויא דָאס אִיז יָדוּעַ לַכֹּל.

פרק ו

דִיא אוּנְטֶערְהַאנְדְלוּנְגֶען וֶוענֶען לֶערְנֶען קַבָּלָה אוּנ חֲסִידוּת, זַיין קוּמֶען פוּן פֶּעטֶערְבּוּרְג אַהֵיים, דֶעם דְרוּקֶען דֶעם הֵיילִיגֶען סֵפֶר „לִקּוּטֵי תוֹרָה"

לְסוֹף הָאט דִיא קָאמִיסְיֶע אָנְגֶעפַאנְגֶען רֵיידֶען פוּן קַבָּלָה אוּנ חֲסִידוּת, דִיא פְרַאגֶע אִיז גֶעוֶוען: צוּא וֶועלְכֶען צְוֶועק דַארְף מֶען דָאס לֶערְנֶען, וָואס פַאר נוּטְצֶען קָאן מֶען דֶערְפוּן הָאבֶּען?.

ה' שְׁטֶערְן הָאט גֶעזָאגְט אַז דָאס אִיז גָאר אִיבְּרִיג, מֶען קָאן דֶערְפוּן קַיין נוּטְצֶען הָאבֶּען, הַגָאוֹן ר' יִצְחָק פוּן וואלָאזִין הָאט גֶעשְׁוִויגֶען, עֶר הָאט נִיט גֶעזָאגְט יָא אוּנ נִיט נַיין. נוּר הָאדמו"ר אוּנ הָרַב הֶחָסִיד ר' יִשְׂרָאֵל אַלְפֶּערְן הָאבֶּען גֶעזָאגְט אַז דָאס אִיז זֶעהֶער גֶעטְהִיג צוּא לֶערְנֶען. יֶעדֶערֶער קָאן הָאבֶּען דֶער פוּן נוּטְצֶען.

אמאל

אמאל ערב שבת נאך האלבען טאג האט דער מיניסטער געזאגט: אין דעם ענין פון קבלה אונ חסידות וועלען מיר טהון וויא אין דער תורה איז געשריבען „אחרי רבים להטות". שניאורזאהן אונ אלפערן זאגען אז מען דארף יא שטערן אונ איך זאגען ניין. „יצחק שווייגט איז א סימן אז ער זאגט אויך ניין" זענען מיר דיא רבים דארף מען מבטל זיין דעם לימוד פון קבלה אונ חסידות.

האדמו"ר איז פארציטערט געווארען, מיט א ביטער געשרייא האט ער געזאגט: עס קאן זיין וואס עס וועט זיין, אונ קבלה אונ חסידות קאן מען ניט מבטל זיין.

דער מיניסטער איז שטארק אין כעס געווארען. ער האט זיינע דינער בעפוילען זיא זאלען האדמו"ר גלייך ארעסטירען. דיא דינער האבען איהם גלייך אריינגעפיהרט אין אנאנדער חדר. ער איז דארטען געזעסען אייגער אליין.

דער מיניסטער איז ארומגעגאנגען אין זאאל הין אונ הער, זיין פנים האט געפלאמט פון גרוים כעס, אונ דיא גאנצע קאמיסיע זענען געווען זעהער ערשראקען.

האדמו"ר האט זיך געשטעלט דאווענען מנחה, האט געזאגט „הודו" אונ „פתח אליהו" מיט גרוים דבקות, אונ מיט דעם ניגון פון אלטען רבי, דיא ווערטער זענען ארוים פון טיפען הארצען מיט גרוים פלאהם. דעם קול האט מען געהערט אין די זאלען, ער איז געווען אזויא זיס אז דער מיניסטער איז שטארק נתפעל געווארען, ער האט געפרעגט דיא קאמיסיע: וואס זאגט ער? האבען איהם דיא רבנים געענטפערט: ער דאווענט מנחה אונ זאגט "פתח אליהו" דאס איז דיא טיעפסטע קבלה ארום וועלכע מיר האבען גערעדט.

דער מיניסטער האט זיך געזעצט אויסגעהארט מיט גרוים התפעלות דעם גאנצען דאווענען, נאכדעם האט ער געאפענט דיא טהיר אונ געזאגט: שניאורסאהן קומט ארוים? איהר זענט שוין פרייא!.

אדמו"ר איז אריינגעגאנגען צוא דער קאמיסע, אונ דער מיניסטער האט געזאגט: אפשר קאן מען גאר אנדערש רעכענען: וויא באלד יצחק שווייגט, איז א סימן אז ער איז מסכים צו לערנען קבלה אונ חסידות זענט איהר דאך דער רבים אויף יא.

דער ווייל איז געווארען שפעט, ערב שבת, איז געבליבען אז נאך שבת וועט זיין דיא לעצטע זיטצונג פון דער קאמיסיע.

דער אדמו"ר איז נאך דער אסיפה געווען עטליכע טאג שלאף פון שרעק אונ עגמת נפש, נאכדעם אז ער איז שטארקער געווארען האט דער מיניסטער בעשטימט א טאג פאר דיא לעצטע פערזאמלונג.

אין דעם בעשטימטען טאג פון דער אסיפה, זענען אלע פון קאמיסיע

צוזאמענקומען

צוזאמענגעקומען, נור האדמו״ר האט נאך געפעלט, ה׳ שטערן איז דער ווייל ארויסגעגאנגען שפאצירען אין גארטען.

האדמו״ר מיט זיין זאהן ר׳ יודא לייב זיינען געגאנגען צו דער אסיפה. קומענדיג ניט ווייט פון דארטען, האט האדמו״ר געזאגט צו זיין זאהן: מיר וועלען געהען דורך דעם גארטען. געהענדיג אין גארטען האבען זיי געטראפען דעם ה׳ שטער. אדמו״ר האט איהם אנגענומען פאר'ן האנד און האט שטארק געוויינט, און געזאגט: אין דיא היילינע גמרא שטעהט געשריבען בבא רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת (ע״ז י״ח). דאס הייסט: א מענש קאן זיך קויפען עולם הבא אין איין ווייל, יעטצט האסט דוא אגוטע צייט, זיך צו קויפען עוה״ב, ווען דוא וועסט זאגען בייא דער קאמיסיע דאס קבלה און חסידות דארף מען לערנען. דיא ווערטער זענען אריין טיעף אין שטערן'ס הארצען, אזויא פיל האבען דיא רייד אויף איהם געווירקט, אז צוא דער אסיפה האט ער גוטעס גערעדט אויף קבלה און חסידות, אויך הגאון ר׳ יצחק האט מעהר ניט געשוויגען, ער האט אויך איינגעשטימט דערצו, און עס איז געבליבען אויף יא, דערמיט האט זיך די קאמיסיע געענדיגט.

אדמו״ר איז פון פטרבורג אוועקגעפאהרען מיט פיל כבוד, גדולה און מיט גרויס שמחה, השי״ת האט מצליח געווען זיין וועג, ער איז געקומען אהיים בשלום.

אין איינינע יאהר נאכדעם האט איהם דער קיסר געשאנקען „פאטאמסטוועע״ איהם מיט זיינע קינדער אויף עוויג. זייא זענען אלע פאטאמסטווענע פאציאטנע גראזדאניעס.

האדמו״ר קומענדיג פון פטרבורג, האט ער אנגעהייבען מסדר זיין דיא היילינע טהייערע כתבים וואס דארטען זענען געוועזען פארשריבען אלין וואס ער האט געהערט פון אלטען רב, אויך וואס אנדערע גרויסע חסידים האבען מקבל געוועזען פון אלטען רב און פארשריבען אות באות. דיא טיעפע היילינע תורה האט דער אלטער רב מקבל געוועזען פון הקדוש ר׳ אברהם דער זאהן פון מעזיריטשער מגיד, אדמו״ר האט דאס אלין צוזאמענגעזאמעלט און צוגעגעבין פיל הגהות, איינגעטהיילט אין סודות און אנאמען געגעבען „לקוטי תורה״, דער היילינער ספר איז געדרוקט געווארען בשנת תר״ח.

פרק ז.

וואס מיט אדמו״ר האט פאסירט פון יאהר תרט״ז ביז תרכ״ו, זיין הסתלקות.

בשנת תרט״ו, האבען שלעכטע פאלשע מענשען געמסרט דעם אדמו״ר אז צוא איהם פארזאמלען זיך פיל מענשען וואס זייא ווילען מורד במלכות זיין. און ער שיקט שוחד דעם שלטן און נאך פאלשע מסירות. אויך האט

מען

בען איהם געמסרת איבער איינעם פון קורעניץ וואס האט געהאט אגרויסע דעלע אונ איז אנטלאפען, האט דער מסור געזאגט אז דער פארברעכער האט זיך בעהאלטען ביי דעם אדמו"ר אונ ער האט איהם דיא עצה געגעבען צוא אנטלויפען.

דיא מסירות זענען געוועזען פאר דעם ג' גובערנאטער איגנאטאוו אין וויטעבסק וואס צוא איהם האט געהערט מאליוער גובערניע אויך.

ארעסטירען האט דער ג"נ איהם ניט געוואלט ער האט גענומען פון איהם דאפראסען ביי איהם אין דער היים.

דיא גאנצע צייט פון דער דעלע, האט ער קיין חסידות געזאגט אונ קיין מענשען צוא זיך אויף יחידות ניט צוגעלאזען.

אין יענער צייט האט אדמו"ר בעקומען אבריף פון זיין תלמיד הרב הקדוש ר' אלי' יוסף ז"ל פון א"י אז ער וויל קומען אין ליובאוויטש זיך זעהען מיט איהם, מיט גרויס יגיעה האט ער בעקומען רשות פון אדמו"ר אז ער מעג קומען צוא איהם אויף איין נאכט, הערען חסידות אונ באלד אוועקפאהרען פון ליובאוויטש.

פון דיא אלע מסירות איז אדמו"ר ארויס ריין. עס האט זיך בעוויזען אז זייא זענען פאלש.

דיא מוסרים האבען געהאט אשלעכטען סוף, ביי איינעם פון זייא האט מען געפונען אמאסינקע צוא מאכען פאלשע געלד. איז ער פארשיקט געווארען אויף עווינ. כן יאבדו.

ביז דעם יאהר תרי"ח איז ער געזעסען בשלוה. דאמאלסט איז געוועזען אגרויסע שרפה. גאנץ ליובאוויטש מיט דעם אדמו"ר'ס הייזער זענען פארברענט געווארען אויך פיל כתבים נגלה אונ חסידות, אויף די כתבים האט ער געזארגט זעהר וויא אויף דעם היזק פון דיא הייזער, ווייל ער איז שוין געוועזען אלט, האט ער קיין כח געהאט נאך אמאל אויפצושרייבען, נור ער האט געדאנקט אונ געלויבט השי"ת פאר דיא פיל כתבים וואס זענען געבליבען.

נאך דער שריפה האט דער אדון פון ליובאוויטש געגעבען דעם אדמו"ר אהויף צוא וואהנען. דער הויף איז געשטאנען ניט ווייט פון שטאדט, אַיאהר צייט האט ער דארטען געוואהנט מיט זיין פאמיליע צוזאמען. זיין התגלות איז דארטען געוועזען זעהער גרויס, פיל חסידות האט ער געזאגט. אונ דיא יחידות איז געוועזען וואונדערליך. דער אדון האט געוואלט ער זאל דארטען בלייבען וואהנען אויף שטענדיג. אונ אדמו"ר האט אויך אזויא געוואלט, נור די קינדער אונ די שטאדט לייט האבען איהם ניט געלאזען.

אין חדש תשרי פון יאהר תר"כ זיינען דיא נייע הייזער אין שטאדט פארטיג געווארען, האט ער אריינגעצויגען אין שטאדט וואהנען, אבער קיין נחת האט ער שוין דארטען ניט געהאט.

אין חדש כסלו פון יענעם יאהר איז ער שלאף געווארען און דאס האט זיך גע־צויגען מעהר ווי זעכס יאהר, ביז ער איז נסתלק געווארען. ער האט געגלויבט אז דאס איז איהם געקומען פון די נייע ענינים. נור מסתמא האט אזוי בעדארפט זיין.

איינינע יאהר פאר זיין הסתלקות איז זיין ווייב געשטארבען. נאך איהר טויט האט ער זיך פון אלעמען אבגעזונדערט. ער האט ניט געוואלט דאס חסידים זאלען פאהרען צו איהם פרעגען עצות. נור איינינע פון זיינע נאהנטע בעקאנטע האט ער אויפגענומען ביחידות. די איבריגע פלעגען זייער בקשה אריינשיקען דורך אצעטיל און ער האט געענטפערט דורכ'ן משרת זעהער קורץ. די חסידות וואס ער האט יענע צייטען געזאגט איז געווען שוועהר צו הערען און פארשטיין, ווייל ער איז גע־ווען זעהער שלאף פלעגט ער זאגען זעהער שטיל און קורץ.

נאכדעם האט זיך זיין מחלה געשטארקט, ער איז פאראליזירט געווארען. עס איז איהם געווען שוועהר אקעדהר צו טהון מיט די האנד.

זיין שטייגער איז געווען, בעת ער האט געדאווענט צו קוקען אין סדור. ווי דער הייליגער בעש"ט שרייבט. אז מען דאווענט זאל מען קוקען אויף די הייליגע אותיות אין סדור און זיך באהעפטען צו זיי. אז דער אדמו"ר האט ניט געקאנט מיט זיינע האנד איבערקעהרען די בלעטער פון סדור, איז געשטאנען דער משרת ביי איהם און ער האט איבערגעקעהרט די בלעטער פון סדור.

אמאל האט דער אדמו"ר פארברענט צעטלעך און פדיונות, דער פייער איז אריין אין זיינע קליידער ביז דעם בארד, האט ער נעגעבען אגעשריא איז ארייננ־געלאפען החסיד רמ"ז פונער מיט וואסער און האט אבגעלאשען זיינע קליידער.

די מחלה האט געדויערט ביז דעם יאר תרכ"ז י"ג ניסן, ער איז אין יענעם טאג נסתלק געווארען. אין דעם 77 יאהר פון זיין לעבען און 38 יאהר פון זיינע רבנות. אין דעם זעלבינען טאג איז בעהאלטען געווארען דער ארון הקודש אין ליובאוויטש. אויף זיין קבר האט מען אויסגעבויט א אהל און דערביי א בית המדרש פיל מענשען פאהרען אהין תפלה טהון צו השי"ת ער זאל זיי העלפען בזכות דעם הייליגען צדיק, און השי"ת העלפט זיי טאקע באמת.

אין אלע שטאדט וואו עס איז געהערט געווארין פון הסתלקות האדמו"ר. האבען פיל מענשען געוויינט און געקלאגט, געהאט אפארשטערטען פסח.

פון זיינע הייליגע כתבים אין נגלה און חסידות זענען שוין פיל געדרוקט געווארען, און פיל וועט מען דרוקען.

ער האט איבערגעלאזען זאהנע און איינקליך. גרויסע הייליגע מענשען. וואס בעלייכטען דיא וועלט מיט זייערע מעשים טובים.

פרק ח. האדמו"ר האט געבארען זיעבען זאהנע.

א) הרב הצדיק ר' ברוך שלום ז"ל. ב) אדמו"ר הרב ר' יהודא ליב ז"ל. ג) אדמו"ר הרב ר' חיים שניאור זלמן ז"ל. ד) אדמו"ר הרב ר' ישראל נח ז"ל. ה) האדמו"ר

אדמו״ר הרב ר׳ יוסף יצחק ז״ל. ו) אדמו״ר הרב ר׳ שמואל ז״ל. ז) הרב ר׳ יעקב ז״ל. דער ר׳ יעקב איז נסתלק געווארען איונגער מאן אין דער שטאדט טאלאצין בעת האדמו״ר * ר׳ מ״מ האט נאך געלעבט. האדמו״ר ר׳ מ״מ האט איבערגעלאזען נאך זיך אגייניקעל. ער האט געהייסען אדמו״ר הרב ר׳ שלמה זלמן ז״ל. דער זאהן פון אדמו״ר הרב ר׳ יהודה ליב ז״ל. דער אדמו״ר ר׳ מ״מ האט דעם אייניקעל גערעכנט ווי זיין איינען קינד. באלד נאך די הסתלקות פון זיין זיידען און פאטער האט ער אויך געפיהרט אגרויסע טהייל חסידים און האט בעלייכטעט די וועלט, מיט זיין תורה און חכמה.

האדמו״ר ר׳ מ״מ זצ״ל האט גיהאט צוויי טאכטער. זייגע איידימס זענין גיוועזן:

א) הרב הגדול ר׳ לוי יצחק ז״ל, א זאהן פון הרב המפורסם ר׳ יקותיאל זלמן דער איידעם פון מיטעלן רב. און אגייניקעל פון הרב הקדוש ר׳ לוי יצחק נ״ע פון בערדיטשוב. ער איז געווען אגרויסער מענש. אלמדן אין נגלה און אין חסידות. דערצו אגרויסער חכם. אלאנגע צייט איז ער געווען אסוחר. לסוף ימיו איז ער געווארען ארב אין ווילנא. ער איז דארטען געווען עטלעכע יאהר. נאכדעם איז ער קראנק געווארען. איז ער געפאהרען אין וויטעבסק און דארטין נסתלק געווארין.

ב) הרב החסיד ר׳ שניאור ז״ל אזאהן פון הרב הקדוש ר׳ מנחם נחום ז״ל אזאן פון מיטעלן רב. ער איז געזעסען אין ליובאוויטש און דארטען איז ער נסתלק גיווארין.

פון אדמו״ר איז געבליבען כתבים זעהער פיל. טויזענדער בוגענס אויף נגלה. זיי האבען זיך שוין געדרוקט. פיל שאלות ותשובות אויף אלע פיער חלקים פון שלחן ערוך. אויך אויף משניות און גמרא מיט פיל חריפות און בקיאות. אז אלע וואס זעהען דאס ווערען נתפעל פון זייא. דאס איז דער „צמח צדק״ (די גימטריא פון זיין היילינען נאמען מנחם מענדל). זעכס חלקים זענען שוין אפגעדרוקט. און איין זיבטער חלק דרוקט זיך יעטצט. נור עס איז געווען פיל מעהר. ער האט געמאכט א השלמה צום שלחן ערוך פון זיין זיידען, דער אלטער רב. וואס פיל כתבים זענען פארברענט געווארען. אבער פון דער השלמה זענען געבליבען ער האט געהאט בארין קלעמענעס אויף דער השלמה פון ש״ע מעהר ווי אויף אלין.

אויף חסידות איז פון איהם געבליבען נאך פיל מעהר, אויף גאנץ תנ״ך. ער האט זייא געטהיילט אויף חלקים. ספר בראשית בעזונדער. ספר שמות. ספר ויקרא. א. ז. וו. ספר ישעי׳. ספר ירמי׳. ספר יחזקאל א. ז. וו. אויף יעדען נביא פון גאנץ תנ״ך אבעזונדרן ספר. אויך האט ער געשריבען אויף פיל מדרשים און אגדות חז״ל אויך אין חקירה און תכונה האט ער געשריבען. ער האט אין פיל חכמות געהאט א ידיעה.

די כתבים פון חסידות זענען נאך ווענינ געדרוקט געווארען, נור מיר האפען אז קירצליך וועט געדרוקט ווערן, יעטצט גרייט מען צום דרוק פון זיינע כתבים חסידות אויף פיל פון די תרי״ג מצות. דאס האט ער געשריבען אין זיינע יונגע יאהרין.

פיל

פיל תלמידים, גרויסע לייט, האט ער געהאט, אויך די תלמידים פון אלטען רב אונ מיטעלן רב זענען צו איהם געווען צוגעבונדען.

פרק ט.

פון זיינע היילינע קינדער. יעדערער ווען ער איז געבוירען געווארען וואס מיט איהם האט פאסירט, ווען ער איז נסתלק געווארען.

הרב הצדיק הקדוש ר' ברוך שלום נ"ע. ער איז געבוירען א ערך אין יאהר תקס"ז. ער איז געווען אלמדן אין נגלה אונ אין חסידות, אגרויסער עניו אונ אשפל ביי זיך. קיין רבנות האט ער ניט געוואלט. נאר פאר זיך געזעסען כל ימיו על התורה ועבודה. נאך דיא הסתלקות פון זיין פאטער, איז ער געפאהרען אביסעל אויף דער מדינה. וואו ער איז געקומען האט ער א שאנעם קבלת פנים.

אין דער שטאדט סקולייען (רוסישער גרענעץ בייא רומעניען) האט ער געהאט די טרויעריגע ידיעה אז זיין ברודער אדמו"ר ר' יהודה ליב נ"ע איז נסתלק געווארען. מען קאן זיך דענקען אונ פארשטעלען וויא ביטער איהם איז גע־ווארען, ער האט זיך אנגעהייבען מכין זיין צום ווייטען וועג.

ז' כסלו תרכ"ז האט ער אצוואה געשריבען עס האט זיך אנגעפאנגען: ה' נתן וה' לקח, ד. ה. השי"ת האט געגעבען אונ השי"ת האט צוגענומען. כי לא ידע האדם את עתו. וויא באלד דער מענש ווייסט ניט ווען זיין צייט איז, דערפאר והחי יתן אל לבו, דארף דער לעבעדיגער מענש באטראכטען זיך תשובה צו טהון.

באלד נאכדעם איז ער געפאהרען אין ליובאוויטש. אין חדש אב תרכ"ח איז אין ליובאוויטש געווען אגרויסע שרפה. זיין הויז איז פארברענט געווארען. איז ער אריין אין אקליינע דירה, אונ האט אנגעפאנגען בויען אנייע הויז. זיין הויזגעזינד האבען געדונגען אגראססערע דירה. נור ער האט אהין צוא זייא ניט געוואלט געהען, ער האט צוא זייא געזאגט: וואס ארט אייך אז איך לעב.

חנוכה איז ער געגאנגען צוא זיין הויזגעזינד בענטשען „חנוכה ליכט". וויא ער איז אהין געקומען איז ער קראנק געווארען. געלעגען קראנק זעקס וואכען די גרעססטע דאקטורים האבען איהם קורירט. זיינע היילינע ברידער האבען פאר איהם פיל מתפלל געווען. אבער עס האט קיין זאך ניט געהאלפען ט"ז שבט תרכ"ט, איז ער נישטארבען אין אלטער 62 יאר. זיין קבר איז ניט ווייט פון דעם קבר וואס זיין היילינער פאטער רוהט' אין דעם איינענעם אהל.

נאך זיין הסתלקות האט מען גיפונען זיין צוואה. זיינע ברידער האבען איהר געלייענט זענען זייא נתפעל געווארען פון זיין קלוגען שרייבען, מען זאגט אז פון איהם זענען געבליבען כתבים זעהער טיעפע דרושים אין חסידות.

צוויא זאהנע בנים האט ער נאכגעלאזען.

א) הרב הגדול ר' לוי יצחק ז"ל ער איז געווען אגעהייבענער מאן אין אלין פריהער איז ער געווען רב אין פאדאבראנקע (מאהילעווער גוב') נאכדעם אין

ביעשינקאוויץ (וויטעבסקער גוב'), נור באלד ווי ער איז אהין געקומען איז ער שפא"ק קראנק געווארען. אונ איז געפאהרען אין קיוב זיך היילען. אין קיוב איז ער נסתלק געווארען אין יאהר תרל"ח. ער איז אלט געוועזען פיער אונ פערציג יאהר.

ב) הרב הגדול ר' מרדכי. השי"ת זאל איהם דערלאנגערן זיינע יאהרען.

פרק י.

אדמו"ר הרב ר' יהודא ליב נ"ע. ער איז געבארען אנ'ערך אין יאהר תקע"א. דער אלטער רב איז געוועזען ביי איהם סנדק. ווי זיין פאטער האט אנגעפאנגען מיט איהם לערנען, האט ער מצליח געוועזען, זיין גאנצער לוסט איז געוועזען נור צו לערנען אונ דאווענען מיט גרוים חשק. ער האט זיך זעהער פארטיפט אין נגלה אונ אין חסידות. זיין נאמען האט געקלונגען פון דער יוגענד אן.

אין זיינע יונגע יאהרען איז ער שטענדיג געגאנגען הערען חסידות. פון זיין זיידען דעם מיטעלן רב. ער האט זיך זעהער שטארק צוגעבונדען צום זיידען. אונ דער זיידע האט איהם אויך ליב געהאט. אז עס פלעגט אמאל טרעפען דאס ער פלעגט זיך פארזאמען. האט דער זיידע געווארט ניט געזאגט די חסידות ביז ער איז געקומען, ער פלעגט איהם שטעלען נעגען זיך, אונ האט געזאגט עס וועט קומען זיין צייט וועט חסידות זעהער לייכטען. דיא מעשה איז טאקע אזויא געוועזען נור ניט לאנג האט דאס געדויערט.

הרב החסיד ר' שלמה פריידעס פון שקלאוו וואס ער איז געוועזען איינער פון די גרויסע תלמידים ביי דעם אלטען רב, האט איהם גענומען פאר אנ'איידעם. נדן האט מען ביי איהם ניט גענומען נור ווי ר' שלמה האט פיל חסידות געהערט פון אלטען רב אונ האט אלץ פארשריבען, האט מען ביי איהם גענומען די כתבים בתורת נדן, אונ זיין פאטער האט איהם צו זיך גענומען אויף קעסט. אונ ער האט געלערנט מיט גרוים התמדה.

בעת ער איז אלט געוועזען אנ'ערך זיבצעהן יאהר, איז נסתלק געווארען זיין זיידע, דער מיטעלער רב. אונ אממלא מקומו איז געווארען זיין פאטער האדמו"ר בעל צמח צדק ז"ל.

ביז זייא זענען געפאהרען אין פטרבורג איז ער צום פאטער גיט געוועזען שטארק צוגעבונדען, נור דארטען האט ער געזעהען די גדלות פון פאטער, האט ער זיך צו איהם צוגעבונדען זעהער שטארק, אז זיי זענען געקומען פון פטרבורג אהיים, האט דער פאטער געזאגט: אין פטרבורג האב איך בעקומען אנייעם חסיד. דאס איז מיין זאהן רבי ליב (ער פלעגט איהם רופין רבי ליב) אונ ער האט איהם געבעטען חזרן די חסידות פאר חסידים, אונ געבען מצות אין רוחניות אונ אין גשמיות, כדי איהם גרינגער צו מאכען, דער פאטער האט אויף איהם געזאגט:

ער

ער איז אנאה דורש ונאה מקיים. ד. ה. ער דרשת גוט אונ איז מקיים גוט, ער טהוט יעדער זאך וויא מען דארף.

זיין רייען חסידות איז געווען זעהער וואונדערליך מיט גרוים פערשטאנד. מיט אפלאקערדיגען פנים אונ מיט אראש גדול פלעגט ער זאגען פאר אגרויסען קהל. פון דער וועלט איז ער אין גאנצען געווען אפגעשיידט. ווער עס האט איהם געזעהען האט איהם געשעטצט פאר א היילינגן מאן.

אין די לעטצטע יאהרען פון זיין פאטער, אז ער איז שוין געווען שלאף אונ ער האט ניט געקאנט אויפנעהמען אויף יחידות צופיל מענשען. האבען חסידים געבעטען דעם פאטער ער זאל איינעם פון זיינע קינדער שיקען אויף דער מדינה. האט ער איהם געשיקט. ער איז געפאהרען אין מאלע רוסיא. ער האט פארשטורמט די וועלט מיט זיין פייערדיגען זאגען חסידות אונ מיט זיינע מצות. וואס ער האט ארויסגערעדט פון זיין היילינגען מויל, אזוי איז געווען. פיל מענטשען זיינען געהאלפען געווארען דורך זיין עצה. ברכה אונ תפלה. פיל עקרות זענען נפקד געווארען.

פאהרענדיג איז ער געווען אין האדיץ אויף דעם אלטען רבי'ס קבר, ער האט דארטען שטארק תפלה געטהון פאר דעם כלל ישראל וואס דורך דאגת פרנסה קאנען זייא ניט עוסק זיין אין תורה אונ עבודה וויא א איד דארף טהון. ער האט דעם אלטען זיידען געבעטען אז ער זאל זיין א מליץ יושר בייא השי"ת דאס ער זאל יעדערן געבען וואס ער דארף, אלע חשוכי בנים זאלען האבען קינדער אונ זייא מגדל זיין לתורה א. ז. וו.

פאר זיך האט ער מתפלל געווען אז השי"ת זאל איהם ערלייכטען זיינע אויגין אין דער תורה. וואס ער האט געלערנט פון זיינע היילינגע עלטערן. זיין הארץ זאל ריין זיין אין עבודה אונ תפלה. אונ השי"ת זאל איהם מאריך ימים זיין. דיא הארץ האט איהם געזאגט אז ער דארף אין גיכען זיך געזעגנען מיט דער וועלט. אויף דעם אנדערן יאהר אין די זעלבע צייט איז ער גסתלק געווארען.

פאר פסח איז ער געקומען אין קרעמענצוג האט ער באלד ערהאלטען די טרויעריגע דעפעשע אז זיין פאטער איז נסתלק גיווארען. איז ער געווען געצוואונגין צו פאהרען אהיים.

אין יעדער שטאדט האבען איהם די גרויסע חסידים געזאגט אז זיי רעכנען דאס ער זאל ממלא זיין דעם פאטערס ארט. ער האט אבער ניט געוואלט. נור מזר'ן חסידות ווי פריהר אונ די בבנות זאל זיך רופען אויף דעם פאטערס נאמען.

דערווייל האבען שלעכטע מענשין געמאכט א מחלוקה צווישען איהם מיט זיינע ברידער. די פארדארבענע לייט האבין אויף איהם אנגערעדט פיל שלעכטעס. ער האט געוואלט ווייזען פאר זיינע ברידער זיין אונשולד. אונ הגם ער איז געווען דער עלטערער, דאך האט ער מוחל געווען אויף זיין כבוד אונ ער איז געגאנגען צו זייא בעטען עס זאל זיין שלום, עס האט אבער גיט געהאלפען.

איז

איז געבליבען אז דער ווייל זאל ער ארויספארען אין קאפוסט, (מאהילעווער גוב׳).

ער איז אהין געקומען אויף פרשה עקב. באלד האבען פיל חסידים אנגע־פאנגען פאהרען צו איהם. ער האט געזאגט חסידות זעהער פיל שארף און מיט גרויס התלהבות. אנפאנג חודש אלול און תשרי האט ער געזאגט חסידות מיט אזא געשרייא, אז אלע צו הערער זענען געוועזען ערשראקען און געווארען בעלי תשובות.

ווען דאס וואלט אלאנגע צייט געדויערט, וואלטען אידען געהאט אנאנדער פנים אין רוחניות און אין גשמיות. נור באלד נאך סוכות איז ער שלאף און קראנק געווארען, אכט טאג איז ער גילעגען אויף זיין שטערבע בעט. פיעל דקטורים האבען איהם קורירט. נאכדעם האבען זייא איהם געמאכט אנאפיראציע, ער מיט זיינע קינדער האבען זעהער ניט געוואלט, נור מעשה שטן האבען דיא דקטורים אויסגעפיהרט.

באלד נאך דער אפיראציע איז איהם צוגעפאלען דיא קאלטע בראנד. אלע מיטלען האבען ניט געהאלפען.

דאנערשטאג ב׳ חשון האט מען געזעהען אז דיא גרויסע ליכט וועט באלד אויסברענען נאך פיל גיכער וויא מען האט גערעכענט.

אוואונדערליכע זאך איז געוועזען צו זעהען אמענש געזעגענד זיך מיט דער וועלט און ער איז גאר וויא געוועזען. דינסטאג האט ער געבעטען זיינע חסידים זייא זאלען צוזאמענקומען הערען חסידות פון איהם. דיא דקטורים האבען אפילו ניט ערלויבט. אבער ער האט זייא ניט געפאלגט, ער האט געזאגט אז דאס איז זיין חיות און זיין בעסטע רפואה. ער האט דענסטמאל געזאגט אדרוש אויף דעם פסוק יקוו המים.

דאנערשטיגען טאג האט ער גיט אויפגעהערט צו זאגען חסידות, ער האט אלץ גערעדט וועגען אמת און אמונה. דיא נאכט וואס געהערט צו פרייטאג ג׳ חשון האט ער געלייענט קריאת שמע מיט אהויכען קול, מיט דעם ניגון פון אלטין רבי. און מיט גרויס דביקות, געקנאקט מיט דיא פינגער אקוראט ווי געזונדערהייט. דיא גאנצע נאכט האט ער געזאגט פסוקים, אהאלבע שעה פאר זיין הסתלקות האט ער געזאגט דעם פסוק אחת שאלתי מאת ה׳ שבתי בבית ה׳ וגו׳. מעהר האט מען פון איהם קיינע קלאהרע ווארטער געהערט. הגם ער האט נאך גערעדט און גערעדט. אערך האלב דרייא נאך האלבע נאכט איז ער נסתלק געווארען צו זעכס און פופציג יאהר אלט.

אלע האבען נאך איהם געוויינט און געקלאגט. פרייטאג האט מען איהם מקבר געוועזען.

צו דער לויה זענען פיל חסידים געקומען, וויא מען האט איהם אין קבר אריינגעלייגט, האבען זיינע דרייא זאהנע אגרויס געשרייא געגעבען: פאטער פאטער! מיט וועמען האסט דוא אונז איבערגעלאזען!!! אגרויס געוויין איז פון אלעמען, געהערט געווארען.

אטרייסט

אמרייסט האט ער אונז איבערגעלאזען, זיינע דרייא זאהנע, וואס זיי האבען אויך געלייכט אויף דער וועלט'

פרק יא.

אדמו"ר הרב ר' חיים שניאור זלמן, געבארען תקע"ד. איאהר נאך דיא הסתלקות פון אלטען רב (אנאמען נאך איהם).

בעת ער איז נאך יונג געוועזן, האבען שוין אלע ערקאנט אז ער וועט זיין אגרויסע ליכט פאר אידען, ער האט זיך ניט בעקימערט מיט קיין זאך פון דער וועלט. נור מיט דיא היילינע תורה, ער האט פיל געלערנט אונ געדאווענט' וואס ער איז עלטער געווארען האט מען מעהר וואונדערליכקייט געזעהען פון זיין עבודה, מיט גרוים שטורם האט ער געדאווענט, דיא וואס האבען געהערט זענען פארציטערט געווארען. פיל מאל איז ער אין שמונה עשרה ארומגעגאנגען הין אונ צוריק געשפרונגען געטאנצט אונ זיין פנים האט געפלאמט גאר ניט מענשליך.

נאך די הסתלקות פון זיין פאטער איז ער "רבי" געווארען אונ ער איז העכער אונ העכער גאנץ הויך געשטיגען.

זיין היילינער פאטער פלעגט איהם רופען מיט דעם נאמען מורינו, "מיין רבי זלמן" ער פלעגט טהון דעם פאטערס רצון הערן חסידות פאר דיא חסידים אונ ענטפערן דיא וואס האבען איהם געפרעגט עצות אין רוחניות אונ גשמיות, ער איז געוועזן אגרויסער חכם אונ אמזג טוב, דער אמתר מקום החסד.

אמאל בחיי זיין היילינער פאטער איז ער געפארען אין קארילסבאד, וואו ער איז געקומען האט ער גיהאט פיל כבוד. אונ ער האט גיזאגט פיל חסידות, גיגעבען עצות, אלע זענען פון איהם געוועזן האכסט צופרידען, אין דייטשלאנד זענען צוא איהם געקומען פיל דייטשע אידען הערען תורה אונ פארבראכט מיט איהם אין וועלט ענינים זיי האבען געהאט גרויס התפעלות פון זיין שטארקע חכמה אונ זיין גוטען נאטור.

נאך די הסתלקות פון זיין פאטער, איז ער איינינע יאהר געזעסען אין ליובא-וויטש. ביז דעם יאהר תרכ"ט, נאכדעם איז ער אריינגעפאהרען אין לאדי, וואס אמאל איז דער אלטער רב דארטען געזעסען, די אלטע קדושה האט דארטען פון דאס נייא אנגעפאנגען שיינען, ער האט געזאגט (על פי דרך הצחות) ודור רביעי ישובו הנה. דאס הייסט: דער פירטער דור האט זיך ווידערגעקעהרט אויף דעם פאריגען ארט (ער איז געוועזן דער פירטער דור פון אלטען רב).

בעת ער איז געוועזן אין ליובאוויטש. זענען צו איהם פיל חסידים געפאהרין נור אין לאדי איז מען צו איהם נאך פיל מעהר געפאהרען, תמיד זענען דארטען פיל אורחים געקומען הערען זיינע תורה. אונ פרעגען עצות אין רוחניות אונ אין גשמיות. מיט אפריינדליכען פנים פלעגט ער צונעהמען די אורחים אונ זיך שטארק אינטערעסירען אין זייערע ענינים. יעדען געפיהרט אין אגלייכע וועג. די שווערסטע

נאך

זאך איז פאר איהם ניט שווערער געווען, נור יענער זאל דערפון האבען א טובה. דורך זיין תפלה אונ עצות זענען פיל מענשען געווארען גליקליך איבער גליקליך.

אויף יום טוב אונ בפרט אין חודש תשרי זענען זעהער פיל מענשען צוזאמענגעקומען אין לאדי. קיינער האט ניט געזאגט דאס איהם איז ענג, ווייל יעדער אורח האט אויף זיך גאר פארגעסען, ער איז געוועזען מלא שמחה קוקענדיג אויף איהם אונ הערענדיג זיינע קלוגע גוטע רייד. אין לאדי איז ער געווען ביז שנת תר״מ. (עלף יאהר צייט) אין יענעם יאהר שבת פרשה ויצא האט ער געזאגט חסידות אויף דעם פסוק ושבתי בשלום אל בית אבי, דאס הייסט איך וועל זיך אומקעהרען מיט פרידען צו מיין פאטערס הויז, דאס איז געווען ווייא אפאוויספטקע אויף זיין הסתלקות, דען מוצאי שבת איז ער קראנק געווארען, געלעגען פיהר וואכען, די גרעסטע דאקטורים פון רוסלאנד אונ אויסלאנד האבין איהם קורירט. זיין ברודער אדמו״ר הרב ר׳ שמואל ז״ל פון ליובאוויטש איז געפאהרען צו איהם, אונ ער האט שטארק מתפלל געווען פאר איהם, אונ רבי שמואלס קינדער זענען אויך געקומען צוא איהם, קראנקערהייט האט ער פאר זייא געזאגט חסידות אויף דעם פסוק כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו, דאס הייסט: ער האט זיך געלעגט אונ געלעגט ווער קאן איהם אויפהייבען. דאס איז אויך געווען אזוי גוט ווייא אפאוויעספטקע אויף זיין פטירה. עס האט קיין זאך ניט געהאלפען, די נאכט וואס געהערט צו פרייטאג ד׳ טבת איז ער נסתלק געווארען אין אלטער פון 66 יאהר.

צוואונדערליכע זאך האבען מיר געזעהען בייא איהם: ער איז געבארען אין דעם יאהר נאך דיא הסתלקות פון אלטען רב, ער האט איבערגענומען זיין נאמען. אויך זיין ארט אין לאדי. עלף יאהר איז ער דארטען געווען ווי דער אלטער רב געלעבט אזויא לאנג אונ געשטארבען אין דעם זעלבינען חדש ווי דער אלטער רב.

פיל מענשען האבען נאך איהם געקלאגט אונ געוויינט, אטרייסט האבען זיי געהאט, וואס זיין תורה איז געבליבען פארשריבען אונ זיין זאהן איז ממלא מקומו אין לאדי, אויך אנ׳איידעם וואס פיל חסידים פאהרען צו איהם.

אויף זיין קבר האט מען געבויט א אהל מיט א בית המדרש מען איז דארטען מתפלל צו השי״ת.

פרק יב.

אדמו״ר הרב ר׳ ישראל נח נ״ע, ער איז געבארען בערך תקע״ו. איהם האבין אלע געהאלטין פאר מעהר גאון אין נגלה פון אלע זיינע ברידער, ער איז קלאהר געווען ש״ס, פוסקים. שאלות ותשובות דערצו אגרויסער חריף. זיין פאטער האט איהם איבערגעגעבען דעם עסק וואס געהערט צו נגלה: כמיכה געבען דיא רבנים קבלה די שוחטים. פיל פון דיא שו״ת, פון נאהנטע אונ ווייטע גאונים. ער פלעגט זייא ענטפערן באריכות. נאכדעם פלעגט ער זיין תשובה איבערגעבען זיין פאטער ער זאל זעהען אונ זאגען זיין מיינונג.

נאכדעם האט ער זיך פארטיפט אין קבלה און חסידות, ער האט אין דעם למוד מחדש געווען פיל טיעפע ענינים.

אין די לעטצטע יאהרען פון זיין פאטער האט ער אנגעפאנגען זאגען חסידות פאר חסידים און ענטפערן די וואס האבען געפרעגט אן עצה.

ער איז געווען א גרויסער עניו. אמזג טוב און א בעל בכי, אין זיין תפלה פלעגט ער שטארק וויינען, און האט געדאווענט מיט א פארביטערטע הארץ.

אדמו"ר הרב ר' שלמה זלמן ז"ל פון קאפוסט האט געזאגט: אז זיין פאטער אדמו"ר ר' יהודא ליב ז"ל האט געדאווענט מיט גרויס תענוג פון אלקות, און זיין פעטער אדמו"ר ר' חיים שניאור זלמן ז"ל האט געדאווענט מיט גרויס אהבה צו אלקות און זיין פעטער אדמו"ר ר' ישראל נח ז"ל האט גידאווענט מיט גרויס מרירות, און זייער הייליגער פאטער אדמו"ר בעל צמח צדק ז"ל אין איהם האט זיך אלץ געפונען. ער האט געדאווענט מיט תענוג, אהבה, און מרירות. אך, ווי גוט דאמאלסט איז געווען זיי צו זעהען דאווענדיג. עס האט זיך געוואלט זעהער דאווענען.

נאך דער פטירה פון זיין הייליגען פאטער איז ער איינינע יאהר געזעסען אין ליובאוויטש. עס איז איהם נאכדעם ענג געווארען אין הוצאות איז ער ארום געפאהרען אויף דער מדינה. וואו ער איז געקומען האט ער גרויס כבוד געהאט. ווי עס פאסט פאר אזא גרויסען מאן, ער האט פיל חסידות געזאגט מיט גרויס שכל, פיל עצות אין אלץ געענטפערט. אלע זענען פון איהם צופרידען געווען. זיי האבען איהם מיט זייער גאנצען הארצען געהאלפען מיט געלט ווי ווייט זיי האבען געקאנט. די מאלע רוסיאר חסידים האבען איהם געבעטען ער זאל קובע זיין א נ'ארט אין זייער געגענד, זיי זענען איהם מקבל פאר א רבי ער האט אזוי געטהון קובע געווען זיין דירה אין ניעזען (טשערניגאוער גוב') וואס דארטען איז נסתלק געווארען זיין זיידע, דער מיטעלער רב.

פון דעם גאנצען געגענד זיינען פיל חסידים געפאהרען צו איהם הערען זיינע תורה, און פרעגען עצות. מיט א פרעהליכען פנים האט ער יעדען מענשען אויף גענומען. זיך אריינגעטהון אין יעדעמס ענין, געענטפערט יעדערן זעהער גלייך און גוט, אללע אורחים זיינע זענען זעהער צופרידען געווען פון איהם.

א ערך פונפצעהן יאהר איז ער דארטען געווען. אין תרמ"ג דעם ערשטען טאג חול המועד פסח איז ער נסתלק געווארען און זיין קבר איז ביי דעם קבר פון זיין זיידען דעם מיטעלען רב נ"ע.

פיל מענשען האבין נאך איהם שטארק געקלאגט און געוויינט. דער אונגליק איז געווען זעהער גרויס. ווייל אלע חסידים האבען געוואוסט דאס ער איז געווען א גרויסער גאון, א צדיק, א גוט הארץ. ליב געהאט יעדען מענשען צופרידען צו שטעלען, דערצו איז ער געווען דער לעטצטער זאהן פון בעל צמח צדק ז"ל, יענע אלע קינדער זענען אין איינינע יאהר צייט געשטארבען פאר איהם.

נאך זיינע הסתלקות האבען די חסידים פון יענעם געגענד געבעטען זיין

איידעם אדמו"ר הרב ר' שמרי' נח שיחיה ער זאל קומען אין ניעזין ממלא מקומו זיין. עס האט געהאלטען גאר נאהנט ער האט געזאלט פאהרען, נור דיא חסידים פון באברויסק האבען איהם ניט ארויסגעלאזען, אונ נאך איבער אנדערע מניעות האט ער ניט געקאנט פארלאזען באברויסק. מסתמא האט אזוי געדארפט זיין.

אין ניעזין האט קובע דירה געווען, זיין זאהן הרב ר' שניאור דובער ז"ל. ער האט געזאגט חסידות פאר די שטאטלייט. נור קיין רבנות האט ער ניט געפירט.

נאך זאהנע האט ער איבערגעלאזען זייא זענען גרויסע סוחרים.

כתבים איז פון איהם געבליבען. שאלות ותשובות אין נגלה. אויך אין חסידות. קורצליך וועט מען זייא דרוקען.

פרק יג.

אדמו"ר הרב ר' יוסף יצחק נ"ע. ער איז געבארען אנ'ערך אין יאהר תקע"ט. ער האט פיל געלערנט נגלה אונ חסידות.

זיין שווער איז געוועזען הרב הקדוש ר' יעקב ישראל ז"ל פון טשערקאס, דעם מיטעלען רב'ס אנ'איידעם. (א שוואגער פון אדמו"ר בעל צמח צדק).

נאך זיין חתונה האט ער ביי זיין שווער אין שטוב פיל געלערנט אונ געבאווענט. אין געשטימטע צייטען פלעגט ער פאהרען אין ליובאוויטש זעהען זיין פאמיליע אונ הערען תורה פון זיין פאטער.

דער פאטער האט געוואלט דאס ער מיט זיין הויזגעזינד זאלען וואהנען אין ליובאוויטש, אויף זיינע קאסטען, נור זיין שווער האט בשום אופן ניט געוואלט

אין אצייט ארום האבען די וואלינער חסידים געבעטען איהם: ער זאל ביי זיי ווערען א רבי, דער שווער האט אויף דעם מסכים געווען, נור דער פאטער האט אין אנפאנג ניט מסכים געווען, ער האט צוא איהם געשריבען: אויב זיין שווער קאן איהם ניט האלטען ביי זיך, זאל ער קומען אין ליובאוויטש אונ ער וועט איהם געבען אלע זיינע הצטרכות, אבער דער שווער האט דאס ניט געוואלט, האט דער פאטער אויך געמוזט מסכים זיין, אונ ער איז רבי געווארען אין וואלין בחיי אביו, (אז דער פאטער האט נאך געלעבט).

ער האט קובע געווען זיין דירה אין אווראטש (ניט ווייט פון זיטאמער), פיל חסידים זענען געפאהרען צו איהם הערען תורה אונ פרעגען עצות. אין וואלין ערצעהלט מען פון איהם גרויסע מופתים, וואס ער האט וועמען געזאגט איז מקוים געווארען. אין דער צייט פון זיינע רבנות איז ער אויך געפאהרען אין ליובאוויטש הערען תורה פון זיין פאטער.

נאך דעם פאטערס הסתלקות איז ער אייניגע מאל גיפאהרען אין ליובאוויטש זיך זעהען מיט דיא ברידער אונ משפחה.

ער האט ניט מאריך ימים געווען. אכצען טאג אין כסלו תרל"ו איז ער נסתלק געווארען. ער האט געהאט צוויי זאהנע בנים, א) הרב הצדיק ר' מנחם נחום

דובער

דובער ז"ל. ער איז געווען ממלא מקומו אין אווראטש, דא גיט לאנג איז ער אין קיוב נסתלק געווארען.

ב) הרב הגדול ר' שניאור זלמן מרדכי ז"ל, ער איז געווען א עילוי. און א ברי אין זיטאמער, ער איז געשטארבען גאר איונגער מאן.

אדמו"ר הרב ר' שלום דובער פון ליובאוויטש, דער זאהן פון אדמו"ר שמואל פון ליובאוויטש איז אנייעדעם פון הרב ר' יוסף יצחק נ"ע.

פרק יד.

אדמו"ר הרב ר' שמואל נ"ע. דער יונגסטער זאהן פון אדמו"ר בעל צמח צדק. געבארען תקצ"ד. דער פאטער האט איהם זעהער ליב געהאט. ווייל ער איז זעהער גרוים גיווען אין תורה (נגלה און חסידות) אויך האט ער גיוואוסט פיל חכמות דאס הויפט די חכמות הרפואה, ער האט געקאנט פיל שפראך.

אקליינע צייט איז ער געווען אנ'אייניעדעם בייא זיין ברודער אדמו"ר הרב ר' חיים שניאור זלמן ז"ל, אין אקורצע צייט איז זיין ווייב געשטארבען, האט איהם זיין פאטער חתונה געמאכט מיט אטאכטער פון זיין שוואגער הרב ר' אהרן ז"ל, דער אייניעדעם פון מיטעלן רב.

ביז דער פאטער איז נסתלק געווארען, איז ער מיט איהם געווען צוזאמען געלערנט האט ער זעהער בעהאלטען. ער האט פיל געפאסט. נור קיין מענש האט דערפון גיט געוואוסט.

ער האט געהאט אגרויסען כח הזכרון, אלץ וואס ער האט געהערט פון זיין פאטער און וואס ער האט אליין געלערנט, האט ער קיין מאל גיט פארגעסען.

אמאל האט זיינער אנוטער פריינד איהם געבעטען ער זאל איבערזאגען דעם דרוש וואס זיי ביידע האבען געהערט פון זיין פאטער. אכט מינוט האט ער איבער-געטראכט דעם דרוש און באלד געזאגט מלה במלה.

די גאנצע צייט וואס זיין פאטער האט געלעבט האט ער אויף זיך קיין רבנות געצויגען, נור אז דער פאטער איז נסתלק געווארען, האבען פיל חסידים איהם מקבל געווען פאר א רבי.

דאמאלסט האט ער זיך בעוויזען ווי גרוים ער איז. ער האט פיל חסידות געזאגט, זייער גרויסע דרושים. איין דרוש האט זיך געצויגען מעהר ווי אהאלב יאהר זיינע עצות אין אלץ איז געווען זעהער וואונדערליך.

פון אלע זיינע ברידער איז ער איינער פארבליבען אין ליובאוויטש כל ימיו. ער איז אלע מאל געווען שלאף און קראנק, שטענדיג האט ער גענומען רפואות. ער פלעגט ברענגען גרויסע דקטורים צו זיך און אפטמאל איז ער געפאהרען צו זיי אמאל צו די רוסישע און אמאל צו די אויסלאנדישע דקטורים, זיי האבען מיט איהם פיל פארבראכט אין חכמת הרפואה און זיי זענען פון איהם נתפעל געווארען.

אז

אז ער פלעגט קומען אין אויסלאנד, האבען די דארטיגע אידען איהם בעזוכט הארען תורה אונ פרעגען עצות. זיי זענען נתפעל גיווען פון זיין חכמה אונ שאנהייט זיין פנים איז געווען גאטליך.

נאך די הסתלקות פון זיין ברודער אדמו״ר הרב ר׳ חיים שניאור זלמן ז״ל אין דעם יאהר תר״מ, זענען פיל חסידים פון דעם ברודער געפאהרען צו אדמו״ר ר׳ שמואל ז״ל. סוף יאהר תרמ״ב איז ער קראנק געווארען. די גרעסטע דאקטורים האבען איהם קורירט, מען האט פאר איהם פיל תפלה געטהאן, עס האט אבער קיין זאך ניט געהאלפען. י״ג תשרי תרמ״ג איז ער נסתלק געווארען אנ׳ערך אכט אונ פערציג יאהר מיט זעקס חדשים אלט.

זעהער פיל מענשען האבען נאך איהם געוויינט אונ געקלאגט, אין יענעם סוכות איז פארשטערט געווארען די פרייליכקייט פון יום טוב.

זיין קבר איז ביי דעם קבר פון זיין היילינגען פאטער. זיי האבען זיך איינער דעם אנדערן ליב געהאט די גאנצע צייט פון זייער לעבען, אונ נאך זייער טויט זענען זיי ניט צושייד געווארען.

איין טרייסט האבען מיר: דער ארט איז ניט געבליבען ליידיג זיינער אזאהן איז ממלא מקומו. ער איז זעהער אוויכטיגער מענש, ער טהוט פיל גוטעס אויף דער וועלט. פיל כתבים זענען פון איהם געבליבען, אביסעל פון זיי זענען געקומען צום דרוק, הגהות אויף דעם ספר „תורה אור״ פון אלטען רב.

פרק טו.

אדמו״ר הרב ר׳ שלמה זלמן נ״ע, דער זאהן פון אדמו״ר הרב ר׳ יהודא ליב נ״ע. ער איז געבארען תק״צ. ער האט געהאט דעם נאמען נאך דעם אלטען רב אונ נאך זיין זיידען ר׳ שלמה פריידעס פון שקלאוו דער פאטער פון זיין מוטער.

ביז צוועלף יאהר האט ער געלערנט נור נגלה, זיין לערנען איז געווען מיט גרוים חשק. אין דעם טאג וואס ער איז אלט געווארען צוועלף יאהר, האט זיין פאטער אנגעפאנגען לערנען מיט איהם חסידות אין „תניא״ פון אלטען רב, ער האט דאס אויך געלערנט מיט גרוים חשק אונ אין ביידע זאכען אין נגלה אונ חסידות האט ער מצליח געווען. דער פאטער האט געטהאן אשידוך פאר איהם מיט אבע״ב פון קריסלאווע (וויטעבסקער גוב׳) דער מחותן האט איהם פארבעטען (אראפגעבראכט) אויף סוכות צו זיך, מען איז פון איהם זעהער נתפעל גיווארן. אלע האבען געזעהען אז דאס וואכסט אגרויסע זאך, נור די כלה איז געשטארבען פאר דער חתונה. האט מען פאר איהם געטהאן אנאנדער שידוך פון דער שטאדט ליעפלי׳ (וויטעבסקער גוב׳) מיט הנגיד ר׳ ליב לוריא ז״ל, אנאייניקעל פון אגאון וואס האט מחבר געווען דעם ספר „מקום שמואל״.

די חתונה איז געווען אין ליובאוויטש עשרה בטבת תר״ז, זיין זיידע אדמו״ר בעל צמח צדק איז געווען אין גרוים שמחה אונ האט זעהער פיל חסידות געזאגט.

צעהן יאהר צייט איז ער געזעסען אין ליעפלי׳ ביי זיין שווער. ער האט דיא גאנצע צייט געלערנט נגלה אונ חסידות. ער האט די צייט איינגעטהיילט אויף דעם אופן: אגאנצע וואך האט ער געלערנט נגלה. אונ פון דאנערסטאג ביי נאכט ביז נאך שבת האט ער געלערנט חסידות. אויך האט ער זעהער פיל געדאווענט ער האט זיך אפגעשייד פון אלע מענשען. ווייל די צייט איז ביי איהם זעהער טהייער געוועזען. איין מאל אין יאהר פלעגט ער פאהרען אין ליובאוויטש הארען חסידות פון זיין זיידען, אונ וואס ער האט געהארט האט ער באלד פארשרייבען. ער פלעגט אין ליובאוויטש זיצען אחד׳ש צייט אונ אמאל נאך לענגער. צו אכטצען יאהר האט ער געשריבען הגהות, דען ער איז שוין געוועזען גיניט אין פיל כתבים אונ געדרוקט ספרים פון חסידות אונ נגלה, אלין וואס ער האט געהארט האט ער אלס געדיינקט אונ ער האט קיין מאל ניט פארגעסען. אין יאהר תרט״ו איז זיין שווער געווארען ארעם אונ זיינע געלד איז אויך פארפאלען געווארען. ער האט אין ליעפלי׳ ניט געקאנט בלייבען. האט זיין זיידע צו איהם געשריבען, ער זאל קימען אין ליובאוויטש. אונ ער מיט זיין פאטער וועלען איהם געבען זיינע הצטרכות, כדי ער זאל קיין ביטול ניט האבען אין לערנען אונ דאווענען.

ער איז באלד געפאהרען אין ליובאוויטש, אונ דארטען האט ער פיל געלערנט אונ געדאווענט. אויך פיל חסידות געהארט שבת, יום טוב אונ אין מיטען וואך.

זיין זיידע האט איהם געזעטצט לערנען מיט זיין זאהן אדמו״ר ר׳ שמואל ז״ל. דען זיי ביידע האבען זיך זעהער ליב געהאט. אונ ער אליין האט מיט זיי איינינע צייטען אלע טאג געלערנט נגלה אונ חסידות.

אין יאהר תר״כ איז זיין זיידע שלאף געווארען האט ער איהם גענומען צו זיך אין חדר. ער האט מיט איהם שטענדיג געלערנט. זעכס יאהר צייט האט ער פון זיידען ניט אפגעטראטען. ער האט איהם טהייער געהאלטען ווי אייגען קינד. מגלה געוועזען פיל סודות התורה אונ ער האט מיט איהם אלין געלערנט.

די חסידים וואס האבען געוואוסט דערפון, האבען איהם פיל כבוד געגעבען אונ פון איהם ניט געוואלט אפטרעטען.

הרב ר׳ הלל פאריטשער ז״ל האט אויף איהם געזאגט דאס ער האט אגרויסען חוש אין חסידות ער שלינגט חסידות. פיל גרויסע חסידים האבען פון איהם גרויסע התפעלות געהאט. נאך די הסתלקות פון זיידען איז ער מיט זיין פאטער געפאהרען אין קאפוסט, דער פאטער איז אויך באלד נסתלק געווארען איז ער פארבליבען אין קאפוסט אויף דעם פאטערס ארט.

פיל חסידים בעלי דעה זענען צוא איהם געפאהרען, אנייע זונן האט אויף דער וועלט אויפגעשיינט, עס איז זעהער ליכטיג געווארען. נור דעם נאמען "רבי" האט ער ניט געוואלט. קיין יחידות, קיין פדיונות האט ער ניט גענומען. ווייל זיין עניוות אונ שפלות איז געוועזען אשיעור. אבער חסידים האבען איהם ניט אפגעלאזען ער האט געמוזט אויסהארען זייערע ענינים אונ ענטפערן זיין עצה אונ געהמען

פדיונות

פִּדְיוֹנוֹת. אִין יָאהר תרמ"א אִיז עֶר שְׁלַאף גֶעוָוארֶען. אִיז עֶר גֶעפָאהְרֶען אִין קָאנְגֶערִין גֶעהַמֶען רְפוּאוֹת אוּנ וַואנֶעס פוּן יַם. עֶר הָאט דָארְטֶען אַ עֶרֶךְ צְוֵוייא חֳדָשִׁים פַארְבְּרַאכְט, עֶר הָאט דָארְטֶען פַארְשְׁטוּרֶעמְט דִיא וֶועלְט.

אִין יָאהר תרמ"ה אִיז עֶר ווִידֶער שְׁלַאף גֶעוָוארֶען הָאט עֶר גֶעמַאכְט אַ רַייזֶע נָאךְ מָאסְקְוַוא, דָארְטֶען אִיז אוֹיךְ אַזוֹי גֶעוֶוען.

פוּן דֶעם יָאהְר תרמ"ג וָואס אַלֶע זַיינֶע פֶעטֶערְס זֶענֶען נִסְתַּלֵק גֶעוָוארֶען פִיל פוּן זַייעֶרֶע חֲסִידִים גֶעפָאהְרֶען צוּ אִיהְם. דֶער וָואס אִיז נוּר אֵיין מָאהְל גֶעוֶוען בַּייא אִיהְם, אִיז עֶר אַזוֹיא שְׁטַארְק נִתְפַּעֵל גֶעוָוארֶען, אַז עֶר אִיז צוּ אִיהְם גֶעלָאפֶען אַלֶע מָאל.

אִין יָאהְר תר"ם אַז עֶר אִיז אַלְט גֶעוֶוען זִיבְּצִיג יָאהְר אִיז עֶר זֶעהֶער שְׁלַאף גֶעוָוארֶען, עֶר אִיז נָאךְ אַ מָאל גֶעפָאהְרֶען אִן מָאסְקְוַוא, אָבֶּער בַּאלְד אִיז עֶר צוּרִיק גֶעפָאהְרֶען.

עֶרֶב שַׁבַּת קֹדֶשׁ פ' בְּחֻקֹּתַי אִיז עֶר גֶעקוּמֶען אַהֵיים, אוֹיף מָארְגֶען כ"ז אִיָר אִיז עֶר נִסְתַּלֵק גֶעוָוארֶען, אוֹיף מָארְגֶען אִיז עֶר צוּ קְבוּרָה גֶעקוּמֶען בַּייא דֶעם קֶבֶר פוּן זַיין הֵיילִיגֶען פָאטֶער.

צוּ דֶער לְוָיָה זֶענֶען צוּזַאמֶענְגֶעפָארֶען פִיעֶל חֲסִידִים, דֶער קְלָאג אִיז גֶעוֶוען שְׁרֶעקְלִיךְ.

עֶר הָאט אִיבֶּערְגֶעלָאזֶען אֵיין זָאהְן ר' יְהוּדָא לֵיבּ, אַ פַיינֶער מַאן, נוּר נִיט קֵיין מְמַלֵא מְקוֹמוֹ.

השי"ת שְׁטְרָאפְט, אָבֶּער עֶר עֶרְבַּארְמְט זִיךְ אוֹיךְ, עֶס זֶענֶען גֶעבְּלִיבֶּען זַיינֶע צְוֵוי"א בְּרִידֶער, בַּייא אִיהְם גֶעלֶערְנְט זַייא זֶענֶען מְמַלֵא מְקוֹמוֹ.

נָאךְ אַחֶסֶד הָאט השי"ת גֶעטְהוּן מִיט אוּנְז: פוּן אִים אִיז גִיבְּלִיבֶּען טַהַייעֶרֶע כתבים אוּנ חֲסִידוּת, בַּאלְד נָאךְ זַיין פְּטִירָה הָאט מֶען זַייא מְסַדֵר גֶעוֶוען, אוֹיף גַאנְץ תּוֹרָה מִיט אַלֶע מוֹעֲדִים, אוּנ זַיין זָאהְן הָאט זַייא גֶעדְרוּקְט פַיין אוּנ רַייךְ, עֶר הָאט אוֹיף דֶעם זִיךְ גֶעלָאזְט קָאסְטֶען פִיל טוֹיזֶענְדֶער, השי"ת זָאל אִיהְם בֶּעצָאהְלֶען פַאר זַיין טוֹבָה וָואס עֶר הָאט גֶעטְהוּן דֶער וֶועלְט.

דֶער נָאמֶען פוּן דֶעם סֵפֶר אִיז „מָגֵן אָבוֹת". (גִימַטְרִיָא פוּן זַיין הֵיילִיגֶען נָאמֶען „שלמה זלמן") עֶר הַאלְט אַ עֶרֶךְ הוּנְדֶערְט מִיט צְוַואנְצִיג בּוֹיגֶען, אוּנ עֶר אִיז זֶעהֶער אָנְגֶענוּמֶען גֶעוָוארֶען בַּיי דֶער וֶועלְט. מֶען לֶערְנְט אִיהְם זֶעהְר פִיל. מִיט פֶערְגְנִיגֶען.

פִיעֶרְטֶע טְהֵייל פוּן „בֵּית רַבִּי"

עֶטְלִיכֶע וֶוערְטֶער צוּ דִיא לֶעזֶער.

אִין דִי עֶרְסְטֶע דְרַייא טְהֵייל פוּן „בֵּית רַבִּי" הָאבֶּען מִיר גֶערֶעדְט פוּן אוּנְזֶערֶע צַדִיקִים וָואס זֶענֶען שׁוֹין אוֹיף יֶענֶעם עוֹלָם מִיר הָאבֶּען וֶועגֶען זַייא גֶעשְׁרִיבֶּען בַּאֲרִיכוּת כְּדֵי דִיא לֶעזֶער זָאלֶען ווִיסֶען וָואס אַמָאל הָאבֶּען מִיר פַארְמֶעגְט אוּנ וָואס מִיר הָאבֶּען בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים פַארְלָאהְרֶען, הֲגַם מִיר הָאבֶּען נִיט בְּכֹחַ צוּ בֶּעשְׁרַייבֶּען אֲפִילוּ
איין

אין חלק פון איין טויזענד פון זייער גרויסקייט, ווייל ניט אלין קאן מען שרייבען אונ ניט אלין דארף מען זאגען.

יעצט וועלען מיר אי"ה שרייבען פון זייערע היילינע קינדער, די צדיקים וואס בעלייכטען אונז. וועגען זייא וועלען מיר רייד ען בקיצור, וואו יעדער געפינט זיך אונ פון וועמען ער שטאמט, וועד פון דיא לעזער עס וועט וועלען זעהען, קאן ער אהין פאהרען, ער וועט געווים זעהען פיל מעהר ווי מיר שרייבען. ווייל זייער גרויסקייט איז אויך ניט מעגליך אלין בייטליך צו שרייבען.

פרק א.

דיא נאמען פון דיא שטאדט וואו דיא חסידים פאהרען יעטצט, רופט מען, "רציצא" "באברויסק" (מינסקער גוב') "לאדי" "ליבאוויטש" (מאהליב' גוב') סיראטשין (וויטעבסקער גובערנע) דארטען געפינען זיך די אייניקליך פון אדמו"ר בעל צמח צדק נ"ע. דיא קינדער פון זיינע דרייא זאהנע: אדמו"ר ר' יהודא ליב נ"ע. אדמו"ר ר' חיים שניאור זלמן נ"ע, ואדמו"ר ר' שמואל נ"ע.

אין רציצה געפינט זיך אדמו"ר הרב ר' שלום דובער שיחיה, דער אנדער זאהן פון אדמו"ר הרב ר' יהודא ליב ז"ל, ער איז אנ'איידעם ביי הרב הצדיק ר' יעקב יוסף ז"ל פון אירזיסצביו. ער האט פיל געלערנט פון זיין זיידען אונ פון זיין פאטער, אונ נאך זייער פטירה, פון זיין ברודער אדמו"ר הרב ר' שלמה זלמן ז"ל.

נאכדעם איז ער געווארען רב אין רציצא, האבען חסידים פון מאלע רוסיא אנגעפאנגען פאהרען צו איהם, הערען תורה אונ פרעגען עצות. דען אויסער זיין גרויסקייט אין תורה איז ער א גרויסער חכם.

אז ער איז שוין געווארען א רבי, איז ער אויך אפט געפאהרען צו זיין ברודער אין קאפוסט, זיך זעהען מיט איהם אונ הערען תורה.

אז זיין ברודער איז נסתלק געווארען, זענען פיל חסידים וואס פלעגען פאהרען צו איהם פון מאלע רוסיא, אנגעפאנגען צו פאהרען אין רציצה, עס האט געהאלטען אז ער זאל אריינפאהרען וואהנען אין קאפוסט אויף זיין ברודערס ארט, נור דיא חסידים פון רציצא האבען ניט גילאזען, ווייל זיי זענען פון איהם זעהער צופרידן גיוועזן.

פרק ב.

אין באברויסק געפינט זיך אדמו"ר הרב ר' שמריה נח שיחי' דער דריטער זאהן פון אדמו"ר ר' יהודא ליב ז"ל, אונ דער אדמו"ר הרב ר' ישראל נח ז"ל, ער איז דער יונגסטער זאהן ביי זיין פאטער, ער האט איהם זעהער ליב גיהאט, אונ פיל געלערנט מיט איהם, פון זיין זיידען האט ער אויך פיל געהערט תורה אונ חסידות, אויך זיין ברודער אדמו"ר הרב ר' שלמה זלמן ז"ל האט מיט איהם פיל געלערנט.

אז זיין פאטער איז נסתלק גיווארען, איז ער איינינע יאהר גיוועזן אין ליבאוויטש עוסק געוועזן אין תורה בעבודה, נאכדעם איז ער געווארען רב אין באברויסק, ער

איז

איז דערנבםמ"ל דרייא ? ונ צוואנציג יאהר אלט געווען-גרוים אין נגלה און חסידות און דערצו אגרויסער חכם, דיא שטאדטלייט זענען פון איהם זעהער צופרידען, זיי האָרען זיינע תורה און פרעגען ביי איהם עצות.

אין קאפוסט פלעגט ער אויך פאהרען צו זיין ברודער זיך זעהען און הערען תורה פון איהם. אז זיין ברודער איז נסתלק געווארען האבען דיא חסידים פון ליטא און רייסען געוואלט אז ער זאל זיין דירה קובע זיין אין קאפוסט, די עלטערע חסידים און גבירים זענען געקומען צו איהם בעטען דאס ער זאל אויף דעם חדש תשרי תרס"א קומען אין קאפוכט, ער האט זייער בקשה ממלא געווען. די חסידים פון זיין ברודער זענען געקומען אין קאפוסט, זייא האבען איהם געבעטען דאס ער זאל אין קאפוסט בלייבען, עס איז אבער גיט באשערט געווען, האט זיך געמאכט פיל מניעות אויף דעם.

נאך תשרי איז ער געפאהרען צוריק אין באברויסק, און די חסידים פאהרען צו איהם, ער זאגט פיל חסידות, גיבט עצות אין אלין, ער טהוט זיך אריין אין דיא ענינים פון חסידים. מען איז פון איהם זעהער צופרידען.

אין באברויסק האט ער געגרינדעט אישיבה זעהער פיל בחורים לערנען דארטען מיט גרוים התמדה נגלה און חסידות, מען גיבט אויף זיי גרוים השגחה. זיי זאלען לערנען בהתמדה און מען פלאנצ'ט איין אין זייער הארצען יראת שמים ויראת חטא, אויך זיי זאלען האבען זייערע הצטרכות, עס זענען שוין פון דער ישיבה ארוים פיל רבנים.

דער זכות התורה זאל מגין זיין אויף איהם מיט זיינע קינדער-וואס גיבען שטארק אכטונג אויף דעם-אז זיי זאלען מאריך ימים זיין עד ביאת הגואל. אמן.

פרק ג.

אין לאדי געפינט זיך יעטצט אדמו"ר הרב ר' יצחק דובער שיחי', דער איינציגער זאהן פון אדמו"ר הרב ר' חיים שניאור זלמן ז"ל. ער איז יעטצט דער עלטערער פון אלע איניקלעך פון אדמו"ר בעל צמח צדק ז"ל, ער האט זוכה געווען צו הערען פון זיין זיידען פיל תורה און חסידות.

נאכדעם אז זיין זיידע איז נסתלק געווארען האט ער פיל מקבל געווען פון זיין פאטער די גאנצע צייט וואס זיין פאטער איז געווען "רבי" אין ליובאוויטש און אין לאדי, און ער האט געחזרת נאכדעם זיין תורה פאר די חסידים.

ער איז קלאהר גיווען אין נגלה און אין חסידות, ער האט אין דעם פיל געטהון.

נאך די הסתלקות פון זיין פאטער, האבען זיך פיל חסידים בעלי דעה פון זיין פאטער געקערט צו איהם אין לאדי הערען תורה און איהם פרעגען עצות, ער טהוט זיך זעהער העריין אין זייערע ענינים, די חסידים זענען פון איהם זעהער צופרידען.

איינינע מאל איז ער געפאהרען אויף דער מדינה, ער האט פיל תורה גיזאגט, און עצות געגעבען, מען איז פון איהם זעהער צופרידען געווען און ער האט געהאט גרוים כבוד. ער איז איינינע מאל געפאהרען אין דובבעללען (ביים רינא

דארבין

דארטען איז אויך געווען דיא איינענע, אלע זענען פון איהם געווען צופרידען.

ער שרייבט פיל חידושים אין נגלה אונ אין חסידות, ער רעכענט צו דרוקען פון זיינע כתבים. השי"ת זאל איהם העלפען אויסצופיהרען זיין רצון, אונ ער זאל איהם מאריך ימים זיין עד ביאת בגואל. אמן.

פרק ד.

אין סיראטשין געפינט זיך יעטצט אדמו"ר הרב ר' לוי יצחק שיחי. דער איידעם פון אדמו"ר הרב ר' חיים שניאור זלמן ז"ל. ער איז פון פוילין, אנ'איינקען פון הרב הצדיק ר' יעקב ז"ל פון ראדזמין.

פריהר האט ער געוואוינט אין ווארשא, ער איז דארטען געזעסען תמיד על התורה ועבודה. חסידים האבען געוואלט דארטען איהם מאכען פאר א "רבי". דערווייל איז זיין ווייב געשטארבען. האט ער גענומען דיא טאכטער פון אדמו"ר ר' חיים שניאור זלמן, איז ער נאך דער חתונה געבליבען אין לאדי, ער האט פיל חסידות געהערט פון זיין שווער, אויך האט זיין שווער מיט איהם פיל געלערנט אונ ער האט איהם זעהער ליב געהאט.

מיט גרויס חשק אונ התמדה האט ער געלערנט דיא חסידות פון זיין שווער ביז ער איז געקומען צו די מדרגה: חזר'ן דעם שווערס חסידות פאר חסידים.

נאך דער פטירה פון זיין שווער, איז ער איינינע יאהר געזעסען אין לאדי נאכדעם האט ער קובע דירה געווען אין סיראטשין.

פיעל חסידים פון זיין שווער, פאהרען צו איהם, האָרען תורה אונ פרעגען עצות. ער טהוט זיך זעהער אביין אין זיינע ענינים, אזוי ווייט אז זיינע חסידים זענען פון איהם זעהער שטארק צופרידען.

פרק ה.

אין ליבאוויטש געפינט זיך יעטצט אדמו"ר הרב ר' שלום דובער שיחי'. דער מיטעלער זאהן פון אדמו"ר הרב ר' שמואל ז"ל: אונ אנ'איידעם ביי זיין פעטער אדמו"ר הרב ר' יוסף יצחק שיחי'.

אז זיין פאטער איז "רבי" געווען, איז ער שטענדיג געזעסען על התורה ועבודה מיט גרויס התמדה אונ מיט גרויס יראת שמים. זיין פאטער האט איהם זעהער ליב געהאט אונ האט מיט איהם פיעל געלערנט, אונ ער האט פיעל געחזר'ט די תורה פון זיין פאטער פאר דיא חסידים.

אז זיין פאטער איז נסתלק געווארען איז ער געווען נאך גאר יונג, פון דעסטוועגען האט ער געזאגט חסידות פאר דיא חסידים. נור איין מניעה איז געווען וואס ער איז שלאף געווען, ער האט געהאט גרויסע פעהלער אין גוף. ער איז פיל מאל געפאהרען אין אויסלאנד זיך קוריהרען. ער האט זיך דארטען געלאזט מאכען אפעראטציעס דארום האט זיין כח ניט געלאזט איהם פיהרען דיא רבנות.

השי"ת האט אבער רחמנות געהאט אויף איהם אונ אויף זיינע חסידים. ער

האט

האט איהם זיינע קרעפטען פארשטארקט. פאר בעסערט זיין געזונד. האט ער זיך מעהר צוגעקעהרט צו חסידים. ער האט אנגעפאנגען זעהער פיל חסידות צו זאגען אונ זיך שטארק אינטערעסירען אין יעדערס ענינים. אלע חסידים זענען העכסט צופרידען געוועזען.

ער האט אין ליובאוויטש מיסד געוועזען אגרויסע ישיבה. זעהער פיל בחורים לערנען דארטען נגלה אונ חסידות. אונ מען גיבט אויף זייא גרויס השגחה זייא זאלען לערנען. אונ פיהרען זיך מיט יראת שמים. אויך גיבט מען זייא הוצאות אלע הצטרכות. פיעל רבנים זענען שוין ארויס פון דער ישיבה.

אין אלע ענינים וואס זענען נוגע צו פארשטארקען אידישקייט, איז ער זיך עוסק באמונה פשוט ביז מסירת נפש.

דער זכות התורה זאל אויף איהם מגין זיין, ער זאל מאריך ימים זיין דער ביאת הגואל. אמן.

געלויבט אונ געדאנקט איז דער בעל הרחמים וואס מיט זיין גרויסע ער־בארמונג האט ער אונז געגעבען טהייערע מתנות, דאס זענען די גרויסע צדיקים וואס זיי לייכטען בייא אונזער פינסטערן דור, השי״ת זאל זיין חסד פון אונז ניט אפטהון אויף עוויג, מיר זאלען זוכה זיין צו געהען אין די צדיקים׳ס ליכטיגע וועגין.

פרק ו.

הוספות צום דריטען חלק „בית רבי״.

ספורים וואס ווערען ערצעהלט אונ עס זענען געדרוקט אין אנדערע שפראכען פון אדמו״ר הקדוש הצדיק איש האלהים וכו׳ וכו׳ וכו׳ הרב ר׳ מנחם מענדל בעל צמח צדק זכרונו לברכה ולתהלה ולתפארת.

די מוטער פון אדמו״ר בעל צ״צ זי איז געוועזען דעם אלטען רב׳ס א טאכטער, אונ איז געשטארבען יונגערהייט.

דיא מעשה איז אזויא געוועזען:

דער אלטער רב נ״ע פלעגט זאגין זעהער פיל חסידות, כמעט אהן אויפהער. אמאל פאר ראש השנה האט ער געזעהען דאס אויף דעם הימעל איז פאראן אויף איהם אגרויסער קטרוג פאר וואס ער זאגט צופיל חסידות. ער האט מורא געהאט טאמער וועט ער דורכדעם מוזען נפטר ווערען פאר זיין בעשטימטע צייט. ער האט פארזאמעלט די גרויסע חסידים צו זיך אין חדר, אונ ער האט דאס זייא מגלה געוועזען, נאכדעם האט ער צוא זיי אזוי געזאגט: ניט זאגען חסידות, קאן ניט זיין. ווייל זיין רבי דער גרויסער מגיד פון מעזעריטש אונ זיין זאהן דער קדוש ר׳ אברהם ז״ל האבען איהם געבעטען ער זאל יא זאגען חסידות, דערפאר האט ער מורא ער זאל ניט מוזען נסתלק ווערען פאר דער צייט.

אין צווייטען חדר איז געזעסען זיין טאכטער, ווי זי האט די ווערטער גע-

הערט

האַרט. איז זי שטאַרק ערשראָקן געוואָרען. און זיא איז באַלד אריינגעלאָפען צום טאַטער מיט אַגרויס געוויין. און האט צוא איהם אזוי געזאָגט. אויב עס איז נור מעגליך אז דו זאָלסט מקריב זיין אַקרבן פאַר זיך, וועסט דו איינשטילען דעם קטרוג. בין איך דאָס מקבל אויף זיך, דו בינסט דאָך זעהער נאָטהיג פאַר די וועלט נור בתנאי אז דו זאָלסט אבטונג געבען אויף מיין קינד מנחם מענדל אזוי ווי אויף דיינע איינגענע קינדער.

דער אַלטער רבי האט אָבער געוואָלט דאס די טאָכטער זאָל אויך בלייבען לעבען, האט ער געשיקט אשליח מיט אפדיון נפש צו זיין חבר הרב הקדוש ר' מנחם נחום נ"ע. כדי ער זאָל פאַר איהם מתפלל זיין און דעם שליח האט ער געבעטען דאס ער זאָל אהין קומען ניט שפּעטער ווי ערב ראש השנה.

דער שליח האט געהאט מעשה שטן — פיל סבות אויף דעם וועג. נור ווייל ער האט זיך זעהער געאיילט האט ער אָנגעצויגען ערב ר"ה אין דער פריה נאָהנט צו טשערנאָבעל. די שטאָדט לייט און די אורחים האָבען זיך צוזאַמענגעזאַמעלט ער"ה צו ר' נחום'ס טהיר געבען איהם פדיונות און קוויטליך וויא אַלע יאָהר, אָבער ר' נחום האט פאַרשלאָסען זיין חדר קיינער זאָל צו איהם ניט קאָנען צוקומען.

די חסידים זענען זעהער אונרוהיג געוואָרען. זיי האָבען פאַרשטאַנען אז דאס איז ניט אומזאָנסט.

מיט גרויס מיה און מאַטערנעס האט אחסיד זיך מוסר נפש געוועזען און איז צו איהם אריינגעגאַנגען פרעגען דיא סבה דערפון.

ר' נחום האט איהם געענטפערט צו מיר פאָהרט אחסיד מיט אפדיון פון דעם רבי כל זמן דער חסיד פון רייסען וועט ניט קומען קאָן איך פון קיינעם ניט נעהמען אפדיון. ווי די חסידים האָבען דאס געהערט, האָבען זיי געשפּאַנט אפּאָר גוטע פערד אין אוואָגען און געלאָפען אויף דעם וועג געגען דעם שליח איהם ברענגען וואס גיכער.

זיי זענען געקומען צוא אטייך וואס מען מוז אריבערפאָהרען מיט אפּראָם. האָבען זיי דערזעהען אויף יענעם זייט טייך שטעהט איינער מיט אפוהר און וואַרט אויף דעם פּראָם.

— ווער בינסט דו? — האָבען זיי געפרעגט איהם און פון וואַנען פאָהרסט דו?

איך פאָהר פון רייסען — האט ער זיי געענטפערט.

די חסידים זענען זעהר פריילאך געוואָרען און געבליבען שטעהען אויף אַנ'אָרט וואַרטען ביז ער וועט מיט דעם פּראָם אריבער פאָהרען צו זייא.

ווי דער שליח איז מיט זיין פוהר ארויפגעפאָהרען אויף דעם פּראָם, האט זיך דיא שטריק וואס דורכדעם געהט דער פּראָם — איבערגעריסען. און דאס וואַסער האט דעם פּראָם מיט דעם שליח אוועקגעטראָגען ווייט.

די חסידים זענען געשווינד נאָכגעלאָפען. זיי האָבען געכאַפּט דעם פּראָם מיט דעם שליח איהם געבראַכט צו רבי נחום'ן.

דער

דער שליח האט איהם אפגעגעבען דעם בריעף פון רב מיט דעם פדיון אויף אקליין צעטעלע.

ווי רבי נחום האט איבערגעלייענט דעם צעטעלע, האט ער געזאגט, מיט דעם צעטעלע האט ער מיר ליכטיג געמאכט אין גאנצען ספר „עץ החיים" און „פרי עץ החיים" פון דעם הייליגען האר"י ז"ל.

נאכדעם האט ער געלייענט דעם פדיון און האט געזאגט צו דעם שליח וואס קאן איך איהם העלפען פאר וואס זאגט ער אזוי פיעל חסידות?

ר' נחום האט נאכדעם געגעבען דעם פדיון צום שליח. ער האט בעפוילען דיא חסידים דאס זייא זאלען זייערע אלע פדיונות אפגעבען זיין גבאי. און ער זאל קומען אין מקוה. דער שליח זאל אויך אהין קומען וועט ער (ר' נחום) דארטען לייענען אלע פדיונות ווי זיין שטייגער איז געווען.

ר' נחום איז אריין אין מקוה, ער האט גענומען דעם פדיון פון רב און גע־לייענט. נאכדעם האט ער זיך פיל מאל גע׳טובל׳ת, דעם לעטצטען מאל איז ער געלעגען אלאנגע צייט אונטערן וואסער דערנאך האט ער ארויפגעהויבען זיין קאפ פון וואסער און געזאגט: נוא תפלה עושה מחצה. ד. ה. מיט תפלה פועלט מען העלפט. קיינער האט ניט פארשטאנען וואס ער זאגט.

נאכדעם האט ער איבערגעלייענט אלע איבריגע פדיונות און ער איז ניגאנגען אהיים. ראש השנה בייא נאכט האט ר' נחום אלאנגע צייט געדאווענט מעריב. ער איז געבליבען אהן כוחות דאווענדיג. צוויי מענשען האבען געמוזט איהם אוועקפיהרען אהיים מחמת גרוים שלאפקייט.

פיהרענדיג איהם אהיים, האבען די צוויי מענשען געהערט ווי ער רעדט שטילערהייט צו זיך. זיי האבען זיך גוט איינגעהערט ווי ער זאגט: אהילף וועט זיין פאר איהם און ער וועט בלייבען לעבען.

און אזוי איז טאקע געווען.

באלד נאך ראש השנה איז זיין טאכטער־די מוטטער פון אדמו"ר בעל צמח צדק־געשטארבען. אויך פיל גרויסע חסידים זענען אין יענעם יאהר געשטארבען. און דער אלטער רב איז געבליבען לעבען און האט פיל חסידות געזאגט.

דער אלטער רב האט אפילו געזאגט אז ניט דאס האט ער געמיינט, ער האט גערעכענט אז דורך דעם פדיון וועלען אלע בלייבען לעבען. דערפאר האט ער בעדארפט האבען הילף פון צווייטען. נור אויף חילף האט ער אליין געקאנט פועל זיין, אבער פארפאלען, מה שעבר, עבר.

באלד נאכדעם האט דער אלטער רב גענומען זיין טאכטערס זאהן צו זיך. ער איז דעמסטמאל אלט געווען צוויי יאהר, גרוים השגחה געגעבען אויף איהם נאך מעהר ווי אויף זיינע איינגענע קינדער. ער האט איהם שטענדיג געהאלטען ביי זיך. און וואס דאס קינד האט געבעטען, האט ער איהם באלד געגעבען.

אמאל

אמאל האט א שטאדט מכבד געווען דעם צלמען רב מיט סנדק אויף זיינ"ם א ברית. דער רב האט זיין איינקעל מיטגענומען. ער איז דעמאלט געווען א יונגער קינד. ער האט געשפילט זיך גענומען א שטעקען אונ אויף איהם גערייטען. ער האט געזאגט אז דער שטעקען איז א פערד. זיי זענען פארביי געגאנגען א וואססער האט דאס קינד געזאגט: זיידע! ווארט א ווייל, איך וועל דעם פערד געבען א טרונק, דער רב איז געשטאנען אונ געווארט.

די חסידים וואס האבען דאס געזעהען, האבען זיך שטארק געוואונדערט אונ געפרעגט פאר וואס ניט ער איהם אזוי פיל נאך, האט ער זיי געענטפערט: זיין מוטטער האט זיך פאר מיך מוסר נפש געווען, מוז איך טהון אלץ וואס ער פערלאנגט פון מיר.

פרק ז.

דער אלטער רב מיט פיעל חסידים זיינען א מאל ראש השנה געגאנגען צום טייך זאגען "תשליך". ער האט זיין איינקעל אויך מיטגענומען.

ווי זיי זענען געקומען צום טייך, האט דער רב געזעהען דאס זיין איינקעל איז ניטא, ער האט באלד געבעטען די חסידים דאס זיי זאלען איהם געפינען אונ ברענגען צו איהם, אנדערש קאן ער דעם תשליך ניט זאגען.

אלע חסידים זענען געלאפען איהם זוכען, זיי האבען איהם געפונען ווי ער שפילט זיך מיט אנדערע קינדער, זיי האבען איהם געבראכט צום רב, דענסטמאל האט ער געזאגט תשליך.

די חסידים האבען זיך אויך זעהער שטארק געוואונדערט אונ האבען איהם געפרעגט ווי יענע חסידים פאר וואס גיבט ער איהם אזוי פיל נאך, האט דער רב צו געענטפערט די זעלבינע תשובה ווי יענע חסידים, נאכדעם האט דער רב געזאגט: אויף איהם ווארטען פיל נשמות, זאל איך אויף איהם ניט ווארטען.

דער רב האט מיט זיין איינקעל זעהער פיל געלערנט נגלה אונ חסידות ביז ער איז געווארען זעהער גרויס אזויא ווי דאס איז ידוע.

פרק ח.

אמעשה נורא פון אדמו"ר בעל צמח צדק ז"ל, וואס זיין זאהן אדמו"ר ר' יהודא ליב ז"ל האט ערצייהלט חול המועד סוכות פאר חסידים. וואס ער האט געהערט פון בעל המעשה וואס איז געווען אין ליובאוויטש. די מעשה איז אזויא געוועזן.

אמאל קורץ פאר פסח האבען עטליכע הונדערט סאלדאטען באדארפט גיין דורך, ביי זיי זענען געווען אידען אויך, די וועג איז געווען בעשטימט צו געהען דורך אזעלכע שטאדט וואס דארטען זענען קיין אידען פאראן, וועלען זיי באדארפען פסח עססען חמץ.

זיא זענען געקומען ניט ווייט פון ליובאוויטש האבען זיי געוואוסט דאס אין ליובאוויטש וועלען זיא ניט קומען זיא דארפען געהען אן א זייט, האבען זיא אויפגעקליבען איינעם אשטארקען מאן אונ זיי האבען איהם געשיקט צום אדמו"ר פרעגען אנ'עצה.

ער איז געשווינד געלאפען צו אדמו"ר אין ליובאוויטש אונ באלד איז ער צוגעגאנגען צו אדמו"ר. (דער אדמו"ר האט בעפוילען זיין גבאי ווען אסאלדאט וועט קומען צו איהם זאל ער איהם באלד אריינלאזען אהן אשום אויפהאלט). אונ ער האט איהם ערציילט די מעשה צו וואס ער איז געקומען.

פון דאנען צהין וואו איהר דארפט געהען–האט אדמו"ר געענטפערט–איז פאראן נאך צוועג מיט פיל אידישע שטעדט, דארטען וועט איהר געפינען פיל אידען, אונ דיא וועג איז פיל נעהנטער.

– אבער וויא קאן מען בייטען דעם פלאן פון דעם נאנג –האט דער סאלדאט געפרעגט. –דערצו איז פאראן אנ'עצה–האט אדמו"ר געענטפערט– איהר בעטעט ביי דעם פאלקאווניק, וועט ער געפינען אנ'עצה ווי צו בייטען דעם פלאן. אונ אז איהר וועט קומען אויף די ערשטע טאג פסח אין שקלאוו, וועט אדארטיגער בעל הבית דיך נעהמען אויף פסח צוא די סדרים. נאכן סדר וועט ער דיר געוויס בעטען דוא זאלסט ביי איהם נעכטיגען, זאלסט דו בשום אופן ביי איהם ניט בלייבען די נאכט. נור אוועגיין נאכטיגען אין גרינגעם בית המדרש, ניט אנדערש. נאכדעם וועסט דוא אויף די צווייטע טעג קומען אין ביחאוו, זאלסט דו געהען נאכטיגען אין הקדש ניט אנדערש, איך וויל אזוי, וועסט דוא מיר פאלגען?

– געוויס וועל איך אייך פאלגען–האט דער סאלדאט געענטפערט.

אדמו"ר האט איהם געבענטשט, אונ דער סאלדאט איז אוועקגעגאנגען. ער איז געקומען צו זיינע קאמעראדען אונ האט זיי דערציילט וואס דער אדמו"ר האט איהם געזאגט.

אלע אידישע סאלדאטען זענען געגאנגען צוא דעם פאלקאווניק, איהם פארטראגען דעם נייעם פלאן. ער האט באקלעהרט דאס זיי האבען רעכט, האט ער זיי פארשפראכען אזוי צוא טהון. ער האט זיי נור געפרעגט, ווער האט זיא דעם פלאן ערקלערט.

זיא האבען איהם דעם אמת געזאגט אז דאס האט דער אדמו"ר זייא דיא עצה געגעבען.

דער פאלקאווניק האט זיך שטארק געוואונדערט אונ געזאגט: דער ליובאוויטשער רבי מוז זיין זעהער א גרויסער חכם אונ א געטליכער מאן.

ערב פסח זענען זיי געקומען אין סקלאוו. דער סאלדאט האט געסדר'ת ביי א אידען. נאכן סדר איז ער געגאנגען נאכטיגען אין גרינגעם בית המדרש. ער האט דארטען געפונען אנ'אלטען מאן ער איז געזעסען אונ געוויינט. ער האט דעם סאלדאט ערציילט וואס מיט איהם האט פאסירט, ווי אזוי ער איז גיוועזן א סאלדאט
אפגעדינט

אַפְּגֶעדִינְגְט פִינְף אוּנ צְוַואנְצִיג יָאהְר. נָאכְדֶעם אִיז עֶר גֶעקוּמֶען אַהֵיים זֶעהְר רַייךְ. עֶר הָאט חֲתוּנָה גֶעהַאט מִיט אַ יוּנְגֶע פְרוֹיא. זִיא הָאט אִיהְם אָבֶּער פַיינְד גֶעהַאט. הָאט זִיא צוּגֶענוּמֶען אַלְין וָואס עֶר הָאט גֶעהַאט אוּנ אִיז אַנְטְלָאפִין פוּן אִיהְם מִיט אַ גֶעלִיבְּטֶען.

דֶער קָאלְבַּאט הָאט אִיהְם אַ בִּיסֶעל גֶיטְרֵייסְט נָאכְדֶם הָאט עֶר אִיהְם גִיפְרֶעגְט אִיהר נָאמֶען אוּנ דֶעם נָאמֶען פוּן אִיהְר גֶעלִיבְּטֶען. דֶער אַלְטֶער מַאן הָאט אִיהְם גֶעזָאגְט, אוּנ אוֹיךְ סִימָנִים פוּן זֵייא בֵּיידֶען.

אוֹיף דִיא אַנְדֶערֶע טֶעג פֶּסַח אִיז דֶער קָאלְבַּאט גֶעקוּמֶען אִין בִּיחָאוו, בַּייא נַאכְט אִיז עֶר גֶעגַאנְגֶען אִין הֶקְדֵּשׁ, עֶר הָאט דָארְטֶען גֶעפוּנֶען דִי יוּנְגֶע ווַייבֶּעל מִיט אִיהְר גֶעלִיבְּטֶען. עֶר הָאט זֵייא עֶרְקָאנְט נָאךְ דִיא סִימָנִים וָואס דֶער אַלְטֶער מַאן הָאט אִיהְם אִיבֶּערְגֶעגֶעבֶּען. עֶר הָאט בַּאלְד גֶעגֶעבֶּען אַ יְדִיעָה יֶענֶעם אַלְטֶען מַאן. אִיז עֶר גִיקוּמֶען אִין בִּיחָאוו. עֶר הָאט גִיפוּנֶען זַיין ווַייב מִיט אַלֶע זַיינֶע חֲפָצִים עֶר הָאט בַּייא אִיהְר צוּגֶענוּמֶען דָאס גֶעלְד מִיט אַלֶע זַאכֶען וָועלְכֶע זִיא הָאט בַּייא אִיהְם גֶעגַנְבֶת אוּנ אִיהְר הָאט עֶר גֶעגֶעבֶּען אַ גֵּט.

אִין אַ הַאלְבּ יָאהְר אַרוּם הָאט דֶער קָאלְבַּאט גֶעעֶנְדִיגְט זַיין סְלוּזְבֶּע, אִיז עֶר גֶעקוּמֶען אִין לְיוּבַּאווִיטְשׁ אוּנ עֶרְצֵיילְט דֶעם אדמו"ר'ס קִינְדֶער דִיא גַאנְצֶע מַעֲשֶׂה. אוּנ אדמו"ר ר' יְהוּדָא לֵייבּ נ"ע הָאט דִי זֶעלְבִּיגֶע מַעֲשֶׂה עֶרְצֵיילְט חוֹל הַמּוֹעֵד סוּכּוֹת פַאר זַיינֶע חֲסִידִים וָואס זֵייעֶר שִׂמְחָה אוּנ הִתְפַּעֲלוּת אִיז נִיט מֶעגְלִיךְ צוּבֶּעשְׁרַייבֶּען.

פרק ט.

וואוּנְדֶערְלִיכֶע מַעֲשֶׂה פוּן אדמו"ר בַּעַל צ"צ אִיבֶּערְזֶעצְט פוּן „סִפּוּרִים נִפְלָאִים".

פִיל יָאהְרֶען הָאט אַ פְרוּמֶער חָסִיד גֶעוָואהְנְט אִין אַ קְרֶעטְשְׁמֶע וָואס הָאט גֶעהֶערְט צוּ אַ גְרַאף. פְּלוּטְצְלוּנְג הָאט דֶער גְרַאף גֶעשִׁיקְט אִיהְם רוּפֶען אוּנ עֶר הָאט אִיהְם אָבְּגֶעזָאגְט דָאס אִין אַחֹדֶשׁ אַרוּם זָאל עֶר אַרוֹיסְצִיהֶען פוּן קְרֶעטְשְׁמֶע.

דֶער קְרֶעטְשְׁמֶער הָאט נִיט פַארְשְׁטַאנֶען פַאר וָועלְכֶען חֵטְא עֶס קוּמְט אִיהְם אַזַא שְׁטְרָאף. עֶר הָאט זִיךְ גֶעפְּרוּפְט רֵיידֶען, בֶּעטֶען, ווֵיינֶען פַאר דֶעם גְרַאף. עֶס הָאט אָבֶּער קֵיין זַאךְ נִיט גֶעהָאלְפֶען.

דִי קְרֶעטְשְׁמֶע אִיז גֶעשְׁטַאנֶען נִיט ווַייט פוּן דֶער שְׁטָאדְט „קַאמִין" (ווִיטעבּ. גוּבּ') דָארְטֶען הָאט גֶעוָואהְנְט אַפָּאדְרַאטְצִיג מֹשֶׁה, עֶר אִיז גֶעוֶוען בַּייא אַלֶע גְרַאפֶען אַגַאנְצֶער בֶּן בַּיִת.

דֶער קְרֶעטְשְׁמֶער וָואס דֶער גְרַאף הָאט אִיהְם גֶעוָואלְט פוּן קְרֶעטְשְׁמֶע אַרוֹיסְטְרַייבֶּען הָאט גֶעוואוּסְט אַז מֹשֶׁה דֶער פָּאדְרַאטְצִיג קָאן אִיהְם טְהוּן אַטוֹבָה בַּיי דֶעם גְרַאף, אִיהְם וָועט דֶער גְרַאף גֶעווִיס פָאלְגֶען. דַארוּם אִיז דֶער קְרֶעטְשְׁמֶער גֶעפָאהְרֶען אִין לְיוּבַּאווִיטְשׁ צוּם אדמו"ר בֶּעטֶען אִיהְם אַבְרִיף צוּא דֶעם פָּאדְרַאטְשִׁיק אַז עֶר זָאל אִיהְם אַ טוֹבָה טְהוּן בַּייא דֶעם גְרַאף.

דער חסיד איז געקומ׳ן צוא אדמו״ר אונ האט איהם געזאגט זיין בקשה. דער אדמו״ר האט באלד אויפן שרייבען א בריף, ער האט פארחתמ׳ת, אונ אויף דיא אדרעס האט ער אויפגעשריבען למשה מזוואנגע, אונ האט דעם בריף געגעבען דעם קרעטשמער.

ארויסגעהענדיג פון אדמו״ר האט דער קרעטשמער איבערגעלייענט דעם אדרעס, האט ער געטראכט ביי זיך אז אדמו״ר האט א טעות געהאט. ווייל משה מזוואנגע וואהנט אויך אין א קרעטשמע וואס געהערט אנאנדער גראף אונ דער גראף קאן ער גאר ניט.

דער חסיד האט געוואלט נאך א מאל אריינגעהען צום אדמו״ר אבער עס איז ניט געווען מעגליך. דער אדמו״ר איז געווען שטארק באשעפטיגט האט ער דיא טהיר פארשלאסען.

דער חסיד האט דעם אדמו״ר׳ס א זאהן ערצייהלט דעם טעות. האט דער זאהן געענטפערט. דער היילינגער פאטער האט קיין טעות ניט. פאהר צוא יענעם משה וויא אויף דיא אדרעססע איז געשריבען. אונ השי״ת וועט דיר מצליח זיין.

דער חסיד איז געקומען אין זוואנגע, ער האט דעם בריעף אבגעגעבען משה׳ן יענער האט זיך אויך געוואונדערט אויף דעם אדמו״ר׳ס בקשה ווייל ער קאן גאר ניט דעם גראף אזויא גוט.

פלוטצלונג איז געווארען אויף דרויסען א גרויסער ווינד מיט א גרויסען שניעע משה האט געזאגט צום חסיד, בלייבט דא דיא נאכט נאכטיגען. עס איז שוין שפעט, דער שטורם איז גרויס, מארגען אין דער פריה וועט איהר פאהרען א היים.

וויא זייא האבען זיך געלעגט שלאפען האבען זייא געהערט איינער איז צוגעפאהרען אונ קלאפט שטארק אין טהיר.

משה האט דיא טהיר געעפענט איז אריינגעקומען דער גראף פון חסיד׳ס קרעטשמע, ער איז געווען שטארק פארפרארען.

משה האט איהם געגעבען טהעע אונ עססען, דער גראף האט זיך עטלעכע שעה צייט אויסגערוהט אונ ער האט געברויכט אוועקפאהרען ווייטער. האט ער געזאגט צוא משה׳ן זאג מיר וואס דוא פערלאנגסט וועל איך דיר אלץ טהון.

— געלד פערלאנג איך פון דיר ניט — האט משה צוא איהם געזאגט — נור אנ׳אנדער טובה, ביי דיר אין דער אונ דער קרעטשמע וואהנט מיינער א קרוב זעהער אנ׳ערליכער מאן אונ יעטצט ווילסט דוא איהם ארויסטרייבען, אהן א שום אורזאכע בעט איך פון גראף ער זאל דאס ניט טהון.

אהן פיל טענות האט דער גראף געגעבען דעם חסיד א קאנטראקט אויף עטליכע יאהר, אונ האט געזאגט. איך וואלט קיין מאל ניט קלעהרען דעם קרעטשמער ארויסצוטרייבען פון קרעטשמע. נור משה דער פאדראטשיק פון קאמין האט איהר געוואלט דינגען פאר זיינעם א קרוב. מיר איז געווען שווער

איהם

... ענטזאגען, יעטצט אז עס האט זיך געמאכט אזא זאך בין איך צופרידען. דענקטמאל האבען זיא פארשטאנען אז דער אדמו"ר האט גאר קיין טעות ניט געהאט.

פרק י.

אשיינע מעשה פון אדמו"ר בעל צמח צדק וואס החסיד ר' יעקב סקיראנד"ל שרייבט אין ספר "ספורים נוראים".

א איד פון צאסניק (וויטעבסקער גוב' ליעפליער אויעזד) האט געברויכט א טובה פון ליפליער קהל. איז ער געפאהרען אין ליובאוויטש בעטען דעם אדמו"ר ער זאל איהם א עצה געבען וויא צו טהון.

אדמו"ר האט צו איהם געזאגט: פאהר אין ליפליע צו דעם און דעם מענשען זאג איהם אין מיין נאמען אז איך האב איהם געבעטען ער זאל דיר ביי קהל טהאן א טובה. איך ווייס אז ער קאן טהאן דיא טובה.

– טאמער וועט ער מיר אבער ניט גלויבען. – האט דער מענש געפרעגט.

– איך בין זיכער – האט אדמו"ר געענטפערט – אז ער וועט דיר געווים גלויבען.

דער מענש איז אוועקגעפאהרען אין ליעפליע ער איז דארטען געקומען נאכט פריה, און איז באלד געגאנגען צו יענעם מענשען וואס האט נאך געשלאפען. ער האט א קלאפ געגעבען אין טהיר האט יענער געפרעגט: ווער קלאפט?

– א איד פון צאסניק – האט ער געענטפערט.

וויא יענער האט די ווערטער דערהערט, האט ער באלד געעפענט די טהיר און איז איבערן שטוב ארומגעלאפען שרייענדיג: א! א איד פון צאסניק. נאכדעם האט ער זיך א ביסעל בערוהיגט און האט דעם אורח געפרעגט וואס ער פערלאנגט פון איהם.

דער אורח האט איהם ערצייהלט זיין בקשה און האט געענדיגט ריידען מיט דיא ווערטער: דער אדמו"ר פון ליובאוויטש האט מיר ערלויבט איך זאגען אין זיין נאמען דאס ער בעט אייך איהר זאלט מיר טהאן דיא טובה.

– דער אדמו"ר אליין – האט דער ליעפליער יוד געזאגט – האט מיר דא ניט לאנג געבעטען פאר אייך. עס איז א וואונדערליכע זאך, ביי נאכט וויא איך האב איינגעשלאפען האב איך געזעהען דעם אדמו"ר ער איז געשטאנען ביי מיר און געבעטען דאס איך זאל טהאן א טובה א צאסניקער אידען. איך האב אויפגעוואכט און נאך א מאל איינגעשלאפען איז ער ווידער געקומען צוא מיר מיט די אייגענע בקשה, און א דריטען מאל. יעטצט זעה איך אז דאס איז געווען ניט א פאלשער חלום.

דער איד פון צאסניק האט גע'פועל'ט וואס ער האט געוואלט. און איז געפאהרען א היים זעהער צופרידען און מיט גרוים שמחה.

פרק יא.

א שיינע מעשה פון אדמו"ר בעל צ"צ וואס הרב ר' נחום, דער זאהן פון מיטעלן רב האט ערציילט:

אז דער אלטער רב האט נאך געלעבט, פלעגט אדמו"ר בעל צ"צ זיצען אין א בעזונדער חדר יומם ולילה לערנען בהתמדה. ביי איהם איז דיא צייט געוועזען זעהער טהייער. דארום פלעגט ער זיין אבגעזונדערט פון אלעמען.

א מאל פרייטאג פאר נאכט זענען דעם אלטען רב'ס אלע קינדער און אייניקלעך געזעסען ביי דעם אלטען רב אין שטוב נור אדמו"ר איז ניט געוועזען. ער איז געזעסען אין זיין חדר, געלערנט.

זיי האבען געשיקט איהם רופען, איז אדמו"ר געקומען. אריינגעהענדיג אין שטוב האט ער א קוק געגעבען אין פענסטער. ער האט געזעהען ווי איינער לויפט שנעל אויף דער גאס.

— א שרעקליכע זאך—האט אדמו"ר געזאגט צוא זיך—ערב שבת אזויא שפעט, זאל א מענש לויפען זינדיגען מיט אנ'ערלית.

הרב ר' נחום האט דאס דערהערט, איז ער אויף איהם געווארען א ביסעל ברוגז, פאר וואס ער איז א מענש חושד מיט אזא עבירה. ר' נחום האט געוואלט זיך איבערצייגען איז ער יענעם מענשען נאכגעגאנגען און געזעהען וויא יענער שטעהט אין א גאסעל און רעדט מיט אנ'ערלית. ר' נחום איז זעהער נתפעל גע־ווארען, ער האט זיך אויף יענעם שטארק גיבייזערט. ביז יענער האט חרטה געהאט און געקומען צום אלטען רב בעטען א תשובה.

ר' נחום האט געזאגט: יעטצט ווייסען מיר זיין ווייטען קוק און מען דארף האבען פאר איהם גרוים דרך ארץ.

זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל. אמן!—

פרק יב.

א) דיא סבה פון דער מחלוקה.

די משולח"ב פון ארץ ישראל האבען גערעדט „לשון הרע" אויף דעם אדמו"ר הזקן פאר דעם הרב הקדוש ר' אברהם, און פאר דעם הרב הקדוש ר' ברוך.

דורכדעם איז געווארען א גרויסע שטארקע מחלוקה צווישען דעם רב מיט זיא, דער רב האט אין זיינע סוף יאהרען געליטען דערפון זעהער פיל, איינע יאהר האט דיא מחלוקה געדויערט.

דער אדמו"ר איז אלע מאל געווען א גוטער פריינד מיט הרב ר' ברוך, האט ער געוואלט זיין מיט איהם ווייטער אויך גוטע פריינד. איז ער געפאהרען צו איהם אין שולטשין (רבי ברוך האט דארטען אין יענער צייט געוואהנט) מיט איהם ריידען און מאכען שלום.

ראש חדש אדר אין יאהר תק"ע איז אדמו"ר געקומען צוא איהם, רבי ברוך האט איהם מקבל פנים געווען זעהער פריינדליך, ער האט איהם פיל כבוד געגעבען, נור נאכדעם איז דיא מחלוקה געווארען נאך גראסער. ביז אדמו"ר איז פון איהם אוועק געפאהרען. ד. ה. פאר זיין אוועקפאהרען פון איהם האבען זיי זיך שטארק צוקריגט.

ב) המות והחיים ביד הלשון.

וויא גרויס דיא מחלוקה אונ שנאה איז ביי זייא געווען. נאך פיל גראסער אונ שטארקער האבען זייא מקפיד געווען איינער אויף דעם אנדערן צו היטען דעם כבוד פון זיין געגנער ער זאל פון אנ'אנדערן ניט באליידיגט ווערען, אזויא ווי מיר וועלען ערציילען א שרעקליכע מעשה וואס האט געטראפען.

אין בערדיטשוב האט געוואהנט רבי ברוך'ס א חסיד. ער איז געווען א פיינער עדעלמאן אונ רייך מיט גרויסע געשעפטען.

א מאל האט ער געהארט דאס דער אדמו"ר הזקן דארף קומען פון טולטשין אין בערדיטשוב, טרייסטען די הויז-געזינד פון זיין היילינגען חבר הרה"ק רבי לוי יצחק נ"ע וואס ער איז אין יענעם יאהר נסתלק געווארען.

דער חסיד האט ניט געוואוסט ווי זיך נוהג צו זיין, זאל ער אריינגעהען צום אדמו"ר, האט ער מורא דאס זיין רבי ר' ברוך וועט מקפיד זיין. אונ אויב ער וועט ניט געהען צום אדמו"ר, קאן דער אדמו"ר אויף איהם מקפיד זיין.

ביי איהם איז געבליבען דער בעשלוס, דאס אין דעם איינענעם טאג וואס אדמו"ר וועט קומען אין בערדיטשוב וועט ער אוועקפאהרען צו זיין רבי ר' ברוך. אונ וועט דארט זיטצען ביז אדמו"ר וועט ארויספאהרען פון ברדיטשוב אונ אזויא האט ער געטוהון.

– וואס הערט זיך נייעס אין ברדיטשוב – „האט רבי ברוך איהם געפרעגט"

דער חסיד האט פארשטאנען זיין כונה ער וויל וויסען אויב דער רב איז געקומען אין ברדיטשוב נור ער האט ניט געוואוסט ווי צו ענטפערן. זאל ער זאגען דעם טיטול „מורינו" אפשר וועט רבי ברוך מקפיד זיין אויף דעם אונ זאגען זיין נאמען אהן „מורינו" איז דאס א בזיון פאר אדמו"ר דערפאר האט ער איהם געענטפערט: דער ליטוואק איז אצונד אין ברדיטשוב.

– וועלכער ליטוואק – האט רבי ברוך געפרעגט – איז דען נאר איין ליטוואק פאראן אויף דער וועלט.

– דער ליטוואק פון לאדי – האט דער חסיד געענטפערט.

– אונ אין לאדי איז דען נור איין ליטוואק פאראן. – האט רבי ברוך געפרעגט.

– דער ה' ז. פון לאדי – האט דער חסיד געענטפערט.

וויא ער האט דאס אויסגערעדט. איז ר' ברוך געווארען אין גרויס קפידה. אונ האט צו איהם געזאגט: דוא בינסט מבזה א תלמיד חכם. דערפאר וועסט דוא

ווערעז

ווערען ארעם אונ א בעל יסורים ביז דיין טויט וועסט דוא מקבל קצבה זיין. שטארבען וועסט דוא ניט כדרך כל ישראל. אונ דוא וועסט ניט קומען צוא קבר ישראל.

דער חסיד איז באלד אין חלשות געבליבען. ר' ברוך האט איהם קוים אפגעמינטערט. האט שטארק געוויינט אונ געזאגט: רבי האט אויף מיר רחמנות. איך האב מיין צונג ניט געהיט. אצונד זעה איך וואס הייסט החיים והמות ביד הלשון. איך בעט אייך זענט מיר מוחל.

— איך קאן דיר גאר ניט העלפען—האט רבי ברוך געענטפערט—פאהר צו איהם אין בערדיטשוב אפשר וועט ער דיר קאנען העלפען.

ג) א ביסעל געהאלפען.

דער חסיד איז געקומען אין בערדיטשוב זעהער פארביטערט, ער האט זיך נעשעמט אריינצוגעהן צום רב איהם בעטען מחילה. האט ער געבעטען אן אייניקעל פון הרה"ק רל"י ער זאל דעם רב ערציילען די מעשה אונ בעטען איהם ער זאל איהם מוחל זיין.

דער אייניקעל האט דעם רב ערציילט די גאנצע מעשה, האט אדמו"ר געזאגט: זאל ער אליין קומען צוא מיר.

דער חסיד איז געקומען אונ האט שטארק געוויינט פאר איהם, אונ געזאגט רבי העלפט מיר.

— איך קאן דיר גאר ניט העלפען—האט דער רב געענטפערט—ווייל א קללה פון א תלמיד חכם מוז מקוים ווערען, נור אויב דוא וועסט האבען א זכות וועסט דוא שטארבען כדרך כל הארץ אונ קומען צוא קבר ישראל.

דער חסיד האט געוואלט אלץ פארקויפען אונ קויפען א הויז. לעבען פון די דירה געלד, וועט דאס הייסען אז ער לעבט פון געקליבענע פון לייטען, ווייל ער וועט דארפען קלייבען דירה געלד. אבער עהדער ער האט דאס געטהון, איז ער געווארען א נשרף, עס איז אלץ פארברענט געווארען ביי איהם איז נור געבליבען איין קעלער מיט פאסודע האט ער דאס פארפאקט אין א גרויסען קאסטען. אונ ארומגעבונדען מיט א שטארקע שטריק ארויפציהען אונ פארקויפען. וועט ער האבען געלד אויף חיי שעה. אבער עס האט אן אונגליק געטראפען: ציהענדיג דעם קאסטען איז די שטריק צוריסען געווארען. דער קאסטען איז אריינגעפאלען אין קעלער, די פאסודע איז צובראכען געווארען גאר אין גאנצען. ער האט זיין לעטצטען האפנונג פארלארען. געבליבען אזוי ארעם אז ער האט געמוזט אנקומען בעטען נדבות, עס איז איהם געווען שלעכט אונ ביטער.

די שטאדט בעלי בתים האבען געהאט גרויס רחמנות אויף איהם האבען זייא איהם געמאכט פאר א ראטמאן אין מאגיסטראט.

אַ קורְצֶע צַייט הָאט עֶר גֶעלֶעבְּט אִין דַחֲקוּת, נָאכְדֶעם הָאט ר' בָּרוּךְ'ס קְלָלָה אִיהְם נָאכְגֶעיָאגְט. עֶר הָאט גֶעגֶעבֶּען אַ פַּאסְפָּארְט אַ מֶענְשֶׁען וָואס הָאט גֶעהַאט אוֹיף זִיךְ אַ גְרוֹיסֶען מִשְׁפָּט. בַּאלְד אִיז דִי זַאךְ דֶערְוואוּסְט גֶעוָוארֶען, הָאט מֶען אִיהְם פוּן מַאגֶעסְטְרַאט אַרוֹיסְגֶעטְרִיבֶּען אוּנ אוֹיף אִיהְם גֶעמַאכְט אַ גְרוֹיסֶע דֵיעֶלֶע.

דֶער חָסִיד הָאט גֶעמוּזְט גֶעהֶעטֶען "קִצְבָה" עֶר הָאט גֶעלֶעבְּט אִין דַחֲקוּת. דֶערְצוּ הָאט עֶר מוֹרָא גֶעהַאט פַאר דֶעם סוֹף מִשְׁפָּט. פוּן גְרוֹיס יְסוּרִים אוּנ פַּחַד אִיז עֶר קְרַאנְק גֶעוָוארֶען אַ לַאנְגֶע צַייט אִיז עֶר גֶעלֶעגֶען צוּ בֶּעט. עֶר הָאט שְׁטֶענְדִיג גֶעוַויינְט אוּנ גֶעקְלָאגְט אוֹיף זַיינֶע גְרוֹיסֶע יְסוּרִים, עֶר הָאט זִיךְ אַלַיין בֶּעשׁוּלְדִיגְט. פִיל מָאל הָאט עֶר גֶעזָאגְט וִדּוּי אוּנ גֶעבֶּעטֶען גָאטְט עֶר זָאל צוּגֶעהֶמֶען זַיין נְשָׁמָה אַז עֶר זָאל קָאנֶען קוּמֶען צוּ קֶבֶר יִשְׂרָאֵל.

גָאטְט הָאט זַיין תְּפִלָּה אוּנ בַּקָּשָׁה צוּגֶעהֶערְט. עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען אוּנ צוּ קֶבֶר יִשְׂרָאֵל גֶעקוּמֶען.

נָאךְ זַיין טוֹיט אִיז גֶעקוּמֶען אַ סְלֶיעדָאוואטֶעל אוּנ הָאט בֶּעפוֹילֶען אָפְּנֶען דֶעם קֶבֶר עֶר ווִיל אִיהְם זֶעהֶען. זַיין בַּאפֶעל הָאט מֶען גֶעמוּזְט טְהוּן.

אַ הִיפְּשֶׁע ווַיילֶע אִיז עֶר גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ גֶעקוּקְט אוֹיף דֶעם טוֹיטֶען קָארְפֶּער.

— גְלִיקְלִיךְ בִּיזְט דוּ — הָאט דֶער סְלֶיעדָאוואטֶעל גֶעזָאגְט קוּקֶענְדִיג אוֹיף דֶעם נִפְטָר — וָואס דוּא בִּיזְט גֶעשְׁטָארְבֶּען, ווֶען נִיט ווָאלְט אִיךְ דִיר גֶעגֶעבֶּען אַנ'אַנְדֶער אָרְט. —

פוּן דֶעם סִפּוּר קָאן מֶען זִיךְ אָפְּלֶערְנֶען אַ מוּסַר הַשֵּׂכֶל: ווֶען צְווֵיי צַדִיקִים הָאבֶּען אַ מַחֲלוֹקֶת דַארְף קֵיין מֶענְשׁ זִיךְ נִיט אַרַיינְמִישֶׁען, דִי צַדִיקִים אַלֵיין הַאלְטֶען אֵיינֶער פוּן דֶעם אַנְדֶערְן אַ עוֹלָם וּמְלוֹאָה זַייעֶר אַלֶעמֶענְשׁ זְכוּת זָאל אוּנְז בֵּיישְׁטֶעהֶען אָמֵן.

ד) אַ שְׂרֵפָה

בְּעֵת, אִין דֶער צַייט וָואס אדמו"ר אִיז גֶעפָאהְרֶען צוּ הר"ר אִיז עֶר גֶעקוּמֶען פְרַייטָאג אִין אַ שְׁטָאדְט אוֹיף דֶעם ווֶעג וָואס דָארְטֶען הָאבֶּען גֶעווָאהְנְט נוּר דִיא חֲסִידִים פוּן הר"ר בָּרוּךְ. דֶער אדמו"ר הָאט גֶעווָאלְט דָארְטֶען אִין שְׁטָאדְט בְּלֵייבֶּען שַׁבָּת. אָבֶּער דִי חֲסִידִים הָאבֶּען אִיהְם גֶעזָאגְט דָאס עֶר זָאל בֶּעסֶער אַוועקְפָאהְרֶען, ווַייל קֵיין חָסִיד ווֶעט אִיהְם נִיט אַרַיינְלָאזֶען נֶאכְטִיגֶען. זֵיי ווֶעלֶען אִיהְם נִיט אַרַיינְלָאזֶען אִין קֵיין בֵּית הַמִּדְרָשׁ, אֲפִילוּ נִיט אִין מִקְוֶה. עֶר הָאט גֶעמוּזְט פוּן דָארְטֶען אַוועקְפָאהְרֶען.

בְּעֵת עֶר אִיז דוּרְכְגֶעפָאהְרֶען דִיא שְׁטָאדְט הָאט עֶר גֶעהֶערְט ווִיא מֶענְשֶׁען זֶענֶען אִיהְם מְבַזֶּה, אַנְדֶערֶע הָאבֶּען גֶעווָארְפֶען שְׁטֵיינֶער אִין בֵּיידֶעל, נָאר אדמו"ר הָאט גֶעשְׁווִיגֶען, נָאר נִיט גֶעעֶנְטְפֶערְט, קֵיין ווָארְט.

אִין יֶענֶעם פְרַייטָאג אִיז דִיא גַאנְצֶע שְׁטָאדְט פַארְבְּרֶענְט גֶעווָארֶען.

מִיט דֶער צַייט הָאט מֶען אוֹיסְגֶעבּוֹיט דִי שְׁטָאדְט אָבֶּער זִיא הָאט אַ צְווֵייטֶען

מאל

מאל אפגעברענט . אונ אזויא פאסירט כסדר , וויא זייא בויען פון דאס ניי ברענט באלד אפ , עס העלפט דערצו קיין עצה , קיין שמירה .

זיי האבען פארשטאנען אז דיא שטראף פון גאט איז ווייל זיי האבען מבזה געוועזען דעם אדמו"ר . האבען זייא געוואלט פאהרען צוא איהם בעטען מחילה , דער־ווייל איז אדמו"ר נסתלק געווארען .

אמאל איז אין יענע שטאדט געקומען דעם אדמו"ר'ס זאהן הרה"ק ר' חיים אברהם נ"ע . ער האט ניט געוואלט דארטען זיך אפשטעלען . אבער די שטאדט לייט האבען דערוואוסט פון דעם . זענען זיי איהם ענטגעגען געגאנגען אונ גרויס כבוד געגעבען . אונ געבעטען טאמער קאן ער פועלן בייא זיין פאטער ער זאל זייא מוחל זיין .

— איך וועל זיין אויף מיין פאטערס קבר – האט ער זייא געענטפערט – וועל איך אין זיין אהל אויסלייגען א פדיון פאר אייער שטאדט . זי זאל אויפהערען צוברענגען ער האט זיין הבטחה מקיים געוועזען .

פון יענער צייט אן האט דיא שטאדט ניט אזוי שטארק געברענט ווי פריהער עס איז גרינגער געווארען .

ה) דיא גרויסע התפעליות .

דער אדמו"ר בעת ער איז געקומען אין מעזעריטש האט איהם זיין רבי הה"מ געזאגט דאס ער זאל לערנען צוזאמען מיט זיין זאהן הרר"א . דעם אדמו"ר איז דאס ניט געפאלען געוועזען . ווי ער האט געגלויבט דאס דער קדוש איז ניט אגאנץ גרויסער מאן דערפאר האט ער זיך פון איהם מרחק געוועזען . ביז עס האט געטראפען אזא מעשה .

דער אדמו"ר איז אין יענער צייט געוועזען זעהער ארעם . מעהר וויא איין העמד וועלכע ער האט איהר געטראגען , האט ער גיט געהאט .

ער פלעגט אוועקגעהען צום טייך וואו קיינער איז דארטען ניטא . זיך אויס־טהון אונ אויסוואשען דיא העמד , אויסטרינקען , ביז זיא איז טרוקען געווארען האט ער אנגעצויגען אויף זיך זיין מאנטעל אונ האט זיך געזעטצט חזר'ן דיא גמרא בבא מציעא .

ערהדער דיא העמד איז טרוקען געווארען , האט ער פיל בלאטער גמרא אפגעלערנט , נאכדעם האט ער דיא העמד אנגעטהון אונ איז געגאנגען אהיים .

פארביינעהענדיג דאס הויז וואו דער קדוש האט געוואהנט , האט דער קדוש געאפענט אפענסטער אונ געזאגט צוא איהם שרעקליך וויא מעשה התחתונים איז שטארק מגושם , זיא ווערט ניט נתקבל למעלה . וואס דארף מען בעסער וויא א יוד וואס האט ניט מעהר וויא איין העמד אונ געהט אליין צום טייך אויסוואשען
איהם

און ביז זיא ווערט טרוקען זיטצט ער און לערנט גמרא בבא מציעא, איז דאס נאך אויך מגושם.

דער אדמו״ר איז זעהער שטארק נתפעל געווארען, ערשטענש וואס דער קדוש ווייסט אזא זאך וואס ער האט ניט געזעהען. און צווייטענס, ער האט פון זיינע רייד פארשטאנען אז עס זענען פאראן נאך דרכים אין עבודת ה׳, עדעלערע און נאך עדעלערע וואס ער ווייסט נאך ניט פון זיי. ער דארף דאס לערנען ביא דעם קדוש וואס ווייסט יא פון זייא.

באלד נאכדעם האט ער זיך מקרב געווען צו איהם און האט פיל פון איהם געלערנט ביז ער איז דערגאנגען דעם דרך הקדוש.

אויף דעם האט ער נאכדעם געזאגט דאס דעם ענין פון בירור שני האט ער מקבל געווען פון דעם קדוש נ״ע זיע״א.

ו) כבוד אב.

א מאל האט אדמו״ר אפגעדאוונט פריהר פאר דעם קדוש, ער האט זיך געפילט זעהער שלאף, האט ער אין בית המדרש צוגעביסען א זעמעלע. אז דער קדוש האט אפגעדאוונד האט ער מיט דעם אדמו״ר ניט גערעדט און ניט גע-לערנט, און קיין ווארט געזאגט.

דער „ברוגז" האט געדויערט עטליכע טאג. דער אדמו״ר האט דערציילט זיין רבי׳ן הה״מ נ״ע אז דער קדוש איז אויף איהם אין גרוים קפידא גאר אהן אשום סבה.

הה״מ האט געשיקט רופען זיין זאהן און האט ביא איהם געפרעגט: וואס איז דיא סבה פון זיין ברוגז.

דער קדוש האט געענטפערט, וויא אזויא האט ער זיך ערלויבט העריינטרא-גען א דבר נשמי אין מיין גן עדן, דאס הייסט וואו איך דאווען.

הה״מ האט די סבה ניט געהאלטען פאר קיין חטא, דארום האט ער בעפוילען אויף דעם קדוש דאס ער זאל איהם מוחל זיין און ווייטער מיט איהם לערנען וויא פריהר.

דער קדוש האט מקים געווען כבוד אב. ער האט דעם אדמו״ר באלד מוחל געווען, און געלערנט מיט איהם נאך מעהר וויא פריהר.

ז) דער פלייסיגער פאטער.

דער קדוש איז געווען זעהער א הייליגער מאן ער האט באמת פארדינט דעם נאמען קדוש. ער האט געדינט גאט מיט גרויס התלהבות, מיט היטץ וויא אפלם פייער. עס האט געטראפען צייטען וואס ער האט געהאלטען ביי כליות הנפש.

א שאנע

פשוט ביי אויסגעהן פון זיין גרוים אהבה צוא השם יתברך.

א מאל האט הה"מ איהם געשיקט זאגען אז זיין דרך איז צו איבערטריבען. מען דארף זיין אויף דער וועלט און דינען השי"ת, דארום פערלאנגט ער פון איהם ער זאל זיך ניט מוסר נפש זיין.

– כבוד אב איז א גרויסע מצוה–האט דער קדוש געענטפערט–אבער דער כבוד פון געטליכען פאטער (השי"ת) איז העכער ווי דער פליישיגער פאטער (דאס הייסט: הה"מ איז דאך נישט מעהר ווי א בשר ודם).

דיא מעשה האט ערציילט הרה"ק ר' הלל פון פאריטש נ"ע און בעת ער האט ערציילט זענען טרערען געראנען פון זיינע אויגען פון גרויס התפעליות, א קליינינ־קייט צו זאגען אויף דעם הה"מ וואס ער האט זיין גוף אזוי פיל אויסגעמוטשעט און געהייליגט זאל מען אויף איהם זאגען „פליישיגער פאטער"!

א מאל האט דער קדוש געדאווענט אין תפילין פון רש"י, האט מען געזעהען אז ער געהט אוים בפועל ממש, האט אדמו"ר געהייסען אראפ געהמען פון זיין קאפף דיא תפילין פון רש"י און איהם אנטהון די תפילין פון ר"ת, מען האט אזוי געטהון, איז ער באלד צו זיך געקומען. מען האט דאס נאכדעם ערציילט דעם קדוש, האט ער געזאגט: והחכמה תחיה כו'.

ח.

א וואונדערליכע מעשה וואס אדמו"ר הר"ר שלמה זלמן נ"ע פון קאפוסט האט ערציילט. ער האט דאס געהערט פון א גרויסען רב, א זקן, וואס איהם האט ערציילט ר' יעקבקע דעם נודע ביהודה'ס זאהן.

דער גאון ר' יחזקאל לנדא זצ"ל בעל „נודע ביהודה". ער האט געלעבט אין דיא צייטען פון רבי ישראל בעש"ט נ"ע און ער איז געוועזען א קרוב מיט דער פרויא פון בע"ש, און דאך א גרויסער מנגד אויף חסידים. א מאל איז ער געוועזען ביי דעם בעש"ט, נור ער איז ניט פערבליבען זיין א תלמיד, פערקעהרט, ער איז געוועזען א מנגד, נור זיין פרויא האט שטארק געהאלטען פון בעש"ט.

א מאל איז דער בעש"ט געקומען צוא איהם, האט דער בעל נודע ביהודא איהם צוגענומען פריינדליך, משמש געוועזען, טהעע דערלאנגט.

אז דער בעש"ט האט געזעהען דאס דער נו"ב האט צו ליב איהם בטול תורה האט ער אויפגעהערט אריינפאהרען צוא איהם. ער פלעגט אריינפאהרען אין בית המדרש.

יעדען מאל וואס דער בעש"ט פלעגט קומען דארט, איז דיא רבנית מיט איהרע קינדער געקומען אין בית המדרש זיך זעהען מיט איהם. און ער פלעגט זיא אלע מאל פרעגען, וואס מאכט מיין חצקעלע?

א מאל האט געטראפען, ביי דעם גאון לנדא אין שטוב איז פארפאלען געווארען א טהייערער חפץ.

א שאנע

די רבנית מיט איהר זאהן יעקבקע זענען געגאנגען צום בעש"ט אין בית המדרש, און האבען איהם ערציילט פון דעם היזק.

דער בעש"ט האט געשיקט רופען די צוויי משרתים וועלכע זענען געוועזען ביי דעם גאון אין הויז, ער האט זיי געבעטען ברענגען א קויל צו פאררייכערן זיין לולקע.

נאכדעם האט ער געזאגט צו די רבנית: גייט אהיים, ביי דיר אויף דעם בוידעם שטעהט א קארב מיט פעדערן, דארטען וועסט דו געפינען דיין חפץ.

אזוי איז געוועזען.

ווער עס האט געהערט די מעשה איז נתפעל געווארען און די רבנית האט געזאגט צו איהר מאן: נו מתנגד וואס זאגסט דו יעטצט?

— א קלוגער איז ער—האט דער גאון גיענטפערט—געווים האט ער אויסגעפארשט ביי די משרתים.

— ניין—האט די רבנית געענטפערט—איך מיט מיין זאהן האבען געזעהען דאס ער האט מיט די משרתים קיין ווארט גערעדט אודות דעם חפץ, און דאס איז אנ'אמת'ר מופת.

אין הארצען האט דער גאון געטראכט אז דאס איז א מופת נור ער האט ניט געוואלט נאכגעבען.

די כוונה וואס דער בעש"ט האט גערופען די משרתים צו זיך, כדי ווער עס וויל בלייבען ווי געוועזען, זאל ער האבען אנ'ארט זיך טועה צו זיין ווען ניט דאס, וואלטען דאך אלע געווארען חסידים.

אין פיל יאהר ארום נאך דער פטירה פון בעש"ט. האט הגאון הקדוש ר' יעקב נ"ע פון פולנאה געדרוקט דעם היילינגען ספר „תולדות יעקב יוסף" דער יסוד פון ספר איז געגרינדעט אויף די היילינגע רייד פון בעש"ט.

דער גאון בעל „נודע ביהודא" האט דעם ספר בעקומען און איינינגע ענינים זענען איהם ניט געפאלען געוועזען, ער האט דעם ספר מזלזל געוועזען.

די פראסטע מענשען האבען דאס געזעהען, האבען זיי דעם ספר נאכמעהר מזלזל געוועזען, צום סוף איז געקומען דערצו אז מאנכע יודען וואס האבען געוואהנט ארום פראג האבען דעם ספר געברענט.

די תלמידים פון מחבר „תולדות יעקב יוסף" האבען דערפון געהאט גרויסע עגמת נפש. זיי האבען אויסגעקליבען איינעם פון זייערע חברים הגאון פון שפיטיווקע און האבען איהם געשיקט צו דעם הגאון לנדא. ער זאל האבען מיט איהם א וויכוח. פארענטפערן אלע זיינע קשיות אויף דעם ספר תו"י, איהם ווייזען אז דער מחבר האט רעכט.

ער האט די שליחות אנגענומען, געקומען צום הגאון לנדא מיט איהם זיך שטארק מפלפל געוועזען ביז דער גו"ב האט מודה געוועזען על האמת, און האט אויף

זיך

זיך מקבל געווען צופאהרען אין אלע שטעדליך ארום פראג אנזאגען דעם המון עם צו זייא זאלען חלילה ניט מבזה זיין דעם היילינגען ספר תולדות יעקב יוסף.

ער האט זיין הבטחה מקיים געווען, אונ דורכדעם איז דער ספר טהייער געווארען אויף דער וועלט.

דער הגאון בעל „נודע ביהודה" האט אין איינע פון זיינע תשובות געשריבען שלעכטעס אויף חסידים פאר וואס זייא זאגען לשם יחוד כו' פאר ברוך שאמר. ער האט זיך אויסגערעדט א מיאוסן ווארט אין פסוק שטעהט „ופושעים" יכשלו בם. האט ער געשריבען „וחסידים" יכשלו בם.

פיל גאונים האט דאס שטארק פארדראסען, זייא האבען געשריבען תשובות צו פארטיידיגען דיא חסידים, ווייזען אז זייא האבען רעכט, אונ דער גאון האט אין דער זאך אונרעכט.

אין ספר „שער התפלה" פון הגאון בעל „באר מים חיים" איז געדרוקט א גרויסע תשובה, ווייזען דעם נו"ב אז חסידים האבען רעכט, אויך א קרוב פון נו"ב האט געשריבען א תשובה אונ האט דעם נו"ב'ס רייד מבטל געווען.

אין חסידישע ספרים איז פיל גערעדט געווארען פון דעם ענין.

ט.

א מערקווירדיגער וואונדערליכער ספור פון אדמו"ר הר"ר שלמה זלמן נ"ע פון קאפוסט.

אין נאווע-אלכסנדערסקע (ביי דווינסק) האט געוואהנט א בעוואוסטער מענש ר' זלמן לעווין. ער איז געווען א קלוגער, א פרומער, א למדן, א חסיד אונ א פרייליכער מענש.

פיל יאהרען איז ער געווען אין פטרבורג ער האט געהאט א שטעלע אין א געשעפט ביי א רייכען קריסט, זיין פרינציפאל האט איהם געהאלטען בכבוד. ער פלעגט איהם אלם ערציילען. פאר איהם איז אלץ געווען אפען.

איין מאל אין יאהר פלעגט ער קומען אין קאפוסט. אונ אויף סוכות-אהיים.

דער אדמו"ר אין קאפוסט האט איהם מקרב געווען ווי דעם גראסטען חשוב.

ויהי היום. איינעם טאגעס, איז צו זיין קריסט אנגעקומען א קאנטרעלאר ער זאל אכטונג געבען אויף אלע מענשען פון געשעפט.

דער נייער קאנטרעלאר איז געווען א שלעכטער מענש, ער האט אלעמען בכלל אונ יודען בפרט פיינד געהאט.

דער קאנטרעלאר האט געזוכט עצות וויא פטור צו ווערען פון דעם ר' ז"ל. ער האט איהם געוואלט ארויסטרייבען פון פ"ב.

עס איז געקומען דיא צייט וואס ער האט בעדארפט פאהרען אין קאפוסט. האט ער זיך געזעגענט מיט זיין פרינציפאל אונ איז אוועקגעפאהרען.

דעם מאל האט ער געהאט וויכטיגע ענינים צו פרעגען דעם אדמו"ר: א) זיין פרויא איז קראנק אויף די אויגען אויב זיא זאל פאהרען אין ריגא צום דקטאר.

זיין

ב) זיין טאכטער וואס וואהנט אין א שטאט ניט ווייט פון זייא דארף געלעגען ווערען זאל דער אדמו"ר בענטשען איהר זיא זאל האבען דאס קינד כשורה און מגדל זיין אלע איהרע קינדער לתורה, לחופה ולמעשים טובים.

ג) אן עצה וועגען דעם קאנטראלער וואס רודפת איהם אומזאנסט.

ער איז געקומען אין קאפוסט א טאג פאר ערב יום כפור, באלד אריינגעגאנגען צום אדמו"ר און געפרעגט אויב זיין פרויא זאל פאהרען אין ריגא צום אויגען דאקטאר.

— וויא אזויא קאן זי אוועקפאהרען פון דער היים? האט אדמו"ר געענטפערט— ואז וועט זיא לאזען דיא קליינע קינדערלעך?

ר' זלמן האט זיך זעהער געוואונדערט אויף דעם אדמו"ר'ס ענטפער. ער ווייסט דאס צו הויז האט ער קיינע קליינע קינדער. נור זאגען דעם אדמו"ר דאס ער האט א טעות, האט ער מורא געהאט.

— איך האב נאך א בקשה — האט ר' זלמן געזאגט — מיין טאכטער דארף באלד געלעגען ווערען בעט איך אייך איהר זאלט מיר מבטיח זיין און געבען אייער ברכה אז עס זאל זיין אלין כשורה.

— השי"ת זאל דיר געבען א פריילעכען יום טוב — האט אדמו"ר געענטפערט.

ר' זלמן האט זיך נאך אמאל געוואונדערט וואס דער אדמו"ר ענטפערט איהם אן אנדער זאך. ער איז אזוי שטארק מבולבל געווארען אז ער האט פארגעסען צו רעדען וועגען דעם קאנטראלער.

אויף מארגען ערב יוהכ"פ האט ער א צווייטען מאל געפרעגט בייא אדמו"ר וועגען זיין טאכטער איהם געבעטען א ברכה און אדמו"ר האט נאכאמאל געענטפערט השי"ת זאל דיר געבען א פריילעכען יו"ט.

פאר נאכט איז ער א דריטען מאל אריינגעגאנגען צום אדמו"ר בעטען א ברכה, האט איהם אדמו"ר געבענשט: השי"ת זאל דיר געבען דוא זאלסט האבען א פריילעכען יום טוב.

מוצאי יום הכפורים איז ער געגאנגען צום אדמו"ר זיך געזעגענען.

— זאג מיר — האט אדמו"ר געפרעגט — וואס וויל דער קאנטראלער האבען פון דיר און וואס קאן ער דיר טהאן:

ר' זלמן האט איהם ערצייהלט וויא ער רודפת איהם נאר אומזאנסט, און ער וויל איהם ארויסטרייבען פון פעטערבורג, ווייל ער איז א שונא ישראל.

בייא דעם אדמו"ר איז דער פנים געווארען רויט וויא א פלאם פייער. ער האט זיך שטארק פאר דביקות נאכדעם האט ער זיך געשטעלט און געזאגט: וואס האסט דוא מורא פאר א מענשען וואס ער קאן שטארבען, האב קיין מורא ניט פאר לשלום און השי"ת וועט דיר אין גיכען העלפען.

ר' זלמן איז געקומען ערב סוכות אהיים. ער האט געפונען א בריף פון זיין ווייב און איידעם זייא שרייבען איהם א פריילעכען מזל טוב. זיין טאכטער האט

א קורצע

געבארען אזאהן און זייא פערלאנגען פון איהם ער זאל חוזר במועד קומען צו זיי אויף דעם ברית זיין סנדק. ער האט זיך זייער געפרייט. דעמאלט איז ער אהין געפאהרען, באלד נאכן ברית איז ער געפאהרען אהיים. ער האט געהאט א פרייליכען יום טוב.

באלד נאך יום טוב איז געקומען דיא פרוי אהיים זיא האט געבראכט אלע איהרע איניקלעך מיט א גרויס געוויין האט זי איהר מאן ערציילט דאס באלד נאכן ברית איז דיא טאכטער קראנק געווארען און געשטארבען. דיא קינדער האט זיא געבעטען זיי זאלען פאהרען צו אונז און זיא געבעטען מיר זאלען זייא האבען וויא אייגענע קינדער דארום האב איך זיי געבראכט צו אונז.

— צווייא זאכען וואס אדמו"ר האט געזאגט — האט ר' זלמן געטראכט אין הארצען — איז שוין מקוים געווארען. איך האב געהאט א פרייליכען יום טוב. און האב קינדער וואס צו ליב זיי קאן מיין פרוי ניט פאהרען אין ריגא. איך האף צום השי"ת אז דיא דריטע זאך וואס ער האט געזאגט וועגען דעם קאנטראלער וועט אויך מקוים ווערען.

מיט גרויס בטחון אויף גאט און אין אדמו"ר הבטחה איז ער אוועקגעפאהרען אין פעטערבורג.

ר' זלמן לעווין איז געבליבען אין געשעפט וויא פריהער.

אלע יאהר איז ער געפאהרען צום אדמו"ר, נאך זיין הסתלקות האט ער דיא מעשה ערציילט זיין ברודער אדמו"ר פון באברויסק שליט"א. האט אדמו"ר שטארק געוויינט צו הערען דיא גאטליכקייט פון זיין היילינגען ברודער אדמו"ר נ"ע זיע"א.

ט.

אמעשה פון הרובניקעס וואס דער רב האט ערצעהלט.

צו הה"ם מעזעריטש פלעגען קומען פיל מענשען וועלכע בייא איהם תלמידים נור ניט אלעמען האט ער אנגענומען פאר תלמידים.

עס האבען זיך געפונען אזעלכע מענשען וואס האבען ניט געוואלט אוועק פאהרען פון איהם, זיי האבען געזאגט אז מיר האבען ניט די זכיה צו ווערען זיינע תלמידים, וועלען מיר ווערען משרתים בייא זיינע תלמידים. זייא האבען פאר דיא תלמידים געקאכט, געהייצט דיא אויוועןס, דערפאר האט מען זיי גערופען "דיא הרובניקעס".

א מאל זענען דרייא הרובניקעס געקומען צום רב הייצען דעם אויוען, דער רב איז געזעסען אין א בעזונדערן חדר. האט איינער פון דיא דרייא געזאגט: וואס שטורמט אזויא שטארק מיט דער עקדה. וואס איז אברהם אבינו האט געוואלט מקריב זיין אזא טהייערען זאהן, דאס האט דאך איהם השי"ת בעפוילען. דאכט זיך ווען השי"ת וואלט דאס באפעלען וואלט ער אזויא געטהאן מיר זעהען פיל

מענשען

פענשען האבען זיך מוסר נפש געווען אויף קידוש השם הגם השי"ת בכבודו ובעצמו האט מיט זייא ניט גערעדט.

— דיא קשיא איז אגרויסע—האבען יענע צווייא געענטפערט—נור וואס זאגסטו דוא פאר א תירוץ.

— מיין תירוץ איז—האט דער ערשטער געענטפערט—אז דאס וואס אלע אידען האבען מס"נ איז דאס קיין וואונדער. זייא זענען דאך בני אברהם, זייא האבען דעם כח בירושה אבער אברהם איז געווען תרח'ס זאהן, זיין מס"נ איז אחידוש.

— דאס איז קיין גוטער תירוץ—האט דער צווייטער געזאגט—איך וואלט זאגען אז דער חידוש איז דיא זריזות פון אברהם. וישכם אברהם בבקר. השי"ת האט דאך איהם ניט בעפוילען באלד צוגעהן, האט ער דאך געקאנט ווארטען איינגע טאג, אבער בייא איהם איז געווען טהייער געטטעס באפעל אז ער איז געלאפען באלד אין דער פריה.

— דער תירוץ איז נאך אויך ניט אזוי גוט—האט דער דריטער געענטפערט—טייל ווען השי"ת וואלט מיר באפעלען אזא זאך צוא טהאן, וואלט איך לויפען אין מיטען נאכט. נור איך וואלט זאגען אז דער פסוק אליין ערצעהלט די גרויסקייט פון אברהם אבינו: עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני. בהשקפה הראשונה איז דער ווארט „ממני" איבריג. נור דער פסוק זאגט עדות אויף איהם אז נאכדעם איז דיא שמחה בייא איהם געווען גיט דערפאר וואס זיין זאהן איז געבליבען לעבען. נור וואס דערמיט האט ער אויך מקיים געווען די מצוה, פון השי"ת, וואס ער האט איהם בעפוילען גיט צוא קוילען, און דאס איז באמת א גרויסער חידוש.

דער רב האט געהערט אלץ וואס זייא האבען גערעדט, האט ער נאכדעם געזאגט: יעדערער פון דיא דרייא וואס ער האט געזאגט האט ער דערבייא געהאלטען.—

יא) דעם רבי'ס תלמידים און חסידים.

דיא גרעסערע וואס זענען מפורסמים.

א) הרה"ק ר' אהרן בהר"ר משה הלוי פון שטראשעלע נ"ע, ער שטאמט פון של"ה הקדוש.

אויף דעם רבי משה האבען היילינגע לייט געזאגט אז אויף איהם זעהט מען דעם צלם אלקים. און דארום האט ער זוכה געווען צו האבען אזא היילינגען זאהן.

בעת הר"ר אהרן איז געקומען צום רבי איז ער אלט געווען אנערך 17 יאהר, און בייא איהם איז ער געווען 30 יאהר.

ער האט צוזאמען מיט דעם מיטעלען רבי געלערנט נגלה און חסידות. זיי זענען געווען גוטע חברים, געלעבט זעהער פריינדליך ווי ברידער. ער האט דעם רבי געשעטצט נאך בעסער וויא א פאטער. ער האט אויף איהם געהאט גרויס מסירת נפש. און דער רבי האט איהם גערעכנט וויא אן אייגען קינד.

ער איז געבארען אין דער שטאדט אשווע (וויטעבסק׳ גוב׳) נאר ער איז שטענדיג געווען ביי דעם אדמו״ר און נאכדעם אז אדמו״ר האט אריינגעצויגען אין לאדי, האט ער אויך דארטען קובע דירה געווען, און האט א הויז געקויפט אין לאדי.

איינינע יאהר פאר די הסתלקות פון רבי. איז געווארען א מחלוקה מיט דעם רבי׳ס הויזגעזינד, איז ער אוועקגעפאהרען צוריק אין אשווע.

נאך דעם רבי׳ס הסתלקות, האבען א טהייל חסידים פון איהם געבעטען ער זאל ווערען ביי זיי א רבי.

ער האט קובע מקום געווען אין שטאראשעליע (מאהיל׳ גוב׳) פיל חסידים זענען צו איהם געפאהרען הארען חסידות און פרעגען עצות אין עבודה און אין גשמיות.

ער האט געדרוקט פיל טהייערע ספרים.

בשנת. אין דעם יאהר תקפ״ו האבען איהם שלעכטע מענשען געמסרת פאר דעם וויטעבסקער גובערנאטאר חאוואנסקי ער איז געווען א תפוס ביז ר״ח כסלו. און איז פרייא געווארען.

שמע״צ תפ״ט איז ער אין שטראשילע נסתלק געווארען.

אויף זיין קבר שטעהט א אהל, פיל מענשען פאהרען דארט מתפלל זיין צוא השי״ת.

ב) הרה״ק ר׳ יצחק אייזעק הלוי עפשטיין נ״ע פון האמעל. ער איז געווען א תלמיד מובהק ביי דעם רבי און נאכדעם ביי זיין זאהן דער מיטעלער רבי.

מיט אדמו״ר בעל צ״צ נ״ע איז ער געווען א גרויסער גוטער פריינד. און כפוף צו איהם. אייניגע מאל איז ער געפאהרען צו איהם אין ליובאוויטש.

ער איז געווען א רבי אין האמעל. אלע האבען פאר איהם געהאט דרך ארץ. ווייל ער איז געווען א גרויסער גאון אין נגלה און אין חסידות, און זעהר א הייליגער מאן.

אין יאהר תרי״ז איז ער נסתלק געווארען אין אלטער פון 77 יאהר.

פיל כתבים אין נגלה און חסידות זענען פון איהם געבליבען, אייניגע פון זייגע ספרים זענען געדרוקט געווארען.

ג) הרב הגאון החסיד ר׳ נחמי׳ פון דובראוונע נ״ע. בן הרב החסיד ר׳ אברהם בירך פון סמילאן נ״ע.

זייא ביידע זענען געווען דעם אלטען רבי׳ס תלמידים און נאכדעם דעם מיטעלן רבי׳ס תלמידים.

הר"ר נחמי' איז געווען אנ'איידעם ביא הרב החסיד ר' זלמן פון דובראוונא, נאכדעם איז ער געווען אנ'איידעם ביא הרה"ק ר' חיים אברהם נ"ע דער זאהן פון אלטען רב.

ער איז געווען אחבר מיט אדמו"ר בעל צ"צ אונ א גוטער פריינד, זיי האבען איינער צום אנדערן פיל שו"ת געשריבען.

אדמו"ר בצ"צ האט אויף איהם געזאגט אז ער קאן מחדש זיין חידושים אין דער תורה.

כל ימיו איז ער געווען א נגיד, ער האט געהאט א געשעפט פון טליתים אין דובראוונא. דער געשעפט האט זיך געפיהרט דורך מענשען אונ ער איז יום ולילה געזעסען על התורה ועל העבודה.

ער איז נסתלק געווארען ט"ו שבט תרי"ב צוא 64 יאהר אלט, א נאכט פאר זיין הסתלקות, האט ער דיא גאנצע נאכט געשריבען שנ"ת.

פיל כתבים זענען פון איהם געבליבען, מען האט זיא אפגעדרוקט אין דרייא טהייל "דברי נחמיה".

ער האט געלאזען קינדער גרויסע לומדים אונ חסידים.

ד) הרב החסיד ר' זלמן וועלקעס פון דובראוונא נ"ע דער שווער פון הרב הגאון ר' נחמי'.

זיין פאטער האט געוואהנט אין ווילנא ער איז געווען דעם אלטען רב'ס א חסיד. אבער ר' זלמן איז גאר קיין חסיד ניט געווען נאכדעם האבען זיא קובע דירה געווען אין דובראוונא. דענסטמאל איז ער געווארען זעהער א גרויסער חסיד ער האט פיל געטהון אין חסידות.

ער איז געווען זעהער רייך אונ א גרויסער בעל צדקה. ביא איהם איז געווען א פיינער סדר אין צדקה. ער האט געהאט 3 קאסטלעך. אין איינע איז געלעגען קופער געלד, אין צווייטער זילבער מינץ אונ אין דיא 3-טע גאלדערנע מטבעות. אז עס איז צוא איהם געקומען אנ'ארעמאן, איז ער געגאנגען צוא איינע פון דיא דרייא קאסטלעך ארויסגענומען געלד וויפיל אין האנד האט זיך אנגענומען אונ אין גאנצען אפגעגעבען דעם ארעמען.

רבי פנחס שקלאווער, דעם רב'ס א חסיד, איז אויך געווען א גרויסער בעל צדקה. ער פלעגט טהון וויא ר' זלמן. דער אונטערשייד פון זיא איז געווען, ר' זלמן פלעגט ניט א קוק טהאן וויפיל געלד ער גיט דעם ארעמאן, אונ ר' פנחס פלעגט זעהען וויפיל ער גיט.

הרב ר"ז האט געשריבען אין זיין צוואה דאס ער האט ניט וואס צוא זיין ביא דעם דין נור אויב יא האפט ער אויף דעם כח פון אדמו"ר אונ אויף דעם כח פון צדקה התנצב"ה.

ה) הרב החסיד ר' פנחס שקלאווער דער זאהן פון הגאון ר' העניך שיק נ"ע, ער איז געווען א תלמיד ביא דעם רב הזקן אונ נאכדעם—ביי דעם מיטעלען

רב

רבֿ. זיי האָבען איהם זייער ליעב געהאט, מגלה געוועזען פאר איהם אַלע פאַרבאָרגענע זאַכען, אונ אַלע זייערע ענינים האָבען זיי דורך איהם געפיהרט. זיי האָבען איהם גערופען „דער פעלדמאַרשאַל פון חסידים":

די חסידות האט ער געקענט ווי פערל וואס ער האט געהערט פון זיי האט ער באַלד פאַרשריבען.

פאר זיין הסתלקות אין ליובאַוויטש האט ער געלאָזען 90 טויזענד רו"כ סיג אויף צדקה. זיע"א.

ו) הרב דחסיד ר' זלמן פון שקלאָוו.

ער איז געוועזען א תלמיד ביי דעם אַלטען רבֿ אונ נאָכדעם ביי דעם מיטעלען אדמו"ר א גרויסער בר דעת אין חסידות א שוואגער פון ר' פנחס, א מחותן מיט דעם מיטעלען רבֿ דען ר' יעקב דער זאָן פון ר"ז איז געוועזען אַנ'אייְדעם ביי דעם מיטעלען רבֿ.

בעת דער מיטעלער רבֿ איז געזעסען אין וויטעבסק איבער די מסירה האט מען איהם (ר"ז) אויך תפוס גענומען נאָכדעם איז ער פריי געוואָרען תנצב"ה.

ז) הרה"ח ר' איסר קיסעס פון שקלאָוו. ר' זלמן'ס אַברודער דעם רבֿ'ס א גרויסער חסיד. ער האט זעהער ריכטיג געחזרת די חסידות פאר די תלמידים.

ח) הרה"ח ר' בנימן קלעצקער.

ער איז געוועזען א תלמיד ביי דעם אַלטען רבֿ, נאָכדעם—ביי דעם מיטעלען רבֿ. ער האט געהאט מס"נ איבער זיי. ער איז געוועזען א מחותן מיט דעם רבֿ, ר' ברוך דער זאָהן פון פריידע—דעם רבֿ'ס טאָכטער—איז געוועזען אַנ'אייְדעם ביי ר' בנימן ז"ל. אונ ר' בנימין איז געוועזען אַנ'אייְדעם ביי הגאון בעל „פנים מאירות" אונ אַ קרוב מיט רבי פנחס פון שקלאָוו. ער האט אויך געוואָהנט אין שקלאָוו אונ איז געוועזען א שותף מיט איהם אין שקלאָוו.

ט) הרה"ח ר' סענדער פון שקלאָוו.

ער איז געוועזען אַ גרויסער בעל צדקה. ער איז נפטר געוואָרען אַ יונגער מאן. אדמו"ר איז געגאַנגען צו זיין פאַטער „מנחם אבל" זיין אונ האט געזאָגט ער זעהט איהם אין זעהער ליכטיגע לבושים. דאס קומט איהם פאר זיינע צדקה געבען.

פון איהם איז איבערגעבליבען אַ זאָהן ר' משה אונ אַנ'אייניקעל ר' אהרן אַנ'אייְדעם בייא דעם מיטעלען רבֿ.

י) הרה"ח ר' שלמה פריידעס פון שקלאָוו. ער איז געוועזען א תלמיד ביי דעם רבֿ אונ א גרויסער חסיד 40 ביכער האט ער פאַרשריבען ד־ידות וואס ער האט געהערט פון רבֿ ער האט זיי אָבגעגעבען פאר נדן צו זיין אייְדעם אדמו"ר הר"ר יהודה ליב נ"ע דער זאָהן פון אדמו"ר בעל צ"צ נ"ע.

אדמו"ר הר"ר שלמה זלמן נ"ע פון קאָפּוסט אונ זיין ברודער אדמו"ר הר"ר שלום דובער שליט"א פון רעציצע זיינען זיינע אייניקלעך תנצב"ה.

יא) הרה"ח ר' יוסף (ר' יאָסעלע שקלאָווער).

ער איז געוועזען דעם רבֿ'ס פון דיא ערשטע חסידים. דורך זיין „תיקון—חצות"

איז ר' אברהם שיינצעס געווארען א חסיד. ער האט געהאנדעלט אין לייפציג אלס גרויסער סוחר, דער מסחר האט אים ניט געשטערט פון "תורה ועבודה" תנצב"ה.

יב) הרה"ח ר' יעקב בן ר' יוסף פון שקלאוו. דעם רב'ס א תלמיד נאכדעם דעם מיטעלען רב'ס א תלמיד. ער איז געווען א גרויסער ירא שמים.

אז דער מיטעלער רב איז געווען אין שקלאוו. איז ער ביי איהם קווארטיר גיוועז.

יג) הרה"ח ר' זלמן ריבלין פון שקלאוו. ער איז געווען א תלמיד ביי דעם אלטען רב נאכדעם ביי דעם מיטעלען רב אונ ביי אדמו"ר בעל צ"צ, זיין איידעם איז געוועז דעם מיטעלען רב'ס זאהן הר"ר מנחם נחום.

יד) הרה"ח ר' ליב פון אולע. ר' זלמן'ס אברודער, אונ א תלמיד ביי אלע דריי אדמו"ר'ס א שוואגער מיט הר"ר משה דעם אלטען רב'ס זאהן. זייער ביידענס שווער איז געווען הר"ר צבי פון אולע דעם רב'ס א חסיד אויך איז ער געווען א שוואגער מיט הר"ר יצחק פון אולע דעם אלטען רב'ס א חסיד.

טו) הרה"ח ר' יצחק פון יאנאוויטש. ער מיט זיין זאהן הר"ר שמריה זינגעווער פון דאבראמיסלי, זענען געווען דעם רב'ס חסידים בעת דער אלטער רב איז געווען אין פעטערבורג איז ר' שמריה אויך אהין געקומען. נאכדעם איז ער געווען דעם מיטעלען רב'ס א חסיד. ער איז מיט איהם געפאהרען אין קארלסבאד אונ זייא ביידע האבען בעזוכט דעם הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל.

טז) הרה"ק ר' זלמן זעזמער נ"ע. א תלמיד מובה"ק ביי דעם אלטען רב נאכ' דעם ביי דעם מיטעלען. ער איז געווען א גרויסער בר בעת אין חסידות אונ אין נגלה. זיין עבודה איז געווען שרעקליך.

עס איז ידוע דאס דורך איהם איז הרה"ק ר' הלל פאריטשער געווארען א גרויסער חסיד אונ נתקרב געווארען צום מיטעלען רב. אונ פון איהם האט ר' הלל פיל גילערנט. ער איז געווען א רב אין דווינסק נאכדעם אין קרעסלאווע ביז זיין הסתלקות.

יז) הרה"ק ר' ליב פון טערעקעשע מאהילאוו נ"ע. דעם רב'ס א גרויסער חסיד. אונ א היילינגער מאן. פיל חסידים האבען איהם געוואלט מאכען פאר א נוטען יוד.

אז ער איז אלט געווארען איז ער ארויסגעפאהרען אין ארץ ישראל. ער האט דארטען געוואהנט ביז זיין הסתלקות.

יח) הרה"ק ר"ז קורעניצער נ"ע. א גרויסער גאון אין נגלה אונ אין חסידות אונ א גרויסער סוחר, א תלמיד ביי דעם אלטען רב, נאכדעם ביי דעם מיטעלען רב.

ביי אדמו"ר בעל צ"צ איז ער געווען איין מאל אונ דער אדמו"ר איז איין מאל ביי איהם געווען אין קורעניץ.

ער איז געווען א מחותן מיט הרה"ק ר' ברוך שלום נ"ע. דער זאהן פון אדמו"ר בעל צ"צ. פאר זיין הסתלקות (כי כסלו) האט ער פיל חסידות געזאגט פון דעם ענין י"ט כסלו.

יט) הרה"ח הגביר ר' מאיר רפאלס פון ווילנא. ער האט געהאט פיל מס"נ פאר דעם רב, דורך א מסירה איז ער געזעסען אין קייטען געשלאסען, נור באלד

האט

האט מען איהם בעפרייט.

כ) הרה"ח ר' שלמה רפאלס פון ווילנא. דעם רב'ס א גרויסער חסיד. ער האט אויך געהאט מס"נ, בעת די מחלוקה הידועה, האבען זיינע געגנער אויסגעגאסען זיינע וויין פון קעלער, ער האט געהאט גרויס היזק נור השי"ת האט איהם באלד ממלא געווען.

כא) הרב הגאון החסיד ר' ברוך מרדכי נ"ע פון באברויסק, ער האט גע־שטאמט פון אויסלאנד ממשפחת הגאון בעל "ישועות יעקב" ז"ל, ער איז געווען אנ'איידעם ביי הגאון ר' שמואל אב"ד בווילנא זצ"ל ער איז געווען דעם רב'ס א גרוי־סער חסיד אונ געהאט מס"נ איהם האט מען אויך געמסרת נור ער איז בעפרייט געווארען. אין די צייטען פון אדמו"ר בעל צ"צ נ"ע איז ער ארויסגעפאהרען אין ירושלים דארטען רוהט ער ביי הרה"ק בעל אור החיים נ"ע.

כב) הרה"ח הגביר ר' משה מייזילס פון ווילנא. פריהר איז ער געווען שמש אונ נאמען אין ווילנא, נאכדעם איז ער געווארען דעם א רב'ס חסיד דער רב האט איהם געגעבען א בריף צו הגאון ר' פנחס אבד"ק פפד"מ ער איז דארטען רייך געווארען, ער איז פון דארט געפאהרען אין א"י. אונ איז אין פיל יאהרען שפעטער נסתלק געווארען אין חברון.

כג) הרה"ח ר' יצחק'ל פון ווירז. ער איז געווען א שוואגער ר"מ מייזילס אונ א תלמיד ביי דעם רב נאכדעם ביין מיטעלען רב. וואס האט איהם מגלה געווען פיל סודות.

כד) הרה"ח הגביר ר' מרדכי פון ליעפלי. ער איז געווען דעם רב'ס אגרויסער חסיד מיט גרויס מס"נ, ער האט שטענדיג געוואהנט אין פעטערבורג געהאט גרויס פארבאטען אז דער רב איז פריי געווארען איז ער ביי איהם געשטאנען קווארטיר.

דער רב האט אויף איהם געזאגט: מחמת זיין גאוה איז ער ווייט פון צו טהאן אנ'עבירה. אמאל איז ער געקומען אין לאזני, דער רב האט איהם געלאדען צו זיך אויף מיטאג. ביים טיש האט דער רב געזאגט: "אהן עניוות אונ אן שפלות בין איך ניכשט מעהר ווי אבינוני".

— רבי—האט ר"מ געענטפערט—אז איהר זענט א בינוני. טוא וואס בין איך ?—

— אין בינוני—האט דער רב געענטפערט—איז אויך פאראן פיל מדרגות.

אמאל איז ביי איהם געווען א חתונה, איז דער רב מיט זיינע קינדער אונ פיל חסידים ביי איהם געווען.

זיין זאהן ר' שמרי' איז געווען דעם מיטעלען רב'ס אחסיד, אין יאהר תר"ג איז ער מיט אדמו"ר בעל צ"צ געפאהרען אין פ"ב.

כה) הרה"ח ר' ידל פון ליעפלע. אמאל איז ער געווען דעם ווילנער גאון'ס א תלמיד. נאכדעם איז ער געווארען דעם רב'ס אחסיד, דער רב האט איהם געשיקט ווערען א רב אין ליעפלי אונ דארטען רוהט ער.

כו) הרה"ח ר' יוסף פון ליעפלי. אנ'איניקעל פון הגאון בעל מקום שמואל ז"ל, פריהר איז ער געווען א חסיד ביי הרה"ק ר' שלמה פון קארלין. אונ ר' שלמה איז

ביי

ביי איהם געוועזן קנאטיר, נאכדעם איז ער געווארען דעם רב'ס א חסיד.

זיין זאהן ר' מאיר איז אויך געוועזן דעם רב'ס א חסיד. פיל צייט איז ער געוועזן אין לאזני ביי דעם רב אין שטוב אבן-בית. סוף זיינע יארען איז ער גיזעסען אין דרויע.

כז) הרה"ק ר' יששכר בער פון ליובאוויטש נ"ע. אז דער רב איז אלט געוועזן 12 יאהר האט ער ביי איהם געלערנט. נאכדעם זענען זיי געווארען חברים לסוף איז ער גיווארען דעם רב'ס א תלמיד. דער רב פלעגט איהם נאכדעם אויך רופען רבי און פיל כבוד געבען, אז דער רב האט גיוואלט זאגען חסידות האט ער אויף אים גיווארט.

כח) הרה"ק ר' יוסף ב"ר יששכר בער פון ליובאוויטש, א תלמיד ביי דעם הרב. נאכדעם ביין מיטעלן רב און ביי אדמו"ר בעל צ"צ נ"ע ער איז גיוועזן א הייליגער מאן.

כט) הרה"ח ר' ישראל יפה פון קאפוסט. אין זיין אייגענעם דרוק האט ער געדרוקט דעם רב'ס סדור. דער רב האט איהם געשיקט הוספות צום סדור מהייערע ענינים. אמאל איז ער געקומען צוא הגאון רבי חיים זצ"ל אין וואלאזין, ר"ח האט איהם געבעטען ער זאל איהם איבערזאגען די חסידות וואס ער האט געהארט פון רב. ער האט געטהאן דעם גאון'ס פערלאנג און דעם גאון איז געפעלען געווארען.

זיין זאהן ר' אפרים איז געוועזן דעם-מיטעלען רב'ס א גרויסער חסיד נאכדעם בייא אדמו"ר בעל צ"צ נ"ע.

ל) הרב הגאון החכם ר' יצחק אייזעק אבד"ק וויטעבסק. דעם רב'ס א תלמיד אין נגלה און חסידות פיל גרויסע ענינים האט ער געהאט בקבלה פון רב;

בעת ער איז געוועזן אין בבאד ביי הגאון ר' זלמן מרגליות זצ"ל האבען זייא פארבראכט אין חריפות און פיל דינים מחדש געוועזן.

15 יאהר איז ער געוועזן א רב אין אסטראוונא, 60 יאהר אין וויטעבסק דארטען איז ער נסתלק געווארען צו 90 יאהר אלט.

לא) הרב הגאון ר' יהודה ליב אין דווינסק (הבטלן מד"ב): דעם רב'ס א תלמיד אין נגלה און חסידות; א חבר מיט אדמו"ר בצ"צ זיי האבען אייגער צום אנדערן געשריבען פיל שו"ת. איין ספר פון איהם „זכר-יהודה" איז געדרוקט.

לב) הרב הגאון ר' נתן פון פאלצק. דעם רב'ס א תלמיד נאכדעם בייא דעם מיטעלען רב און ביי אדמו"ר בעל צ"צ נ"ע. ער איז געוועזן גרוים אין נגלה און אין חסידות.

לג) הרב הגאון ר' אברהם פון-קאליש. דעם רב'ס א תלמיד (ביי הה"מ נ"ע איז אויך געוועזן א תלמיד מיט אזא נאמען) און נאכדעם ביי דעם מיטעלען רב.

מיט הגאון ר' נחמי' פון דובראוונא האט ער פיל פארבראכט אין חריפות.

לד) הרה"ח ר' נחמן פון אושאץ. דעם מיטעלען רב'ס פרוי'ס א קרוב. און דעם אלטען רב'ס א תלמיד מיט דעם מיטעלען רב האט ער געלערענט בתורת חבר נאכדעם איז ער געווארען א סוחר.

לה) הרה"ח ר' משה פון דריבין. דעם רב'ס א גרויסער חסיד און זעהער רייך א מאל האט ער דורך עסק געהאט גרוים היזק, האט דער רב צו איהם געשריבען

א בריף

אבריף איהם געבענשט דאס השי"ת זאל איהם אין איניגע יאהר צייט אומקערן זיין
היזק . נאך די הסתלקות פון רבי איז ער געפאהרען צו הרה"ק משטראשעליע".

לו) הרה"ח ר משה ווילענקעס. דעם רב'ם א גרויסער חסיד אונ א גרויסער
בר–דעת אין חסידות, נאך די הסתלקות פון רבי איז ער געווען אמנגד פון מיטעלען
רבי . נור נאכדעם האט ער זיך צו איהם מקרב געווען .

צו די הסתלקות פון מיטעלען רבי אין גיעזען איז ער דארטען אויך געווען .

לז) הרה"ח ר' זאב ווילענקעס . א ברודער פון הר"ר משה הנ"ל דעם רב'ס
א תלמיד א חכם גדול אונ א גביר ער האט געוואהנט אין וויטעבסק .

לח) הרה"ח ר' אלעזר פון דיסנא . דער רבי האט איהם געגעבען "א מליצה
בריף" צו פאהרען אין ארץ ישראל . נור וויא ער איז דארטען געקומען האט ער זיך
ערמאנט אויף דעם רבי מיט זיין תורה האט ער זיך צוריק אומגעקעהרט .

זיין ברודער ר' צבי הירש פון דיסנא איז אויך געווען דעם רב'ם א גרויסער
חסיד אזוי ווי זיין ברודער .

לט) הרה"ח ר' יחזקאל פון דרויא .

א גרויסער חסיד , זעהער פארטיעפט ער רוהט אין באברויסק .

מ) הרה"ח ר' אהרן פון האראדאק : (דער הרב המחבר פון טהייערען ספר
"בית רבי" (לה"ק) איז זיין איינקעל) .

ער איז געבארען אין אוסטרא . אז ער איז אלט געווען 7 יאהר האט ער
געזעהען דעם בעש"ט , וואס איז דענסטמאל דארטען געקומען . הרה"ק בעל רבי
ייבא נ"ע איז געווען זייגער א פעטער .

אז ער איז גרעסער געווארען איז ער געפאהרען אין אונזער מדינה צום רבי .
אונ ער איז פארבליבען אין אושאץ . נאכדעם איז ער געווארען ש"ץ אין האראדאק
אונ נאכדעם אין וויטעבסק. ער האט געלעבט נאהענט פון הונדערט יאהר .

הרה"ח ר' מנחם מענדל הלוי פון ליעפלי' (אבי אמו של הרה"ח בעל "בית
רבי" הנ"ל) איז זייגער אנ'איינקעל ער איז געווען דעם מיטעלען רב'ס אחסיד .

מא) הרה"ח ר' מאיר יוזילס פון דובראוונא .

דעם רב'ס פון די ערשטע חסידים מיט גרויס מס"נ . נאך די הסתלקות פון
רבי איז ער געפאהרען צו הרה"ק פון שטראשיעליע ער רוהט דארטען .

מב) הרה"ח ר' ישראל פון דובראוונא .

ער איז געווען דעם רב'ס א חסיד אונ א גרויסער מנגן אויפן פידעל, מיט זיין
שפילען האט ער דעם רבי מעורר געווען צו זאגען חסידות .

זיין זאהן ר' שלמה פון צאסניק האט אויך געקאנט שפילען מיט א פידעל
א מאל איז געווען א חתונה ביי דעם רבי מיט הרה"ק פון ברדיטשוב האט ר' שלמה
געשפילט אונ דער רבי מיט דעם הרה"ק האבען געטאנצט .

הרה"ק מברדיטשוב האט געזאגט צוא ר' שלמה : קוק זיך צוא מיין ליבער

צו

צו מיין הארץ, וועסט דו קיינע מחשבות זרות ניט האבען אין הארצען בעת דוא וועסט דאוונען.

אונ אזוי איז געוועזען.

נאך דעם רב'ס הסתלקות זענען זיי געפאהרען צו הרה"ק אין שטראשיעלע. ר' ישראל רוהט דארטען.

מג) הרה"ח ר' אלעזר פון צאסניק.

דעם רב'ס א גרויסער חסיד. נאכדעם ביי הרה"ק פון שטראשיעלי. ביי אדמו"ר בעל צ"צ איז ער איינינגע מאל געוועזען.

מד) הרה"ח ר' וועלוול פון דאקשיץ.

דעם רב'ס א שטארקער חסיד, אין זיין שטאדט האט מען איהם געהאלטען פאר א איש רוחני.

מה) הרה"ח הגביר ר' יצחק זעלווער.

א מקורב מיט דעם רב אונ זיינער א חסיד מיט מס"נ. בעת דער רב איז אנטלאפען פון דער מלחמה רוסלאנד מיט צרפת איז ר' יצחק געפאהרען מיט איהם אונ ער האט איהם פיל געלד געגעבען.

נאך דעם רב'ס הסתלקות איז ר' יצחק ארעם געווארען, האט איהם דער מיטעלער רב געשטיצט מיט געלד;

זיין זאהן ר' זלמן זעלווער איז אויך געוועזען א גרויסער חסיד.

מו) הרה"ח ר' פסח מאלאסטווקער.

דעם רב'ס א חסיד נאכדעם ביי דעם מיטעלען רב אונ ביי אדמו"ר בעל צ"צ נ"ע. ער האט מאריך ימים געוועזען.

מז) הרה"ח ר' שמואל פון קאליסק. (מונקעס).

דעם רב'ס סופר, א גרויסער חסיד אונ א ירא שמים, פאר זיינע תפילין צאהלט מען פיל געלט.

מט) הרה"ח ר' שאול פון סיראטשין.

דעם רב'ס שוחט ובודק ער איז געוועזען מיט דעם רב אין פטרבורג (בעת דער רב איז דארטען געפאהרען דעם צווייטען מאל).

נ) הר"ר אברהם דאקטאר פון רינא.

א גרויסער למדן אונ א גרויסער דאקטאר. א מקורב צום רב, אמאל האט ער דעם רב געמאכט אן אפעראציע.

נא) הר"ר ישעי' דאקטאר.

ער איז געוועזען גרוים אין נגלה אונ אין חכמת הרפואה. דער רב האט אמאל ביי איהם געפרעגט א ענין אין הלכות נדה וואס דאס איז שייך צו דאקטארע אונ ער האט איהם געענטפערט. אדמו"ר בעל צ"צ בריינגט זיינע רייד אין צ"צ.

הר"ר

נב) הר״ר ר׳ יִצְחָק דָאקְטָאר פון דובְּרָאוְונָא.

דֶער רַב הָאט אַמָאל צו איהם גֶעשְׁרִיבֶּען אַבְּרִיף אויף זַארְגָאן פִּיל מוּסָר מִיט יִרְאַת שָׁמַיִם, פון דֶעם בְּרִיף זֶעהְט מֶען אַז דֶער דָקְטָאר איז גֶעוֶועֶן נִיט אַלֵמְדָן נוּר אַגְרויסֶער יְרָא שָׁמַיִם, בַּייא דֶעם רַב איז עֶר גֶעוֶועֶן זֶעהֶער חָשׁוּב.

דֶער זְכוּת פון דִיא אַלֶע גְאוֹנִים, צַדִיקִים, חֲסִידִים, תְּמִימִים וִישָׁרִים זָאל אוּנְז בַּייִשְׁטֶעהֶען אַז מִיר זָאלֶען זוֹכֶה זַיין זַייא צו זֶעהֶען בְּעֵת תְּחִיַת הַמֵתִים בְּשֶׁיַעֲלֶה רָצוֹן מֵאֵת הַבּוֹרֵא יתש״ת. אמן

עס איז פערטיג פון דרוק :

1 **בית רבי** תולדות הרב ר׳ ש״ז מלאדי ומשפחתו בלה״ק 1

2 **בית רבי** תולדות הרב אין זשארגאן 40

3 **בית רבי** תולדות הרב האמצעי ותולדות בעל חצ״צ ומשפחתם אין
זשארגאן אין 3 טהייל 50

4 **בעל שם טוב** ספורים פון בעל שם טוב 30

5 **ספורי צדיקים** ספורים פון בעל שם טוב 20

6 **תלמידי בעל שם טוב** ספורים פון זיינע תלמידים 20

צוא בעקומען ביים פערלעגער לויט אדרעססע :